

THE REAKTOR

2020 106

ESTCON 2020

FERMI PARADOKS &
EBATISK KOSMOSES

PALJU ÕNNE, INDREK HARULA!

Peatoimetaja veerg 07/20 (Triin Loide)

Ma annan ette alla, ohtrate linkidega varustatud ülipikka tutvustavat veergu seekord ei tule, sest mul on vaja number õige kuupäeva sees üles saada ning enne läheb see issanda päike looja, kui ma selle Reaktori suudan kokku võtta. Üldiselt suudab iga number ka ise enda eest kõneleda, nii et polegi mind vaja siia väga fanfaare tuututama. Olgu öeldud, et lugemist on seekord palju ning ehk inspireerib see inimesi ka järgmistesse numbritesse lugemist juurde tekitama. Päevakajaliste uudiste najal tundub olevat just paras aeg üksiolemiseks, jalutuskäikudeks looduses, filmide vaatamiseks ja hanesule teritamiseks.

Kuidagi poolkogemata, tublide kaastööliste abiga mahukaks muutunud ja seeläbi üle iga mõistlikkuse piiri ületavalt hilinevad juulikuise Reaktori läbivateks võtmesõnadeks muidugi sel kuul toimunud Estcon, Indrek Hargla viiekümnes juubel ning kuna ulmikutel on sel ärritavalt kodusel ja isoleeritud kevadel ning suvel olnud palju aega kirjutada, lugeda, vaadata, teha, olla ja mõelda, siis ka kimp jutte, arvustusi, artikleid. Püsirubriike tekib ja kaob ning olemasolevad ilmuvad kuidagi sporaadiliselt, nii ka seekord. Minu "Taskumänguri päevaraamat" pole juba mitu kuud ilmunud üsna proosalistel põhjustel: mul pole aega olnud mängida ja isegi kui oleks, siis mul pole raha, et uusi mängu osta. Selline on elu. Aga hellitan mõtet, et ehk puhun rubriigile elu sisse ja muudan veidi nime ... Või siis ka mitte, sest nimi meest ei riku ... Ja hakkan lihtsalt mängudest kirjutama. Kui mul nende mängimiseks aega peaks tekkima, ehk kunagi ikka tekib.

Mõned väljavõtted. Esiteks on Eva Luts välja andmas George Martini jutukogu "[Haviland Tufi reisid](#)" (*Tuf Voyaging*), mis oli üks ütlemita väärt lugemine. Reaktor avaldab raamatust ühe katkendi, mis peaks meki suhu andma. Ilmselt pole kahtlustki, et Martin oskab kirjutada, aga see raamat on haruldaseks näiteks kuidas kõige olulisemaks aspektiks tekstide juures on ikka tegelased. Hästi läbimõeldud, dünaamilised, isikupärased tegelased, kes kõnelevad, on, hingavad ja elavad täiesti isemoodi nagu me kõik.

Teiseks muidugi üks mu armastatumaid rubriike, Taivo Risti "[Päeva materjal Wikipedias](#)", mida ma ei väsi kiitmast ega lugejaid julgustamast seda lugemast. Seos ulmega on tihti pinnapealne või puudulik, aga kindlasti on see üks viise, kuidas mõtteid täiesti ootamatutele radadele viia ja kirjandusajakirjas on sellised asjad väga omal kohal. Risti vastupandamatult võluv leebe huumor ja oskus napilt situatsiooni koomikat edasi anda teeb sellest aga lihtsalt toreda lugemise. Lisaks ma kahtlustan, et ma pole kunagi julgenud Risti Estconil korraldatavatele mälumängudele minna, aga järgmisel aastal lähen ja proovin kätt. Ma miskipärast usun, et osa vastuseid on just sellest rubriigist leitavad. Praegu puusalt tulistan, pole kunagi seda uurinud ega küsimusi lähemalt uurinud.

Jüri Kallas [õnnitleb Indrek Harglat](#), kellel täitus kena verstapost ning kes üsna hiljuti tähistas oma 50. juubelit. Palju õnne, Indrek! Sellest mõttest kantuna joonistas sellekuise kaanepildi ka Meelis Krošetskin.

Kohustuslikku lugemist on Reaktoris veelgi, näiteks tuleks kindlasti pilk peale heita ka Joel Jansi artiklile ["Ebausk kosmoses"](#) (soovitan sirvida ka selleteemalise Estconil peetud ettekande kuulajatel, sest meil on palju pilte juures). Mulle tundub, et kosmonaudid polegi meist nii väga erinevad. Muidugi, ajakirjandusliku aususe printsiipi järgides tuleb möönda, et vähestel meist on raha selliste koguste konjaki jaoks.

Ahjaa. [Mairi kutsub üles](#) romaanivõistlusel osalema. Seda üleskutset tuleks tõsiselt võtta ja neid konkursse on teisigi, [ulmekroonikassegi](#) sai ühe novellikonkursi info üles pandud. Osalege. Loomulikult ärge seejuures Reaktorit unustage, sest ükski auhind ei saa endastmõistetavalt võrrelda selle õnnistava kogemusega, mis on Reaktoris avaldatud saamine, aga osalege igal pool mujal, kus saate. Edendage mitte ainult ulmet, vaid ka kirjandust ja iseenda annet.

Head sirvimist, lugemist ja ärge siis unustage, et me ootame teie panust järgmisesse, ülejärgmisesse ja üle-ülejärgmisesse numbrisse. Väga ootame.

Tervitades

Triin & toimetus

Reaktor õnnitleb Indrek Harglat

Juulikuu saabumist jälgis Reaktori toimetus kasvava ärevusega: lähenes Hargla viiekümnes sünnipäev, meil aga ei olnud käepärast torti ega lilli; ka koduaia-kange *chupito* unustasime õigel ajal tõmbama panna. Niisiis otsustasime juubilarile õnne soovida hoopis temaatilise kaanepildiga. Pildi maalis meie juhatuste järgi Meelis Krošetskin ja sellelt võib leida mitmeid vihjeid Hargla erinevatele lugudele.

Lisaks pakume väikest lingibuketti Reaktoris ilmunud postitustest, nõnda-ütelda Harglalt ja Harglale.

Arvustused-arvamused:

- kogumik Suudlevad vampiirid - [2012](#) ja [2015](#)
<https://www.ulmeajakiri.ee/?suvahavva:-oudus-kogu-pere-kastmes> - Suvahavva esimene ja teine raamat ning telesari
- [French ja Koulu](#)
- [Donizarre udulaam](#)
- Merivälja - [esimene](#) ja [teine](#) arvamus
- kogumik Eestid mida ei olnud - [jaanuar](#) ja [veebruar](#) 2018
- kogumik [Kolmevaimukivi](#)
- kogumik [Vinguv jalaluu](#)
- kogumik [Ülestõusjad ja kodukäijad](#)
- teatrietendus [Varjuprohvet](#)
- Teatriõhtu Kodukäijad - [esimene](#) ja [teine](#) arvamus

Sündmustekajastused ja intervjuud:

- [vestlusõhtu Kuressaares](#)
- [Suvahavva 2. hooaja ja romaani esitlus](#)
- [intervjuu Indrek Harglaga](#)
- kogumiku-autorite intervjuud - [Eestid, mida ei olnud](#)
- [küsimusi Indrek Harglale](#)
- [ulmekirjanikud eriolukorras](#)

Kaastööd

- jutt [Õed](#)
- jutt [Ahastuse kuninganna](#)
- reisikiri - [Külas Zagrebi ulmikutel](#)
- [arvustus etendusele Beatrice](#)
- jutt [Mõrv Reaktori toimetuses](#)
- reisikiri - [EL-Hiina kirjandusfestival](#)

Lisaks leidsime arhiividest niisuguse [järelsõna](#).

Lõpetuseks aga hüppame ajas tagasi Reaktori käivitumisaastasse, kui ilmus neli juttu Melchiori ainetel: [Apteeker Melchior ja surnud juudi mõistatus](#), [Apteeker Melchior ja libakoll](#), [Apteeker Melchior ja moonutatud laibad](#), [Apteeker Melchior ja kroomitud masin](#).

Palju õnne, Indrek!

Reaktori toimetus

Palju-palju õnne, Indrek Hargla! (Jüri Kallas)

12. juulil sai Indrek Hargla 50-aastaseks. Kirjutas Looming ja kirjutas Postimees ning ka minult telliti, et ma Reaktorisse kirjutaks. Tulenevalt meie ajakirja ilmumisgraafikust ilmub käesolev lugu teistest hiljem, aga ehk siiski mitte liiga hilja.

Ma ei hakka siin rääkima juubilari loomingust. Osaliselt juba seetõttu, et ulmeajakirja lugejal peaks Indrek Hargla raamatud loetud ja mõtestatud olema, kasvõi osaliselt – võiks vähemasti. Mõõda, kuidas tahad, aga Indrek Hargla on üks olulisemaid, kui mitte see kõige olulisem ulmeautor Eestis. Ma ei soovi väita, et teised autorid ei oleks olulised, aga kui peenemad arutlused kõrvale jätta, siis juba kasvõi ühe asja pärast on Indrek Hargla oluline. Kui Hargla 1998. aastal alustas, siis jõudis ta paari aastaga sinnamaani, et tema tekste võis kõhkluseta lugeda ning koos sellega tekkis ka usaldus eesti ulme vastu – ei pidanud enam puhtast patriotismist hambad tangis tekste purema. Eks ka enne Harglat oli korralike lugusid ilmunud, aga üsna rammusa mõttelise joone võib sinna sajandivahetuse paiku vedada küll. Eesti ulmel algasid sealt need küpsed aastad, et jõmpsikas hakkas kaela kandma ja teda pidi võtma juba tõsisemalt.

Eestlane on kiitusega alati kitsi ja eks ka Indrek Hargla puhul asendus esialgne eufooria kriitilisemate hinnangutega. Samas, see on suisa loomulik areng, sest kõige heaga harjutakse ning siis tundub, et hea ei olegi enam ehk nii hea. Rääkimata sellest, et kirjanik Hargla on kogu aeg otsinud, proovinud ja omi ametioskusi lihvinud ning selline tegevus toob ikka kaheldavaid või siis lihtsalt mitteharjumuspäraseid tulemusi. Menikus viib kahjuks ka selleni, et lugeja ootab ühte ja sama asja ikka ja uuesti.

Õnneks tundub Indrek Hargla oma suhtumises loomingusse olevat pigem pragmaatik. Ei jaura kõrgeist kunstist ja muust taolisest – lihtsalt kirjutab, kirjutab palju ja mis seal salata, kirjutab ka hästi. Õnnetuseks on Eesti selline vana Euroopa tüüpi maa, kus žanrikirjandusega on kehvasti ning nn päriskirjandus vaatab žanriteostele ja -autoritele ülalt alla, kui üldse tähele paneb. Jah, Indrek Harglat loetakse palju ja temast ka kirjutatakse, aga meie juubilarist kirjutatakse pigem väljaannete elu- ja menukülgedel. Ja neil külgedel olevates kirjutistes pole rõhk kunagi loomingul, pigem kõigel muul...

Indrek Hargla Estconil.

Ma võin ju eksida, aga kui vaadata, kui vähe on Indrek Hargla raamatuid arvustatud, siis on selge, et ma ei eksi. Ja lõviosa arvustusi on niiehknaa ulmefännide sulest. Sealjuures on Hargla sedavõrd oluline autor, et normaalses maailmas peaks iga tema uus raamat saama automaatselt arvustuse igas päevalehes, kultuurilehtedest ja -ajakirjadest rääkimata.

Õnneks Indrek Hargla kirjutab kõigest hoolimata, saab sellega leiva lauale ning või ja vorsti leivale. Ja raskused!? Noh, Hargla ise on öelnud, et kirjutamine ei tohigi mõnus protsess olla, et lugejal peab pärast mõnus olema, mitte autoril kirjutades.

Ja Indrek Hargla on seda mõnu juba enam kui kakskümmend aastat meile pakkunud.

Lugejana sooviks Reaktori toimetuse nimel, et Indrek Harglal ikka tervist, jaksu ja tahtmist jaguks, et lugejatele ikka ja jälle uusi kõited lugemiseks ilmuks ning et lugejatele ikka seda va mõnu jaguks!

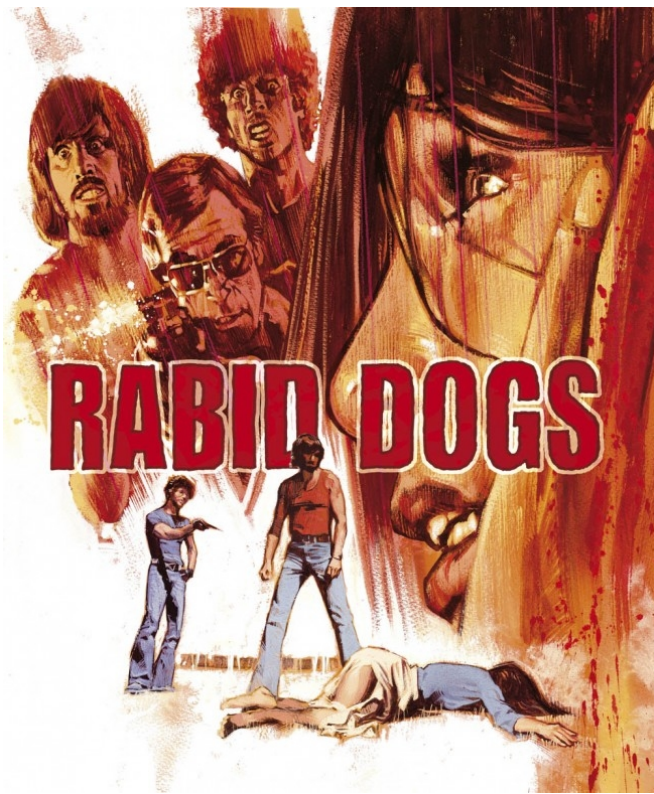
Foto: Jaana Muna

Palju õnne, Mario Bava! (Kalver Tamm)

Alustame seekord mälumänguga. Mis film teenis maailmas kõige rohkem kassatulu aastal 1960? Aga 1963? 1966? Loomulikult on küsitud filmideks – *Swiss Family Robinson*, ja *The Bible* - mina ei ole neist näiteks ühtegi näinud. Küll olen ma näinud mitmeid Mario Bava filme, millest aga ükski neis tabelites ei olnud. Minu kindel veendumus on aga, et kassatulust olulisem on filmide mõju ajas. Ja kui kriteeriumiks võtta mõju, on vähe filmitegijaid, kes Bavale vastu saavad. Julge avaldus? Järelikult tuleb edasi lugeda.

31.juulil 1914 San Remos sündinud Mario tee filmimaailma oli lihtne ja loogiline. Arvas küll esmalt, et proovib hoopis kunstnikuna kätt, aga kuna see amet sugugi raha sisse ei toonud, astus oma isa jälgedes. Mario isa Eugenio toimetas nimelt mitmete tummfilmide kaameramehe ja efektmeisterina. Ja nii tegigi Mario oma kinomehe debüüdi 1939. aastal Roberto Rossellini paari lühifilmi operaatorina. Päris ametliku lavastajadebüüdini kulus siit veel 21 aastat. Ehk siis tiitrites oli Mario nimi lavastajana kirjas alles 1960. aasta filmis *Black Sunday*. Küll aga tuli tal juba varem teiste meeste poolikuks jäänud töid lõpetada. Ja nii ongi Mario enne ametliku lavastajadebüüdi tegemist vandanud lõpuni Itaalia esimese heliga õudusfilmi *The Vampires* (1957), kaaslavastas ulmefilmi *The Day the Sky Exploded* (1958) ja oli tegev *sword and sandali* žanrile aluse panemise juures filmidega *Ulysses* (1955) ja *Hercules* (1957).

Ühe keskmise Itaalia lavastaja kohta Mario filmograafia väga pikk ei olegi. Nende filmidega kokku, kus teda küll tiitrites kirjas ei ole, aga tööd mees tegi, sain kaksikümmend viis. Ja valdav enamus neist ja oluliseimad neist valmisid vahemikus 1960-1974. 1974 on siis teatavate mööndustega, keerulise ajalooga *Rabid Dogs* linastus alles 1995. Ehk siis suurepärane näide sellest, et filmiajalukku saab kustumatu jälje jätta ka küllalt lühikese ajaga. Sest kuidas iganes ma Mario tähtsust siin ei sõnastaks, oli ta suunanäitaja või mõjutaja või aluspanija, sisu sellest ei muutu.

Itaalia esimesele ulmefilmile lisaks on Mario lavatanud filmi *Planet of the Vampires* (1965), millest vähemalt ühe stseeni jagu ammutas inspiratsiooni Dan O'Bannon (kes on Dan O'Bannon, [saate lugeda siit](#)).

Kui ühes varasemas õnnitluses kirjutasin [Richard Donnerist](#), kes otsapidi kinodes valitseva superkangelaste uputuse eest vastutab, siis teataval määral on siin käsi mängus ka Mariol. Tema *Danger: Diabolik* (1968) koos samal aastal linastunud *Barbarellaga* (lavastaja [Roger Vadim](#)) olid ühed esimestest täiskasvanutele suunatud koomiksitel põhinevatest linateostest.

Bay of Blood (1971) on üks kandidaate esimese slasheri aunimetusele. Tihtilugu selleteemalistes aruteludes mainitav *Black Christmas* linastus alles kolm aastat hiljem. Et kui kellelgi on vaja teada, kelle poole pöörduda pretensiooniga, et naised on tihtilugu õudusfilmides ainult selleks, et poolalasti ringi joosta ja meelde jäävat surma surra, siis siin on Mario käsi mängus.

Kui jätta kõrvale kuskil suletud pinnal toimuva tegevusega (*12 Angry Men* tüüpi-filmid), siis on juba mainitud keerulise saatusega *Rabid Dogs* (1974) üks varajasemaid õnnestumisi reaalarajas toimuvate põnevike žanris. Film, mis jäi Mariol endal rahapuuduse tõttu lõpetamata, aga et enamik materjali sai toona filmitud, siis tänaseks on sellest väljas umbes viis erinevat versiooni. See, mis minul õnnestus vaadata, on täiesti suurepärane. Aga ega ma täpselt aru ei saanudki, milline see neist on.

Ning nüüd alles hakkame jõudma olulisemate alamžanrite juurde. Juba mainitud debüüt *Black Sunday*, antoloogiafilm *Black Sabbath* (1963), milles [Boris Karloff](#) jutustaja rollis, *The Whip and the Body* (1963), kus Christopher Lee lustlikult piitsal käia lasi ning *Kill, Baby, Kill* (1966) on need neli filmi mehe loomingus, mis kõigile gooti õuduse austajaile kohustuslikud. Ja kui kedagi huvitab, kust on tulnud õudusfilmidesse komme last tapjana kujutada, siis ei ole see *Ringu* (1998) või *Halloween* (1978). Lapse helisev naer paneb sul vere soontes tarduma juba filmis *Kill, Baby, Kill*. Film, mis muuhulgas toob õudusfilmindusse pörkava palli idee. Idee, mis mul esimese seosena tõi meelde filmi *The Changeling* (1980). Aga loomulikult ei ole ta ainus, kus see motiiv on [kasutatud leidnud](#).

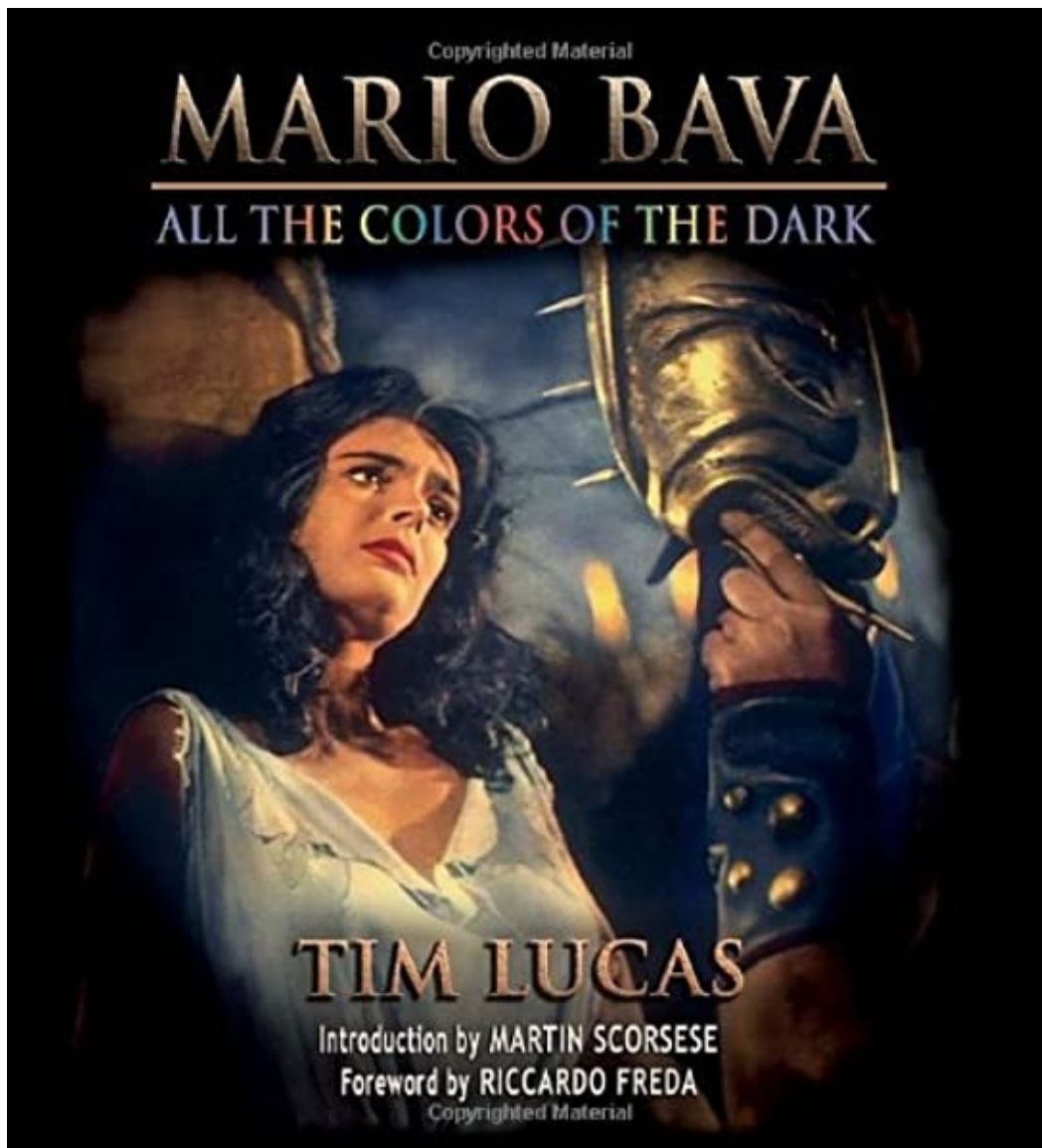
Ja viimasena ning subjektiivse hinnangu kohaselt ehk ka kõige olulisemate filmidena mustvalge *The Girl Who Knew too Much* (1963) ja värvidest küllastunud *Blood and Black Lace* (1964). Üldise konsensuse alusel esimesed *giallod*.

Dario Argento on kindlasti tuntum nimi, Lucio Fulci filmid on jõhkramad, Sergio Martinol on mitmeid õnnestumisi ja Umberto Lenzi oli märkimisväärselt produktiivne. Aga kui esimest neist kahest filmist saab veel nimetada hitchcockilikuks, siis originaalpealkirjaga „Kuus naist mõrtsukale“ on juba selline *giallo*, mille peale iga žanri sõber tunnustavalt noogutab. Põhilised elemendid on siin paigas. Mustad nahkkindas käed, helkivad terad ja peegeldused.

Lisaks lavastamisele pani Mario enamiku oma filmide juures käe külge ka efektide loomisel, samas stsenaariumi kirjutas ainult mõnele üksikule. Mis viib mu mõttele, et ega tal endal see sedasi planeeritud ei olnud, et tahaks kõigis võimalikes alamžanrites (senimainitutele lisaks näiteks ka western ja sekskomöödia) kätt proovida. Tegemist on ikkagi äriga ja kui esmalt tõestas Mario end pooleli jääda ähvardavate projektide lõpule viijana, siis hiljem mehena, kes küllalt vähese raha eest tuleb ja filmi valmis väntab. Teisel planeedil toimuva ulmefilmi võttis ta üles põhimõtteliselt kolme papist kivimulaaži ja tossumasina abil. Ehk siis kui American International Pictures või *Danger: Diaboliku* produtsent Dino de Laurentiis vajab lavastajat, kellele ei pidanud rahamägedest võtteplatsi ehitama, läksid nad Mario juurde. Sest öelda, et raha pole filmimaailmas oluline, oleks rumalus. Päril ilma rahata ikka filmi ei tee. Seesama 1966. aasta *The Bible* on de Laurentiisi produtseeritud. Selliste projektide pealt tulebki raha, mille eest produtseerida *Danger: Diabolikuid*. Aga kui kulud ja tulud on kokku loetud, siis ühe filmisõbra jaoks on mõjukus tulususest kindlasti kõvem valuuta. Enamikku Mario filme, mida siin maininud olen, olen ma varasemalt näinud, nüüd vaatasin üle ja korduvalt ja korduvalt tabasin end rõõmsalt äratundmiselt, et siit on inspireerunud see või teine. On muidugi tõsine kahju, et mingil põhjusel ei konverteerunud Mario puudutus kassatuluks. Tuleb aga rõõmustada, kui paljusid teisi filmitegijaid need filmid puudutasid. Mõneti on lausa ebamugav vaadata, kuidas Tarantino räägib silmade põledes filmi *Blood and Black Lace* vallatust sadismist. Joe Dante jällegi räägib siira uhkusega, kuidas ta oma debüütfilmis, mida kartis ka oma viimaseks jäävat, terve pika stseeni Bava stiilis üles filmis. Gooti õuduse vallas on kätt proovinud Tim Burton filmiga *Sleepy Hollow*. Stilistiliselt on Nicolas Winding Refni *The Neon Demon* (2016) nagu Bava suust kukkunud. Ja see nimekiri ei ole siin kaugeltki lõplik.

Milles siis ikkagi peitub see Bava maagia, mis aastakümneid hiljem nii filmisõpru kui ka filmitegijaid mõnust nurruma paneb? Siinkohal meenutaks mina fakti, et noorest peast proovis mees kätt kunstnikuna. Veebiotsing siinkohal kahjuks tulemust ei andnud, nii et ühtegi Bava joonistust või maali mul teile näidata ei ole, aga ma arvan, et ei ole väga vale teha järeldust, et mehel pidi värvide ja kompositsiooni peale silma olema. Ja seda on filmidest näha. Isegi kui sisu poolest võib mõnele Mario filmile lonkamist ette heita, siis visuaalne pool pilku lahti ei lase. Mustvalgetes filmides valguse ja varjuga mängimine. Värvifilmides erksad värvid ja teravad kontrastid. Dramaatilised sisse ja välja suumimised. Hästi bavaliku võttena alt üles võttenurgad, kus mingi tegelane seeläbi suure osa ekraanist täidab, ja muidugi peegelduste filmimine. Filmiajaloo kõige bavalikum stseen oleks see, kus peeglist filmitakse kuldse baldahhiinvoodil seljaga akna poole istuvat öösärgis Barbara Steele'i, kes märkab bordoopunaste kardinade vahelt helkivat nuga väljatamas ja kaamera suumib tema hääletuks karjeks avanenud suule.

Võib-olla sai Mario Bavast lavastaja juhuse või asjaolude kokkusattumuse läbi. Alternatiivses maailmas olekski ta võib-olla jäänudki operaatoriks. Selle alternatiivse maailma filmimaailm oleks sellevõrra aga määratult igavam ja vaesem. Meil on võimalus Bava filme vaadata ja nautida, seda võimalust ei tasu raisata. Täpsemalt on soovijatel võimaluse enne filmide juurde asumist lugeda raamatust *Mario Bava : All the Colors of the Dark*.

Bibliograafia: Soniv ulme (Jüri Kallas)

Käesolev kirjatükk on esimene omataoliste seas ning seetõttu poleks ehk teatavat sorti avasõna liiast...

Ilmselt pole saladus, et ma koostan [Eesti ulme bibliograafiat](#). Olen asja viimastel aastatel tõsisemalt taas kätte võtnud ning uurimiste ja sisestamiste käigus on tekkinud mõtteid, mida oleks patt endale hoida, kuid mida bibliograafiasse ka päris ei sobi panna. Bibliograafia on siiski pigem faktid, aga siin algav artikkeliseeria sisaldab sageli päris isiklikke hinnanguid ja ideid. Kuid üks võimalik lugeja saab ka ise aru.

Esimene lugu on just ühe üllatusliku avastuse kajastus. Sotsiaalmeedias on mitut puhku jagatud üht pentsikut ulmeteemalist paskvilli, rohkem küll venekeelses, kus see suisa mingi äraspidine hitt on, aga olen kohanud ka eestikeelses. Ja suur oli mu üllatus, kui ma avastasin, et juba mainitud paskvill on omal ajal enam kui operatiivselt ka eesti keeles ilmunud.

Alljärgnevalt siis kõigepealt see anonüümne 1948. aasta aprillis ajalehes "Noorte Hää" ilmunud kirjatükk ja hiljem minu kommentaarid.

Viirastusliku fantastika maailmas

*Too maailm sõjapalavikus vappub
ja sonib alistatud universumist.*

*Seal mister külvab neegritele tappu
ja püstol annab külluslikku elatist.*

*Seal kirjandus peab mürgistama hingi
ja viirastusi poputama elavaks.*

*Seal autor kõnnib müstilises ringis
ja roboti teeb inimestest targemaks.*

*Me teame, kõik see pahn on suitsukate
– et inimestel unuks orjus, nälg ja peks –
Wall-streeti rahakate isandate
ja nende loomaliku võimu kaitsmiseks.*

Meie ees lebab kümneid eredakaanelisi raamatukesi, karjuvate pealkirjadega, julgete joonistega. Need on fantastiliste romaanide, jutustuste ja novellide kogud, mida ettevõtlikud kirjastajad paiskavad miljonilistes tiraažides Ameerika raamatuturule. Avame neist ükskõik millise raamatu. Lehekülgedelt vaatab meile vastu jube maailm, otsekui oleks maalinud selle hullumeelse kujutlus: viirastusliku fantastika maailm. Marasm, roiskumine, hirm tänapäeva ees, jubedustunne tuleviku suhtes, kõik, mida ravimatult põeb kapitalism – kõik see on selgelt

avaldunud siin.

Kapitalism püüab jäädvustada lugeja teadvusse kujutelma niinimetatud „ameerika“ elulaadi vankumatuses ja täiuslikkusest. Ja siis maalivadki autorid joovastusega menukaid „businessmane“, gangsterilaadi keigareid ja kurikuulsaid Hollywoodi kinodiivasid. Millisele planeedile autor fantaseerides ka ei kannaks lugejat, kõikjal esitab ta talle maailma, mis on ehitatud ameerika mustri järgi.

Nii püüab Jamesson jutustuses „Elu liiliad“ veenda lugejat, et ka Veenusel kehtib sotsiaalne ebavõrdsus, et ka seal on „kõrgemad“ ja „madalamad“ rassid.

Orjapidaja võika künismiga kirjutab ta: „Veenuse pärismaalased on laisad, liiderlikud ja häbematud. Pärismaalane on sündinud valetaja ning varas, pika keele ja pikkade näppudega, ebaaus käitumises. Tööd ta ei armasta, kehalise valu suhtes on ta ükskõikne, mõtlemises täiesti võimetu“. Sisuliselt nimelt just seda jutlustatakse kogu ameerika ajakirjanduses Maa koloniaalrahvastest. Rassismipropagandas jõuab ameerika fantastika piirideni, mida oleks võinud kadestada elavate kirjast lahkunud Goebbels ise. „Uuestisünnis“ maalib autor Johns meile Maa kauget tulevikku, kus siis Maa on kaetud eriliste punktide võrguga, kuhu vanemad peavad tooma oma äsjasündinud lapsed. Seal analüüsivad keerukaimad masinad – selektorid – iga lapse aju ja määravad kindlaks, kas ei leidu ajus „kurjategija“ või „degenerandi“ kalduvusi; sellised lapsed hävitatakse viibimatult. Kui meenutada, et kapitalistid ristivad „kurjategijaks“ ja „degenerantideks“ kõiki, kes pole rahul ekspluateerimismaailmaga, siis saab sellise selektori sotsiaalne mõte täiesti selgeks.

Täites Wall-streeti peremeeste tellimusi, propageerivad armetud paberimäärijad meeletult sõda kui elu alust, kui planeedi loomulikkude seisundit.

Romaanis „Kolmiksaatus“ kirjeldab Leiber maailma, kus kaks suurt rahvust, kes on neelanud kõik teised, peavad omavahel julma, leppimatut sõda, omamata jõudu võita või saada võidetud, ent kes on pidevalt taga piitsutatud mõttest, et sõda tuleb jätkata, muidu on kõik eelnevad ohvrid kasutud.

Taotelles lugejat eemale kiskuda ebasoovitavaist mõtiskeludest sotsiaalsete pahede põhjuste üle, puistavad ameerika autorid lugeja üle õudusjuttude uputusega... „sealpoolse“ temaatikaga: telepaatiaga, ümberkehastumisega, mälukaotusega. Nii kirjeldatakse de Coursie jutustuses „Nad pole inimesed“ kohtumist „surematu“ hauast ülestõusnuga, kes ainult teeskleb elavat inimest; Whitehead'i „Botonis“ elab tegelane hüпноositaolises seisundis läbi müütilise maa Lemuria hukkumise kõik üksikasjad. Kooljad, viirastused, kõik, mida soovite – ainult, et lugeja ei mõtleks kapitalistlikus maailmas, kus ta elab, valitsevale korralagedusele.

Neile aga, kes püüavad otsida seletusi sotsiaalsete pahede põhjustele, mis laostavad kapitalismi sisemiselt, pakuvad kirjandusliku sadisti Sheweri kirjutised – metsikut segu avantürismist, müstikast ja sadismist, fašistliku vaimu rohke lisandusega. Tema jutustustes viljeldakse seda mõtet, et kõik korratused maa peal tulenevad lenuuride, uskomatult iidse ja uskomatult õpetatud üli-rassi vahelesegamisest, kes kunagi on valitsenud maakeral, ent kes on järk-järgult aetud koos oma masinatega tohutuse sügavuses maa all asetsevatesse koobastesse. Lenuurid vihkavad inimesi ja unistavad endile võimu tagasivõitmisest maailma üle. Selleks avaldavad nad eriliste kiirte abil mõju inimestele, sisendades neile ühiskonnastaseid mõtteid ja käitumist, õhutades neid sõjale vastastikuseks hävitamiseks. Sama juttu pobiseb ka Milliardi jutuke „Kristlased, agressorid“, kus tegutsevad üldse kehatud olendid – puhta energia tombud, kes toituvad inimeste närvivooludest, äratades neis hirmu-, raevu- ja vihkamisemotsioone. Autor viitab neile kui mässude ja sõdade põhjusele. Ent tuupides lugejaisse kogu seda ilget propagandistlikku soperdist, ei suuda autorid varjata kogu seda õudu, mis on haaranud kapitalismi, mis kardab nii inimest kui ka masinat.

Kapitalism tahtnuks, et tema tehaseis oleks elavate inimeste asemel ainult nurisematud automaadid. Ja nendele lootustele meelega toovad ameerika viirastustenägijad lavale robotite armeesid, kes on inimestest täiuslikumad ja paremad, seepärast aga nad tõrjuvadki inimesed välja. Sellest räägivad Del-Ray „Unistus on surematu“, E. Binderi „Adam Line päästab maailma“ jne. Ent ka masinaga pole kapitalismil hea läbisaamine. Ta ei saa tagada

tõelist tehnika progressi. Ta kardab selle arenemist, kardab masinaid.

Ka see leiab oma kajastuse fantastilises kirjanduses. Gayeri jutustuses „Üleskeeratavad hiired“ tungivad masinad oma loojale kallale.

Mõned autorid püüavad näidata tulevikku. Ent seda pole kapitalismil. Ja lugejale esitatakse maailma väljasuremise, tsivilisatsiooni ja inimsoo vapustatud hukkumise, maakeralt revolutsioonist teistele planeetidele põgenemise pilte.

Vaat, mis ootab ootab New Yorki kirjanik Bondi arvates („Imede linn“). Metslasteks muutunud inimesed palvetavad vabadussamba kui ebajumala ees. Linn on surnud.

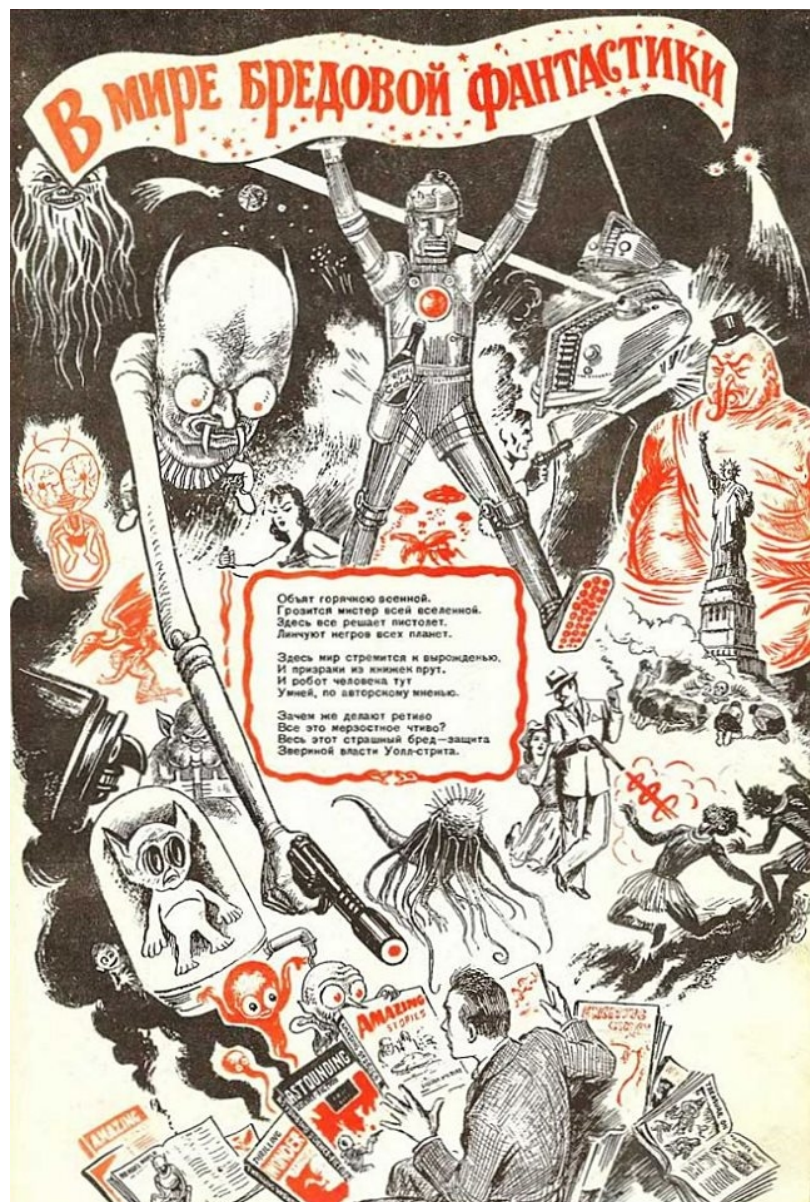
Kapitalismi hukkamõistetust taotlevad autorid esitada maailma hukkamõistetuseks.

Ent kui rafineerituks ka ei muutuks viirastusliku fantastika moonavarustajad, maailma rahvad usuvad progressi ja helgesse tulevikku, pöörates oma pilke õnne ja vabaduse maa – Nõukogude Liidu poole.

Üldised kommentaarid

See paskvill ilmus esmakordselt ajakirja „Tehnika – molodjoži“ 1948. aasta veebruarinumbris. Tekstil polnud autorit ning tegelikult ei teata tänaseni, kes selle kirjutas. Tõenäoliselt oleks autorlust kusagilt toimetuse arhiividest (loe: honorarilehtedelt) võimalik tuvastada, aga ilmselt puudub huvi, või pole vastavad paberid säilinud.

Originaalis saatis kirjutist Leonid Smehhovi karikatuur ning kuna see ilmus ajakirja tagakaane siseküljel, siis oli pilt mitmevärviline. Eestikeelset tõlget saatev pilt-päis on Leonid Smehhovi pildi muudetud koopia või pigem ümberjoonistus.

Kui jätta kõrvale tõlke teatav abitus või suisa kramplikkus, siis tuleb märkida, et leheloo osajagu trüki- ja lohakusvigu. Osad anonüümselt tõlkijalt, aga osa kindlasti toimetajalt või korrektorilt. Eks oma rolli mängis tõsiasi, et kirjatüki temaatika oli siinmail enam kui vööras.

Rääkides aga positiivsema poole pealt, siis päris huvitav on jälgida leheloo keelekasutust, kus kummaliseks kompotiks seguneb ennesõjaaegne kergelt lilleline väljenduslaad ja meie maale saabuv nõukogude poliitkantseliit.

Konkreetselt teostest

Kuigi tegu on enam kui lahmiva kirjatükiga, on kõik tekstis mainitud autorid ja teosed reaalselt olemas ja paskvilli anonüümne autor on neid kindlasti ka lugenud.

Jamesoni jutustus „Elu liiliad“ on Malcolm Jamesoni „Lilies of Life“, mis ilmus ajakirja „Astounding Science Fiction“ 1945. aasta veebruarinumbris ning oli seeläbi viimane autori eluajal ilmunud tekst. Olen seda juttu enam kui veerand sajandit tagasi ka lugenud ning minu mäletamisel ei olnud küll tegu sedavõrd inimvaenuliku tekstiga, lugu oli pigem siiski kolonialismikriitiline.

Igaks juhuks otsisin üles ka paskvillis tsiteeritud lõigu: „For all Earthmen, whatever their faith, agreed on one point—the Tombov in the raw was a lazy, lascivious, irresponsible rascal. The wild native was a chronic liar, a congenital thief, and what displeased him he was prone to kill out of hand, and his means of doing it were rarely nice. He saw no point in working, for natural food was on every hand. He was tough; therefore physical punishment meant nothing.“

„Uuestisünd“ ehk siis Raymond F. Jones ja tema esikromaan „Renaissance“, mis ilmus 1944. aastal juulist oktoobrini neljaosalise järjeloona ajakirjas „Astounding Science Fiction“ ning mida sageli on nimetatud autori parimaks.

Romaan „Kolmiksaatus“ ehk Fritz Leiberi pikk lühiromaan „Destiny Times Three“, mis ilmus järjejutuna ajakirja „Astounding Science Fiction“ 1945. aasta märtsi- ja aprillinumbris. Jah, teos on ühest suurest sõjast, aga mitte ainult – olen lugenud. Teose vormi küsimus pole aga paskvilli autori või eesti tõlkija viga, ka Ameerikas pole päris kindlat seisukohta – sageli nimetatakse romaaniks, sest ilmus ajakirjas läbi mitme numbri ja on korduvalt välja antud eraldi köitena, kuid teksti mahult on tegu ilmselge lühiromaaniga.

Kirjeldatakse de Coursie jutustuses „Nad pole inimesed“ ehk täpsemalt siis Dorothy de Courcy ja John de Courcy ning nende jutt „Some Are Not Men“, mis ilmus ajakirja „Amazing Stories“ 1946. aasta augustinumbris.

Whitehead'i „Boton“ ehk Henry S. Whiteheadi postuumselt ilmunud „Bothon“ samast ajakirjanumbrist.

Sadist Shewer on muidugi kurikuulus Richard S. Shaver, kelle pseudodokumentaalsed ulmelood lemuurlastest tõstsid küll ajakirja „Amazing Stories“ trükiarvu seninägemata kõrgustesse, aga samas andsid ajakirjale ja seal ilmunud ulmele teatava halva kõrvalmaitse. Lemuurlaste muutumine lenuurideks on toimunud kusagil tõlkides-toimetatdes, sest vene keeles oli kõik veel õige.

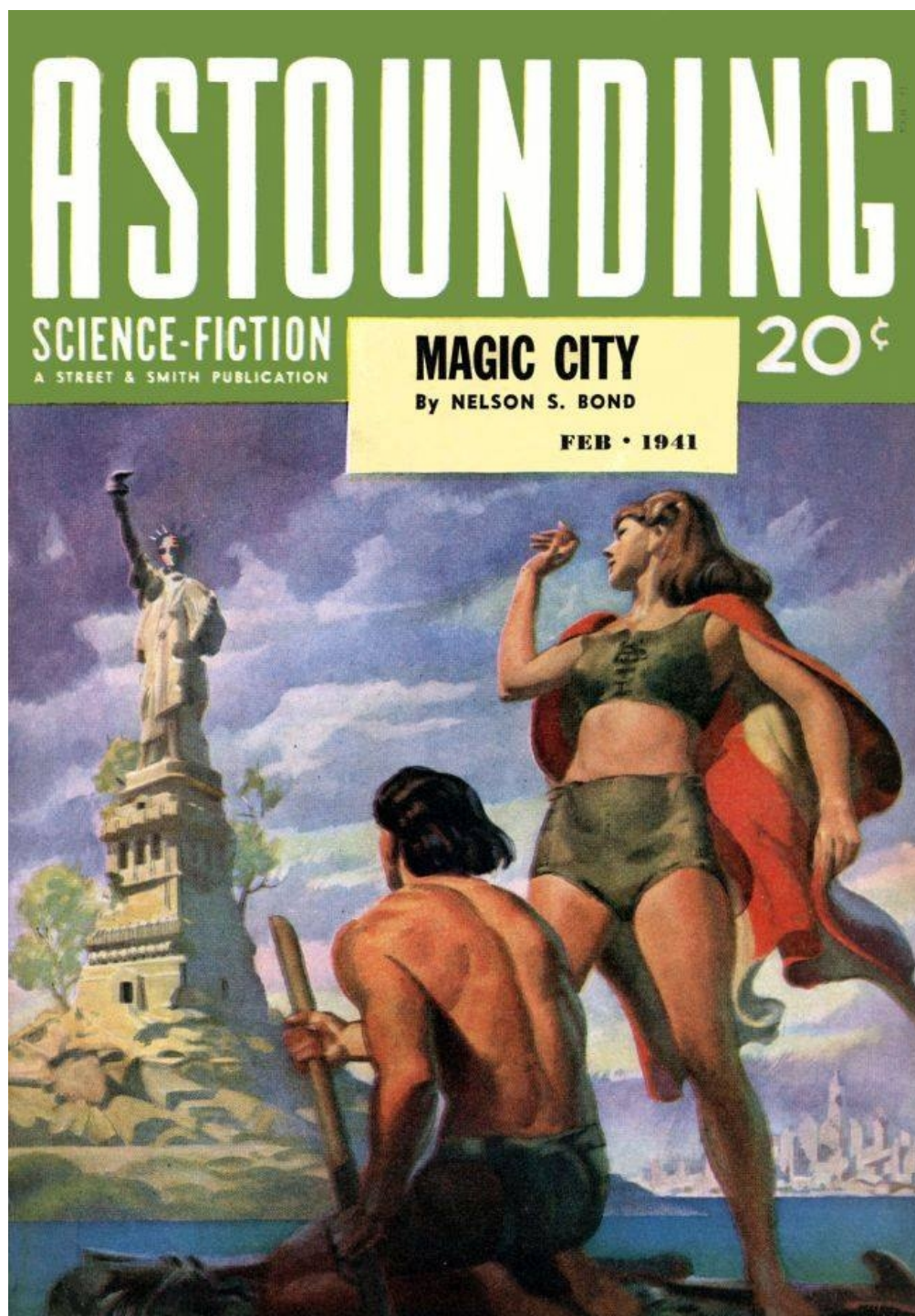
Milliardi jutuke „Kristlased, agressorid“ on Joseph J. Millardi jutt „The Crystal Invaders“, mis ilmus ajakirja „Thrilling Wonder Stories“ 1941. aasta jaanuarinumbris. Kuidas kristalsetest vallutajatest said kristlastest agressorid – see jääb küll tõlkija või toimetaja/korrektori südametunnistusele.

Del-Ray „Unistus on surematu“ on tõenäoliselt Lester del Rey jutt „Though Dreamers Die“, mis ilmus ajakirja „Astounding Science Fiction“ 1944. aasta veebruarinumbris. Tähendab, et autoris olen ma loomulikult kindel, aga jutus mitte päris sada protsenti – pealkiri on enam-vähem ja jutus on ka robotid ja konflikt nendega.

E. Binderi „Adam Line päästab maailma“ on ajakirja „Amazing Stories“ 1942. aasta aprillinumbris ilmunud Eando Binderi lühiromaan „Adam Link Saves the World“ ning kuulsa roboti nime moonutamine jääb taaskord vahendajate kaela.

Gayeri jutustus „Üleskeeratavad hiired“ on minu jaoks tuvastamatu. Gayer on tõenäoliselt Chester S. Geier, aga temal taolist juttu pole. Küll on olemas ajakirja „Astounding Science Fiction“ 1941. aasta jaanuarinumbris ilmunud jutt „The Mechanical Mice“, mille autoriks on aga hoopis Maurice G. Hugi.

Bond ja „Imede linn“ on Nelson S. Bond ja tema Megi-sarja kolmas jutt „Magic City“, mis ilmus ajakirja „Astounding Science Fiction“ 1941. aasta veebruarinumbris.

Jah, anonüümne paljastaja on neid „eredakaanelisi raamatukesi“ ehk pulpajakirju korralikult uurinud, aga loetud või õigemini paljastatud-lahatud on valikuliselt. Näiteks Nelson S. Bondi jutuga ühes numbris ilmunud Robert A. Heinleini kõvera maja jutt kõlbas sessamas ajakirjas ehk siis „Tehnika – molodjoži“ avaldada juba 1944. aasta alguses.

Aga kes on autor?

Kuigi ma eespool ütlesin, et selle paskvilli autor pole teada, on mul mõningaid kahtlusi...

Oletan, et kirjutise autoriks on tõlkija Zinaida Bobõr (1912–1988), kes luges palju ja oli hästi kursis angloulmega, ka selle pulbilikumaga. Pealegi, mainitud Heinleini jutu tõlkis just tema!

Miks Zinaida Bobõr (või keegi teine) taolise loo kirjutas? Ilmselt oli tellimus ja näideteks valitud tekstid annavad aimu, et paskvilli autor ulmet armastas ning kui juba pidi, siis seadis ta kriitikanoolte alla tekstid, mida Nõukogude Liidus mitte mingil juhul avaldada ei saaks. Eks pea paarkümmend aastat hiljem tehti sama kosmoseooperiga – kui juba peab materdama, siis midagi sellist, mis tsensuurist kunagi läbi ei lähe.

Loomulikult pole mul mingeid käegakatsutavaid tõendeid Zinaida Bobõri autorluse tõestuseks, aga teatav muster lööb välja küll. Näiteks püüdis Bobõr kunagi kuuekümnedail ka fantasyt n-ö salakaubana vene nõukogude lugejate ette tuua. Zinaida Bobõr tõlkis, õigemini ta mugandas Tolkieni „Sõrmuste isanda“ SF-ks, kus tegutsesid insenerid jne. Kahjuks olid kontrollorganid valvsad ja huvitav eksperiment jäigi vaid käsikirja.

Ja lõpetuseks tuleb rääkida karmast, kui osundada Nikolai Karajevi väljendile tema pikas artiklis, mis püüdis rehabiliteerida vene lugejale Edmond Hamiltoni loomingut. Karajev uuris kunagi põhjalikult ülalpoololevat Leonid Smehhovi karikatuuri ja leidis alt paremast nurgast lahtioleva ajakirja, kus näha pealkiri „Treasure on Thunder Moon“. Ajakirjaks on „Amazing Stories“, 1942. aasta aprillinumber, kus ilmus ka ülalpoolmainitud Eando Binderi lühiromaan Adam Linkist. Vaat, see kõuekuu lühiromaan ilmus järjejutuna ajakirja „Tehnika – molodjoži“ 1956. aasta esimestes numbrites ning oli uljaks katseks tuua nõukogude lugeja lauale ehedat angloulme kosmoseooperit. Ühekordseks katseks see vaid jäigi, aga tõlkijaks oli taas Zinaida Bobõr! „Karmast pole pääsu,“ kirjutas Nikolai Karajev ja kui mu oletused on tõesed, siis tabas karma nii ajakirja kui ka autorit.

[Bibliograafia: Viirastusliku fantastika maailmas](#)

Päeva materjal Wikipedias, juunis 2020 (Taivo Rist)

KUU VÄLJASURNUD ELUKAS: *Lythronax* (4. juuni)

Lythronax elas Põhja-Ameerikas 80 miljonit aastat tagasi ja temast arenes türannosaurus. Tema nimi tähendab kreeka keeles „verekuningas“. Ta oli 5–8 m pikk ja kaalus $\frac{1}{2}$ – $2\frac{1}{2}$ tonni, olles seega türannosaurusest oluliselt väiksem. Tal olid suured tugevad jalad ja väikesed kahe sõrmega käed. Esihambad olid suurimad ja kasvasid 13 cm pikaks. Hambad olid banaanikujulised ja saagja servaga. Keha oli kaetud algeliste sulgedega nagu türannosauruselgi. Tol ajal oli Põhja-Ameerika lõhestunud, põhjast lõunasse kulges Lääne Siseveetee, mis jagas mandri läänepoolseks Laramiidiaks ja idapoolseks Apalatšiaks. *Lythronax* ja türannosaurused elasid Laramiidia lõunaosas, mis vastab USA edelaosariikidele ja Lääne-Mehhikole.

KUU ELUKAS: hunt (7. juuni)

Näe, meie rahvusloomgi käis Wikipedia esilehelt läbi! Hunt on koerlaste sugukonna suurim liik: isane kaalub 40 kg, emane 37 kg. Pikkus on 105–160 cm, õlakõrgus 80–85 cm. (Mõned koerad on suuremad, aga keskmine koer on väiksem.) Lähimate sugulaste koiottide, šaakalite ja koertega annab hunt suguvõimelisi järglasi – „Valgekihva“ olete ju lugenud. Hunt on koerlastest enim karjaluks kohastunud ja suudab karjana jahti pidada.

Maailmas tapavad hundid igal aastal inimesi, aga Eestis juhtus see viimati 6. septembril 1873 lisaku kihelkonnas Täriveres mõisas ja hukkus karjapoiss Timofei Lontov, kes ka ära söödi. Marutõves hundid on Eestis inimesi siiski hiljemgi rünnanud. Hundid ründavad lapsi rohkem kui täiskasvanuid ja naisi rohkem kui mehi. Libahundiprotsessid tunduvad just Baltimaades eriti levinud olnud olevat. Huntide kodustamist ja näiteks kelgukoorteks treenimist on proovitud, aga selle igas aspektis jäävad nad koertele alla. Kodustatud hunt on truu konkreetset oma peremehele ja mingit üldist inimarmastust, nagu koertele tüüpiline, huntidel ei esine, isegi peremehe abikaasa ja lapsed on ohus.

KUU ULMESERIAAL: „Kõik hinged” (9. juuni)

Ameerika paranormaalne haiglaseriaal. Tegevus toimub Kõigi Hingede nimelises õppehaiglas. Peategelane Mitchell Grace kohtab mitmesuguseid vaimusid ja avastab, et arstid korraldavad seal ebaeetilisi eksperimente. Ühtlasi püüab Grace detektiivina välja selgitada, mis värk selle haiglaga õieti on. Osa töötajaid küll teab, aga keeldub sellest rääkimast. Kümme doktor Frankensteini teeb haiglas oma kahtlasi katseid, igaüks isesuguseid, toimub ringkaitse ja äpardunud eksperimente varjatakse – osa äpardub lihtsalt ebakompetentsuse tõttu, aga vastavaid töötajaid ei saa lahti lasta, sest nad teavad liiga palju.

Seriaal pidas vastu üheainsa hooaja, 6 tunniajast episoodi. Kriitikud ei rääkinud seriaalist pahasti, aga vaatajaid polnud ja auhindu ka ei antud.

KUU SEEN: *Omphalotus nidiformis* (13. juuni)

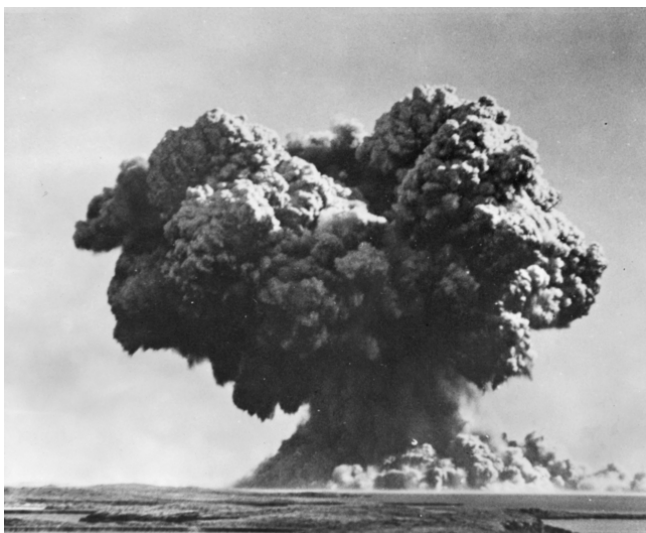
See seen kasvab Lõuna-Austraalias ja Tasmaanias, aga teatatud on tema olemasolust ka Indias. Pimedas kiirgab ta rohekat valgust. Kujutlege vaid, et kõnnite öösel metsas ja kohtate sadu helendavaid seeni! Teaduslikult kirjeldas seent esimesena Miles Joseph Berkeley 1844 šotlase James Drummondi 1841 kogutud materjalide põhjal. Drummond täheldas, et kui ta seene ajalehe peale pani, siis seene valgus võimaldas lugeda lähemaid sõnu ja see efekt kordus järjest nõrgemini mitu ööd sedamööda, kuidas seen kuivas. Üks teadlane kasutas seent öösiti käekella vaatamiseks.

Seen kasvab surnud ja surevatel puudel. Peremeespuu osas pole ta valiv, kasvamiseks sobivad isegi Austraaliasse sisse toodud võõrliigid. Seenekübar on torujas ja kuni 8 cm pikk. Teda on segi aetud austerservikuga, mis ei ole hea mõte. Ta on mürgine, kuigi mitte surmav, hallutsinatsioone sealt ei saa, aga krampe ja oksendamist küll.

KUU TEHNIKA: Vägeva Lõhkeaine Uuring (21. juuni)

Selle nime all organiseeris Suurbritannia endale tuumarelva. Pärast seda, kui USA-Briti tuumakoostöö lõppes (brittide hulgas olnud Nõukogude spioonid hakkasid järjest vahele jääma), hakkasid britid kartma suurvõimu staatusest ilmajäämist ja 8. jaanuaril 1947 otsustas valitsuse alamkomitee jätkata üksi. Vägeva Lõhkeaine Uuring polnud sõjaväeline vaid tsiviilprojekt ja võib-olla tsiviilkontrolli tõttu osutus ta üllatavalt odavaks ja tõhusaks: esimene õppereaktor hakkas tööle juba sama aasta augustis (ja töötas 43 aastat, kuni 1990. aastani). Järgnesid suuremad reaktorid.

Esimese tuumaplahvatuseni jõuti siiski alles 1952 ja toimus see sõjalaeva *Plym* pardal, mis muidugi hävis. Nii sai Suurbritanniast maailma kolmas tuumariik. Järgmisel aastal läksid Suurbritannias tuumapommid juba masstootmisse ja valmis 58 Sinise Doonau tüüpi tuumapommi, mis 1961 vahetati pikkamööda välja Punahabe-tüüpi tuumapommide vastu – fantaasiapuuduse all nimede väljamõtlejad ei kannatanud.

KUU ULMEAJAKIRI: The Thrill Book (25. juuni)

Esimene ajakiri, mis avaldas ainult ilukirjandust, oli 1882 asutatud *Argosy*, mis 1895 lõpetas muusuguse kirjanduse avaldamise ja läks sama aasta detsembris üle odavale *pulppaberile* – sellega algas *pulpkirjanduse* ajastu. 1916 algas spetsialiseerumine ajakirjaga *Detective Story Magazine* ja 1919 nägi ilma valgust esimene *pulpulmeajakiri* *The Thrill Book*. Tähelelend jäi üürikeseks, ilmus 16 numbrit 1. märtsist 15. oktoobrini, ilusasti kaks korda kuus. Esimesed 8 numbrit olid 48-leheküljelised ja maksid 10 senti, neid toimetas Harold Hersey, viimased 8 numbrit 160-leheküljelised ja maksid 15 senti, neid toimetas Ronald Oliphant. Lugudest on nähtavasti kuulsaim Francis Stevensi ajarännuromaan „Kerberose pead“, mis ilmus osadena 5 järjestikuses numbris ja kus satutakse 2118. aasta totalitaarsesse Philadelphiasse. Murray Leinsterilt ilmus seal 2 lugu. Hersey kutsus teistes kirjandusajakirjades üles endale veidraid jutte saatma ja tema oma sõnul saabus talle tuhat käsikirja, millest ta ostis ainult kümme. Samas jäi Oliphantist järele hulk lugusid, mille avaldamise õigus oli juba ostetud, nii et

materjalipuuduse taha asi ei jäänud.

The Thrill Book oli eeskuju juba edukamatele ajakirjadele nagu *Weird Tales* ja *Amazing Stories*.

Ja veel lühidalt. 4. juunil oli esilehel *Sega*, mille maskott on 1991. aastast siil *Sonic*. 16. juunil oli esilehel 1944. aasta Kuuba-Florida orkaan, mis on Atlandi ookeani orkaanidest tekitatud kahju poolest läbi aegade 7. kohal, kui inflatsiooni arvestada, hukkunuid oli siiski kõigest mõnisada.

KUU LOEND: *Star Trek: Deep Space Nine* näitlejate loend (26. juuni)

KUU MÜTOLOOGIAPILT: „Echo ja Narkissos” (7. juuni)

Antiikmütoloogias oli Narkissos kaunis noormees, kes põlgas ära kõik neiud ja kes karistuseks pandi armuma omaenda peegelpilti. Echo seevastu oli nümf, keda peajumalanna Hera needis sisuliselt ilma põhjusega sedaviisi, et ta polnud võimeline ütlema midagi muud kui kordama teiste öeldut. Echo armus Narkissosesse, kes aga temast üldse ei hoolinud ja jõllitas ainult oma peegelpilti allikal. Sedamoodi surid mõlemad noorelt.

Narkissos muutus nartsissiks ja Echost jäi järele ainult kaja – tema nimi tähendabki kaja niihästi kreeka, inglise kui vene keeles. Legendi Narkissosest jutustasid juba vanad kreeklased, aga roomlane Ovidius lisas sellesse Echo ja avaldas oma „Metamorfoosides”.

Pildi maalis inglise kunstnik John William Waterhouse aastal 1903. Nartsissid on maalil täiesti olemas, ehkki Narkissos on veel elus.

KUU TEHNIKAPILT: tuumajäälõhkuja Lenin (8. juuni)

Lenin oli maailma esimene tuumajõul töötav jäälõhkuja. Laev valmis 1957, tööle hakkas 1959. Ta osutus üllatavalt tõhusaks ning võimaldas Põhja mereteed senisest hoopis edukamalt kasutada. 1971 sõitis ta esimese pealveelaevana Severnaja Zemljast põhja poolt ringi. 1974 anti laevale Lenini orden. Ta töötas 1989. aastani, mil avastati, et kere ei pea sagedase jää lõhkumise tõttu rohkem vastu, reaktorid oleks kauem kestnud. Lenin muudeti muuseumlaevaks ja praegu on ta Murmanskis, 2016 arvati ta kultuurimälestiseks.

Venekeelses vikipeedias on üles loetud laevaga juhtunud õnnetused, aga radioaktiivset leket neis polnud ning ükski inimene surma ega vigastada ei

saanud. Kõik 5 õnnetust toimusid 1965–67, hiljem polnud ühtki.

Leninil on olnud ainult 3 kaptenit, neist keskmine oli sel kohal 40 aastat kuni oma surmani.

PÄEVA MATERJAL COMMONSIS

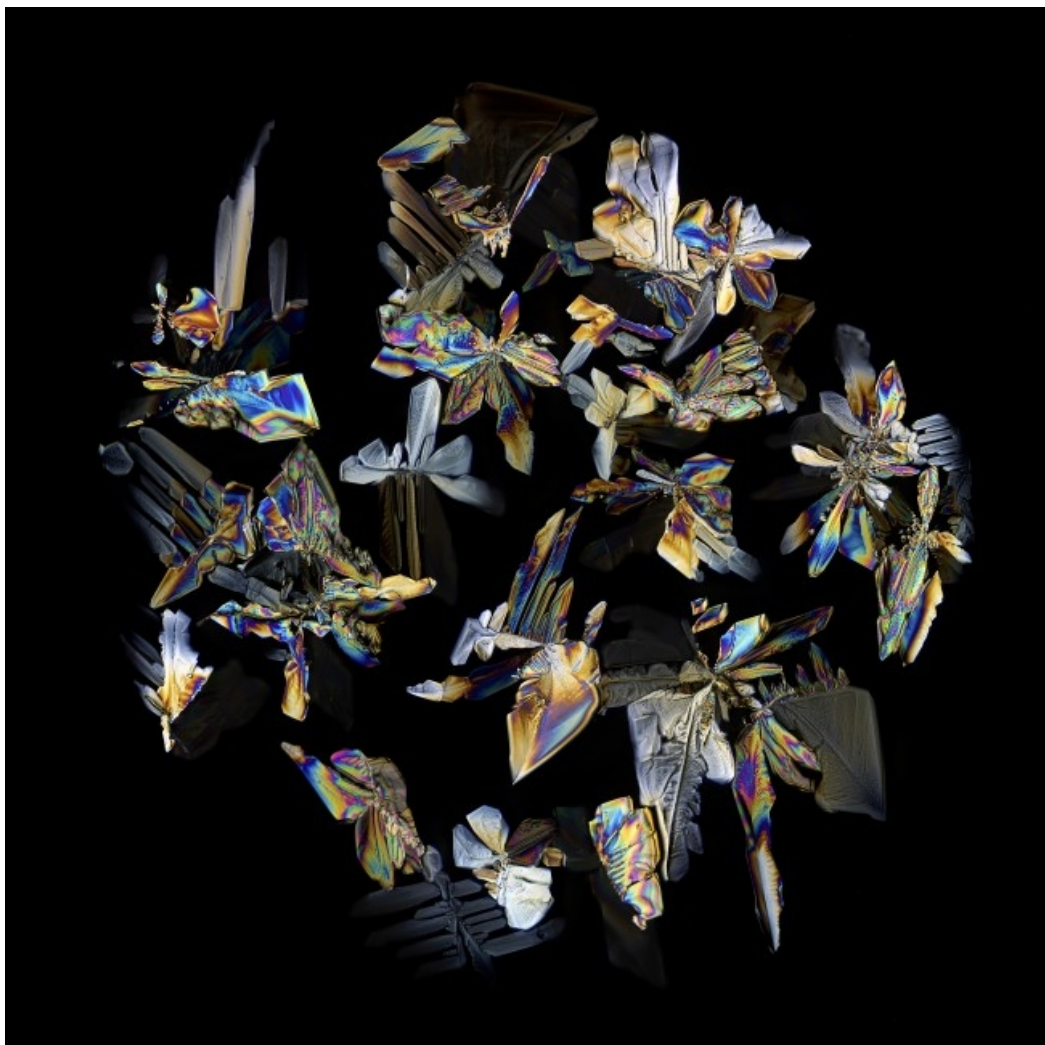
KUU NÕIDUSEPILT: Niisugust keppi kannavad burjaadi šamaanid. (5. juuni)

KUU ARHITEKTUURIPILT: Sõprade torn Münchenis (6. juuni)

KUU SÜRREALISM: suhkrukristallid ja kuivanud kokakoolatilk mikroskoobis (24. juuni)

[ESIMENE KOSMOSEVIDEO](#): Päikese loited (2. juuni)

4½ minuti pikkune vaatefilm Päikese protuberantsidest ehk päikesepursetest ehk loidetest tervitustega peatoimetajale. 2010 hakkas tööle NASA Päikesedünaamika Observatoorium, mis pildistas Päikest ööpäevaringselt sagedamini kui kord sekundis, ja 2015 valmis see video jäädvustatud tipphetkedest. Suur osa piltidest on üles võetud mitte nähtavas valguses, vaid muudel lainepikkustel. Küll meie kallis Päike on alles ilus!

[ESIMENE VANAFILM](#): „Laupäevaöö" (4. juuni)

2 tunni pikkune 1922. aasta Ameerika melodraama. Hakkasin vaatama eelarvamusega, aga üllatuslikult täitsa meeldis. Rikas mees, rikas naine, vaene mees ja vaene naine. Kes kellega abiellub, kes kellega õnnelikuks saab ja kas üldse saab Irise elu päästeti nii mitu korda, et minu meelest oli ta suitsidaalne ja mina küll ei tahaks sellisega abielluda. Kui 1922 oleks jagatud Oscareid, kandideerinuks see film parima filmi (režissöör Cecil DeMille), stsenaariumi (Jeanie MacPherson) ja naiskõrvalosa kategoorias (Sylvia Ashton vaese tüdruku emana). MacPherson oli Hollywoodi esimene naisstsenarist (juba aastast 1913), kelle karjäär stsenaristi ja režissöörina osutus pikaks ja viljakaks.

Kahjuks on Commonsi versioon ainult hollandikeelsete tiitrite ja hispaaniakeelsete subtiitritega. Küll te aru saate.

[KUU BIOLOOGIAVIDEO](#): „Kuidas surnud part muutis minu elu" (5. juuni)

Hollandlane Kees Moeliker avastas 1995. aastal, et meile hästi tuntud sinikaelad on vahel täielikud perverdid ja harrastavad rohkem kui tund aega järjest homoseksuaalset nekrofiiliat. Vastava teadusartikli eest sai ta Ig Nobeli (ehk pila-Nobeli preemia) ja edaspidi kujunes temast juhtiv asjatundja loomariigis esineva nekrofiilia alal. Selgub, et see on levinum kui arvata võiks. Lisaks nekrofiiliale näete konna, kes püüab kuldkalaga paarituda, piisoni skulptuuriga seksivat põtra ja muud säherdust.

Video kestab 6½ minutit.

[KUU KOMÖÖDIAFILM](#): „Viimased päevad" (6. juuni)

Bill Clintonit komöödiafilmi peaosatäitjana tahate näha? Tema ametiaja viimastel päevadel ei teinud ajakirjandus temast enam välja, räägiti algul presidendivalimistest ja siis äsjavalitud uuest presidendist Bush-nooremast ning jäi mulje, justkui Clinton poleks enam keegi. Valge Maja valmistas filmi, kus see suundumus on absurdiks keeratud: Clinton jõlgub mööda tühja Valget Maja, teha pole tal midagi ja ta täidab päeva presidendile mittekohaste tegevustega: niidab muru, pügab põõsaid, peseb ametiautot, vastab ise oma telefonile, laseb end pildistada iseenda papikuju kõrval... Kõnet peab ikka ka, aga siis kaamera pöördub ning kogu suures saalis on üksainus inimene, see on riigisekretär Madeleine Albright ja temagi magab.

Hulk USA poliitikuid ja muid kuulsusi mängib filmis iseennast. See koht lõigati filmist välja, kus Clinton lahendab ristsõna, helistab punase liini abil Putinile ja küsib, mis on vene pannkook viie tähega. Lõpuks leiab Clinton ühe jobu, kes koopiaamasinaga oma näost pilte teeb, ja sõbruneb temaga – tema ainsana ei mängi iseennast, vaid on palgatud näitleja.

Film on 6 minutit pikk. Kriitikud pidasid seda filmi andekaks.

[KUU ASTRONOOMIAVIDEO](#): „Hubble'i teleskoobi viimane missioon" (7. juuni)

[KUU REKLAAM](#): „Karikakar" (9. juuni)

See on üks kõigi aegade mõjukaimaid reklaame. Nagu öeldakse: reklaam, mis võitis presidendivalimised. 1964. aasta USA presidendivalimistel kandideeris Lyndon Johnson Barry Goldwateri vastu. Viimast peeti sõjakaks ja Johnson kasutas seda reklaamis ära. Goldwateri meeskond protestis paanika õhutamise pärast ja Johnsoni meeskond võttis reklaami televisioonist maha, aga tegu oli juba tehtud – tasuks USA presidendivalimiste kõige ülekaalukam võit pärast 1820. aastat.

Reklaam kestab 1 minuti.

[KUU MATEMAATIKAVIDEO](#): Matemaatika on mõnikord lihtsalt ilus. (12. juuni)

[TEINE VANAFILM](#): „Väljaspool seadust" (15. juuni)

1 ja veerand tunni pikkune 1920. aasta ameerika krimifilm gängsteritest. Lon Chaney on kaksikosas, mängides niihästi kõige üllamat kui kõige nurjatumat tegelast, kes on pealegi vanuselt väga erinevad. Ilmselt tähendanuks see potentsiaalset nominatsiooni 1920. aasta Oscarite valimisel meeskõrvalosas. Film on enneolematu selle poolest, et hiinlast kujutati positiivsena ja kristluse asemel räägiti Konfutsiuse õpetuse headusest. Anna May Wong teeb siin filmidebüüdi ja isegi sõnalise (tiitrite abil).

[KOLMAS VANAFILM](#): „Saagu valgus" (18. juuni)

Tunniajane 1946. aasta ameerika film posttraumaatilisest stressihäirest. Režissöör John Huston tegi USA sõjaväele 4 dokumentaalfilmi ja see on neist viimane.

Film hakkab peale tõdemusega, et armee isikukaotustest 20% põhjustavad psüühikahäired, ning jätkub sellega, et sõda on üleüldse jõe sündmus, mille käigus võib kergesti mõistuse kaotada, selles pole midagi häbiväärset ja õige ravi korral saavad enamikust neist jälle väärikad ühiskonnaliikmed. Ehkki USA sõjaväe looming pole kaitstav autoriõigusega, võivad sellele kehtida muud piirangud, näiteks selle filmi näitamise USA sõjavägi keelustas, sest see rikkus ametlikku seisukohta, et sõdurid tulid sõjast tagasi tugevamatenä, igaüks oli kangelane ja kuigi mõni sai surma või vigastada, jäi nende vaim murematuks.

Alles 1981 keeld tühistati, filmi näidati sama aasta Cannes'i filmifestivalil ja 2010 arvati see USA filmipärandisse, mis kuulub säilitamisele Kongressi raamatukogus. Hustoni meeskond salvestas 70 tundi toormaterjali, midagi ei lavastatud. Uudsus seisneb selleski, et ehkki USA sõjavägi oli 1948. aastani segregeeritud, näidatakse filmis eri rassidest patsiente koos.

[TEINE KOSMOSEVIDEO](#): Esimesed inimesed kõnnivad Kuul. (30. juuni)

NASA taastas teleülekanne kosmonautide kõndimisest Kuu peal 20. juulil 1969. Video on 3 tundi pikk, Armstrongi ja Aldrini jalutuskäik kestis 2½ tundi. Nad ei läinud kuumoodulist kaugemale kui 100 meetrit, võtsid Kuu pealt kaasa 47 naela pinnaseproove ja tegid 4 eksperimenti. Hoiatus: restaureerimisest hoolimata on kvaliteet vilets. Üks kommentaatoritest imestas video eeskujulikuks valimise arutelu, kas aastatega on filmi kvaliteet halvenenud, tema vaadanud seda 4-aastasena otseülekanDES televisioonis ja siis olnud kvaliteet täiesti normaalne.

Estcon 2020. Ulmerahva muljed

Veiko Belials, Eesti ulmeühingu president

Estcon 2020 on õnnelikult ajalooks saanud. Muide, me vist ikkagi tegime uue rekordi – mina lugesin lehelt kokku 126 nime, eelneva kahe aasta numbrid oli aga 125 ja 123 osalejat (mitte 126 ja 125, nagu mul ekslikult meeles oli).

Aitäh kõigile, kes kaasa löid ja teha aitasid. Eriline tänu Kerstile ja Triinule, kes majutasid, osalejaid registreerisid ja hoolitsesid, et meil hommikuti kõhutäidet oleks ja neile, kes neid aitasid – eriti Laurale, kes putru keetis; Joelile, kes peaaegu pooltes ettekannetes kaasa tegi; Kristole, kes kohvi jaoks targa tünni täitsa ise ja vabatahtlikult kaasa vedas, mis tal peaaegu terve auto ära täitis; Astrale, kes karud tantsima pani; Mandile, kes lastega mängida viitsib jne, jne, jne. Aitäh kõigile, kes kohal olid ja Estconist Estconi tegid. Kohtume samas kohas 16.-18. juulil 2021.

Peeter Helme

"Tänavune Estcon oli tore. Mingis mõttes oli kõik nagu alati – seda võin isegi mina oma väikese Estconi-kogemuse pealt öelda. Toimusid ettekanded, esitleti raamatuid, jagati Stalkereid, grilliti, lobiseti, käidi ujumas. Teisest küljest ei ole 2020. aastal mitte miski nii nagu alati ning eks see väljendus ka Udu talus toimunud, kus oli koos rekordiliselt palju rahvast. Võib-olla just see tegi ka minu jaoks tänavuse Estconi eriliseks: tunda oli tavalisest suuremat elevust ja jälleenägemisrõõmu ning nii oli ka minu jaoks Estconi kõige mõnusam osa võimalus suhelda inimestega, keda ma muidu ei näe või kellega kohtusin sootuks esimest korda. Kuigi, et keegi valesti aru ei saaks: kõik kuulnud ettekanded olid samuti põnevad ning ärgitasid omakorda uusi vestlusi. Tuleb niisiis tõdeda, et aasta(kümnete)ga on välja kujunenud

hästitoimiv formaat. Nii hoida!"

Manfred Kalmstein

Reedel vedas natuke viltu. Kamraad Ove unustas mu viina maha ning Lianne poolt toodud asendusviin ei suutnud mind Ove tekitatud hoobist piisaval toibutada. Võitlusmoraal jäi madalaks, nii et peale mõnda pitsi ja Gilderich ja co seltsis "Riia, mu arm" jorisemist taandusin telki, selleks, et ärgata Estconi läbi aegade parimas laupäevas. Ja asi pole ainult selles, et ilm oli ilus või et teise stalkerit sain või selles, et suutsin hommikust õhtuni õlut timmida, nii et suht kainenena magama läksin, vaid üldse... Kogu atmosfäär, seltskond ja iga viimane kui pisi asi klappis ja tundus paigas olevat. Vinge. Oskaks ma sellist perfektsust juttudes kajastada, oleks ma tunduvalt parem kirjanik...

Viimane päev oli raske enagu ikka. Ei, mitte pohmelli ja ilmselge väsimuse tõttu, vaid lihtsalt... Kamraadidega murul lõsutada ja lihtsalt üliintelligenset hülgemöla ajada, samal ajal õlut libistades.. ja järsku peab lahkuma. Kole-kole.

Laura Loolaid

2020 aasta Estcon oli mulle järjekorras kolmas. Mitte just kõige staažikam saavutus, aga juba koguneb kogemusi, millest õppust võtta. Näiteks taipasin ma sel aastal telgisuu koidupäikesest eemale suunata. Küll aga paistab olevat külgi mööda maha jooksnud õppetund praktilisest biokeemiast. Nõnda pidin taas omal nahal tunnetama, missugune seos on reedeõhtuse mina uljusel laupäevase mina tervisega. (Pöördvõrdeline, kullake. Seos on pöördvõrdeline.) Nii juhtuski, et kõige tihedamal ettekannete-ajal leotasin ma terviseparanduseks järves varbaid, hiilisin heinamaa päale magama ja varastasin Mahkra mojito-töötoast jääkuubikuid. (Seepärast on mul ülihea meel, et mitme ettekandega saab tagantjärele kirjalikus vormis tutvuda.)

Auhindade-väljanäituste ajaks ärkasin siiski enamvähem elule ja ergutasin võitjaid maruliste vahelehuüetega. Jõudsin ka mälumängule, kus rikkusin rängalt ausa spordi põhimõtteid sest liitusin targutaja-konsultandi rollis võistkonnaga, mis juba niigi pakatas üle-koosseisust. (Võistkonda karistati selle eest teise kohaga.) Meeleparanduse korras hüppasin läbi ka larbilt, kus lasin end üsna väheste vastupunnimise järel maha tappa.

Tarkus järgmise-aasta-minale: viiekümne inimese hommikupudru optimaalsed parameetrid on: poolteist kilo helbeid, viis liitrit vett, kaks pakki võid.

Riho Välk

Millegipärast tunnen end jätkuvalt noorvigrina, kes on kuidagi ekslikult suurte ulmikute keskele sattunud. Suur oli mu üllatus, kui jõudsin tõdemusele, et tegu oli juba mu kümnenda Estconiga. Paljutki on vahepeal muutunud, kuid palju on ka samaks jäänud. Samaks on jäänud kooslus sumedast melust ja tõsisest ulmest. Muutunud on nii asukoht kui ka külastajate arv, mis on vahepeal vist lausa kahekordistunud.

Nagu ikka, ei trüginud ma iga ettekande esiritta, et igat infokildu krabada, vaid nautisin just neid, mis isutasid, tõsise mõnuga. Metsavana "Ebausk kosmoses" oli väga põnev, kahjuks ei mäleta ma sellest suurt midagi tänu sellele, et olin pool ööd olnud "Raadio Elmari igihaljad šlaagrid" kontserdi sundpublikuks. Siiski suutsin oma iga-aastast lemmikut, Veiko Belialsi ulmediskot täiel rinnal nautida ja kõik oma tõreduse minetada. Mingi veidra vimkaga jõudsin isegi LARPile, millel olin viimati osalenud 2012. Aastal. Lisaboonusena suutsin ka sellel aastal ühe noorvigri Estconisüütuse võtta.

Tagasi koju jõudes oli ikka ülimõnus tunne sees, kuna Estcon on aastaid olnud minu jaoks suve tähtsaim üritus. Kuna see on nüüd edukalt peetud, siis minugipoolsest pandagu Eesti jälle koroonalukku, mina olen oma Estconi-annuse kätte saanud.

Artikkel: Ebausk kosmoses (Joel Jans)

Eelmise aasta Estconil ameeriklaste kuulkäimisest ettekannet tehes mainisin seal muuhulgas ka mitmesuguseid kosmonautide ebauskumusi ning Veiko Belials haaras sellest kohe kinni ning nõudis neist pikemat ettekannet. Kartsin alguses, et andsin talle ehk liiga kergekäeliselt jah-sõna ning tekib tõsine raskus tunni täis saamiseks, aga teemasse süvenedes avastasin üsna kiirelt, et see maailm osutus märksa suuremaks, kui oleks osanud arvata.

Nagu selgus, on kosmonautidest veel ebausklikumat inimest raske leida ning ilmselt on siin taga midagi üldinimlikku, sest ka meremehed omasid vanasti palju ebausklikke kombeid, näiteks võtta kass merele kaasa või hoiduda valjult vilistamast. Või nagu Jaapani liftidel pole sageli neljandat korrust ega ruume numbriga neli, sest neli on „shi“, mis kõlab nagu „shinu“ ehk surema. Ka sõjavägi kubiseb erinevatest kommetest ning traditsioonidest ning seetõttu tundub, et mida suurem on oht, seda ebausklikumad inimesed ka on. Ning kui sa istud mitmekümne tonni raketikütuse otsas, mis annab sulle sellise kiiruse, et iga bemmivend on kade ja kütab sind üles vaakumisse ja kaalutusse, siis võtab sees hõredaks küll. Leidsin 2008. aasta kohta ka statistika, et kosmosse on paugutatud 483 inimest, kelledest 18 on selle käigus surnud. See teeb surmasaanute protsendiks 3,74, mis muudab astronauti töö üheks ohtlikumaks. Võrdluseks oli Vietnami sõjas surmasaanute protsentuaalne arv vaid 2,18. Samuti väidavad paljud kosmonaudid ja tehnikud, et loodud rituaalid on sageli mingi praktilise tagamõttega või lihtsalt lennueelse pinge ja ärevuse juurest mõtete eemale viimiseks.

Aga alustame siis kõige ebausklikumatest kosmonautidest ehk siis venelastest.

Vene kosmonautide enamus traditsioone on alguse saanud loomulikult Gagarinist. Kuna ta käis kaks päeva enne lendu juuksuris, vaatas ööl enne lendu filmi ning tundis, et peab enne starti põie kortsu laskma, peavad venelased neid asju eluga tagasituleku jaoks hädavajalikeks ning püüavad piinliku täpsusega ka tänapäeval järgida. Olles lisanud sinna muidugi terve hulga täiendusi. Järgnevalt püüan neist kõige olulisemad ka punkt-punkti haaval üles lugeda.

1. Enne tähelinna sõitu külastatakse Kremli müüri ääres Gagarini hauda.

Chris Hadfield Gagarini haual

2. Tähelinna jõudes käiakse Gagarini kabinetis, mida hoitakse täpselt sellisena, nagu ta temast jäi peale 1968 aasta saatuslikule katselennule suundumist. Seal küsitakse talt ka nõ lennuluba ehk kirjutatakse enda nimed külalisteraamatusse.

3. Iga meeskonna liige istutab Baikonuri hotelli taga asuvasse aeda puu. Usutakse, et enne starti nende all kõndimine toob head õnne ning praeguseks on seal erinevate vene ja välismaa meeskondade ühistööna sündinud juba terve väike park. Gagarini istutatud puu eest hoolitsetakse loomulikult eriti suure hoolega ning see on ka kogu pargi kõige suurem.

4. Neli-viis päeva enne starti toimub pidulik lippude heiskamine ning käiakse Baikonuri muuseumis. See komme algas umbkaudu 1983. aastal ning olulisemateks vaatamisväärsusteks, mida külastatakse, on Buran, majake, kus Gagarin enne starti ööbis, ning hoone, kus Koroljov töötas. Samuti antaks hulga autogramme erinevatele raamatutele ja ümbrikutele jms asjadele.

5. Öhtul enne starti vaatab meeskond kindlasti „Ergavat kõrbepäikest”. Selle kombe algatasid Sojuz-12 Vassili Lazarev ja Oleg Makarov 1973. aastal. Peale edukat maandumist tegid nad nalja, et neil oli ka kolmas meeskonnaliige seltsimees Suhhovi näol, kes aitas neil ka rasketel hetkedel tuju üleval hoida, ning peale seda ei jäta ükski meeskond seda vahele.

Vanemate kosmonautide seas olla lausa ütlus, et kui inimene pole seda filmi vähemalt kümme korda näinud, siis pole ta ka kosmosseminekuks valmis. Nõukogude kosmonaut Fjodor Jurtšihhini sõnul korraldatakse noortele kolleegidele filmitundmise kohta lausa väike test, kus nad peavad tõestama, et nad on seda filmi tõesti põhjalikult vaadanud.

Näiteks filmis on stseen, kus üks karakter vaatab vastikusega suurt potti kalamarja ning küsib lõigu leiba. Küsimus, mis rohelisele raketnikule esitatakse, on, et mis kalamarja ta ei söö. Must

pole õige vastus, vaid tuleb öelda täpne tsitaat: „Ma ei saa seda neetud asja süüa”. Või näiteks, mida on Suhhov väärt, ning korrektne vastus on: tervet rühma. Aga on ka veel täpsemad küsimused, näiteks mitu nööpi on Suhhovi särgil või mis tüüpi relva Abdullah kasutas.

Jurtšihhin on ka öelnud, et asjal on ka praktiline külg ehk siis kuna kosmonaudid peavad orbiidil toimuvaid filmimisi ise korraldama, saavad nad „Ergavast kõrbepäikesest” õppida, kuidas teha lähi- ja kaugvõtteid, erinevaid kaameranurki ning muud hädavajalikku.

6. Sojuzi rakett veetatakse stardiplatsile diiselrongiga ning see on aeglane protsess, millega alustatakse hommikul kell seitse ning mis võtab 48 tundi. Raketti transportival meeskonnal ning mõningatel sinna juurde lubatud külalistel on kombeks asetada selle käigus liipritele münte, mis siis laiaks litsutuna toovad head õnne.

© Nasa/Bill Ingalls

© Chris Hadfield/NASA/Twitter

Kosmonaudid ise sellest osa ei võta, kuna raketi stardistendile viimise nägemine toovad halba õnne. Selle asemel käivad nad kõik hoopis juuksuris, mis on taas üks Gagarinist alguse saanud komme.

Chris Hadfield 2012 juuksuris

7. Stardipäeval peetakse šampusega pidusöök ning kirjutatakse autogrammid Baikonuri hotellis oma toa uksele. Peale seda tuleb hotelli ka õigeusu preester, kes piserdab kosmonaute püha veega. See on muide üsna uus ning Nõukogude Liidu-järgne traditsioon, millega tegi algust Aleksandr Viktorenko, kes palus õnnistamist enne Sojuz TM-20 starti Miri kosmosejaama. Ka rakett ei pääse õnnistamisest ning ka see pritsitakse püha veega üle.

© (NASA/GCTC/Irina Peshkova)

Kõik kumbed pole muidugi ainult pidusöök, šampus ja papid. Kosmoses tabada võiva kaalutushaiguse vastu keerutatakse astronaute paar tundi enne starti trenažööridel ning pööratakse spetsiaalsetes voodites tagurpidi. Selle meetodi efektiivsuse üle on vaieldud ning ma ei suutnud ka leida, et kas antud protseduuri tehakse enne või pärast sööki.

Mis puutub aga allkirjadesse, siis lisaks annavad kõik asjaosalised oma autogrammi ka kosmosekapslile, millega lendama hakkavad, ning Baikonuri muuseumi. Samuti antakse autogramme ka põlenud Sojuzi kapslile, millega tagasi maale laskutakse ning helikopteri seintele, millega neid tagasi tuuakse. See on muide üks traditsioon, mis Gagarinile endale eriti ei meeldinud ning ta oli üllatunud

olnud, kui inimesed, kes teda skafandrisse aitasid, hakkasid peale seda korraga paberitükke ulatama.

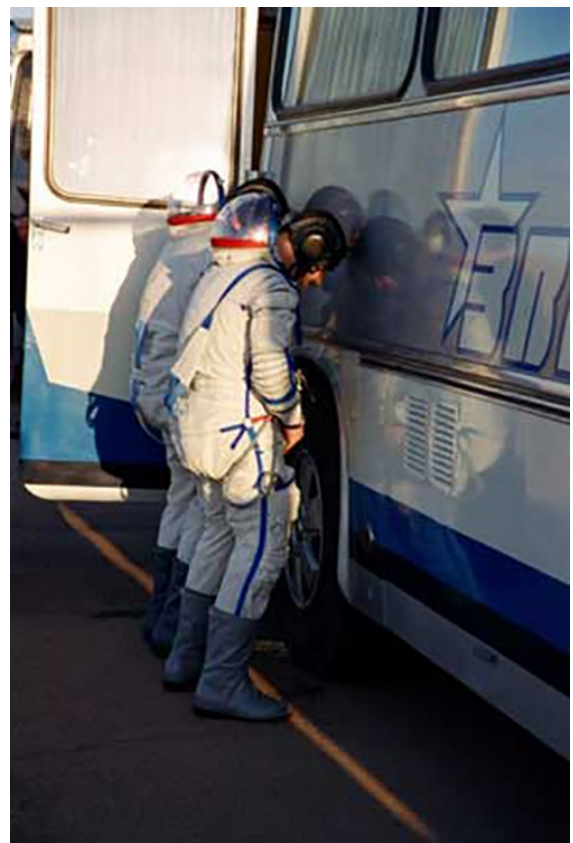
Üks maapealse meeskonna liikmeid oli palunud autogrammi isegi enda töötõendile. See olla muutnud Gagarini närviliseks ning ta oli isegi küsinud, et kas seda on vaja, mispeale talle öeldud, et harjugu parem ära, kuna peale lendu tuleb anda veel miljon tükki.

8. Meeskond saadetakse hotellist bussidesse laulu *Trava u doma* saatel. Kasutatakse seejuures Zemljane versiooni ning seda ei pea mõned kosmonaudid korrektseks, sest väidetavalt olla kõige õigem lugu Igor Romanovi esituses. Igaljuhul on Roskosmos nimetanud selle ka ametlikuks Vene kosmoseprogrammi hümniks. Busse, millega nad sinna sõidavad, on kaks ning nad kaunistatud hobuseraudadega ning sõit võtab koos kusepausiga umbkaudu 40 minutit.

9. Ning jõuamegi ilmselt ühe kõige tuntuma ning ehk veidrama Vene kosmonautide traditsioonini. Gagarin taipas nimelt poolel teel bussis raketini, et tema skafandris puudus igasugune võimalus häda ajada, mistõttu ta palus bussi kinni pidada ning kergendas end vastu selle ratast. Üldiselt ei taha kosmonaudid sellest traditsioonist väga detailselt rääkida, aga kuuldavasti ei jäeta seda peatust mitte kunagi vahele ning naiskosmonaudid võtavad selleks puhuks uriini eraldi topsis kaasa.

Võiks arvata, et sedasorti traditsioon on mittevenelastele üsnagi kummaline ja arusaamatu, aga tegelikult sattusin uurimistööd tehes mitme välismaa astronauti meenutustele, kus nad peavad seda väga lahedaks.

Näiteks Malaysia astronaut Sheikh Muszaphar Shukor on meenutanud, et kuigi skafandri lahti- ja kinninööpimine võttis viis minutit, oli ta iga hetke sellest ettevõtmisest nautinud.

10. Tavaliselt saadab kosmonaute üles kapslini viiva liftini raketi peadisainer ning tehnilise meeskonna juht ning üks neist peab lööma neile õrnalt põlvega tagumikku.

11. Ning veel üks viimane Gagarinilt pärinev traditsioon. Nimelt hakkas Gagarinil kapslis armatuurlauda vahetides ning starti oodates igav ning ta palus juhtimiskeskusel mängida üle sidekanali muusikat, mispeale oli talle lastud suvalisi vene armastuslaule. Sama tehakse ka tänapäeval, ainult et muusikavalik on laiem ning mängitavad lood on valitud üleslendava meeskonna poolt. Püütakse ka saavutada Gagarini ajaga võrreldes suuremat mitmekesisust ehk üritatakse jälgida, et peale vene armastuslaulu lastaks vastukaaluks näiteks saksa *techno*'t.

12. Alati võetakse kaasa ka mingi personaalne väike maskott, mille koodnimetuseks on Boriss. Selle valib välja meeskonna komandör ning tavaliselt on tegemist pehme loomakujulise mänguasjaga. Varemalt mainitud Jurtšihin on väitnud, et see pole ainult ebausk, vaid nööriaga kaamera külge seotud loomake on ka maapealse missioonikontrolli jaoks oluline instrument ning annab neile märku kaalutuse saabumisest.

Mis puutub maapealse meeskonna kommetesse, siis lisaks müntide liipritele asetamisele oli peamine, mille suutsin leida, et Baikonur on 24. oktoobril suletud, kuna seda päeva peetakse õnnetuks. Nimelt on samal päeval kahel korral juhtunud mitmete inimohvritega õnnetus. Esimene 1960. aastal (laiemalt tuntud kui Nedelini katastroof), mil R-16 kontinentidevaheline rakett plahvatas ning sada inimest hukkus; ja teine 1963. aastal, mil põlema süttis rakett R-9A, tappes seitse tehnikut. Seetõttu ei toimu sellel päeval enam mitte ühtegi starti ega raketikatsetust ning kogu Baikonur on ametlikult suletud.

Sellega on ka enamus laiemalt teada olevaid Vene traditsioone ammendatud ning võime siirduda nende USA ametivendade juurde.

1. Lennu päeval söövad astronautid munaputru ja steiki, see traditsioon pärineb Alan Shepardilt, esimeselt ameeriklaselt kosmoses, ning selline kõrge proteiinisisaldusega söök seedivat hästi ja vähendavat ka soovi peldikus käia.

2. Ruumis, kus astronautid riietuvad skafandritesse ning ootavad, kuni nende veres on lämmastik asendunud puhta hapnikuga, on kõik toolid pärit Apollo ajastust. Kanada astronaut Steve MacLean, kes tegi kaks süstikulendu, on näiteks kirjeldanud, kuidas talle meeldis, et sai istuda kuul käinud John Youngi toolil.

3. Üheks võibolla kõige veidramaks traditsiooniks on panna kõik meeskonna liikmed mingil hetkel laua taha istuma, kuhu tuuakse lennu logoga kaunistatud külmutatud kook, kuid seda süüa nad ei tohi. Ka selle rituaali päritolu on üsna hämar, aga oletatakse, et ilmselt keegi tõi astronautidele kingituseks koogi, aga teadlased keelasid selle söömise ära.

Pokkerimäng enne viimast kosmosesüstiku lendu 2011 aastal.

Üheks vanaks NASA traditsiooniks on ka see, et meeskond annab alles orbiidile jõudes enda kapslile nime. See traditsioon ulatub tagasi Mercury projekti aega ning seda tehti ka hiljuti SpaceX-iga, kus peale edukalt kosmosse jõudmist võeti maapealse meeskonnaga ühendust ning anti teada, et Crew Dragoni kapsel sai kolmandaks nimeks Endeavour.

Mis puutub maapealsesse meeskonda, siis tundub, et neil on rituaale ja ebauskumusi isegi astronautidest rohkem. Näiteks legendaarne missioonikontrolli juht Gene Kranz kandis igakord uut vesti, mille talle naine selleks puhuks õmbles.

Sarnaselt Baikonurile on ka NASA-l hirm teatud numbrite ees. Apollo 13-ga juhtunud õnnetus, mis toimus muide 13. aprillil, muutis NASA administraatori James Beggsi nii paranoiliseks, et alates temast pole ühegi projekti juures tänapäevani enam seda numbrit kasutatud. Näiteks kosmosesüstikute missioonide nimedeks olid alguses STS-1,2,3, aga kui jõudis kätte STS-10 missioon, nimetati see kähku STS-41-B-ks, sest number 13 tundus juba liiga lähedal. Huvitaval kombel on selline number 13 kartus olemas ka Indias kui täiesti kultuuriliselt erineval maal. Pärast seda, kui nad saatsid üles raketi PSLV-C12, hüppasid nad sellest numbrist üle ja järgmine kandis nimetust PSVL-C14.

NASA tahtis ka ühe oma kosmosesüstiku starti 2007 aastal sättida 7. juulile kell seitse õhtul, et see oleks kenasti seitsmenda aasta seitsmenda kuu seitsmenda päeva seitsmendal tunnil, aga kahjuks rikkus tehniline probleem selle ilusa plaani ära.

Pähklitega täidetud purgid toovad maapealse meeskonna arust samuti head õnne. See rituaal algas kuuekümnendatel Rangeri projekti raames, kus hulga satelliite saadeti ümber kuu, kuid kuus esimest ebaõnnestusid. Alles seitsmes katse õnnestus ning seda hakati mingil põhjusel seostama asjaoluga, et keegi oli toonud kontrollruumi pähkleid täis purgi. Alates sellest ajast tuuakse alati kaasa missiooni nime kandvaid pähklipurke ning asetatakse neid kontrollruumis konsoolidele.

4. Teel stardistendile tehakse peatus, kus mängitakse kogu meeskonnaga viie kaardi pokkerit või *blackjacki*, kuni komandör kaotab. Kust see tulnud on, ei teata samuti. Vähemalt NASA veteranastronaut Winston Scott väitis ühes intervjuus, et astronautid on seda alati teinud ning mitte keegi, kellelt ta küsinud on, ei tea, miks. Kuna aga reeglid nõuavad komandöri kaotamist, on oletatud, et see pärineb Gemini ajast, sest alates sellest hakati üles saatma korraga kaks meest.

© (NASA/Bill Ingalls)

Lisaks on komme tähistada edukaid starte ning maandumisi ubade ja maisileiva söömisega. See traditsioon olla alanud 1981. aastal. Ube süüakse keskmiselt 60 galloni jagu (220 liitrit) ning need valmistatakse alati ühe ja sama kindla retsepti alusel.

Peale selle disainivad NASA insenerid alati mõnest ulmefilmist inspireeritud postri, kus kangelasteks on toimuva missiooni astronautid. Ning meeskonnale trükitakse erilised märgid, mida nad saavad enda riietel kanda. Üsna uus ning rohkem NASA komme on ka võtta kaasa käterätte, mis siis inspireeritud Douglas Adamsi „Pöidlaküüdi reisijuhist”.

Ning üks komme, mis oleks ilmselt Tarlapile väga meeldinud, on, et pärast õnnestunud starti lõigatakse uutel töötajatel kääridega lipsud ära.

Mis puutub orbiidil ja Rahvusvahelises Kosmosejaamas toimuvasse, siis venelased on kinni ka soola ja leiva traditsioonis, mis algas neil juba Saljutide ajastust, praktiseeriti MIR-il ning nüüd ka rahvusvahelises kosmosejaamas. Lisaks on traditsioon üks-kaks korda nädalas einestada kogu kosmoselaeva meeskonnaga ühes ruumis. Taaskord on seal silmatorkavalt ebausklikud eelkõige venelased, kellele moodul on seal dekoreeritud Tsiolkovski ja Gagarini piltidega ning mitmete pühakute ikoonidega. Samuti on neil MIR-ist alates komme kasutada kosmoses raha, nt on kirjeldatud, et kui venelased tulevad mõnda teise moodulisse ning tahavad seal rahvaga näiteks filmi vaadata, siis annavad nad neile dollari või paarkümmend rubla. See komme levis üsna kiiresti ka teisest rahvusest astronautide seas ning tänapäeval pakutakse mingit teenet küsides sageli ka eurosid.

Armeenia konjak

Armeenia konjaki joomine orbiidil on venelastel väga vana traditsioon, mis ulatub kirjanduses isegi kosmoselendude eelsesse aega. Näiteks G. Martõnovi romaanis „220 päeva tähelaevas” rüüpasid kosmonaudid pitsi konjakit maa orbiidi ületamisel. Konjakijoomine oli mingil ajal lubatud ka täiesti ametlikult, et lõdvestada närve ja puhata, ning ajal, mil venelastel olid veel oma kosmosejaamad, eksisteerisid seal ka jooginormid nagu mereväes ning kirjeldatud on mitmeid juhtumeid, kui maapealsed arstid on ametlikult soovitanud peale mingit rasket ülesannet üks konjakiring teha. Näiteks 1997. aastal, mil toimus lekkega lõppenud veolaeva Progress kokkupõrge MIR-iga andis Venemaa terviseamet ametliku loa peale intsidendi lahendamist nõ baarikapp lahti teha ning lõõgastuda. Ühe pardal viibinud kosmonaudi sõnade kohaselt oli luba antud selleks, et neutraliseerida atmosfääri kahjulikku efekti, aga kahjuks ei täpsustatud, et kas seal mõeldi õhukoostist või pigem tekkinud üldist pinget. Kosmonaudid leidsid tavaliselt küll, et seda kaasaantud normi on pikkade missioonide jaoks liiga vähe ning smuugeldasid seda pidevalt juurde.

Esimene dokumenteeritud alkoholi orbiidile smuugeldamise juhtum leidis aset 1971 Saljut-7 orbitaaljaamas. Kuna kosmonaudi sünnipäev sattus ajale, mil ta oli orbiidil, peitsid sõbrad enne starti talle vererõhu mõõtmise aparatuuri kingituseks pudeli jagu Armeenia konjakit. Kuna see tuli aga kuidagimoodi välja, siis viidi läbi üleüldine inspekteerimine, misjärel leiti kogu jaamas veel hulk sarnaseid peidikuid, kuhu oli napsu peidetud.

Vjatšeslav Rogožnikov, kes on üks kosmonautide valimise komitee juhte, on tunnistanud, et peaaegu kõigil kosmonautidel on mingi oma peidik. Tema sõnade järgi on see muidugi kategooriliselt keelatud, aga alkohol ilmub sellest hoolimata ikkagi välja ning neil pole aimugi, kust see pärineb. Kuid võib oletada, et ta keerutab, sest et kosmonaudid pole ise sellest ka kunagi saladust teinud. Näiteks kosmonaut Igor Volk on täiesti avameelselt kirjeldanud, kuidas nad koos kaaskosmonaudiga ostsid 1984 enne Sojuzi starti kaks purki hapukurke ning pudeli konjakit ning need pardale smuugeldasid. Kuna Sojuzis kehtib range kaalupiirang, siis hakkasid nii tema kui ka tema partner Volodja Djanibekov nädal enne starti süstemaatiliselt alla võtma. Nagu ta ise kirjeldab, siis ei söönud nad mitte midagi peale leiva ja tee ning kaotasid selle käigus peaaegu kaks kilo. Seejärel pakkisid nad napsu ja kurgid kilekottidesse ning riietumise aeg sokutasid need skafandritesse. Nii startis tema kurkide ja kaaslane konjakiga.

Samuti on alkoholi toodud orbiidile ka vanadest spioonifilmidest tuntud meetodil ehk siis seest tühjaks uuristatud raamatute sees. Kirjelduste järgi olevat suudetud nii umbes pool liitrit kaasa võtta, nii et see pidi olema üsna suur raamat. Keskmisse eesti ulmekasse igal juhul niipalju kindlasti ära ei mahuta.

Kosmonaut Georgi Gretško, kes veetis kosmoses kokku 134 päeva, on rääkinud, et neid varusid pärandati jaamades uutele meeskondadele edasi. Näiteks oli üheks levinud peidukohaks ülikonnad, mis sisaldasid mehhanisme, et neis saaks lihaste kärbumise vältimiseks treenida. Põhimõtteliselt oli tegu selgatõmmatavate trenadžööridega ning nendega tuli siis harjutada vähemalt kaks tundi päevas. Oriibiidil esimest korda treenima asudes avastas ta enda rõõmuks, et üks selline ülikond sisaldas pooleliitrist anumad kirjaga *natural tonic*, mis oli loomulikult hoopis puhas konjak. Georg kalkuleeris koos ülejäänud meeskonnaga välja, et nad saavad sellest kogusest iga päev enne und võtta 8.5 grammi. Joomine oli aga osutunud ebameeldivaks, kuna vedelik kaalus samapalju kui õhk ning seda välja pigistades muutus see vahuks, mida polnud just mõnus manustada. Mistõttu nad olid lõpuks vaid poole leiust nahka pannud ning ülejäänud järgmisele meeskonnale jätnud, kes leiutasid selle joomiseks parema viisi. Joomine olla käinud nii, et üks kosmonautidest võttis hammastega pudeli suust kinni ning hõljus lae alla ning teine virutas talle laksu vastu kukalt, mis põrutas inertsiga terve mulli konjakit suhu. Misjärel siis vahetati kohad ning korraldi.

Kahekordne Nõukogude Liidu kangelane Valeri Rjumin sai aga hakkama veel kolmandagi kangelasteoga, et suutis tuua orbiidile kogunisti 12 pudelit ehk kokku kuus liitrit Armeenia konjakit. Kuhu ta need pistis pole netis kirjas ning ise ütles ta tagasihoidlikult, et jagas need plastkottidesse villituna paljudesse erinevatesse peidikutesse. Tema sõnul polnud antud kogus üleüldse suur arvestades, et oli MIR-is oribiidil kokku aasta ja pool ning vahepeal toodi jaama kahe lennu käigus veel kuus lisakosmonauti, kes, nagu võis aru saada, ka keegi pitsi või siis nende puhul kilekotti ei sülitanud. Tema ja ta kaaslased manustasid konjakit väikestes 20-grammistes kogustes mida kutsuti *bulkadeks*

Valeri väitel oli *bulka* kosmoselennu õnnestumise juures kriitilise tähtsusega maagiline eliksiir, mis oli rahustanud närve, võtnud ära pinget ning toonud kiire ning hea une ning mõjunud tunduvalt paremini kui kaasasolevad unerohud, kuna viimased kippusid tekitama sõltuvust.

Näiteks olla mitu päeva kestnud pingeliste eksperimentide vahepeal raske magama jääda ning siis oli *bulka* kohe aidanud. Kusjuures *bulk*at ei neelatud kohe alla, vaid seda hoiti veidi aega suus keelel ning alles siis neelati hästi aeglaselt. Osavamad mehed suutsid seda protsessi venitada isegi kuni kümne minuti pikkuseks.

Lõppkokkuvõtteks vedasid kõik kosmonaudid eri viisidel konjakit oribiidile sedavõrd palju, et Aleksandr Poleštšuk, kes viibis Miris 1993. aastal, rääkis, et kui nende isiklikud reservid said

otsa, läksid nad sageli mööda jaama jahile. Selle käigu kruvisid nad lahti suvalisi paneele ja muid seadmeid, et teha kindlaks, ega nende taha pole mõnd pudelit peidetud. Ning tema väite järgi saatis seda jahti ka sageli edu ning eriti suur rõõm oli leida täiesti terve ning avamata pudel.

NASA oli venelastega võrreldes kuiv nagu Ossinovski baarikapp ja neil on täielik alkooleid, mistõttu venelased smuugeldavad nüüd tänapäeval alko ka ISS-i pardale.

Reeglid on nii karmid, et isegi alkoholi sisaldavad tooted, nagu igasugused suuloputusvedelikud ja odekolonid, on keelatud.

Aga nagu aru saada, siis venelasi see ei peata ning nii nagu Nõukogude kosmosejaamadesse, viiakse ka sinna seda salaja pidevalt kaasa. Ehk kuna reeglitest niikuinii üliväga kinni ei peeta, siis palusid venelased isegi 2006. aastal ISS-i alko poliitika ülevaatamist, aga NASA keeldus.

Astronaut Gibson, kes lendas kolmandal Skylabi missioonil, ütles 1972. aastal, et üks asi selle taga on on USA-s levinud ekstremistid, kes leiavad, et astronautid peavad esindama või esindavadki puhtust ning ideaale ning seetõttu häirib neid alkoholi kasutamine väga ning nad on ka valmis kaebama ja lärmi lööma. Näiteks kui seitsmekümneendatel selgus, et Skylabi oli plaanis šerriit saata, sai NASA palju kurje kirju. Samuti tõi hulga negatiivset tagasisidet Buzz Aldrini veinijoomine kuul. Tõsi küll, see oli seotud pigem religioosse teema kui niivõrd veini endaga, sest Aldrin tahtis mitte täis jääda, vaid armulaua sakramenti sooritada.

NASA on tunnistanud ka juhtumit, kus kaks astronauti jõid enne starti ülemäära kõvasti alkoholi, aga lubati siiski lendama. Aga sellest tuli siseringis siis omajagu pahandust ning seetõttu on neil 12 tundi enne lendu keelatud igasugune joomine.

Mis puutub SpaceX-i ja selle kommetesse, on see ilmselt veel liiga noor asutus, et mingeid suuri traditsioone omada, aga suutsin niipalju leida, et nende esimese mehitatud lennu puhul olid NASA kosmonaudid teinud läbi enamuse tavalistest rituaalidest ning lisaks tunnistas üks astronautidest, et ta jätkas ka Ameerikas puu istutamise traditsiooni, tehes seda küll koos perega kodus. Samuti on SpaceX-i kaks maandumisparve nimetatud Just Read the Instructions (JRTI), and Of Course I Still Love You (OCISLY) mis siis pärinevad Iain Banksi Kultuuri-sarjast, kus selliseid nimesid kandsid kosmoselaevad. Võib-olla muutub ka auto ülessaatmine mingiks traditsiooniks? Kes teab. Tegemist on ikkagi mehega, kes usub, et me elame simulatsioonis, seega oleksin ise üsna lootusrikas.

Hiina taikonautidest ja nende rituaalidest on väga vähe teada. Ainus asi, mis suutsin leida, pärines Steven Baxteri 1997. aasta romaanist *Titan*, kus ta kirjeldas, kuidas esimesele taikonaudile anti vasest kelluke, millele oli graveeritud Mao Zedongi nägu. Kas midagi sellist ka päriselt toimub, pole kahjuks selge.

Artikkel. Romaanivõistluse eel ja järel (Mairi Laurik)

Sel aastal saabus kevad veidralt.

Talvel õlleministeeriumist astus minu juurde Weinberg, et, kuule, teeme Estconil paneeli – võtame Joeli letti ja pinnime teda romaanivõistluse koha pealt. Muidugi võtsin ma ideest kinni, sest ma oli tolleks hetkeks juba pool aastat ringi kõndinud loosungiga: kirjanike liidu romaanivõistlus on ainus romaanivõistlus Eestis, mis vaatab ainult käsikirja, mitte selle müügipotentsiaali. Seega on see koht, kuhu hästi kirjutatud ulmekäsikirjad kindlasti oodatud on. Ja hästi kirjutatud krimilood ning armastuslood ning eneseleidmised ja kõik muu. Pealegi on järgmise romaanivõistluse käsikirjade saatmise tähtaeg 1. veebruar 2021 – täpselt parajal kaugusel, et oma mõte korralikuks käsikirjaks vormistada ning piisavalt lähedal, et mitte ära unustada. Pane oma idee terviklikku formaati, vaata, et lause oleks ilus ja suurem osa kirjavigadest kadunud ning lükka aga tee! Ilusat teksti on ka žüriil tore lugeda, olgu see mis žanrist tahes. Weinberg püüdis ideed ka Veiko Belialsile maha müüa, kuid sellest kas see õnnestus või mitte, ma tol hetkel aru ei saanudki.

Seejärel saabus koroonaga ning ma ei julenud Estconi peale õieti mõeldagi. Kindel oli see, et kui see peaks toimuma, olen ma kohal nagu viis kopikat, kuid kas toimub, kuidas toimub ja kõik need muud keerulised küsimused olid sedavõrd tagaplaanile surutud, et kui lõpuks kinnitati festivali toimumine, polnud mul mitte mingisugust teadmist, et kas ma teen midagi või mitte. Mingeid jutte oli olnud kunagi, aga minu mälu järgi olid kõik vestlused veel sellises „mõtleme selle peale“ staadiumis. Mu postkasti saabus esineja registreerimisvorm ning seepeale läksin kiiresti kavast kaema, et mis nüüd siis juhtuma hakkab (ja lootsin, et ma pole kunagi purjus

peaga lubanud midagi, mis eeldaks mingit kümnete raamatute lugemist ning millegi põhjalikku analüüsi).

„Eelmise aasta romaanivõistlusest teeb kokkuvõtteid ja jagab näpunäiteid järgmiseks võistluseks Kirjanike Liidu ja romaanivõistluse žürii liige Mairi Laurik. Letti võetakse ka romaanivõistlusel 2. koha saanud Joel Jans.“

Ei midagi traagilist! Teemadest, millest Joeliga rääkida, puudust ei tule. Jah, loomulikult tuleks maha arvutada see, millest me talvel „Tondilaterna“ esitlusel juba rääkisime, kuid sellegi poolest. Joel on hea karismaga esineja, küllap ta mu välja aitab. Panin mõttes vaikselt küsimusi kokku, kui ma mingi päev millegipärast uuesti kava vaatama läksin. *„Eelmise aasta romaanivõistlusest teeb kokkuvõtteid ja jagab näpunäiteid järgmiseks võistluseks Kirjanike Liidu ja romaanivõistluse žürii liige Mairi Laurik.“* ja *„Letti võetakse ka romaanivõistlusel 2. koha saanud Joel Jans.“*

Ah sa pagan! Selle sõnastuse järgi see polegi paneel ju. Aga see selleks!

Ettekande tarvis romaanivõistluste ajalugu tuhnides selgus, et Estconil, seal samas publiku sees on mitmeid inimesi, kellel on olemas romaanivõistluse žüriitöö kogemus – Juhan Habicht, Peeter Helme, Eva Luts, Veiko Belials. Samuti on samal väljakul üks jagu neid, kel taskus mõni auhind romaanivõistluselt. Ainuüksi äramärgitud käsikirjade hulgast leiab lisaks minule Mann Loperi, Maniakkide Tänav, Tamur Kuznetsi, Siim Veskimehe... Kõik nad olid ka Estconil kohal ning nii mõnedki said ettekande käigus küsimusele vastata. Seda, mida keegi neist vastas, teavad kohapeal kuulamas olnud inimesed niigi ning teistel tekib hiljem arvatavasti võimalus ettekannet järgi vaadata.

Selleaastase Estconi muutis koroona siiski veidi eriliseks – suurem osa ettekandeid toimus välitingimustes. Teades, et mul ei ole mitte kuskilt võtta sügavat baritoni, mis ka välitingimustes kajaks, muutis see mind veidi ettevaatlikuks. Esimene rida kuuleb, teine võib-olla osaliselt, kolmas ilmselt mitte. Reede õhtul Siim Veskimehe ettekannet kuulates muutusin optimistlikumaks – katusealuse akustika näis üsna hea olevat. Ilmselt kuuleb mind ka teine rida! Kolmanda reaga seda hirmu siiski ei olnud, sest vahetult katusealuse kõrvalt kulgev tee jagab ruumi mõtteliselt osadeks.

Olen varasemate ettekannete ajal oma kõrvadega märganud, et muruserval istuvad inimesed rahulikult vestlevad, sest nad on ju „teises toas“ ja „see enam kuulajaid ei sega“. Märkamatuks kipub jääma fakt, et tagumise rea rahvale on see vestlus lähemal kui ettekande tegija hääl. Ilmselt tahaksid ka tagumises reas istujad ettekannet kuulata, kuid kui see on keeruline suurema kopsumahuga meesesinejatega, siis enda häälega ei seadnud ma mingeid illusioone. Seda, kas kõik nii ka oli, oskavad öelda need, kes kolmandast reast kuulata üritasid.

Aga oli üks asi, milleks ma valmis ei olnud. Nagu rääkimise ajal selgus, oleks pidanud enda selja taga oleva ukse kinni panema ning teisele poole ust sättima valvesse kellegi, kes kedagi läbi ei lase. Kui mu selja tagant rääkima hakati, oli üsna kindel, et minu hääl ei kosta enam ka esimesse ritta. Samas puudus mul ettekande tegijana igasugune silmside sellega, millal või mida mu selja tagant ütleva hakatakse ning kuivõrd lause ka teemasse läheb. Kohati ikka ei läinud küll. Veidi hiljem, kui ma Joeli küsitlema hakkasin, oli lämiseja kenasti meie vahele seisma sättinud ning tundis, et iga sõnaga pöörduti isiklikult tema poole. Noh, kahju. Suutsin end korralikult välja vihastada ning eks see ole videostki näha, et korra ka nähvata, kuid kahjuks oli sellega ka selge, et ettekannet planeeritud kujul lõpuni viia ei saa. Küll, aga, ei pea ulmesõber ilma jääma sellest, mida ma tegelikult Joelilt küsida tahtsin ning mida Joel selle peale vastanud oleks. Palusin tal endale siis teistpidi vastata ning lisan siia ühe miniintervjuu.

Ühtlasi parandan ära veel ühe puuduse. Pühapäeval, kui Peeter Helme lipu langetamise ajal romaanivõistluse kuupäeva üle hõikas, jõudis mulle kohale, et see asi jäi mul ettekande ajal lõpuks täitsa ütleмата. Olgu siin siis viga parandatud ning kuupäev veel korra üle hõigatud: 1. veebruar 2021 on viimane päev romaanikäsikirjade Eesti Kirjanike Liitu saatmiseks. Aadress on endiselt Harju 1, Tallinn 10146.

Pärast ettekande lõppu oli mul mitmeid väga huvitavaid vestlusi, mis kõik olid tollest ettekandest ajendatud. Sai vesteldud nii romaani ja jutu kirjutamise erinevustest ning sarnasustest. Mõnusa vahepalana jäi õhku mõtisklus, mil määral saab kirjutamisega seotut teistele elualadele laiendada, sest on ju idee-teostus-viimistlus iga hästi tehtud ja lõpetatud tegevuse etapid. Üks huvitavamaid vestlusi kätkes endas küsimust kirjutamise kui töö kohta. Ühest küljest argumenteeriti, et kirjanik kirjutab nii kui nii, seega on selle tööks nimetamine keeruline. Teisalt ka mõrkjas aspekt, et kui midagi juba tööks nimetada, tahaks selle eest ka viisakat rahalist tasu saada ning romaanikirjutamine on üldjuhul väga aja- ja töömahukas, kuid mitte ülemäära tulus.

Vastupidisest suunast jõudsime aga arusaamiseni, et romaanikirjutamine koosneb väga erinevatest tööloikudest (maailmaloomine, ideekorje, kirjutamine kui protsess ning oma olemasoleva teksti sisuline toimetamine ja parendamine), millest mõni on kindlasti eelistatum kui mõni teine, kuid hea raamatu saamiseks tuleb hambad huulde suruda ning tegeleda ka teiste osadega – seega teha tööd, isegi kui see eriti tulus ei ole, isegi, kui see niiväga ei meeldi.

Mingis mõttes on suisa hea, et mul ei õnnestunud Joeli korralikult küsitleda, sest nüüd oli mul võimalus ka Joeli arvamust kirjutamise kui töö kohta küsida. Ettekande ajal, mil vestlust veel toimunud polnud, poleks ma ilmselgelt osanud juttu ka sellele teemale viia.

J.J.: Eestis kipub kõik olema hästi maalähedane ning materiaalne ehk töödele, millest ei sünni käega katsutavat väärtust, vaadatakse sageli pisut halvustavalt. See pole seotud ainult kirjanduse või kunstiga vaid kui näiteks õpetajad tahavad palka juurde, siis kipuvad poliitikud rõhuma ka mingile salapärasele „misioonitundele“ ning ma olen sageli kuulnud kuidas IT töö kohta öeldakse, et mis töö see õigupoolest on. Asja ei tee paremaks seegi, et üldlevinud arvamuse järgi on töö midagi ebameeldivat, mida tehakse ainult raha pärast, aga kirjanikud kirjutavad sageli suure heameelega ja võivad seda teha ka täiesti tasuta. Inimesed ei kipu seejuures teadvustama seda, kui suurel määral meie igapäevane maailm on tegelikult kirjanduse poolt loodud ning kui palju vaesem see ilma selleta oleks. Me teame kõik apteeker Melchiorit, Tootsi ja Kiirt, Frenchi ja Koulut jms, kasutame kirjandusest pärit kõnekäände, nalju ning uudissõnu, aga võtame seda iseensestmõistetavalt ning ei kipu seostama kultuuri osana. Kultuur on meile eelkõige midagi käegakatsutavat nagu ERM, selles olevad kibud, kontserdid, esitlused. Õnnetuseks usuvad seda ka osad kultuuriga töötavad inimesed ise. Näiteks ka Kulkas toetatakse eelkõige raamatu füüsilist trükki aga mitte toimetamist või küljendamist. Või siis on kultuuriminister kuulutanud: eelarvest 100 miljoni leidmine selleks, et ehitada mingi nõukaaegne paekivist punker ümber ooperimajaks, pole mingi probleem. Samas kui autorihüvitusfondi poolt jagatava summa kasvatamine 10 miljoni võrra ei tule isegi jutuks ning muusikud peavad kolme lisamiljonit riigilt kohtuga välja nõudma.

Aga nüüd üks küsimus viimase romaanivõistluse kohta. Nüüd, kus romaanivõistlusest on möödas enam kui aasta, on paras hetk mõtiskleda, mida romaanivõistluse auhind sinu jaoks muutnud on. Juba eemalt vaadates võib öelda märksõna „auhinnaraha“, mille jaoks on ilmselt iga kirjanikul päris mitu eelarveauku olemas, kuid mis veel?

J.J.: Mis puutub rahalisse poolde, siis hobikirjastajana võin öelda, et võit mõjutab ka läbimüüki ehk siis romaanivõistluse teise koha märke paneb inimesi tunduvalt rohkem ostma ning annab sellega võimaluse rohkemate lugejateni jõuda. Kindlasti on ka mingit üldist kriitikat vähemaks jäänud, nagu näiteks, et kas valdavalt teiste autoritega kahasse kirjutav autor on üldse midagi väärt. :) Suuremad muudatused on aga olnud pigem minus endas ehk ühelt poolt on see võit suurendanud enesekindlust ning kirjutamishuvi, kuna mu looming paistab inimestele meeldivat. Teisalt aga ka kasvatanud enesekriitikat ehk siis päris igat asja ei julge enam paberile panna ning kohati mõtleb mingeid asju märksa pikemalt läbi kui varem.

Mida sa soovitaksid autoritele, kes alles mõtlevad, kas võtta romaanivõistlusest osa või mitte? Kas sa soovitaksid osaleda? Kui, siis miks? Ja millise märksõna või nõuande sa neile kaasa annaksid?

J.J.: Soovitan kindlasti osaleda, sest kaotada pole midagi peale ühe printeritäie paberi. Samas võita on päris palju. Seega tasub liigse enesekriitika alla suruda ning proovida. Mina poleks ilmselt enda Tondilaternat romaanivõistlusele saatnud kui Jürka poleks tungivalt soovitanud seda teha. Üheks peamiseks nõuandeks olekski seega, et andke enda käsikiri peale valmis saamist kindlasti ka paarile kogenumale sõbrale testlugeeda. Samuti ei tasu peljata midagi hoopis teistsugust saata, vahel võib see olla hoopis boonuseks.

Kuigi ametlikud allikad pole seda veel kinnitanud, liigub kuluaarides sosinaid, et oled ise järgmise romaanivõistluse žüriis. Räägime siis sel kohal hüpoteetiliselt! Kui sa peaksid olema žüriis, siis kas on midagi, mida sa selle juures veidi pelgaks? Mis on see, mida sa ootaksid ja loodaksid sellese võistluse heaks töötamisest?

J.J.: Kõige rohkem pelgan eelkõige seda, et peab lugema väga-väga suures koguses käsikirju, mis ei kõneta mitte üks raas ehk siis asju, mis pole ulme. Samas on mitmed inimesed mulle korduvalt öelnud, et peaksin lugema silmaringi laiendamiseks vahepeal ka tavakirjandust ning võibolla on see hoopis kirkastav kogemus, mida tasuks lausa oodata. Seega eelkõige loodan, et kogu romaanivõistluse protsess on mulle endale hariv, annab ka aimu kuidas sellised žüriid töötavad ning ühtlasi saan märksa parema ülevaate meie kirjandusmaastikust. Hetkel on see üsnagi nišikas ehk siis konkreetset ulmele suunatud.

Ma ei hakka siia pikka lõputeksti lisama, vaid lasen kõlama jääda Joeli öeldud mõttel, millele ma igati alla kirjutati ning mis võiks ehk ka ulmeautoreid innustada oma käsikiri uueks aastaks valmis saada ning romaanivõistluse ringlusesse saata:

J.J.: Ühesõnaga kirjutamine on töö, väga tähtis töö, tähtsam kui mitmed muude ametnike, paberiliigutajate või isegi enamuse poliitikute oma. Paljude kirjanike looming jääb meiega seniks kuni kestab keel ning rahvus ning sageli on nende töö otseselt seotud selle kestma jäämisega – seega ei saa antud töö tähtsust ülehinnata.

Artikkel: Fermi paradoks ja Lucifer puhkusel LA-s. Võimalikud vastused, miks meile näib, et oleme üksi (Siim Veskimees)

Selle nähtuse nimi on ladina keeli *Silentium Universi*, või neile, kes *americano*'t eelistavad: *Great Silence*.

Käsitletavate teemade osas jaguneb järgnev ettekanne neljaks osaks, kummatigi on alapealkirju rohkem ja kaalud osade vahel ei ole võrdsed; lisaks hüppan pisut teemalt teemale.

Esimeses osas räägin üsna rangelt teaduslikust seisukohast Fermi paradoksist.

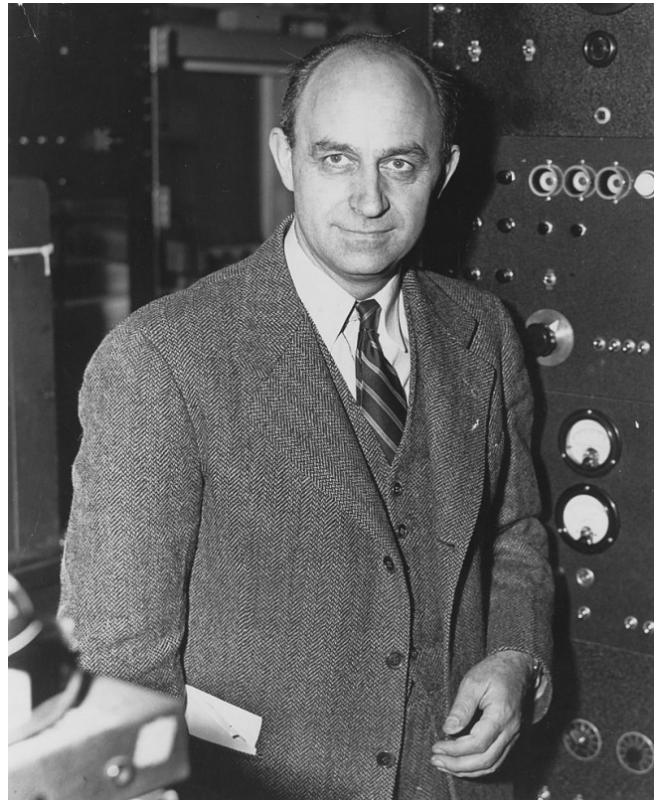
Teises osas pakun natuke mõtlemisainet – või ka õelutsen – üsna paljude teooriate üle, mis küsimusele võiksid vastata.

Kolmandas osas annan väikese ülevaate, kuidas ulmes asja on käsitletud ja neljandas osas pakun natuke järsema ja – vastavalt maitsele – kas ulmelisema või realistlikuma vaatenurga teemale (mis arusaadavalt seostub ettekande pealkirja teise poolega).

Fermi paradoks

Enrico Fermi (1901–1954) oli Itaalia füüsik, kes alates 1938. aastast elas ja tegutses USA-s. Ta käivitas muuhulgas maailma esimese tuumareaktori, nn Chicago Pile-1 1942. a. 1938 a sai ta Nobeli preemia indutseeritud (neutronitega pommitamisega tekitatud) radioaktiivsuse teemadel; loomulikult võttis ta osa Manhattani Projektist.

Fermi paradoksiks nimetatakse igasuguse tõsiseltvõetava tõendusmaterjali puudumist maavälise mõistusliku elu kohta, samas kui senistele teadmistele tuginev loogika ja tegelikult ka isegi tagasihoidlikud statistilised hinnangud justkui näitaksid, et seda peaks ikka parasjagu olema.

Legend väidab, et Enrico Fermi läks millalgi 1950. aasta suvel lõunale koos kolleegidega. 7–8 inimest, sh Edward Teller, Herbert York ja Emil Konopinski (need nimed peaksid ise enda eest kõnelema, kõik nad olid Manhattani projekti osalised; ja kas on keegi, kes ei tea, mis asi on teller-ulami skeem? [olgu, kes ei tea, võiksid guugeldada, aga selle baasil töötavad kõik tänapäeva termotuumapommid]).

Juttu oli ufodest ja FTL-ist (faster-than-light, ehk ülevalgusekiirusega liikumisest) ja siis olla Fermi tolle lõuna lõppedes hüüatanud: But where is everybody? (Sellest hüüatusest on vähemalt 5 versiooni ja ka kogu loost ringleb teistsuguseid versioone, kuid olgu; kunagi mingist raamatust sai loetud Wiki omast üsna erinevat versiooni, kuid jätame selle hetkel; on omaette pikk teema, kuidas me kogu aeg trükime uued vanad ajalehed – st kuidas info kogu aeg muutub, kuidas luuakse näivust ja vägistatakse minevikku, tõde ja üldse reaalsust... mis viib mõttekäiguni, et mine tea, kas Maal on intelligentset elu... vastus ei pruugi meeldida...)

Fermi pole muidugi esimene, kes seda küsis. Aga ta on esimene, kes seda küsimust n-ö loogika- ja tõenduspõhiselt vaatles ja sellisena indutseeris kogu teema teadusliku uurimise. (Oluline on siin välja tuua, et näiteks jah, väidetavalt olla sarnane küsimus ka Konstantin Tsiolkovski 1933. a avaldamata käsikirjas. Nii on isegi Wikis kirjas, aga see on nii venelaslik – teate küll, venelased tegid kõik leiutised puust valmis, aga õelad ja rumalad valitsejad panid need kõik kalevi alla... Hea suur kalev pidi neil seal olema... ehk siis idanaabrite lollakas eneseupitus, jätame selle...)

Üks esimesi väga põhjalikke Fermi paradoksi käsitlusi on Michael H. Harti 1975. a ilmunud raamat Where are they? (Ise olen lugenud selle teist väljaannet, tehtud koos Ben Zuckermaniga 1995. a ja arusaadavalt täiendatud uuema infoga.)

Drake'i võrrand

Selles kontekstis ei saa kuidagi mööda Drake võrrandist:

$$N = R^* \cdot fp \cdot ne \cdot fl \cdot fi \cdot fc \cdot L$$

kus:

N = tsivilisatsioonide arv Linnuteel, millega peaks olema võimalik raadio teel suhelda

R^* = tähetekke tempo Linnuteel

fp = kui suurel osal neist on planeedid

ne = kui suurel osal võiks potentsiaalselt elu olla

fl = kui suurel osal tegelikult on tekkinud ja arenenud elu

fi = kui suur osa viimastest on jõudnud tsivilisatsioonini

fc = kui suur osa neist tegutseb n-ö kosmose suunas

L = aeg, mille jooksul selline tsivilisatsioon signaale kosmosesse saadab

Raskused selle võrrandi puhul algavad sellest, et esimesed kolm kordajatest on teaduslikult hoomatavad. Viimased neli on puhtalt spekulatiivsed ja hinnangud kõiguvad hulga suurusjärke.

Algsed numbrid, mida Drake ja tema kolleegid kasutasid 1961. a:

$R^* = 1$ aastas (sisuliselt tähtede arv Linnuteel jagatud Linnutee elueaga)

$fp = 0,2 - 0,5$

$ne = 1 - 5$ (tähtedel on 1 kuni 5 põhimõtteliselt elukõlblikku planeeti)

$fl = 1$ (elu tekib kõigil)

$fi = 1$ (kõik saavad targaks)

$f_c = 0,1 - 0,2$ (1/10–1/5 pöörab pilgu üles...)

$L = 1000 - 100\,000\,000$ aastat

Minimaalväärtustel annab see valem 20, maksimumväärtustel 50 000 000.

Täna sed andmed:

R^* = NASA ja ESA andmetel tekib Linnuteel igal aastal umbes 1,5–3 põhijada tähte (ehk mille mass on 0,68–1,45 päikese massi – neid, mis miljardeid aastaid suht ühtlaselt põlevad).

f_p = on hinnanguliselt 1 – oleme avastanud, et planeedid on sellistel tähtedel pigem reeglina.

$n_e = 0,4$. Eksoplaneetide otsimiseks on Kepleri projekt ja selle keskmeks on üks jurakas kosmoseteleskoop, mille ülesanne ongi planeete otsida. 2013. a aruandes väidetakse, et Linnuteel on päikesetüüpi tähtedel 11 miljardit planeeti Goldilocki tsoonis (st tsoonis, kus kiirgus võimaldab pinnal vedelat vett). Lähim neist tiirleb, muide, ümber Proxima Centauri b, 4,2 valgusaasta kaugusel.

Märkus: koos punaste kääbuste planeetidega 40 miljardit, kuid viimaste elukõlblikkus on seatud kahtluse alla, sest punastel kääbustel esineb tugevaid kiirguspuhanguid. Vaevalt, et elukõlblikud on nn kuumad jupiterid... kuid samas keegi ei tea, kuidas on lugu nende kuudega... Tingimusi võib veel olla ja tulen nende juurde tagasi.

f_l = meil on Maa – planeet, kus elu tekkis, niipalju kui me teame, esimeste miljonite aastate jooksul (kui planeet kui selline enam-vähem kokku sai...) Aga meil on ainult 1 näide – teaduslikust seisukohast paras jama...

f_i = keegi ei tea, on aus vastus. Siin võiks väga aidata elu jälgede leidmine Marsil – st kas ikka tekib ja mis tempos areneb. See kordaja võib olla lähedal ühele, aga võib olla ka nii miljardiku suurusjärgus...

f_c = endiselt kahtlane. Muide, Maa raadioteleskoobid suudaksid avastada meie igapäevasidet (mobla näiteks) nii kõigest umbes kolmandiku valgusaasta kauguselt.

L = Michael Shermer pakub selleks ajaks 420 aastat – ta on uurinud 60 Maal eksisteerinud tsivilisatsiooni. Kõrvutades 28 tsivilisatsiooni andmeid meie ajaarvamise algusest (noh, Rooma sees etc), pakub ta meie tsivilisatsioonile selleks ajaks 304 aastat (kaua me võiksimme midagi kellelegi saata). Arutluskäigu ilmne viga on, et ükski varasem tsivilisatsioon ei saanud raadiosignaale kosmosesse.

David Grinspoon teisalt väidab, et kui tsivilisatsioon kord juba suudab planeeti kui tervikut hallata, võib see põhimõtteliselt kesta miljardeid aastaid. Selliseid peaks siis universumisse muudkui kogunema...

Carl Sagan on tulnud välja vastupidise seisukohaga, et võimekuse kasvades kasvab ka tsivilisatsiooni võime end hävitada. Näiteks tuumasõjaga.

Tulemused:

Kui võtame kõige madalamad pakutud väärtused, saame 10^{-12} = me oleme üksi mitte ainult Linnuteel, vaid kogu jälgitavas universumis.

Optimistlikumad väärtused annavad 15 miljonit (Linnuteel).

Ehk siis mingi 10 000 korda siia-sinna on selliste arvutuste juures parim, mida saame välja pakkuda...

Vaatame, muide, Drake'i valemit teistpidi – kas tsivilisatsioon on kunagi eksisteerinud?

Sellele on lihtsam vastata: tõenäosus, et Maa on nii haruldane, et universumis ei ole kunagi elu olnudki, on $2,5 \times 10^{-24}$. Tõenäosus, et Linnuteel ei ole kunagi olnud tsivilisatsiooni, on $1,7 \times 10^{-11}$, ehk üks umbes kuuekümnene miljardile.

Drake'i võrrandi modifikatsioonid

1. Koloniseerimine. Võrrandi modifikatsioon, kus võetakse arvesse levikukiirus v , ja arvestades tsivilisatsiooni eluiga L – siis kui kaugele nad levivad. Enamasti on tegemist võrrandisüsteemiga 3 võrrandist ja seal on määramatust nii palju, et nendega tasub jamada vaid sel teemal ulmet kirjutades – neil võrranditel on mõtet siis, kui nende taga seisab mingi loogika: kui kiiresti me näeme võimalust levikuks? Millise tehnoloogiaga?

St tulemused on totaalselt, põhimõtteliselt erinevad, kui vaatleme näiteks levikukiirusi:

a) 0,01c: põlvkondade laevad. Levik aeglane, ent kui järele mõelda, siis 5 – 50 miljoni aastaga (mis pole universumi mõttes rohkem kui silmapilk!) õnnestuks koloniseerida Linnutee.

b) 0,9c: (ehk natuke alla valguse kiiruse) ekspeditsioonid lähimate tähtede vahel mahuksid põhimõtteliselt inimea piiresse. Võimalustena tuleksid kõne alla nii hibernatsioon kui ainult teadvuste saatmine. Ja ka tsivilisatsioonide seemnete levitamine (nagu ACC „Kauge Maa laulud“.)

c) 100c: (FTL! Põhimõtteline vahe, sest eeldab, et meie tänased ettekujutused universumi ehitusest pole lõplikud, vaid erijuhus vmt.) Galaktika asustamine võtaks (ideaalis) mõne aastatuhande. Kõigest. Ja seega oleks väga suur tõenäosus, et me oleksime kohtunud... kuid samas ikkagi pole midagi võimatut selles, et Linnutee tsivilisatsioonid ei ole meieni kunagi jõudnud (seda teemat on veel tagapool täpsemalt puudutatud).

d) 10 000c: alles alates sellest võime praeguste ettekujutuste kohaselt rääkida tsivilisatsiooni levikust ühest galaktikast teise (reis Andromeeda udukokku võtaks ikkagi üle 200 aasta).

2. Taastulek. Ehk mitu korda tekib kosmoselennuvõimeline tsivilisatsioon planeedil, kus see kord tekkis. Kui me räägime elust kui sellisest ja miljarditest aastatest (mis on määratud tähe püsimisega sobivat kiirgust andvas vahemikus) võib tsivilisatsioon elukõlblikul planeedil tõepoolest kordades taastekkida. Ent selle tõenäosust võib siiski hinnata madalaks. (Seostub hilisemaga: fossiilse kütuse ja maavarade lõppemine, keskkonna solkimine tuumasõja või millegi sarnasega...)

3. METI faktor: (messaging to extraterrestrial intelligence). Ka inimkonna puhul ei ole sama, kas saadame aktiivselt signaale või imetleme oma naba. Ent siin võib välja mõelda hulga põhimõttelisi põhjusi, miks signaale kunagi ei saadeta, alates igasugustest religioossetest paranoiadest, lõpetades tsivilisatsiooni olemusega – näiteks olendid pole võimelised tähti nägema (see, et me näeme, on teatud lisaväärtus...)

Kuidas Fermi paradoksist õigesti aru saada

Kokkuvõtteks: vaadeldavas universumis on 7×10^{22} (70 sekstiljonit) tähte. Samas ei ole ühtki märki, et universumi eksisteerimise 13,8 miljardi aasta jooksul oleks kusagil tegutsenud intellekt.

Numbrid ei ulatu kokku!

Eriti arvestades igasuguse elu kommet levida, kus võimalik...

Fermi küsimust võib esitada kahel moel:

1. Miks pole Maal ega kusagil meie läbiuuritud Päikesesüsteemis kosmosekülaliste jälgi? (Mäletate, isegi kõige viletsamal juhul koloniseeritaks Linnutee 5 – 50 miljoni aastaga...) Isegi kui koloniseerimine on tõesti ebapraktiline, peaks olema vähemalt sonde vmt...

2. Miks pole intelligentsi jälgi kusagil kaugemal? Veelkord, universum on tohutult suur ja tõenäosus ütleb, et kusagil peaks keegi tegutsema nii, et see näha oleks. Meenutame Kardaševi skaalat: tüüp I: kasutab planeedi ressursse, II kasutab tähesüsteem ressursse, III kasutab galaktika ressursse...

Fermi küsimusele võib otsida vastust kahel teel:

1. Elu universumis on mingil põhjusel väga haruldane (mida me juba vaatlesime Drake'i võrrandi abil). Siia alla käib tegelikult ka hüpotees, et meie ettekujutus tsivilisatsioonide käitumisest on väga vildakas (kuivõrd meil on ainult üks näide, mis võib olla äärmiselt ebatüüpiline).

2. Meie arusaam universumist võib olla väga ebatäielik. Nagu aru saada, vihjab see ettekande pealkirja teisele poolele – a) me võib-olla ei mõista midagi baasteooriate tasemel või b) meiega tillitatakse (näidatakse pettepilti – see, mida näeme, on tahtlikult moonutatud).

Mõned võimalikud vastused Fermi küsimusele

Tuletan meelde, et selles osas jääme veel rangelt n-ö teaduslikule poolele.

4.1. Suur Filter.

Ehk me olemegi üliharuldased.

Evolutsiooni võib vaadelda 9 astmena. Suur Filter tähendab, et üht neist sammudest on väga raske, kui mitte võimatu läbida:

1. Sobiv tähesüsteem sobiva planeediga;
2. Abiogenees ehk elu teke;
3. Prokarüootid – rakumembraan;
4. Eukarüootid ehk päristuumsed rakud;
5. Meioos ehk suguline paljunemine;
6. Hulkraksed organismid;
7. Teadvus;
8. Tööstustsivilisatsioon (Kardaševi skaala tase I – siin me oleme);
9. Tähtedevaheline kolonisatsioon.

4.1.1 *Rare Earth*, haruldane Maa

Termin on pärit Peter Wardi 2000. aastal ilmunud raamatust *Rare Earth: Why Complex Life Is Uncommon in the Universe*.

Väide: Maaväline elu on üliharuldane või seda polegi. Või siis on seda intelligents.

Seda hõlmavad Suure Filtri punktid 1–7 ja sisuliselt väidetakse, et meie arenemiseks

vajalikud tingimused on kõik kokku nii haruldased, et väga võimalik, et oleme ainsad universumis.

1. Meil peab olema sobiv tähesüsteem sobiva planeediga. See on, muide, ainus punkt, mida saame vaatluste teel kinnitada, st mille kohta me võime juba midagi öelda rohkem kui 1 näite baasil – ja see näib RE teooriale vastu rääkivat!

Lisaks väidetakse, et me peame olema Linnutee asustatavas tsoonis. Ka see on vaieldav teooria – jah, peame olema tsoonis, kus on piisavalt metalle ja üldse raskeid elemente, mis teatavasti tekivad supernoovade plahvatustel, kuid me ei tea, kui kitsas see tsoon on. Väidetavalt ei esine elu galaktikate tuumast kaugel, sest ainet ei ole, ja lähedal ka mitte, sest tähed satuvad üksteise lähedale, seega ei ole planeetide orbiidid stabiilsed ja üldse esineb nii kokkupõrkeid kui muud jama väga tihti. Selle arutluse põhjal peaksid suuremad galaktikad olema elurikkamad – Linnutee on suhteliselt väike ja kääbusgalaktikatest (Magalhaesi pilvedest näiteks) pole mõtet rääkida...

Muide, Linnutee on 7% kõige „vaiksemate” galaktikate hulgas supernoovade, pulsarite ja neutrontähtede mõttes.

Me peame olema nn Kuldkiharakese tsoonis (*Goldilocks zone*), kus oleks vedelat vett.

Atmosfääri ei tohi olla liiga palju. Siin räägitakse kokkupõrkest protoplaneetide ajal (seotud Kuu tekkimisega) – et saime liigsest lahti ega jaga sellepärast Veenuse saatust.

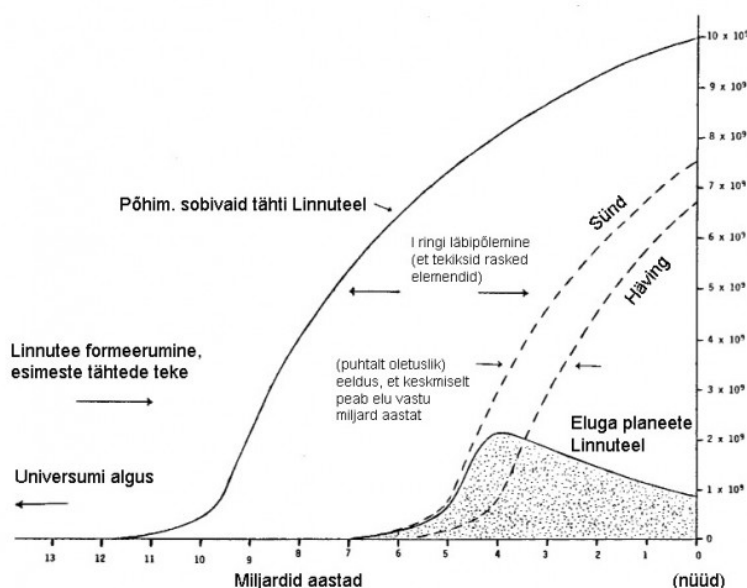
Peab olema Jupiter, mis teeb liigsest materjalist asteroidivöö, ja peab olema Kuu, mis kaitseb Maad ja teeb veel tuhat muud asja, lõpetades ööpäeva stabiliseerimise ja loodetega (lammtektoonika ja rannikumadalad, mis perioodiliselt kuivaks jäävad).

Ja planeedisüsteemis ei tohi olla nn kuumi jupitere (tähele lähedal asuvaid hiidplaneete). Oleme viimaseid üsna palju leidnud, kuid järele mõeldes – neid on peaaegu et kõige lihtsam leida.

Peab olema magnetväli. Peab olema lammtektoonika. Peab olema õige vahekord asteroiditabamusi ja jääaegu.

Selliseid planeete kahtlemata on – ent me ei tea, kui kitsad on tingimused...

Aga kui olemegi esimesed?

Originaal: Robert A. Freitas Jr. 1980 Xenology

Joonisel on näha, millal paiskasid supernoovad välja nii palju ainet, et said tekkida esimesed kiviplaneedid. Kuid, kuulge – me oleme esimesed mingi paari miljardi aasta täpsusega!

2. Abiogenees ehk elu teke. See sai vaevalt tekkida ühe sammuna, aga neist vahesammudest teame me vähe. Kas sajast miljonist aastast piisab, et tekisid isepaljunevad molekulid? (St molekulid, mis sobivas lahuses hakkavad endasarnaseid tootma – RNA-eelne elu.) Tundub, et piisab, kuigi RE teooria väidab vastupidist. (Terves selles artiklis tuleb iga natukese aja tagant korrata, et elu jälgede leidmine Marsil on ülioluline – tingimused seal selleks meie ettekujutuste kohaselt kunagi olid.)

3. Prokarüoodid. Ehk rakumembraan. Tõepoolest, see on nii keerukas, et selle iseeneseliku tekkimise tõenäosus läheneb ühele alles universumi mastaabis. Kummatigi väidavad teised teooriad, et teatud ideaalsetes tingimustes, näiteks urbsetes kivimites, võis see areneda järkjärgult.

Igatahes tekkis elu Maale praktiliselt kohe (geoloogilises skaalas muidugi), kui tingimused seda võimaldasid. (Marss!!! – kas elu tekib igal pool alati, kui tingimused on OK?)

4. Eukarüoodid ehk päristuumsed rakud. Sisuliselt kahekordne rakk – pärilikkuseinfo on tuumas. Kindlalt on leitud neid 1,5 miljardi aasta vanustest ladestustest, räägitakse ka 1,9 mld a.

5. Meioos. See on seotud viimasel ajal tabuks muutunud teemaga – kahesoolisusega. (Et kas ikka julgeb veel öelda, et on olemas kaks sugu? Või me näiteks järgmine aasta kulka toetust ei saa, kuna siin levitatakse tagurlikke teooriaid...) Meioos on pooliku DNA-ga tuum, mis suudab ühineda teise vastavaga ja nii panna aluse uuele organismile, mis kombineerib vanemate DNA-d.

6. Hulkraksed organismid. Veelkord – vastupidiselt RE hüpoteesile viitavad tõendid sinnapoole, et elu on lihtne ja sirgjooneline protsess, kui kord tingimused on soodsad. Aga meil on ainult 1 näide...

7. Teadvuse tekkimine. Tööriistade kasutuselevõtmine... Tegelikult ei osata öelda, miks õieti tekkis võime iseennast tunnetada. Kuid see on omaette lõputu teema – delfiinid on olnud intelligentsed 20 miljonit aastat, nad ei ole ühtki raadioteleskoopi ehitanud.

Seniste punktide kokkuvõtteks tuleb täpsustada, et RE ei väida, et tsivilisatsioon ei oleks. See väidab, et need on nii haruldased, et me ei saa nendega kokku. Meie oleme ju siin muuhulgas sellepärast, et näiteks tappis üks taevakivi ülimalt sobival hetkel dinosaurused. Ja kui ülimalt sobivalt muutus maailmaookeani konfiguratsioon 50 miljonit aasta tagasi ja algasid perioodilised jääajad, mis nõudsid kiiremat kohanemist.

Ehk üldisemalt – tingimused peavad olema väga pikka aega sobivad ja kui arengule jalaga tagumikku ei anta (rannikualade „loputus” loodetega, dinode kõrvaldamine, jääajad), ei piisa G-klassi tähe ca 5, max 7 miljardi aasta pikkusest perioodist intellekti tekkeks.

Veemaailmad. Siia alla käib RE algses maniakaalses depressioonis mainimata, kuid mitte just meeldiv avastus eksoplaneetide vallast – nimelt massivahemik, kus planeet suudab hoida ookeane, kuid samas ei ole veega kaetud, on väike. Maa oma 32% maismaaga võib olla väga haruldane. Mis teisalt on muidugi tore – kui me õpime tähelaevu ehitama, võime leida tuhandeid intelligentseid olendeid, kes võivad ropult targad olla, aga midagi sellist nad ei suuda. Ja meie oleme Star Trek, Galaxy Police ja kõik muud need ulmeka märjad unenäod.

Kokkuvõttes: RE täiendab Drake'i võrrandit. Enamik neist juurdetoodud tingimustest on pehmelt öeldes vaieldavad, kuid valides madalaid väärtusi, on täiesti võimalik saada Maa-tüüpi

tsivilisatsiooni tõenäosuseks alla ühe universumis.

Seega on häid ja halbu uudiseid: kui faas, mida oli praktiliselt võimatu läbida, on meie minevikus, on kõik hästi. Peale selle, et väheke üksildane on olla.

4.1.2 Pudelikael on tulevikus – globaalne katastroofianalüüs

Ehk siis hulkrakse elu leidmine Marsil on selles kontekstis väga halb uudis... ;-)

Ka näiteks elu avastamine teistel tähtedel on halb uudis.

Kuidas me selle avastada võime? Raadiokiirgusest oli juttu, ent näiteks vaba hapniku olemasolu atmosfääris viitab elule. Teoreetiliselt suudame tulevikus detekteerida ka tsivilisatsiooni spetsiifilisi gaasijälgi – peeruotsimine – ja nende leidmine on veel halvem uudis.

Ehk kaks viimast filtripunkti:

8. Tööstustsivilisatsioon. Kardaševi tüüp I tsivilisatsioon kasvamas tüüp II-ks... (Veelkord, siin me oleme.)

9. Tähtedevaheline kolonisatsioon.

Selles kontekstis tuleb mainida nn viimsepäeva-argumenti: võib väita, et kui faas 9-t ei tule, oleme 95% inimeste hulgas, kes üldse kunagi sünnivad.

a) Üldine katastroofirisk – neokatastroofism

Sellega tegelevad inimesed pakuvad enamasti välja midagi sellist:

Risk	Inimkonna väljasuremine enne sajandilõppu
Kokku	19%
Nanotehnoloogilised relvad	5%
ASI (<i>artificial superintelligence</i>)	5%
Maaailmasõda	4%
Biorelv - pandeemia	2%
Tuumasõda	1%
Nanotehnoloogiline õnnetus	0.5%
Looduslik pandeemia	0.05%
Tuumaterrorism	0.03%

b) Meist sõltumatud hädad

1. Asteroiditabamus. Chicxulubi klassi monstrumeid (10 km) peaks tulema nii üks saja miljoni aasta kohta. Kilomeetrisi tuleb nii üks poole miljoni aasta kohta – aga needki võivad tappa miljardeid. Noh, need on kaardistatud... aga alati võib oodata üllatusi...

2. Kiirguspuhangud. Supernoova – ettenägematu, kuid ei peaks juhtuma enne Päikese muutumist punaseks hiiuks (ehk paari miljardiaasta jooksul).

3. Galaktika tuuma musta augu plahvatus. Väidetavalt kord miljardi aasta jooksul... (Hävitab kogu elu maismaal ja madalas meres.) Jääb harvemaks, aga arvatavasti oli eelmine just enne Kambriumi plahvatust ehk miljard aastat tagasi...

4. Vulkaanipursked. Kui Yellowstone'i supervulkaan purskama hakkab, oleme väga tõsisel hädas...

Vaadake, kui me analüüsime katastroofe, tuleks põhimõtteliselt arvesse võtta ka

stsenaariumi, kus võltsvaakum läheb üle madalamale energiatasemele. Kui me tõesti oleme võltsvaakumimullis, nagu väidab kvantväljateooria, võib madalama energiatasemega vaakum läbi murda ja siis hävib kogu universum ilma igasuguse hoiatuseta. Antud kontekstis pole sellised arutlused siiski relevantsete.

c) Meist sõltuvad hädad ehk enesehävitus

Ehk siis me keerame iseendale. Rida on üleval toodud: tehisintellekt, nanotehnoloogia, biotehnoloogia, tuumasõda – kiired ja vihased.

1. Tehisintellekt võib olla kõige salakavalam – see loob näilise paradiis, võtab meilt vajaduse pingutada ja seega areneda – me jääme unelema, käime alla ja kaotame jälle teadvuse.

2. Nanotehnoloogia on ülimalt ohtlik peamiselt seetõttu, et see on väike ja mingist hetkest võib seda olla väga lihtne luua. See võib viia uue võidurelvastumise, ennetavate rünnakute ja lihtsalt lollakate õnnetusteni.

3. Keskkonna degradeerumist, nagu eeltoodud tabelis näha, ei hinnata väljasuremiskriisiks sel sajandil. Ent pikemas perspektiivis võib see olla üks kindlaimaid enesetapuvaluksid.

4. Ressursside lõppemine. Me ei suuda enam tsivilisatsiooni üleval pidada. Uut ei tule. Tuleb tagasilangus ja sellele ei järgne enam iial uut tõusu, sest maardlad on tühjad. (Jah, tuleb 100 miljoni aasta pärast...)

4.2. Neid on, aga me ei näe üksteist

Me võime siiski vastupidiselt RE teooriale väita, et tõenäoliselt on Linnuteel miljon kuni miljard asustatavat planeeti.

Teatud mõttes ei vaidle me RE-le vastu, vaid sõnastame selle teistpidi – neid (võõrtsivilisatsioone) on, aga nad on liiga kaugel. Ehk intelligentsed tsivilisatsioonid on üksteise detekteerimisulatuses väljas.

Võib-olla pole olemas (kas üldse või keegi ei küüni selle loomiseni) tehnoloogiat, mis oleks galaktika mastaabis detekteeritav.

Me ei kuula korralikult.

Kuidas leida tsivilisatsiooni jälgi? Raadiokiirgusest oli juttu – suudaksime iseend leida vaid 0,3 ja kauguselt. Selles kontekstis tuleb veel kõne alla valgusreostus, asteroidikaevandamise kõrvalefektid ja näiteks, kui keegi matab oma tuumajäägid tähte. Ent jätame siinkohal selle...

Tsivilisatsioonid saadavad (mistahes signaale välja) väga väikeses ajavahemikus.

Maa raadiomüra väheneb. Me ei suuda eristada lairiba-andmeülekanne müra juba tuhandeid kordi väiksemalt distantsidelt kui näiteks lühilaineraadiot. Võib-olla ei kasuta arenenud tsivilisatsioon üldse raadiot?

Tähelennud on ikkagi võimatud (võimatult kallid)

See on omaette pikk teema ja lühidalt ma sellest juba rääkisin – kuna meil reaalselt kogemust kõrvale panna ei ole, saab „tõestada” mida tahes. Siinkohal vaid ühe lausega, et vastused on olemuselt täiesti erinevad, sõltuvalt sellest, kas FTL on võimalik või mitte (kui on võimalik, siis me lihtsalt ei tea vastust) või kas meile avaneb füüsika arenedes hoopis muu tee.

Aga arvutustega saab näidata ja on korduvalt näidatud, mida tähendab tavalend Einsteini aegruumis – jah, see on meeletult suur ettevõtmine, ent me ei tea ühtki fundamentaalset põhjust, miks see peaks võimatu olema.

Aga miks siis keegi ei vaevu?!

4.1 Meie teaduse seisukohalt on suurim vastuargument von Neumani masinad ja Bracewelli sond (see peaks ühendust võtma, kui avastab, et on kellegagi rääkida). Miljoni aastaga peaksid sellised suutma levida üle galaktika.

Tsivilisatsioonide areng on sporaadiline.

Ehk tegutsetakse pooljuhuslikult ja taas oleme lihtsalt kuidagi kolkaks jäänud... Mänguteooriatest tulenevad mudelid, mis teatud mõttes on muidugi vaid eelmise punkti modifikatsioon.

5.1 Siia alla käib ka perkulatsiooniteooria – kord minnakse, siis puhatakse. Tekivad kobarad. Planeeditsivilisatsioonid arenevad oma rada ja see kõik võtabki kohutavalt aega.

Inimkond on liiga noor.

Saab näidata, et isegi kui Bracewelli masinad eksisteerivad, ei pruugi nad olla jõudnud inimkonnale reageerida. Me oleme üldse midagi raadioskaalas saatnud alates aastast 1895. Kui tundlik on tulnukate masinavärk? Saab välja mõelda tuhat põhjust, miks vastuse kokkupanek võtab aega (asukoht, võimsus, vajaliku konfi ehitamine jne jne).

4.3. Neid on, aga me ei näe neid

Võib-olla me ei näe Kardaševi II või III megaprojekte?

See tähendab, et pole selliseid, millest me saaksime aru, mis need on. Või teisiti öelduna – me oskame otsida vaid antropotsentristliku mätta otsast vaadatuna – ja näiteks, kui võõrad teevad midagi nanoskaalas ega leia vajadust muuta tähti?

Muide, antroopsusprintsibist. Vaatlemine eeldab vaatlejat. Ehk universum saab olla ainult selline, et selles oleksime meie. See töötab kahes suunas – see on võimas argument, kuid teisalt on sofism väita, et universum saab sisaldada vaid meiesugust vaatlejat (st see võib sobida väga erinevatele vaatlejatele).

Meenutame ka Arthur. C. Clarke'i, et piisavalt arenenud tehnoloogia on maagiast eristamatu – me ei pruugi mõista, mida me taevas näeme.

Ja muide, me ei ole otsinud Dysoni sfääre.

Siia kuulub ka musta luige teooria – inimesed vaatavad mööda asjadest, mida „ei tohiks olla” (tulnukad on liiga võõrad). Muide, musta luige teooria läheb vastuollu matemaatika kui universaalse aluse argumentatsiooniga – kuivõrd füüsiline maailm on üks, peab selle mõtestamiseks kasutatav mõtteaparatuur olema põhijoontes sarnane (aga ilma selleta me ei räägi tsivilisatsioonist).

Selles kontekstis tuuakse teinekord välja teooria, et võõrad võivad olla liiga kiired või liiga aeglased – see ei päde, sest juba SETI otsib väga laias vahemikus. Selle punkti kokkuvõtteks võib öelda, et kui mingi tsivilisatsioon jõuab mingi intellektuaalse singulaarsuse taha, on nende mõtted ja tegutsemine meie jaoks sama mõistetamatu kui meie tegutsemine koertele ja kassidele.

Mingil põhjusel on ohtlik kommunikeeruda ja seetõttu kõik peidavad ennast.

See on ulmes levinud hüpotees. Kõik kontaktid ka Maal eri piirkondade vahel on olnud üsna katastroofiliste tagajärgedega. Võib ju olla, et tsivilisatsioonide kogemused on näidanud, et kontakt lõppeb alati halvasti. (Vastuargument – mida siis annab pikemas perspektiivis kontakti

edasilükkamine?)

Selle punkti alla mahuvad ulmes palju kasutamist leidnud igasugused teatud tasemele jõudnud elu hävitavad inhibiitorid jmt.

Aga võidakse karta ka nakatumist ideedega... Selle alamliik on nakatumine arvutiviirustega.

Kõik kuulavad, keegi ei saada.

SETI poliitika oli ka ju, et kui signaal detekteeritakse, ei vastata enne, kui see on rahvusvaheliselt läbi arutatud... mis tähendab, et võib-olla ei saadeta sada aastat mingit signaali, sest see solvab kedagi... „Kes räägib Maa nimel?” „Mida me ütleva peaksime?”

Maa on isoleeritud

(Ulmes väga levinud hüpotees, mida isegi olen agaralt kasutanud.)

Selle alla kuuluvad näiteks:

- a) Maad välditakse teadlikult;
- b) loomaaia hüpotees (või siis et ei taheta sekkuda loomulikkude arengusse);
- c) viimase alaliik omakorda on laborihüpotees.

Loomaaia vastu oleks nagu motiivide universaalsuse printsiip – piisab ühest (tsivilisatsioonist või grupist või piisavalt võimekast isikust), kes reeglite järgi ei mängi. Teisalt kui tegu on laboriga, on vaja vaid üht katse läbiviijat, kellel on piisavalt jõudu isolatsioon tagada.

Teoorias on võimalik ka mingi kombinatsioon nendest – vanemad tsivilisatsioonid dikteerivad Linnutee poliitikat või raskemal juhul on tegu mingi kombega, mida keegi ei julge murda.

4.4 Eksootilisemaid vastuseid Fermi paradoksile

Maa on eriliselt isoleeritud

Ehk planetaariumihüpotees – kusagil väljaspool Päikesesüsteemi on mingi barjäär, millest alates me ei näe mitte tegelikkust, vaid meie jaoks konstrueeritud kujutist.

Intelligents hävitab teise intelligentsi – kiskjahüpotees

Ehk tähtede vahel liigub kõige tõenäolisemalt superkiskja. Et meil on vedanud... Aga võime olla ka väga perses, sest meid hävitatakse niipea, kui meid avastatakse...

Ei taheta planeetidel elada

Näiteks ei taheta põlvkonnalaevast välja astuda. Tsivilisatsioon, mis hakkab kosmoses rändama, ei vaja enam planeete. Saab näidata, et ressursse on palju lihtsam saada mujalt kosmosest kui tähelähedastelt tiheda atmosfääriga kiviplaneetidelt. (Marss ja Kuu lammutatakse enne...)

Infoülekanne on odavam ja mõistlikum

Erinevad arvutused annavad, et teadvust ühest tähesüsteemist teise saata peaks olema 10^8 – 10^{17} korda odavam kui wetware'i ehk füüsilist keha vedada. Kõik tsivilisatsioonid, mis jõuavad esimese sellise tsivilisatsiooni loodud masinateni, kasutavad neid. Kiir on väga täpselt ühelt tähelt teisele suunatud, nii et seda on praktiliselt võimatu Maalt avastada.

Tsivilisatsioonid sulguvad virtuaali

Ehk ehitavad endale massiivsed virtuaalmaailmad ja ignoreerivad füüsilist reaalsust? Et kogu võhm on suunatud järjest keerukama virtuaali loomisele, samas kui aeganõudev ja kulukas

kosmoseuurimine ei huvita kedagi?

Vastuargumendiks võiks olla Strossi „Accelerando” mõte – protsessoripilv ümber tähe, kogu aine muutub mõtleavaks.

Ehk nad ei koloniseeri?

Jah, ka nii arutletakse, kuigi minu arvates on see puhas soovmõtlemine.

Keegi ikka koloniseeriks. (St me ei saa ka eeldada, et inimkond on midagi teistpidi üliharuldast.)

Selle punkti arutluskäik on tavaliselt umbes selline, et vast on nende jaoks koloniseerimine sama tagurlik mõte kui näiteks kuu poole uluda... kuid kuulge, ma olen siinsamas Estconil näinud mõningaid, teatud keemia abil ergastatud seisundisse jõudnud ulmehuvilisi kuu poole ulumas...

Nad on siin, aga me ei näe neid

UFO-d jmt. Noh, enamik UFO-jutte on ju jama... Aga võib-olla tulnukad genereerivad jama, et end selle sees nähtamatuks teha? Piirneb kõigi vandenõuteooriatega – et valitsused, SETI ja minupärast katoliku kirik teab, aga ei räägi.

Aestivatsiooniteooria

Kõik piisavalt kaugele jõudnud tsivilisatsioonid jäävad ootama universumi jahtumist. Võivad võita kuni 10^{30} korda...

Nagu öeldakse, kommentaarid on liigsed.

Fermi paradoks ulmes

Järgnev on pikemalt kommenteerimata loetelu ja see pole ammendav üheski mõttes. Juhtus nii, et materjali oli nii palju, et Estconil polnud aega näidetele juttu juurde rääkida ja seega jäävad ka siia vaid pigem märksõnad põhimõttel, et parem kui mitte midagi.

Olen valinud teosed, millest vähemalt midagi tean; kõiki läbi lugenud ei ole.

Stephen Baxter, *Time: Manifold 1*, 1999 – me olemegi üksi.

Philip Jose Farmer, *Behind the Walls of Terra*, 1970 – Päikesesüsteem on taskuuniversumis, tähed ja muu on illusioon.

Baxter, *Touching Centauri*, 2002 – Päikesesüsteem on arvutisimulatsioon, mis läheb katki, kui esimest korda tähtede vahel liikuda.

John McLoughlin, *Toolmaker Koan*, 1987 – tsivilisatsioonid on nii lühiajalised, hävitavad end sõjas, rumalate füüsikakatsete või AI loomisega, et võimalus teist üle aja- ja ruumikuristike kohata on kaduvväike.

Harry Harrison, *Final Encounter*, 1964 – lõpuks Linnuteel leitud ainsad tulnukad on meie muundunud sugulased.

H G Welss, *The War of the Worlds*, 1898 – marslased ründavad.

Baxter, *Space: Manifold 2*, 2000 – on crakerid.

Liu Cixin, *Santi* („Kolme keha probleem”), 2007 – trisolarlased.

Eric Frank Russell, *Sentinels from Space*, 1951 – Secret Masters kaitsevad kõiki mingite

pahade deneblaste eest, et nendega liiga vara kontakti ei saadaks.

Charles Stross, *Laundry universum* – kasvav arvutusvõimsus tõmbab Cthulhu tegelaste tähelepanu... Nightmare Stacks.

David Brin, *Existence*, 2012 – Päikesesüsteemi äärealadel on kuhi igasuguseid võõraste emissare, kes hoiavad madalat profiili, mäletades eelmist pahade rünnakut.

Robert Charles Wilson, *Spin*, 2005 – pahad isoleerivad oma mitte just meeldivatel eesmärkidel kõik leitud tsivilisatsioonid.

Peidusolevatest ma ei räägi – ufo-jutte on mägede kaupa.

RAH, *Have Space Suit Will Travel*, 1958 – tulnukaid on kosmos täis.

Clifford Simak, *Way Station*, 1963 – üks maalane on aeglaselt vananev tulnukate vahejaama valvur.

Terry Bisson, *They Made Out of Meat*, 1991 – humoresk, millist vastikust tunnevad tulnukad mõtleva liha vastu...

Greg Egan, *Quarantine*, 1992 – me oleme nii pahad, et meid on mingi lainefunktsiooniga eraldatud.

Siis kommunikatsiooni võimatus – keegi ei kasuta raadiot...

Fred Hoyle, John Elliot, *A for Andromeda*, 1961 – saadetakse joonised, mille järgi tehtud masin asendab inimesed andromedalastega.

Piers Anthony, *Macroscope*, 1969 – galaktika on infot täis, aga selle kuulamiseks on vaja üht erilist vidinat, mis aga on väga ohtlik, sest isegi passiivne kuulamine on detekteeritav ja tõmbab pahade tähelepanu.

Vernor Vinge, *Fire Upon the Deep*, 1992 – Galaktikas on tsoonid ja Maa on halva koha peal.

Stanislaw Lem, *Fiasco*, 1986 – tulnukad on nii võõrad, et kontakt on võimatu.

Siim Veskimees, Inimkonna Föderatsiooni universum – Maa on unustatud kolgas, sest Päikeses on Vega tähekindlus, mingist muistsest sõjast jäänud jurakas, mis hävitab kõik lähenevad laevad.

Aga kui me oleme kõigest valesti aru saanud?

Ehk siis Fermi paradoksi levinumad vastused on:

1. Me oleme ainus eluga planeet (kas Linnuteel või universumis)
2. Me oleme ainus intelligentne rass
3. Universum on suur; pole olemas kontaktivõtmistehnoloogiat; me pole vaadelnud piisavalt kaua
4. Keegi ei saada jmt psühholoogiline jama
5. Intellekt hävitab enda
6. Universum on eluvaenulik paik
7. Maa on isoleeritud (mistahes põhjusel); tulnukad on siin (kokkuvõtvalt: pettepildid, katse)
8. Me ei saa aru, mida näeme või üldisemalt toimub midagi, mida me ei mõista

Esimesed kuus punkti mahuvad meie tänaste ettekujutuste piiresse ja tegelikult tuleb see meil kui ulmerahval pigem teadmiseks võtta. Mina isiklikult olen väga seda meelt, et teaduslik fantastika ei tohi reaalsusele kõrges kaares lasta. Jah, me põhimõtteliselt tegeleme võimatute, väljaspoole ranget teaduslikkust jäävate ideede ja narratiividega, ent peaks olema auasi vähemalt teada ja, veel parem, lugejale vihjata, mille vastu me eksime, et lugu saada.

Neis kuues punktis tuleb siiski vahet teha teadusliku vaate ja puhta spekulatsiooni vahel. Kui elu esinemise tõenäosus (esimesed 3 punkti) on arvutatav ja argumenteeritult vaieldav, siis:

4. (keegi ei saada) on paskvill ja

5. (intellekt hävitab enda), puhas morbiidne ac hoc, millel on peamiselt kasvatuslik väärtus.

6. punkt vihjab igasugustele õnnetustele (alates mustadest aukudest ja lõpetades tuumasõjaga) ja teatud mõttes pole rohkemat kui maniakaaldepessiivne vaade esimesele kahele punktile.

7. ja osaliselt 8. punkt tähendavad tegelikult, et me elame oma igapäevaelu pidevas kontaktis tulnukatega. Et mingid meist tehniliselt tohutult üle olevad intelligentsed olendid on ikkagi rohkem-vähem „süüdi”, et meie reaalsus on just selline, nagu see on. (See on natuke filosoofiline küsimus, aga ka lihtne vaatlemine mõjutab alati objekti. Enamasti aga ei taha intelligentne olevus juba oma olemuselt vaid vaadelda, ikka tahaks torkida ka...)

Nende kahe punkti juures tasuks mõelda n-ö pettuse skaalale: ühes otsas on leebe käsk Maaga mitte ühendust võtta (leebus eeldab, et kõik intelligentsed olendid on piisavalt eetilised järgima soovitus, mille vajalikkusest nad siis ilmselt aru saavad...), teises otsas on, et elame Matrixis.

Siia vahele jäävad kõik loomaia- ja laboriteooriad ja natuke karmim on planetaarium (et me näeme kaugemal võltskujutist).

8. punkti alla mahub siiski ka leebem versioon – inkubaatoriteooria. See eeldab, et me ei näe omataolisi tsivilisatsioone lihtsalt sellepärast, et see faas möödubki suhteliselt ruttu ja edasi areneme ka meie millekski selliseks, mida meiesugused mõista ega tajuda ei suuda. Ja seega supertsivilisatsioonid lihtsalt ootavad, et kui me ükskord oskame neid näha, siis nad viipavad vastu.

Sisuliselt on viimatimainitu alaliigid igasugused tsoonide teooriad; teaduslikud küll eeldavad füüsiliste tingimuste samasust (mitte nagu Vinge'i mõttetsoonid, kus mõnes oli võimalik FTL ja mõnes isegi mõtlemine võimatu). Näiteks, et Linnutee tuumast kaugemal on ohutum või külmem. Või vastupidi – kui tsivilisatsioon suudab hakkama saada energiatõugetega, tuleb minna sinna, kus kõike on rohkem – tuumale lähemale. Tuletagem meelde, et me ei näe Linnutee tuuma, Serpens- Aquila riff on ees – tume pilv meie ja Linnutee tuuma vahel.

Võib mõelda ka niipidi, et Maal võib olla korduvalt käidud. Inimkond on siin olnud vaid hetke. Käis keegi näiteks 70 miljonit aastat tagasi – noh, sai mõni velociraptor elu üllatuse, kui veider saak blastrist lähmaka andis... Aga ka tuhat korda lühemas skaalas – isegi kui napilt 6000 a tagasi oli mõnel inimesel täiesti hull 7. astme lähikontakt tulnukaga – kuidas see lugu meieni peaks jõudma? (Jälle – kes ei tea, siis 7. astme lähikontakt tähendab seksi.)

Lubatagu väita, et tõsiselt tasub võtta ainult kolme mõttesuunda:

6.1 Jah, elu on suht haruldane, eriti mõistuslik elu. Mis tähendab seda, et kui me hakkame tähtedele lendama (ja kõik muu võimekus ka vastavalt kasvab), leiame küll palju erinevas

staadiumis elu, kuid intellektiga võib ka nii minna, et me vahetame kellegagi kirju tuhandeaastase intervalliga ja kuigi saame teada ehk paljude olemasolust, ei puutu meie saatused tegelikult kunagi kokku. (Nukker, aga kui c on piir ja elu suht haruldane, on see täiesti loogiline stsenaarium. Linnuteel võib olla sadu ja universumis kvadriljoneid intellekte, aga kokku me ei saa...)

Iseenesest tuleb filtri teooriat täiesti tõsiselt võtta, ja eriti mõttekäiku, et võib-olla tehnilised tsivilisatsioonid ei püsi olemuslikult kaua – isegi kui neil hästi läheb, lõpetavad nad AI hooldatavas heaolus (või Asimovi robotite hoole all või Diasparis).

6.2 Ma isiklikult ei pea eriti tõsiseltvõetavaks mingit meie intellektitasemelt hoomatavat barjääri. Siia alla käib nii loomaaiateooria kui kolkateooria kui kõik muu selline, kuni kiskjatsivilisatsiooni kartmiseni välja. Usun, et sel juhul näeksime palju selgeid jälgi võõraste toimetamistest Maal – sest no ei ole loogiline, et Maad pole kunagi kellelgi vaja läinud ja isolatsioon on absoluutne.

6.3 Toimub midagi, millest me põhimõtteliselt aru ei saa.

Selle aluseks on mõttekäik, et me näeme tsivilisatsiooni tempo pidevat kiirenemist. Kõik märgid näitavad, et selline tsivilisatsioon nagu täna Maal, saab eksisteerida vaid mõne sajandi – see peab kas tõusma või langema (nafta saab otsa, keskkond käib alla...) Tegelikult, kui me võtame ka optimistlikud kordajad Drake'i võrrandisse, tundub loogiline, et korraga on terves kohalikus superparves ainult üks Gulag.

Seega vaikib universum, sest meiesuguseid on nagu süütust litsimajas, on loomad ja jumalad.

Lucifer Morningstar

See on ühe telesarja nimi, mis jookseb ekraanidel 2015. aastast.

Noh, ühel päeval tüdines kurat närusest elust põrgus ja otsustas tulla puhkusele Los Angelesse. Kaaslaseks on tal truu demon Mazikeen, ekraanil üsna vinge chick. Hakkab ta pidama ööklubi ja noh, nagu kurat ikka, sigatseb natuke inimeste kallal (üldiselt leebelt); mingid võimed on tal ka.

Seriaal keerleb selle ümber, et ühel päeval on klubis tulistamine ja Lucifer lööb kampa kena LAPD naisdetektiiviga ja muutub LAPD tsiviilkonsultandiks. Seriaalis muudkui proovivad ta lähikondlased teda põrgusse tagasi minema sundida või veenda; aja jooksul selgub, et Chloe Decker, too detektiivitibi, pole kah mitte just täiesti suvaline. No ja jumalaga pole asjad korras jne jne.

Mis mind suht esimeses osas võlus – teatud morbiidne nihutatus. Näiteks stseen, kui Lucifer esimest korda Chloe koolieelikust tütrega kokku saab: „Oo, väike inimene!” Võtab ta mängukaru ja viskab pisut eemale: „Too ära.” Ja kui plika paigale jääb ja teda imestunud näoga vaatab: „Ah, ta pole veel sellele tasemele jõudnud.”

Ent see seriaal pole üldse oluline. Samuti pole otseselt oluline Luciferi lugu, nii nagu see piiblist võetud ja mugandatud on. Lucifer on 'valgusetooja', õige nimi Samael, ja ta on kolmas ingel. Või peaingel – enne kui ta jumala vastu mässu tõstab ja karistuseks põrgusse saadetakse.

Teemale lähemale jõuame sellega, et legendi järgi – nb! telesarja legendi järgi – tuli kogu punt meie universumisse sekundi murdosa pärast Suurt Pauku.

See on nüüd see koht, kus vist iga ulmekirjanik mühatab – jah, lapsepõlves sai midagi taolist mõeldud... Ehk siis kuidagi sobitada piibli maailma teaduslikuga. See on umbes sama asi, kui üritada Jeesust Olümposega kokku viia – ja seda tehti, muide, juba meie ajaarvamise esimesel sajandil ja ma tean väga vähe näiteid, kus see põrmustavalt lollakas pole...

Nii et jätame selle. Mõtleme parem niipidi, et kameron – tuli kogu see lõbus punt kohe pärast Suurt pauku. Kui sitaks igav pidi neil olema esimesed 13,8 miljardit aastat – no mitte kellelegi peale ikka sellesama vana tuntud pundi pole ära teha... Tüübid lükkasid universumi käima ja siis trummeldasid 13,8 miljardit aastat näppudega lauaserva, et näis, mis sealt siis tuleb... Ehk siis see kõik on midagi, mis lihtsalt ei lähe mitte mingi loogika või terve mõistusega kokku.

7.2. Jumala piirangud

Kujutleme nüüd, et mingi maailma vaim tõepoolest eksisteerib.

Veelkord, me küll ei näe seda kusagil toimimas, kuid tuleme selle juurde hiljem tagasi. (Õeldakse, et tõeline jumalikkus ongi igaveses sekkumatuses, aga maailm on jaburaid sofisme täis – need ei selgita midagi, aga sul on võimalus elegantselt edasi minna, sellal kui kuulaja vaevab oma pead, otsides su sõnades seda, mida seal polnudki – mõtet.)

Isa, poja ja püha vaimu idee on ka olemas olnud ammu enne kristlust ja loogika käib siin nii, et jumal kui maailma looja mõtleb ja tegutseb teises mõõtkavas. Ta ei ole võimeline inimestega otse suhtlema. Muide, ka piiblis ei ole jumal tegelikult kõikvõimas, kuigi vastupidise väite eest üritavad legendilüpsjad ehk kirikutegelased, sind mõrvata – näiteks ära põletada. Piiblis on näiteks, et jumalal oli saadik, sest jumala hääl oli liiga võimas.

Tähendagu see mida tahes, on jumal probleemi ees, et nagu meie peaksime sipelgatega suhtlemiseks panema kokku sipelgamudeli, tuleb jumalal oma sõnumi edastamiseks teha topis või avatar, näiteks Jeesus, mida ta siis mingi liidese ehk püha vaimu kaudu juhib.

Igaüks suudab välja mõelda kogu muu butafooria – kuidas avatari on kõige parem kasvatada kunstliku viljastamisega ja nii edasi.

Nüüd tagasi tele-Luciferi juurde – ta külastab psühholoogi, et saada abi oma inimeseksolemisele; noh, probleemid isa ja muu perega ka. Psühholoogi ta muidugi kepib lisaks, aga kuulge, see on müügiks tehtud ehk madala IQ-ga arvestav telesari! Keppimist ei näidata ja need tekstiosad on päris hästi välja mõeldud. Lucifer on ikkagi väga naiivne ja saamatu.

Me näeme probleemi, kuidas inim-riistvaral üritatakse jooksutada järgmise suurusjärgu teadvuse avatari. Me näeme siin probleemi, kuidas, ütleme, oleks hädas delfiiniks olemisega inimteadvus, mis on delfiini laetud. See ei taha sinna ära mahtuda ja sel on raskusi mõistmisega, kuidas delfiin olla.

Jätame siinkohal kõrvale spekulatsioonid, kuidas see teadvus pärast inimese või jumalaga uuesti kokku viia – sest kui tegu pole teate edastamisega, mille järel avatar hävitatakse (Jeesus), pole asjal justkui suuremat mõtet. Või üsna enesetapjalik oleks üritada tervikuna ja pöördumatult madalama kategooria kandjasse kolida – intuiivselt on arusaadav, et sellega läheb liiga palju kaduma.

Võtame siis lihtsalt ühe võimaliku motiivina arvele, et kommunikatsiooniprobleem väga erinevate olendite vahel võib olla tõsine. Stanislaw Lemi „Solaris” – ka seal saatis ülimõistus ju inimeste juurde nende mälestustest tehtud topiseid. Me suudaksime vast kokku panna hiired ära petva roboothiire – kui me elame kõrvuti tulnukatega, siis mis on loogilisem – a) kas nad

käivad veidrat anaalseksi harrastamas (kui kõiki lugusid uskuda, on selliseid maandumisi nii palju, et ilmselt on Maa galaktilise pornotööstuse kullaauk...) või b) meie ümber tegutseb nende (raskesti äratuntavaid) avatare?

7.3. Multiversumi seadused

See on see koht, kus ma üritan mitte olla mina ise ja kuulajaid teaduslikuna kõlava mumbo-jumboga maha tappa.

Sätetaksime lühidalt, et meie ettekujutus maailmast on viimaste sajandite jooksul kardinaalselt, aluspõhjani muutunud. Kujutlege end elamas kristallsfääri all ja siis tullakse sulle ütleva, et tegelikult on meie ümber nii tohutu tühjus, et inimene ei suuda seda mitte natukestki ette kujutada. Me ei taju Maa ja Kuu vahelist kaugustki õigesti, rääkimata tähtedevahelistest kaugustest. Nagu katsed näitavad, on inimeste kujutlustes miljard umbes kolmteist miljonit, eks ole...

Ma mäletan lapsepõlvest kvarkide otsimist. Nüüd räägime Higgsi bosonitest ja paar astet sügavamast universumi struktuurist – enamikule ei ütle see midagi.

See ei ole etteheide – me olemegi jõudnud füüsikaga alale, kus juba praktiliselt mitte mingid implikatsioonid igapäevaellu tagasi ei jõua.

Tahan ma öelda seda, et me võime näiteks kogu seda tumeaine-värki mõista umbes sama valesi kui ruumi flogistoni-aegadel. (Kes ei tea, siis see oli maailmaeeter enne Einsteini ja neljamõõtmelist aegruumi, kus pole mingit ollust, mis määratleb näiteks paigalseisu.)

Praktiliselt kõik ulmekirjanikud on katsetanud paralleelmaailmadega. Mõnel on see mingi diskreetne jada, mõnel hiigelsuur seoseväli, mille maailmad erinevad vaid 1 vesinikuaatomi asukoha poolest.

Vaadake... need teooriad on väärtusetud niikaua, kui neid ei saa praktikas mingil teisel viisil kontrollida. Sellesse kategooriasse kuulub olemuslikult ka küsimus, et mis oli enne Suurt Pauku? Vastus, et mitte midagi, on formaalselt õige – aega ja ruumi ei olnud – kuid sisult pahatahtlik õlakehitus.

Pahatahtlik selles mõttes, et õige küsimus oleks muidugi – milline protsess viis Suure Pauguni? Mis selle põhjustas?

Selge, et me ei tea. Meie teooriad ütlevad seal kusagil Plancki ajas üles. See on enne esimest 10^{-43} -ndikku sekundit.

Mida me kindlalt teame – meie teooriad on poolikud. Kõik need tumeained-energiad, ruumi tasasus ja üksik magnetpoolus ja aine-antiaine tasakaal võivad olla nagu epitsüklid. (Planeedid teevad tähistaevas aasasid – kui Maa oleks universumi keskpunkt, siis planeedid näiksid tiirlevat mingi mööda orbiiti liikuva punkti ümber.)

7.4. Kahesuunalise aja mudel

Püüame modelleerida, millistel tingimustel võis jumal maailma luua?

Lähtume siiski sellest, et tegu pole vene vägilasega, kes võitis karu niimoodi, et hoidis sel käpast kinni, kuni karu nälga suri – ehk siis ta ei öelnud: „Bang” ja istunud seejärel 13,8 miljardit aastat, katsudes ära arvata, kas ta ootab asja pärast. (Või, noh, kui võtta vähegi mõtet omav hüpotees, siis on maailmu ikkagi palju, võib-olla lõputult – kusagil tuleb ikka midagi

välja.)

See on teatud antroopsusprintsip muidugi, kuid igal juhul on tegu kas meist väga erineva olendiga – kuid siiski mitte eriti taipliku ja võimekaga – või on midagi viltu meie ettekujutustega ajast ja ruumist.

Selles vaates tundub loogilisem, et see, mida meie reaalsuseks nimetame, on mingisugune üliolendite ühisprojekt, ja sealjuures üks katseklaasituub tervest suurest stendist.

Ikkagi jõuame selleni, et aeg võib olla illusioon. Et kui toimub jumalik vahelesegamine, siis paradokse kui selliseid ei ole ühel väga lihtsal põhjusel – maailm on nii ehitatud, et iga teoga luuakse ka kogu vajalik minevik.

Teisiti öeldes – kui me ka jätame kõrvale ajarännu võimaluse (mis antud kontekstis ei olekski õige ajaränd...) ja väidame, et maailm loodi mingil hoomataval hetkel minevikus ja sellisena, et näiks, nagu see oleks loomuliku arengu tulemus, on kõik fenomenid, mida näeme, pigem loogilised.

Seletan pikemalt – kui superolendid löid maailma (või kirjutasid omad soovid, st katse, mingisse olemasolevasse maailma), on intuiitselt eeldatav, et tingimustes võisid olla teatud vastuolud ja loomisprotsess genereeris teatud hulga vigu. Seega on loogiline, et meie maailm on väikesi vigu (häireid) täis.

Miks meie maailm loodi? Kuulge, lõpetage – saavad hiired sul, jah, aru, kuidas ja miks inimene vaktsiine loob!

Järeldused

1. Kui me võtame aluseks, et maailmas toimub midagi, mida me oma arengutaseme tõttu veel absoluutselt mõista ja/või hoomata ei suuda, pole tegelikult vahet, on see teadlik sekkumine või mingi loomulik protsess – kui kõrgemad olendid vähegi vastavad oma nimetusele, on neil teiselt poolt hulk meie aegruumi enda olemusest tulenevaid piiranguid, miks nad siin vabalt tegutseda ei saa. Piirangud võivad siis olla kokkuleppelised või tõesti universumi koes jäigalt sees (kasvõi selles mõttes, et sekkudes nad rikuvad katse). St võib olla kokkulepe, et taevasse ei teki tulikirjas sõnumeid, aga võib olla, et katsel oli nende silmis mõte vaid siis (katse on oma olemuselt loodud selline), kui universum on selline, et siin arenenud ajusse nende teadvus tõepoolest kuidagi ei sobitu.

2. Meie jaoks on põhiküsimus, kas universumi meile näivad reeglid on meile juba selged ja murdmatud või visatakse ühel päeval katseklaasi sisu peldikust alla. Teiste sõnadega, meie tulevik on väga erinev, kui FTL on võimalik. Või ajarännud. Või minek paralleeluniversumi.

Või – me ei saa seda muidugi kunagi ette teada ega seda kuidagi mõjutada – kui tuleb miski, mida me võime nimetada kvantfluktuatsiooniks või elektrilise ja magneetilise vastamõju eraldumiseks – ja mis kogu universumi silmapilk hävitab.

3. Me ei peaks väga kartma deemoneid. Ehk igasuguseid superolendeid meie keskel, olgu nad meie ettekujutustes piiblist või Betelgeuselt – kogu maailma senine loogika näitab, et kui sellised ka olemas on, siis mingil põhjusel nad siin vabalt ringi mööbeldada ei saa. Jah, üksik Chtulhu jalgadega kala võib su ära süüa, jah, üksik ufo võib su peal vähemus-seksi harrastada, kuid seda tuleb võtta nagu välgutabamust või juhuslikku kuuli – shit happens, sa ei saa niikuinii midagi ette võtta halva õnne vastu.

4. Meie, haritud inimeste ja ulmerahvana, peame tegema seda, mida ikka teeme – mõtlema

paar sammu kaugemale. Et ise valmis olla ja olla valmis ka kätt hoidma tulevikušokis primaatidel, kes moodustavad meie lähikondlased ja rahva ja laiemalt inimkonna. Tegelikult tundub pigem loogiline, et taevas vaikib – me ei jää igaveseks ei tööstustöolisteks ega programmeerijateks – me kas muutume, meist saavad transhumaanid, või me hävime ja ehk saab intellekt Maal nii saja tuhande või saja miljoni aasta pärast uue võimaluse.

Selle positiivse noodiga lõpetaksin.

Mugandatud 2020. aasta Estconil peetud loengust.

Raamatuarvustus: Eesti oma asimovid (Jüri Kallas)

Alustama peaks vist ülestunnistusest – kui ma kuulsin, et taoline raamat on plaanis, siis olin ma enam kui skeptiline ja seda üsna mitmel põhjusel. Esiteks pole Isaac Asimov mu lemmikautor, või ütleks, et kuigi ma mõistan ja tunnistan mehe rolli ulmekirjanduse arengus, ei ole Asimov minule kuigi suurt mõju avaldanud autor. Kuid arvan ma Asimovist, mida ma arvan, siis eriliselt skeptiliseks tegi mind teadmine, et nüüd hakkavad kohalikud autorid ontlikku vanameistrit kaverdama ja remiksima. Kange tahtmine oli hakata juba ette mõnitama, aga ei olnud mul soovi kohalike meeste ja naiste loomekirge jahutada ning enne oleks tahtnud ikka lugeda ja alles siis mõliseda.

Võib-olla paistis skepsis mu näost välja, võib-olla ütlesin ma poole suuga midagi, aga igatahes kirjutas antoloogia koostaja arvustuseksemplari pühenduse: „Vist väga valus ei hakka.“ Etteruttavalt võingi öelda, et ei hakanud küll ning mu esialgne skepsis lahtus kenasti olematuks.

Ka pean ma märkima, et erinevate asjaolude kokkulangemisena ilmub käesolev arvustus pea pool aastat pärast raamatu lugemist. Kõigepealt kirjutasin ma lühikese tutvustava soovitusel kohalikku maakonnalehte. Kuid palju sa ikka 3000 märgiga öeldud saad!? Pealegi, ma sain aru, et nii mõnigi autor oleks tahtnud rohkem ja konkreetselt oma teksti kohta teada, sest kohalikul autoril pole vastukaja ju kunagi palju.

Lühidalt: sai selgeks, et ma pean antoloogiast ka Reaktorisse kirjutama, seda enam, et keegi teine justkui ei tahtnud või ei saanud. Tahtsin, aga päris kohe otsa teist teksti väga kirjutada ei tahtnud-suutnud, tulid ka muud asjad vahele. Aprillinumbriks oli vaim enam kui valmis, aga aprill oli pornokuu ja siis tuli taas midagi vahele, aga siin nüüd see on...

Sellise pika kirjutamisperioodi jooksul on mõned jutud juba ununema hakanud, mõndasid ma isegi lehitsesin üle, kuid samas annab settimine mõneti teise vaate, kui lugemisjärgselt tunni ajaga tehtud kolm tuhat märki.

Triinu Meres – Tegi-tegi-tegi-tuld

Ma ei tea, kas see oli koostaja Raul Sulbi peen plaan, aga avajutt pani mind lugejana korralikult proovile – tüütu, suisa kurnav sõnavahet ja praktiliselt olematu sisu. Autoril on ambitsiooni miljoni eest, aga tulemus pole isegi ühte eurot väärt. Võiks suisa öelda, et tegu on Isaac Asimovi ühe kuulsaima teksti diskrediteerimisega. Kõikvõimalike järgede ja töötluste esimene ja ainus kohustuslik reegel on: ära kahjusta algteost! Triinu Merese jutt on aga kummaline sõnasoga, mis seob end „Inetu poisikese“ looga ning on sellisena veel hullem kui oleks seda iseseisva tekstina. Enamus auru kulutab lugeja sellest korrutavast lalinast läbipuremisele ning jutu vähene, lõpupoole tekkiv, aga samas ebaoluline sisu ei too samuti leevendust, kirkastusest rääkimata.

Ma olen pigem leebe ja mõistapüüdev arvustaja, aga see tekst suutis mind ikka omajagu endast välja viia. Saavutus!? Noh, võib ka nii öelda. Poole lühemana ja kusagil paremate juttude vahel polekski ehk nii ärritav ... kui just polnudki plaanis lugejale kohe nätakas vastu vahtimist ära virutada?

Kristjan Sander – Sees

Pärast esimese jutu põhjustatud kannatusi vaatasin ma teise jutu autori nime ja mõtlesin, et mida Kuri Saatus nüüd mulle plaanib? Ma tean, et arvustaja peab olema sellest ja tollest üle, aga Kristjan Sander on hoolega vaeva näinud ja kõikvõimalikku tühja kiusu ajanud, et ta nimi kohe mingi negatiivse laengu kaasa tooks – ja see on veel viisakalt ja õrnalt öeldud.

Kartsin küll, aga sain hoopis toreda lugemiselamuse. Tunnistan ausalt, et ma ei ole lugenud, või lihtsalt ei mäleta seda Isaac Asimovi juttu, mis Kristjan Sanderi järjeloo aluseks on, aga Sanderi tekst oli ka omaette loetav. Lihtne ja selge lugu, millele tuli ehk ka kasuks asukoht antoloogias.

Tea Roosvald – Jänesehautis

Kui kaks esimest juttu mõjusid otsekui antoloogia sissejuhatus, siis kolmandast jutust alates läks asjaks. Algas see, mis minu jaoks Asimovi üldse suureks teeb – positronrobotid ja robotika kolm seadust.

Jah, lugedes tuli mul kohe meelde üks Isaac Asimovi jutt, kus inimesed olid samuti kimpus robotite religiooniga. Meenus, aga lugemist ei seganud, sest lihtsalt sama teema, aga teine jutt. Tähti taevast alla ei too, lihtsalt korralik käsitöö, aga see pole üldse halvasti öeldud-mõeldud.

Reidar Andreson – Heategu!

Kui jänesehautise jutt tõi mul meelde palvetavate robotite loo, siis heateo tekst tõi meelde suisa kaks juttu – kadunud roboti oma ja selle, kus Powell ja Donovan tähelendu tegid.

Ja taas pole see meeldetulemine negatiivse tähendusega, sest Reidar Andresoni jutt äratas minus selle koolipoisi, kes luges õhinal LR-s ilmunud kogumikku „Kadunud robot“ ning sai sellest teatava ilmutuse, ühe vähestest, mis Isaac Asimov oma teostega mulle on kinkinud.

Indrek Hargla – Õnnelik robot

Kui Reidar Andresoni jutt töötas mul pigem tunnete peal, siis Indrek Hargla oma pigem mõistuse ja idee peal. Ei, loomulikult ei taha ma öelda, et Andresonil oli ideest puudu, või Harglal tunnetest, aga järelmaitse on just sedapidi.

Ka tuleb tunnistada, et Indrek Hargla jutt oli esimene, mis mind naerma pani. Jah, muiata sain ka varem, aga seekord suisa irvitasin.

Siim Veskimees – Sulguvate teraskoobaste aeg

Tõsine Veskimees asimovlikus kuues, aga mulle meeldis.

Jah, võib ehk kritiseerida, et enamus tegelasi räägib täpselt samasugust keelt, kasutab samu väljendeid, kuid seda puudujääki kompenseerib kenasti lühiromaani sisu. Veskimees on siin oskuslikult ühendanud üht ja teist ning teinud sellest teksti, mille autor võinuks vabalt Isaac Asimov ise olla.

Olin isegi üllatunud, aga ma panin selle lühiromaani oma pikkade eesti lugude Stalkeri-

kolmikusse...

Veiko Belials – Raske piisk pilvest

Mõrvamõistatus – selline, et otsekui oleks Isaac Asimov tahtnud kirjutada täiuslikku Asimovi juttu. On probleem ning siis lõputu seletamisega püütakse probleemile lahendus leida. Tõttõelda ei tahagi rohkem öelda, kui vaid seda, et lugu hakkas mind lõpupoole pisut tüütama, et autor ilmselt nautis kirjutamist rohkem ja kauem kui mina lugemist.

Joel Jans, Maniakkide Tänav – Inspektor ja planeet

Taas üks tekst, mis tõi mulle meelde kunagise lugemiselamuse. Pean silmas romaani „Alasti päike“. Mulle meeldis, et autorid olid saanud hakkama suurema lobata, eriti meeldis see pärast eelmist juttu.

Mul on tegelikult päris keeruline sellest jutust kirjutada, sest siis ma peaksin hakkama vaidlema vahepeal loetud arvustustega, aga ma pea taolist tegevust hea tooniga kokku käivaks. Ütleks vaid, et minu jaoks üks antoloogia kõrghetki ning see jutt oli mul eesti lühilugude Stalkeri-kolmikus.

Heinrich Weinberg – Patrioot

Kunagi aasta algul lugedes läks see jutt mul üsna valutult alla, aga kui ma hakkasin juuli algul omi märkmeid arvustuseks vormistama, siis avastasin, et ma ei mäleta sellest jutust mitte midagi. Tõesti, mitte midagi! Hakkasin üle lugema ja kahe peatükiga sai selgeks, et ma ei suuda ja ei taha seda lugeda. Tuimad kirjeldused, läbimõtlematus ja ljurbergilikud ebavajalikud üleseletamised. Ohkasin ja otsisin üles raadios etteloetud lühendatud versiooni. Ka kuulata oli valus. Tunnistan ausalt, et tegu on antoloogia ühe nõrgeima tekstiga ning minu Weinbergi-lugemiste kõige negatiivsema elamusega.

Veiko Belials – Asum ja psühhoajalugu

Taas skeem, kus tegelastele ebasobiv olukord tuleb mängida sobivaks ja ilmapäästvaks. Ja siis tuleb puänt.

Ma ei tahaks tekste omavahel võrrelda, aga kui autoril on samade kaante vahel kaks teksti, siis paratamatult võrdled. See oli kindlasti parem, kui Belialsi teine lugu antoloogias ning lugemist ei seganud ka tõsiasi, et ma vastavat Asumi-osa enam üldse ei mäleta. Olin päris nukker, kui avastasin, et see jutt peab mu Stalkeri-kolmikust välja jääma.

Mairi Laurik – Valesti ajastatud

Pean alustama ülestunnistusest, et „Igaviku lõpp“ pole muarust hea romaan. Jah, idee on vägev, aga lugeda oli oi-kui-tüütu. Eks arusaam, et Lauriku jutt on just selle romaani edasiarenduseks, eks see tekitas alguses kerget pinget. Õnneks sain juba esimestest lehekülgedest aru, et pingeks pole põhjust.

Lugesin ja nautisin ning ajasin mõttes järke ja püüdsin võrrelda erinevaid ajaloo liine. Vahepeal tundus, et nüüd on lõpp juba selge, aga õnneks ainult tundus, kuniks lõppu jõudes selgus, et päris õigesti tundus.

Veel üks jutt, mida ma oleks tahtnud oma Stalkeri-kolmikusse panna.

Indrek Hargla – Einsteini viimased sõnad

Alustama peaks negatiivsest – mulle kohe üldse ei meeldi, kui eestikeelses tekstis on pikk võõrkeelne lõik. Ja Hargla lühiromaanil oli kohe alguses võõrkeelne moto. Ma saaks aru, kui tegu oleks mõne hõrgu ja raskestitõlgitava luuletusega, või oleks tegu millegi krestomaatilise, näiteks Piibli või Shakespeare'iga. Kuid suvaline mittehõrk lõik ulme-teemalisest kirjandusteadusest. Totter-mõtetu tühi kenitlemine! (Vähemasti oleks võinud siis joone all tõlke anda.)

Kui aga maitsetult esitatud moto kõrvale jätta, siis on tegu antoloogia kõige parema tekstiga. Kordustrukk küll, aga põhjendatud kordustrukk. Lugeses on kohe tunda, et seda teksti on kirjutatud kauem ja läbimõeldumalt kui teisi selles antoloogias.

Head ideed, läbimõeldud maailm, pisut ärritavad tegelased või autori jabur-ärritav nägemus mõnest neist. Loed ja naudid ning inised mõnust. Kuigi olin juba varem lugenud, ei pidanud ma paljuks lühiromaan teist korda lugeda.

Kokkuvõtteks

Antoloogia on hästi koostatud. Võib ju vaielda, kas absoluutne põhi raamatu esimese jutuna on tark tegu, aga kusagil keskel poleks see ka parem olnud. Nüüd oli vähemasti selge, et edasi saab vaid paremaks minna. Ja lõpulugu oli ka täpselt see õige!

Eks antoloogia koostamine ongi paras keemia ning igal lugejal on oma arusaam, kuidas tekstid peaks reastuma. Minu kiitus põhineb eelkõige muljel, et järjest lugemisel ei olnud erilisi tõrkeid ja mulle vist pigem meeldis, et kolm üsna sarnase skeemiga positronrobotite juttu olid järjest. Võib-olla ka seepärast, et positronrobotid on muarust Asimovi loominguga üks parimaid osasid.

Aga samamoodi võib kiita ka robotilugudele järgneva kolme mürtsuloo paigutust, neile järgnevat kahte Asumi arendust ning Hargla alternatiivajaloo proloogiks olevat Lauriku alternatiivajalugu.

Alati saab viriseda ning kõige suurem virin olekski, et terminoloogia ühtlustamisega poldud mindud lõpuni. Nii näiteks esines kompanii US Robots täielik nimi kahel erineval kujul. Ja kusagil oli vist ka anglitsistlik sõnavärdjas „positrooniline“. Kuid üldiselt ei midagi dramaatiliselt. Lihtsalt märkisin ära, sest mulle on ette heidetud, et ma ei ütle.

Pisuke pettumus oli ka koostaja Raul Sulbi avasõna. Ei, kõik mis kirjutas, see oli õige, aga oleks tahtnud rohkem, vähemalt midagi paarikümneleheküljelist. Pole ju saladus, et Raul Sulbi teemat valdab ning miks mitte siis omi teadmisi lugejatega jagada?

Lõpetuseks

Raamatut lugedes sai üsna kähku selgeks, et mu esialgne skepsis oli asjata. Jah, kõik jutud polnud täiuslikud, isegi paar halba oli sees, aga antoloogia tervikuna on korralik, suisa tugev saavutus. Ütleks, et lõplik summa on suurem, kui liidetavad kokku.

Jah, Isaac Asimov pole suur stiilimeister ning pole ka minu lemmikautor, aga lugeda oli huvitav. Kohalikud autorid olid püüdnud nii Asimovit jäljendada, kui ka lihtsalt jätkata või

töödelda. Enamjaolt tuli kenasti välja ja mis peamine – tekstid olid mõistetavad ka minusugusele, kes pole Asimovit pea veerand sajandit lugenud.

Korralik raamat, mis näitas kohalikku ulmet pisut teisest küljest ja päris hästi näitas.

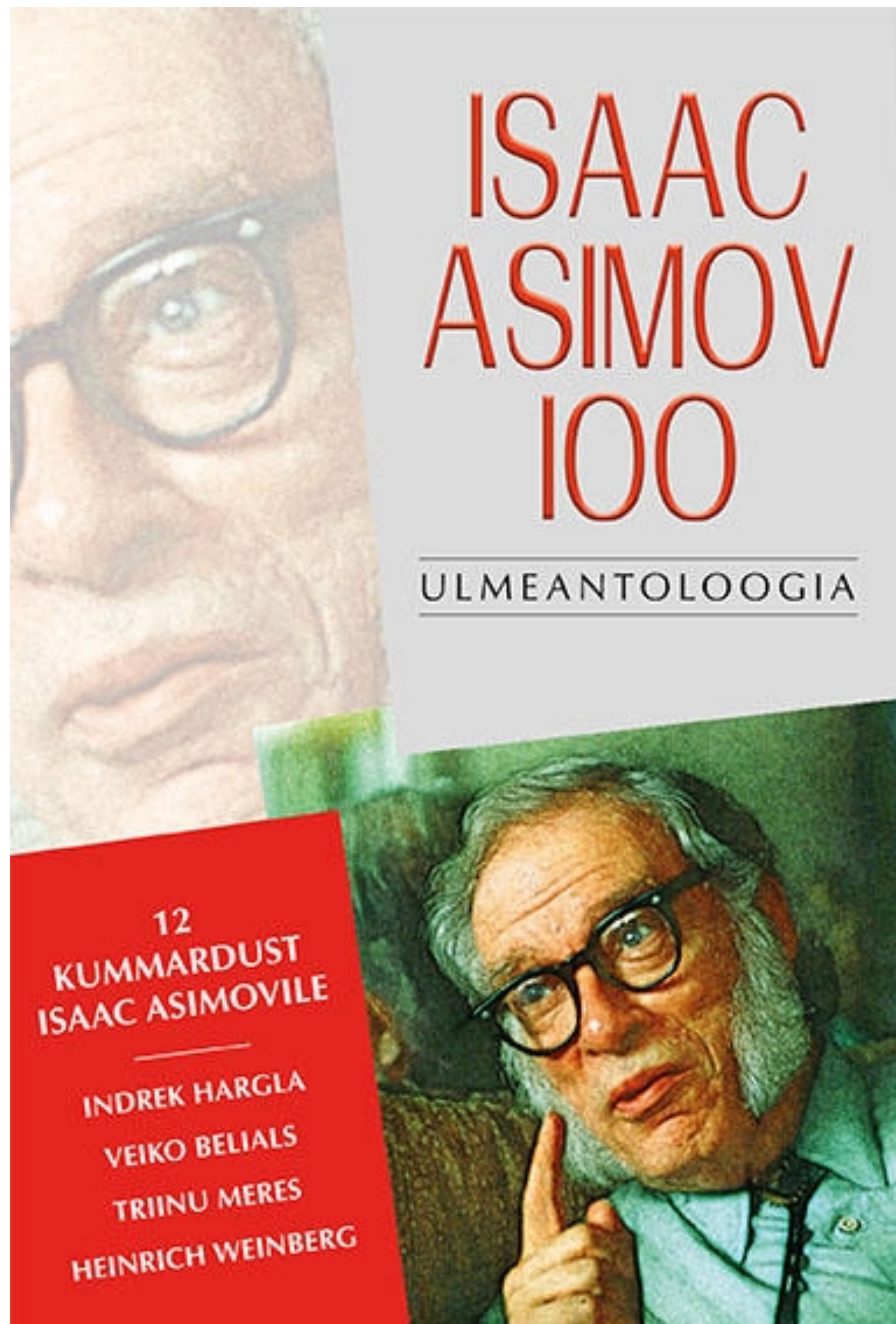
Isaac Asimov 100

Koostaja Raul Sulbi

Viiking

2019

368 lk

Jutuarvustus: Need, kes lähevad Omelasest ära (Taivo Rist)

Ursula Le Guini „[Need, kes lähevad Omelasest ära](#)” võitis 1974. aastal lühijutu Hugo. Jutt on leidnud tee keskkooli kirjandusõpikutessegi – see on suhteliselt lühike jutt, mis peaks tutvustama õpilastele ulmet ja panema nad arutlema teemal, kas need, kes lähevad Omelasest ära, teevad õigesti või valesti.

Minu õpetaja jättis selle jutu vahele. Võib-olla sellepärast, et ulme teda ei huvitanud. Mul oli hea meel, sest ma ei osanud seisukohta võtta. Mulle see jutt absoluutselt ei meeldinud, seda võib ka minu arvutusest BAASis näha, aga ma ei osanud seda sõnadesse panna. Nüüd oskan. [Arvan siia maani](#), et see on väga halb jutt.

Mulle ei meeldinud see, et Le Guin pakkus välja kaks käitumisvarianti, kusjuures mõlemad on minu silmis väärad. Samas püüdis ta neid esitleda vastandlikena, mille kõrvale kolmandat varianti ei mahu – mahub küll ja isegi mitu.

Jutu alguses kujutatakse pastoraalset utoopiat. Siis mainitakse, et kogu ühiskonna heaolu oleneb ühest Lapsest, kes võib-olla on alaarenenud, keda hoitakse kongis ebainimlikes tingimustes ja keda võib-olla ka emotsionaalselt väärkoheldakse. Loomulikult ei saa seda salajas hoida ja mõned, kes sellega rahul pole, lähevad Omelasest ära, eeldatavasti viletsamatesse tingimustesse, vähemalt ei ela nad enam utoopias, vaid kusagil mujal.

Need, kes peavad ebaõiglaseks, et ühiskonna õnn oleneb selle ühe liikme õnnetusest, mõelgu Greta Thunbergi peale. Greta avastas, et ühiskond pole päris õiglane. Ta võinuks Rootsi utoopiast ära minna, hakata teisel pool põhjapolaarjoont porosid kasvatama või mingil troopikasaarel kalapüügist ja banaanidest elama. Aga ei, selle asemel asutas ta rahvaliidumise. Kuidas saavutada suurem mõju, kuidas muuta ühiskonda rohkem: kas rahvaliidumise kaudu või pelgalt elades ise nii, nagu õigeks pead? Greta ei oleks heaks kiitnud, et ühiskonna heaolu Lapsest sõltub, aga ta ei oleks Omelasest ära läinud.

Täiesti võimalik on ka, et inimene ei mõtle üldse ühiskonnale, vaid ainult endale ja oma lähedastele, kelle hulka Laps ei kuulu. Miks peaksin iseend karistama sellega, et lähen viletsusse elama – Lapse pärast, keda ma õieti ei tunnengi? Karistada tuleks neid, kes Last kinni hoiavad või on ühiskonna sellisena üles ehitanud, aga niisuguse ausalt öeldes tühise asja pärast Omelasest ära minna on puhas totrus. Nähtavasti on selliselt arvajaid ja tegutsejaid Omelases omajagu ning ma ei suuda neid väga hukka mõista, sest igaüks ei ole kohustatud poliitikast huvituma ega poliitikaga tegelema. Väga stabiilses ühiskonnas – selline mulje Omelasest jutu põhjal jääb – polegi see nii tähtis kui kiiresti muutuv ühiskonnas.

Ja veel on võimalik, et poliitikaühiline noor mõistab, et Laps elab halvasti, aga kuna sellest oleneb ühiskonna heaolu, siis lepib ta sellega. Parema kannatagu üks inimene kui kogu ühiskond. Miski ei tule tasuta ja Lapse kannatused on ühiskonna õnne hind.

Selliselt arvajatele on mul järgmine mõistujutt.

Elas kord koolipoiss, kelle nimi oli Jopakolla. Jopakolla sai koolis iga päev peksta. Nimelt oldi seal veendunud, et kui Jopakolla peksta ei saa, siis järgmisel päeval päike ei tõuse. Jopakollale see üldse ei meeldinud ja ta valetas, et teda on juba pekstud. Tavaliselt teda ei usutud, aga ükskord läks see vale läbi. Järgmisel päeval Jopakolla kiitles, et teda ei pekstud ja ikkagi päike

tõusis. Koolikaaslased ei uskunud teda. «Kindlasti said peksta, muidu poleks ju päike tõusnud!» Aga kahtluseus jäi hinge närima ja edaspidi sai Jopakolla peksta kaks korda päevas, et ta ikka kindlasti pekstud saaks. Sest nii tähtsa asjaga kui päikese tõusmine ei tohtinud riskida.

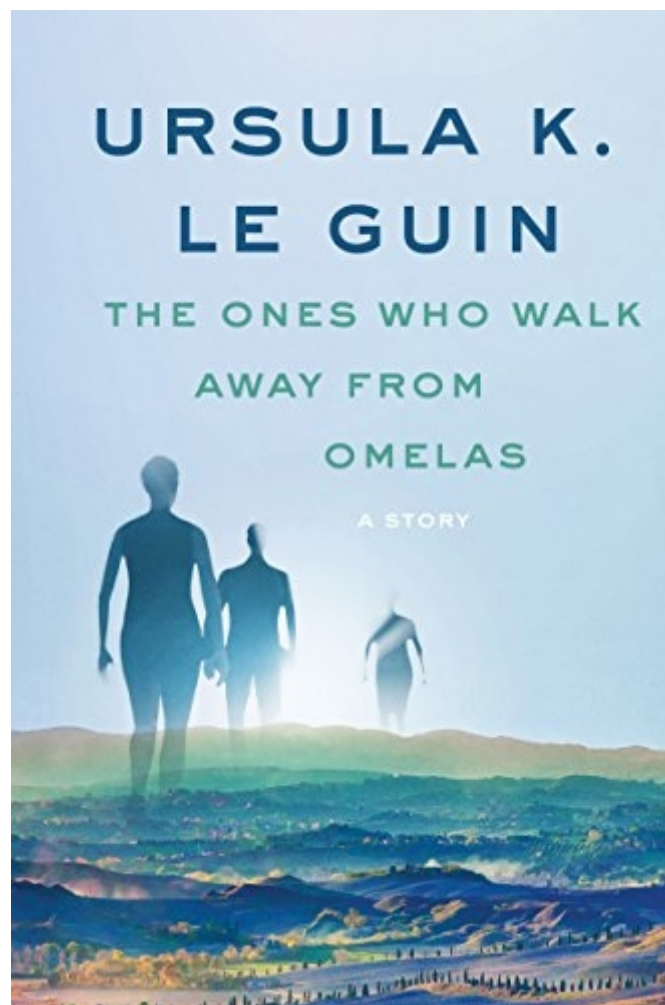
Siis tuli suvevaheaeg. Jopakolla elas kogu suve metsas: püüdis kala, korjas seeni ja marju. Teda nägid väga vähesed inimesed.

1. septembril algas järgmine õppeaasta. Jopakolla selgitas teistele, et ei saanud suvi otsa, kolm kuud peksta ja ikkagi tõusis päike iga päev. «Sa valetad, kindlasti said iga päev peksta, muidu päike ju ei tõuseks!» hüüdis üks. «Sellepärast muutuvadki päevad järjest lühemaks, et sa peksta ei saanud!» hüüdis teine. «Sind on vaja mitu kuud iga päev peksta, et päevad jälle pikemaks hakkaksid minema!»

Ja Jopakolla sai jälle peksta. Kindluse mõttes kaks korda.

Rohkem Jopakolla enam kooli ei läinud. Ta elas metsas ja kui ta surnud pole, siis elab siamaale. Aga võib-olla võttis külm ta talvel ära ka, see polegi tähtis. Oluline on see, et iga õppeaasta alguses peab kooli direktor kõnet, milles rõhutab:

«Meie kool on äravalitud ja meist sõltub, kas kogu maailmas päike tõuseb või ei. Me peame olema uhked selle üle, et meil on võimalik Last peksta. Ja ka meie Laps peaks olema uhke selle üle, et tal on võimalik end peksta lasta ja sel moel tagada homne päikesetõus.»

Sarjaarvustus: „Jaapan upub: 2020” (Riho Välk)

2020 on olnud *anime* jaoks olnud halb aasta. Kui talvel alanud hooajast kõlbas paar asja veel vaadata, siis kevadhooaeg oli lausa õnnetus, kus ei ilmunud mitte ainsat uut head asja ning hooaeg lonkas õhukeseks venitatud järgede najal kuidagi lõpuni. Aga taas kord tuli appi Netflix, kes ei hoia kinni traditsioonilistest animehooaegadest, vaid avaldab kõik episoodid sellel päeval, kuhu kalendrisse visatud nool maandus.

[Treiler.](#)

Eellugu:

Tegemist ei ole originaalteosega. Algmaterjaliks on 1973. aastal Sakyō Komatsu poolt kirjutatud katastroofiromaan, mida on ka ohtralt tõlgitud suurematesse maailmakeeltesse, kuid isegi ka läti keelde. Raamat on saanud palju auhindu, selle põhjal tehti 1973. aastal film, mis jõudis ka Eesti NSV kinodesse, esimene animesari valmis 1974-75 ning 2006. aastal tehti sellest uus filmiversioon. Romaanist on kirjutatud ka paroodiajutt, mille tõlge oleks “Kõik peale Jaapani upub ära” ja millest tehti 2006. aastal ka must komöödia (vaata [treilerit](#)).

Eelarvet pole kuigi palju

Millest räägib meile siis 10-episoodiline sari “Jaapan upub: 2020”? Kõik algab jaapanlaste jaoks tavapärase maavärinaga, millele järgneb omakorda tugevam maavärin. Ja kui vesi hakkab tõusma, peetakse seda tsunamiks - rahvas ronib mäe otsa ja loodab, et vesi hakkab varsti taanduma. Kui aga tunnid mööduvad ning veetase aina tõuseb, hakkab tekkima aimdus, et midagi on tõsiselt valesti. Algab seiklus, kus surmasaamiseks pole vaja järjekindlalt vaeva näha, selle asemel piisab halvast õnnest.

Kohustuslik element: hävinenud Tokyo Tower

Osalt on tegu klassikalise perekonnadraama ja ellujäämiseseiklusega. Selles suhtes on ikkagi tegu klassikalise maailmalõpustsenariumiga. Siiski on sisse piktud keskmisest rohkem kultuurilist rõhku, nimelt kannab see endas üht jaapanlaste jaoks tähtsamat ideoloogiat - et vanem põlvkond on näinud vaeva noorema põlvkonna nimel, kuid noorema põlvkonna ülesandeks on nüüd eelkäijate vead heastada. Korduvalt näeme, kuidas inimesed ohverdavad ennast millegi nimel, mis on nende meelest õige ning aitab rajada teed paremasse tulevikku. Sellel on muidugi ka oma pahupool: ühel hetkel kohtutakse ka rahvuslastega, kes on veendunud, et Jaapan upub inimeste pattude ja kombelõtvuse tõttu ning uues, traditsioonilises, aga parvekesele rajatud Jaapanis peaksid elama ainult 100% rassipuhtad jaapanlased. Muidugi võib tollel hetkel stopperi käima panna, et mitme minuti pärast jõledate rassistide parv õhku lendab.

Samuti toriseb üks vanamees mitu osa järjest, kuidas noored on hukas, ei austa Suure Jaapani traditsioone, vaid on lollakad globalistid ja tahavad hirmsasti läänestuda. Vahepeal jõutakse isegi veidra sekti laagrisse. Kummaliseks jääb asjaolu, et sekt ei ole traditsiooniline umbluutamine, vaid tundub täiesti tõsiselt üleloomulike võimete kantsina. Jah, on täitsa huvitav, kuid tekitab väga palju žanriküsimusi, eriti kuna üleloomulikke võimeid ei vaevuta isegi poole sõnaga selgitama.

Nagu eelnevalt mainitud, ei jõua kõik tegelased õnneliku lõpuni. Küll aga on sellisel külmal reaalsusel ka üks pahupool - mingist hetkest jõuad panuste tegemiseni, et kes saab järgmisena surma. Mõne tegelase hukkamisel on lausa tunne, et kuskil taustal tiksus aeg täis ning visati täringut, et keegi peab nüüd järgmise 5 minuti jooksul surma saama.

Üks huvitav keerdkäik on aga teosesse pakitud just Eesti vaataja jaoks. Nimelt liitub ellujääjate rühmaga ühel hetkel Eesti Youtuber, kes on kõigi õnnistuseks täielik multitalent ja ellujääja. Vahepeal pakub isegi lastele sokolaadi, mis on küll lihtsalt kirjaveaga kollane klots. Viimases osas jõuavad ellujääjad Eestisse ning minu mälu järgi teist korda anime ajaloos näidatakse kaadreid Tallinna vanalinnast.

Täiesti tavaline, klassikaline eestlane, eks?

Kodune!

Kahjuks on tegu ainult kunstifiltriga töödeldud fotodega. Isegi kui paar kohta tundusid tuttavad, siis päris mitme puhul tekkis küsimus, et kas ollakse ikka veel Tallinnas või on sekka sattunud mõnd muud suvalist vanalinna. Tallinna vanalinna, täpsemalt küll jõuluturgu on kasutatud Sword Art Online'is virtuaalse jõulupüha raames, kuid siis oli tegu suvalise fotoga, mille pealt maha joonistati ning Tallinnat ei mainitud.

Masaaki Yuasa ei ole loonud just pikka nimekirja animeid, kuid selle eest on kõik need peavoolust täiesti erinevad. 2018. Aastal linastus Netflixis tema suurem läbimurre peavoolu kuulsusesse: Devilman Crybaby, mida peetakse läbivalt väga heaks (loe ka Reaktoris [ilmunud arvustust](#)). Eelmisel aastal juhtis ta aga koolianimet nimega "Käed eemale Eizoukenist!", mis tekitas paljudes vaatajates positiivset segadust - kuidas on võimalik teha animet kolmest koolivormis tüdrukust nii, et kogu hooaja peale ei ole mitte kui ühtegi erootilist detaili, kuid selle

vaatamine on ikkagi puhas südantkosutav nauding.

Yuasa eripäraks on aga animatsioonistiil, mis eelistab voolavust ja sujuvust detailsusele. Ehk siis väga vähe on staatiliselt seisvaid siluette, kellel liigutatakse suud peas, kuid selle eest on taust hästi lilleline. Kõige paremaks näiteks selle kohta on kindlasti Ping Pong the Animation, ehk kuidas animeerida lauatenise mängimine [200% üle võlli](#).

Kahjuks nendivad kõik arvustajad, et kuigi “Jaapan upub: 2020” pole halb anime, ei vasta see siiski ootustele, mis tekivad Yuasa nime nähes. Peamiseks kriitikakohaks on, et kuigi animatsiooni disain kannab Yuasa käekirja, ei kasutata seda pea kunagi efektiivselt ära. Ehk siis tulemus jätab pigem lihtsalt lohaka mulje. Samuti pole heliriba, mille tegi Kensuke Ushio, mitte midagi erilist. Ka sisu pole mitte midagi erilist. Isegi tegelased on üsna keskpärased, kuigi igaühel on mingi oma kiiks küljes, kahjuks küll tihti mitte kuigi positiivne. Igal võimalusel englishit purssiv poisiklutt oli aga juba kriitiliselt tüütu.

Kas ma soovitaks seda vaadata? Võib-olla. Kindlasti on tegu parema ning madalama võõristuslävendiga materjaliga kui on suvaline 2020. aastal jaapani telelevi kaudu välja antud anime. Kahjuks pole seegi eriline kvaliteedinäitaja, sest 2020. Aasta esimene pool on tänu pandeemia olnud animemaastikul kohutavalt nigel. Kui aga on tahtmine realistlikku maailmalõpuseiklust vaadata, siis ega ta halb ei ole.

Boonusvoor:

Ühel hetkel jõuavad seiklejad ööklubisse ning “eesti poiss” Kite tõmbab välja vinüülplaadi, mis näeb välja, nagu oleks mõne eesti indie-artisti tehtud. Ja sellelt kõlavad täitsa eesti metsa sobivad loodushääled. Siiski on tegu Hiroshi Yoshimura albumiga [“Green”](#).

Mänguarvustus: Lauamäng Lunar Base (Silver Türk)

Ühel talveõhtul sain tulevaste mänguloojate kollektiiviga ühes Tallinna kesklinna kontoris kokku. Mõtlesime, et kas saame alustada mingi ühise ettevõtmisega, mis meile kõigile sobiks. Otsustasime lauamängu kasuks. Esimesena tekkis küsimus, et kas alustame mingi looga või mehaanikatega. Ühehäälselt otsustasime, et alustame mängumehaanikatega: selleks, et loo põhjal mängu üles ehitada. Mängu teemaks valisime Marsi koloniseerimise (hiljem asendus Marss sujuvalt Kuuga, kui selgus, et Marsi koloniseerimise teemal on juba väga palju lauamänge).

Mängu arendamine ja testimine turbarabas, propelleriga lennukis ja Kathmandus.

Mängu koosolekud hakkasid toimuma regulaarselt – kontoris ja kodus, Mauruse pubis ja Kathmandu restoranis, metsas ja isegi lennukis, kõikidel omad plussid või miinused. Kui räätsad said jalast võetud, puud lõhutud ja metsaonni saunaahi küdema pandud, võtsime aga kaardid välja ja hakkasime pihta.

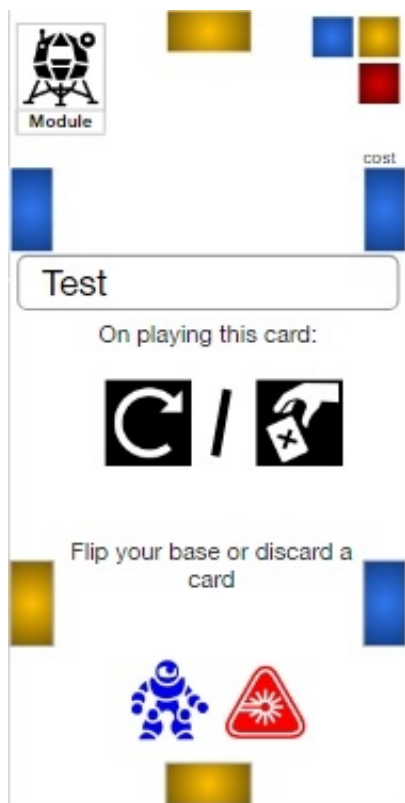
Mänguloome protsessi võiks tinglikult jaotada kolmeks faasiks.

Hävita kõik sinised moodulid!

Esimene faas oli ajurünnaku faas. Võtsime valged papitükid kontoris või pubisse, hakkasime kaarte kokku panema, sodisime markeriga ja mõtlesime kohapeal mehaanikaid välja. Kaartide valimine lauast, kaartide ühendused, eri värvi ühendused, sündmused kaartide ühendamisel, näiteks pakist paari kaardi pimesi tõmbamine. Kõik mõtted olid lubatud, katsetasime igasuguseid erinevaid mehaanikaid. Osa olid üsna aeglased ja tuimad, mängude alguses veeretasime lihtsalt täringut, et saada kokku kriitiline mass ressursi (krediidid), et üldse mingeid kaarte osta saaks (siis oli vaja krediite, et üldse mingeid kaarte osta). Võimsamate kaartide mehaanika osas oli liialdusi. Selle faasi tunnuslause võiks olla „Hävita kõik sinised moodulid.”

Mida te minu roveriga teinud olete?!

Teine faas oli selline, et üks mängudisainer võttis kõik kaardid üle ja tegi oma muudatused. Hakkasime kaarte ilusamaks muutma ja andma neile nimesid, hiljem lisasime Internetist võetud pilte, et kaarte veel meeleolukamaks muuta, näiteks kanala pilt kosmosefarmile. Kordamööda arvutis toimuvad ülevaatamine ja toimetamine olid mängu disaineritele vast kõige intensiivsemad ja põnevamad. Selles faasis lisasime keerukust ja võtsime seda vähemaks, üritades teha mängu selliseks, et seda oleks lihtne õppida, aga samas teha nii, et selle mängimine ei muutuks ruttu igavaks. Lihtsuse huvides koristati ära ligi pool mehaanikatest, mitmekülgsuse tõstjatena jäid mängu Influence'i kaardid, mis lisavad lauas olles kõiki baase mõjutava lisareegli. Rohelise värvi asendasime kuldsega, kuna pubide-baaride punakas valguses oli rohelisel ja sinisel vahe. Selles faasis hakkasime suurematesse muudatustesse suhtuma skeptilisemalt, iga muutuse eest pidid disainerid võitlema. Selle faasi tunnuslause võiks olla „Mida te minu roveriga teinud olete?!“.

Coming Soon

Kolmandas faasis muutus peamiseks mängu testimine, kaartidele nimede ja tähenduse välja mõtlemine ja kunst. Meie mängu eestvedaja, kes oli varem disainereid igakülgset aidanud, testis igal võimalusel mängu ja süstematiseeris testimise tulemusi. Hakkasime pidama arvet selle üle, millised baasid milliste võidutingimustega võitsid, andsime suure kaalu testijate tagasisidele, tuunisime tasakaalu ja tegime pakki õhemaks. Vahepeal oli meil mängus krediitide asemel poliitiline maine, sellest ajast jäi sisse palju varastamise mehaanikaid. Kui maine muutus tagasi krediitideks, siis nende varastamine klassikalise röövi või varguse näol tundus kosmoseajastu jaoks veider. Kuu koloniseerimise majanduses ei ole kohta pisivargustel, röövlite ja varaste asemel said põhitegijad nimeks „Panaman Broker“ ja „Market Manipulator“; kolonistidega moodulite varastajaks sai tööjõudu värbav „Solicitor“, kes teeb kosmilises täispuhutavas jurtas suhtelises kitsikuses elavatele töölistele parema pakkumise nagu Soome ehitusfirma või Austraalia farmer Eesti kalevipoegadele või tudengitele. Tundub, et seekord jäävad Schackletonis maasikad korjamata. Nendele kaartidele, millel oli rohkem ruumi, sai lisatud tekstijupikesi meeleolu lisamiseks – mis sobiks

James Webbi teleskoobile XXI sajandi teisel poolel paremini kui „Coming Soon“? Kunstilise poole jaoks otsisime abi ja leidsime. Stiil meeldis kohe, kõigile ja väga. Las pilt räägib iseenda eest:

Kickstarterisse

Rahastamise osas oli algusest peale plaan kasutada ühisrahastusplatvormi. Kickstarterisse saamine ei olnudki nii lihtne: kodakondsuse ja juriidiliste kehadega seotud probleemid tähendasid seda, et tuli otsida abi. Abi õnneks leidsime. Kui just taevast ei hakka konnasid sadama (on juhtunud), siis alustame neljandal augustil Kickstarteri kampaaniaga.

Sotsiaalmeedia *like*'id, jagamised ja Kickstarteri kampaanias osalemine on teretulnud.

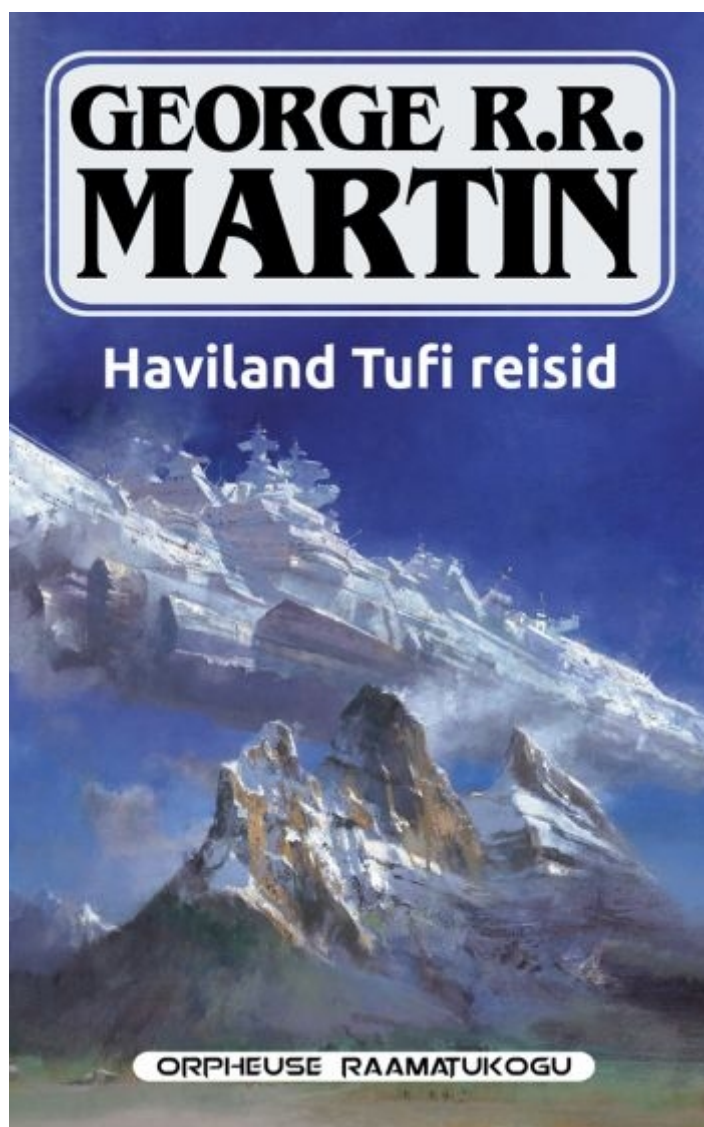
Lauamäng Lunar Base'i kodulehekülg on aadressil <https://lunarbasegame.com/> ning meie Facebooki lehekülg on aadressil www.facebook.com/lunarbasegame.

Lunar Base'i fesarilehel on muu hulgas ühte koma teist Lunar Base'i kuubaaside ehk *Stationide* kohta. Nagu mõned Estconi osalejad teavad, on baase praeguse seisuga kuus: Shackleton, Selene Labs, Taikotech, The Oasis, Imbrium ja Dark Side, aga võib-olla teeme neid veel juurde, sõltuvalt sellest, kuidas Kickstarteri kampaania läheb.

Kaks viimast pilti: Jaana Muna

Uudiskirjandus 07/20

Haviland Tufi reisirid

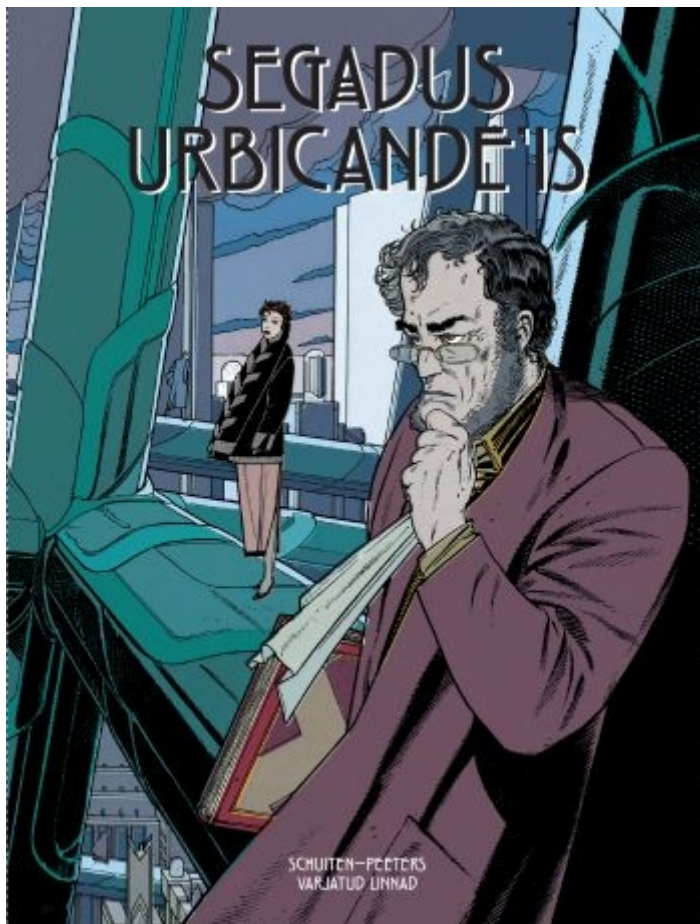
George R. R. Martin

Ulmeklassik George R. R. Martini (1948) romaani „Haviland Tufi reisirid“ tegevus toimub Tuhande Maailma tulevikuajaloos, nagu ka eesti lugejale juba tuttavate „Öölendajate“ ja „Valguse hääbumise“ sündmusedki. Haviland Tuf on kassarmastajast kosmosekaupmees, kelle kätte satub vana Maa Ökoloogilise Insenerikorpuse hiiglaslik kosmoselaev, mis on ehitatud planeetide ökosfääri mõjutamiseks ja kosmosesõdadeks. Tufi seiklused viivad ta ühest maailmast teise, kus igaühes tuleb tal lahendada mõni ökoloogiline probleem, paraku on ta mõnikord ka ise nende probleemide tekitaja. Väärtusliku laeva endalesoovijaid on muidugi ka hulganisti.

Tõlkijateks Jaana Talja, Triin Loide, Tatjana Peetersoo, Piret Frey ja Maria Reile. Kaanepilt John Harris.

Sari: Orpheuse Raamatukogu

400 lk

Segadus Urbicande'is

Benoit Peeters

Graafilises romaanis kujutatud Urbicande'i linna raputab seletamatu nähtus: väljakaevamistel avastatakse salapärase konstruktsioon, mis tuuakse urbatekt Eugen Robicku lauale. Tundmatust ja hävimatust materjalist kuubik hakkab kasvama ja moodustab sõrestiku, mis tungib isegi tahketesse ainetesse. Linnaelanikud, kes on harjunud totalitaarsele režiimile omase korra ja rangusega, avastavad end ühtäkki keset suurt segadust ning reaktsioonid toimuvale kõiguvad religioosse eufooria, teadusliku skeptitsismi ja sõjalise vägivalla vahel.

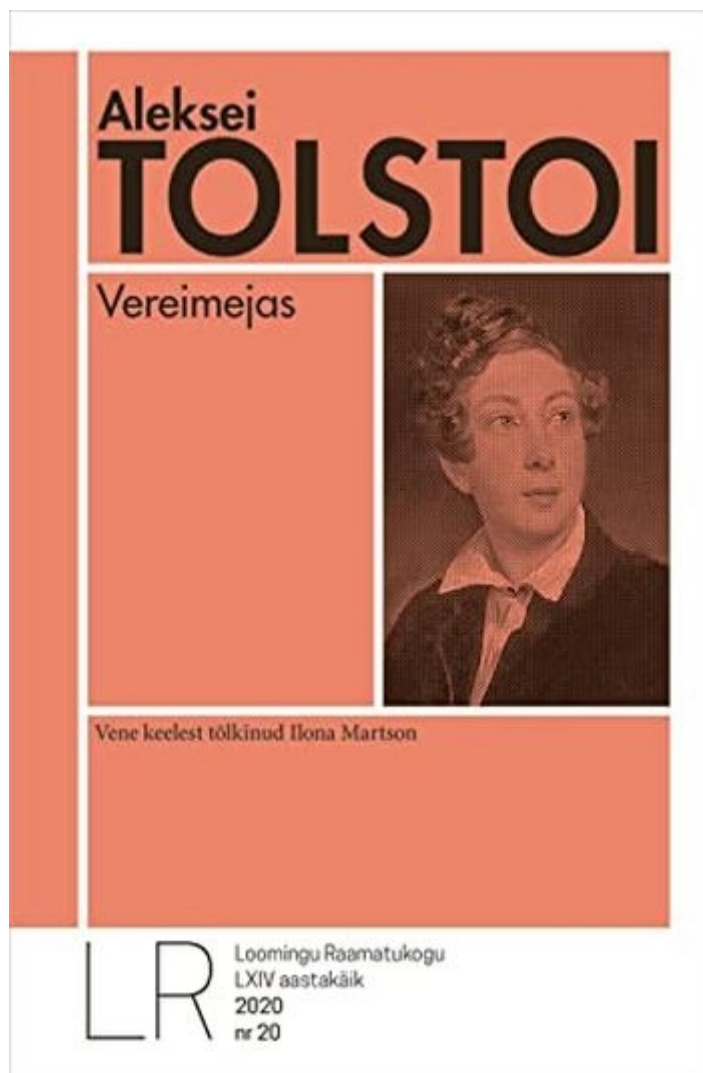
Modernistlik Urbicande asub küll väljamõeldud maailmas, aga selle ideed pärinevad 20. sajandi linnaehituslikest visioonidest. Tegu on omamoodi paralleelmaailmaga, mis võinuks olla olemas, kui retrofuturistlikud plaanid viiduks tervikuna ellu. Selles teoses on sünteesitud Itaalia noore arhitekti Antonio Sant'Elia futuristlikke linnaplaneerimisideid totalitaarsete režiimide arhitektuuriga. Tulemuseks on teatraalne, kõrgustesse püüdlev ja jõulise sõnumiga monumentaalne arhitektuur. Selle metropoli ruumi kasutajal tuleb alluda range planeeringu loogikale ja ta on võimetu oma elukeskkonda muutma.

Väljaandja: Eesti Arhitektuurimuuseum

Tõlkinud Anu Lutsepp

Illustreerinud Francois Schuiten

112 lk

Vereimejas Aleksei Tolstoi

Noor rittmeister heitis Runevskile uhke pilgu.

„Homme kell viis ootan teid Vladimiri tee ääres, kakskümmend versta Moskvast,“ teatas ta kuivalt. Runevski kummardus nõusoleku märgiks.

Üksi jäädes hakkas ta tulevaks hommikuks ettevalmistusi tegema. Tal oli Moskvast vähe tuttavaid; liiatigi viibisid peaaegu kõik suvemajades; niisiis polnud üllatav, et tema valik langes Rõbarendkole.

Järgmisel päeval, kell kolm hommikul, olid tema ja Rõbarendko juba Vladimiri linna viival maanteel ja leidsid kokkulepitud paigast Zorini ühes tema sekundandiga. Rõbarendko astus Zorini juurde ja võttis sel käest kinni.

„Vladimir,“ ütles ta seda kõvasti pigistades, „sa oled selles asjas valel poolel: lepi Runevskiga ära!“ Zorin keeras talle selja. „Vladimir,“ jätkas Rõbarendko, „ära pilka saatust, tuleta meelde d'Urgina villat!“ „Küllalt, vennas,“ ütles Vladimir oma kätt Rõbarendko haardest vabastades, „nüüd pole aega tühiastjadest rääkida!“

Nad liikusid sügavamale põõsastikku. Zorini sekundant oli väike ohvitser, ees pikad vuntsid, mida ta kogu aeg keerutas. Tema nägu tundus Runevskile algusest peale tuttav; kuid kui ohvitser barjääri jaoks samme mõõtes erilisel viisil hüplema hakkas, tundis Runevski temas kohe ära sellesama Frõškini, kelle üle Sofja Karpovna oli nii kõvasti naernud ballil, kus Runevski temaga tuttavaks sai. „Sõbrad,“ sõnas Rõbarendko Vladimiri ja Runevski poole pöördudes, „leppige ära, kuni see veel võimalik; ma aiman ette, et üks teist siit koju tagasi ei lähe!“

Kuid vihase näoga Frõškin kargas Rõbarendkole ligi. „Lubage selgitada,“ sõnas ta, põrnitsedes teda oma suurte punetavate silmadega, „see solvang on talumatu... leppimine võimatu... siin on liiga tehtud auväärsele perekonnale, vägagi auväärsele... mina ei lase äraleppimisel sündida... ja kui minu sõber Zorin ära lepip, siis astun mina, Jegor Frõškin, ise tema asemel kahevõitlusse!“ Mõlemad duellandid seisis juba teineteise vastas. Ümberringi valitses kohutav vaikus, mida katkestasid sekundiks püstolikukkede klõpsatused.

Loomingu Raamatukogu nr 20, 72 lk.

Tõlkinud Ilona Martson

Järelsõna Irina Skulskaja (järelsõna ilmunud aastate eest KesKus'is)

Testamendid

Margaret Atwood

Margaret Atwoodi düstoopiline meistriteos „Teenijanna lugu” on moodne klassika. Romaani järjega „Testamendid”, mis pärjati 2019 Bookeri preemiaga, viib autor loo dramaatilise lõpuni.

Rohkem kui viisteist aastat pärast „Teenijanna loos” kirjeldatud sündmusi võimutseb Gileadis endiselt teokraatlik režiim, ent on märke selle sisemisest määndumisest. Sel otsustaval hetkel ristuvad kolme väga erineva naise eluteed ning tulemus mõjutab nende kõigi, nagu ka Gileadi saatust.

Kaks naist on veel noorukesed, Gileadi režiimi ajal üles kasvanud. Nende tunnistustele lisandub kolmanda, vanema naise hääl. Tema on saavutanud Gileadis mõningase mõjukuse häbitute saladuste teadmise tõttu.

„Testamentides” näitab Atwood, kuidas iga naine, tegelikult iga inimene, on sunnitud türanniale üles ehitatud ühiskonnas kohanema, oma koha leidma ja mõtlema, kui kaugelt ta sellesse uskumises läheb.

Atwoodi enda sõnutsi ärgitas teda „Teenijanna loo” järgi kirjutama just lugejate huvi, teisalt lähtus ta ka sellest, mis meie maailmas praegu toimub.

Kirjastus Varrak

Tõlkinud Riina Jesmin

464 lk

Vabadusekunstnik

Ben Okri

Maailmas, mis on kõhedust tekitavalt meie omaga sarnane, arreteeritakse noor naine Amalantis selle eest, et ta julges esitada küsimuse: kes on see vang?

Kui Amalantis kaob, asub tema armsam Karnak naist otsima. Mees otsib algul meeleheitlikult, hiljem kasvava enesekindlusega. Et armastatu leida, peab ta esmalt mõistma naise esitatud küsimust. Otsingud viivad Karnaki hirmuäratavasse maailma, mis on tulvil valesid ja rõhumist, maailma, mille südames asub Vangla. Ühtäkki mõistab Karnak, et ta ei ole ainus, kes tõde taga ajab.

See romaan on ühtaegu kirklik üleskutse õiglusele ja teravapilguline uurimus sellest, mis ohustab vabadust tõejärgses ühiskonnas.

Kirjastus Varrak

Tõlkinud Triin Tael

312 lk

Ulmkonnakroonika 07/20

Ulmestaar: Ivar Suuk

Mis mul enda kohta siis õieti öelda on? Kui järele mõelda, siis ega eriti midagi. Olen 48 aastat vana, vallaline ja ametiks tööstustöoline. Mõned hobid on ka: fotograafia, raudteemudelism ja reisimine.

Mida praegu loed?

Lõpetasin just Brandon Sandersoni „Taevasselennu“, mis on täiesti loetav kosmoseooper, kuigi kirjanik on maalaste ühiskonna ülesehituse kirjeldamisel üsna kõvasti mööda pannud minu arvates. Hetkel loen Beljanini „Musta missa vandenõud“

Meeldib? Soovitad?

Viimatiloetutest võin täiesti julgelt soovitada Le Guini „Ilmajäetud“ ja Strugatskite „Esmaspäev algab laupäeval“ ja „Muinasjutt troikast.“ Mida veel võiks soovitada? Kui ma nüüd hakkaksin nimekirja koostama, siis vist issanda päike läheks enne looja, kui ma sellega ühele poole saaksin. Soovitan siis lihtsalt lugeda ulmet ja palju ulmet. Aga mitte ainult, lugeda tasuks ka populaarteaduslikke raamatuid. Ja miks ka mitte näiteks kriminulle?

Mida head vahepeal mänginud-vaadanud oled?

Ei hiilga ma kummalgi alal eriti millegagi, mängin ma seda mängu, kus tuleb suure ragulka abil loopida värvilisi linde roheliste sigudikkude pihta ehk täpsemalt siis *Angry Birds Friends*i. Filmivaatajana olen ma veel kehvem, ei meenugi, millal viimati mõnd ulmefilmi sai vaadatud... Sellel, et ma filme – eriti veel selliseid, mis on tehtud mõne raamatu põhjal - ei vaata, on põhjuseks see, et režissöörid tavaliselt oskavad hea raamatu lihtsalt ära rikkuda oma soperdamisega. Üks drastilisemaid näiteid selles vallas on Hubbardi „Võitlustanner Maa.“ Raamat iseenesest on täiesti loetav, film vist ei saanud isegi Kuldvaarikat, põhjendusega, et

oleks liigkõrge tunnustus... Minu arvates oleks selle filmi tegijad tulnud kriminaalvastutusele võtta loodusressursside kuritahtliku raiskamise paragrahvi alusel!

Mis naelutab sind raamatu külge? Mis peletab eemale?

Mis mind siis naelutab? Asi iseenesest – raamat. Kui juba kätte võtan, siis tavaliselt loen ka läbi. Mis peletab? Põhiliselt kaks asja – liigne põnevus ja liiga palju *deus ex machinat*. On veel mõned piasjad, mis häirivad – peamiselt see, et tavaruumi füüsika on paigast ära ja (samuti tavaruumis) liikumistele kuluva aja tähelepanuta jätmine.

Kolm lemmikut?

Oioioi, sellele küsimusele vastamisega olen ma nüüd küll hädas. Ma ju ei ole enda jaoks iialgi mingeid edetabeleid teinud. Žanri koha pealt on natuke lihtsam, kui võimalik valida, siis järjestus oleks selline: esikohal *hard sci-fi*, siis *fantasy* jne, kõige vähem istuvad mulle vampiirilood ja õudukad.

Lugeda eelistan ma võimalikult suuremahulisi, mitte liiga tempokaid ja mitte liiga põnevaid lugusid. Eriti teretulnud on sedalaadi sarjad. Lois McMaster Bujoldi „Vorkosigani saaga” on selle heaks näiteks, samuti Jean M. Aueli „Koopakaru hõimu” pentaloogia.

See muidugi ei tähenda seda, et ma ainult pakse, venivaid ja igavavõitu raamatuid loeksin, kaugel sellest. Ma üritan välja tuua mõned teosed, mida ma läbi aegade olen ikka ja jälle lugenud ja ohtra lugemise käigus ka kapsastanud. Raamat, millest ei saa üle ega ümber – „Lilled Algernonile” (kaks eksemplari olen lugenud lehehunnikuks, kolmas on poole peal ja neljas on „puutumatu tagavara”). Lew R. Bergi „Must kaardivägi” (algelt ühes köites ilmunud raamatust on praeguseks saanud kaks köidet). Nikolai Nossovi „Totu kuul” (kvaliteetsem köide kui eelmised, püsib veel ühes tükis, ainult kaaned on kuhugi kadunud). Siim Veskimehe „Kuu ordu” (lagunes täielikult, tuli minema visata ja asendada e-raamatuga). Verne’i „20 000 ljööd vee all,” Wellsi „Nähtamatu,” Strugatskite „Keskpäev,” Lemi „Tagasitulek tähtede juurest,” Le Guini „Pimeduse pahem käsi” jne. jne. Siinkohal viskan ma väikese kapsa kirjastuste kiviaeda ka – miks ei ole maakeeles välja antud Jules Verne’i raamatut „Maalt Kuule?”

Kuidas sa üldse jõudsid ulmeni? Kuidas Reaktorini?

Selles, et ma ulmeni jõudsin, pean ma vist „süüdistama” oma vanemat venda. Lugema õppisin ma viieselt, alguses muidugi sai loetud lasteraamatuid, kuid need ammendasid ennast minu jaoks üsna ruttu. Vend aga tassis raamatukogust lugemisvara, mille hulgas oli ka ulmet. Kuigi mul oli kateooriliselt keelatud tema raamatuid käppida, tegin ma seda ometigi, kui ta koolis oli. Ma ei mäleta päris täpselt, mis raamat oli kõige esimene ulmekas, võimalikud variandid on „Kahe ookeani saladus,” „220 päeva tähelaevas,” või „Uus planeet.” Ehkki ma ei saa väita, et ma (viieaastane ikkagi) kõigest loetust ka aru sain, olid need raamatud piisavalt huvitavad ja põnevad, et huvi ulme vastu säiliks.

Kuidas Reaktorini jõudsin? Ei oskagi midagi tarka vastata, tõenäoliselt läbi mõne võrguotsingus küsitud Eesti ulmekirjaniku. Nagu tavaliselt, üks asi viib teiseni ja nii ta läheb.

On sul lemmikloomi?

Sellele küsimusele pean ma vastama Väikese Printsi sõnadega: „Kui sa oled kedagi taltsutanud, siis pead tema eest ka vastutama!” Ja kuivõrd mul vastutamiseks väga palju aega ei ole, siis pole mul ka lemmikloomi.

Õhtud eesti ulmega: Muinasjutt troikast

Reedel 10.07.2020 toimus Tartus kirjanduse majas kultuuriklubis Salong kell 19.00 vendade Strugatskite raamatu “Muinasjutt troikast” esitus kus Raul Sulbi rääkis põhjalikumalt ka sarja “Orpheuse raamatukogu” kontseptsioonist ja viimastest raamatutest.

Pildistasid

Joel Jans ja Jana Raidma

Uued Tumedad Tunnid

H. P. Lovecraft "Vari Innsmouthi kohal"

Jutt on ilmunud kogumikus "Cthulhu kutse", kirjastus Viiking 2017. Eesti keelde tõlkinud Eva Luts.

Meie toetajad saavad järjejutu kõiki osi kuulata juba praegu, siis kui ise tahavad, [SIIN](#).

Kõhedat kuulamist!

Koomiks "HUKKUNUD ALPINISTI HOTELL"

Veiko Tammjärv kirjutab Hooandjas nii:

Olen valmis joonistanud koomiksi vanast heast vendade Strugatskite romaanist "HUKKUNUD ALPINISTI HOTELL". Kogu lugu mahub 128 leheküljele. Käesoleva raamatu materjale olen joonistanud nüüdseks terve aasta. Lugeja leiab teosest lennukaid vaatenurki, mis on omased just graafilistele romaanidele ja koomiksitele. Koomiks on valminud nii raamatu kui ka filmi ainetel. Nii püüabki peategelane, inspektor Glebsky, lahendada ulmelist mõrvamüsteeriumi samal ajal oma ametialastele tõekspidamistele truuks jäädes.

Usun, et koomiks pakub paljudele filmi- ja kirjandushuvilistele värsked elamusi seoses neile tuttava looga. Mul on suur rõõm anda selle teosega ka oma panus kodumaise

koomiksirkultuuri arengusse. Loodan, et leian toetajaid, kes aitaksid klassikaks kujunenud loo koomiksivormis raamatuks trükkida. Heldemad toetajad saavad kingituseks signeeritud raamatu, milles on lisaks käsitsi joonistatud originaalpilt autorilt. Raamat on plaanis valmis saada septembri alguseks. Hooandjatele saadetakse raamatud postiga.

Tutvu Hooandja-postitusega pikemalt siin:

www.hooandja.ee/projekt/hukkunud-alpinisti-hotell

2020 aasta Stalkerid jagatud!

Udu talus anti katkude, veeuputuste ja viljaikalduste kiuste kätte Eesti Ulmeühingu aastaauhinnad. Erilist elevust tekitas asjaolu, et omad poisid kirjastusest Lummur vallutasid romaani kategoorias terve esikolmiku.

2020 Stalkeri võitjad:

Eesti autori romaan

Joel Jans «Tondilatern» (Lummur)

Eesti autori lühiromaan või jutustus

Jaagup Mahkra «Riisirahvas» (antoloogia «Täheaeg 18: Ortoni isevärki avantüür», koostaja Eva Luts, Fantaasia)

Eesti autori lühijutt

Manfred Kalmsten «Lumemarjaveri» (antoloogia «Täheaeg 18: Ortoni isevärki avantüür», koostaja Eva Luts, Fantaasia)

Antoloogia või kogumik

«Täheaeg 18: Ortoni isevärki avantüür» (koostaja Eva Luts, Fantaasia)

Tõlkelühijutt

Kirill Benediktov «Koletis» (antoloogia «Raevu päevad», koost Veiko Belials, Fantaasia, tõlk Veiko Belials)

Tõlkelühiromaan või -jutustus

Paolo Bacigalupi «Khaimi lapsed» (Paolo Bacigalupi ja Tobias S. Buckelli ühiskogu «Takerdunud maa», Fantaasia, tõlkija Andreas Arduš)

Tõlkeromaan

Liu Cixin «Kolme keha probleem» (Eesti Raamat, tõlkija Raivo Hool)

Kogu punkttabelit saab vaadata [SIIT](#).

Oodatakse lugusid novellikonkursile „Minu veider armastuslugu“

Loomingu Raamatukogu kuldsarjas ilmus värselt Milan Kundera „Veidrad armastuslood“, tragikoomilised ja samas mängleva kergusega esitatud lood armumängudest ja mängudest armastusega. Autor ise on öelnud, et just neid kirjutades leidis ta oma õige tooni ja temast sai romaanikirjanik.

Koos Kundera kogumiku ilmumisega [kuulutab raamatupood Puänt välja novellikonkursi](#), mis kutsub lugejaid üles kirjutama loo teemal „Minu veider armastuslugu“. Kuivõrd Kundera lood on võrsunud Tšehhi olustikust, oodatakse novelle, mis käsitlevad eestimaist miljööd. Konkursile on oodatud nii tõsielulised kui ka fantastilised novellid, lood, mis on päriselt juhtunud, mis oleksid võinud juhtuda, olgu siis unes või ilmsi.

Parimad palad valib välja žürii, kuhu kuuluvad Loomingu Raamatukogu toimetuse ja raamatupoe Puänt tegijad. Valiku novellidest avaldab Puänt tuleva aasta esimeses pooles. Parimatele rahalised auhinnad ja Loomingu Raamatukogu aastatellimused.

Novellid teemal „Minu veider armastuslugu“ palume saata aadressile lood@puant.ee kuni oktoobrikuu lõpuni.

Oodatud on lood, mis pole varem ilmunud!

Külalisarvustus. Miikael Jekimov eelmise kuu juttudest (Miikael Jekimov)

Peeter Helme "Kontakt"

Peeter Helme jutt käsitleb kaugplaneedil avastatud elu jõudmist Maale. Kuiperi vööst liigub üks tundmatu objekt Emakese Maa suunas ning asjapulkade koosolekul on tõlgendusi vaid üks – tegu on mõne mõistatusliku tulnukrassi kosmoselaevaga. Muidugi mõista tiritakse päevavalgele ka hulk vandenõuteooriaid.

Üldiselt on tegu tugeva jutuga ning peamiselt meeldis mulle kirjeldus, kuidas säärane suuruudis paari kuu vältel rahva tegutsema paneb. Läbiva tegelasega vaatevinklit siin ei ole – nõ pärisaja tegevus leiab aset mitme erineva asutuse diskussioonides ning lahenduste otsimises. Mis ei ole mingil juhul kriitika, säärane avaram ja katkendlikum lähenemine töötas vähemalt minu arvates paremini.

Hemel on ka tegevuse ja kirjelduse sisse pikitud mõningaid muhedaid mõtteid, näiteks et üks suur sõda jäi ära, sest „pole ju võimalik sõdida, kui see ajakirjandust ei huvita“, ning et Zemeckis ja Spielberg on otsustanud oma kuulsatele filmidele järjed vändata.

Peamine nokkimisalus on vaid stilistiline – ehkki ma ei ole teisi Helme jutte veel lugenud, kardavad „Kontaktis“ tegelased midagi öelda ning võtavad selle asemel sõna kõikvõimalikul muul sünonüümsel kujul. Rohkem häiris antud tahk siis, kui lauseid huvitaval moel välja toimetati, näiteks:

„Tavaline,” kehtas tumehallis pükskostüümis naine õlgu.

„Jep, täpselt nii,” noogutas Valchek.

„Ei, mitte midagi,” vangutas viimane pead.

Puänt – ja liigun siin nüüd varbaotsaga spoileriterritooriumile – oli muhe ning tekitas teatava iroonilisusega mitmeid kuid Maal õhinaga vastuseid ootavatele inimestele hoopistükis rohkem küsimusi. Iseasi muidugi, miks nii Maa kui tulnukrassi kosmoseteaduse nupumehed ei osanud midagi säärast ette näha ning ettevaatusabinõusid ei tarvitanud.

Kokkuvõttes mõnus lugemine. Idee, selge sõnastus, õhustik, puänt ja saab kesklinna bussisõidu jooksul loetud. Hea töö ja antud numbri lemmiklugu.

Bar Hiid "Liiga palju tööd"

„Liiga palju tööd“ on Bar Hiiu teine Reaktoris ilmunud lugu. Pisike laps Nääpsu sagib kinnises ruumis ning üritab maailma ja telekast tulnud uudiseid kuidagi mõtestada. Ütlen kohe ära, et märkused ei ole halvustavad ega üleolevad, lihtsalt mõned mõtteid, mida tulevikus tähele panna. Et noh, kuna on arvustus, siis peab ju.

Autorile soovitaks kaks asja veidi põhjalikuma silmaga üle vaadata. Esiteks igipõhine „*show, don't tell*“ kirjanduspõhimõte. Antud loos häiris mind pisut see, et mulle öeldi pidevalt, mida tegelased tunnevad või millised paistavad. Kaks näidet:

„Ta (Nääps) armastab seal ukerdada ja tunda end seiklusliku maadeavastajana.”

„Nääpsule meeldib, et keegi ei tea, kuidas ta nii kiiresti ja salaja maja ühest osast teise saab.”

Et kui sääraseid mõtteid kuidagi tegevuse käigus või loo süžeegea siduda, oleks neil hoopis teine kaal.

Teine on sarnane mõte, mida eelnevalt mainisin. Igasugused kilkamised, teatamised, õpetamised, pajatamised, sülgamised jms võiks igal juhul „ütlemise“ vastu tagasi vahetada. Lisaks annaks ka vunki see, et tegusõna omadussõnaga vürtsitamise asemel näidata

emotsiooni tegevuse kaudu. Pigem saaks lugeja parema elamuse, kui tegelaste millegi muhedalt, rõõmsameelselt, õhinal, ettevaatlikult või mõnel muul viisil ütlemise asemel näeksime neid emotsioone väljendamas.

Pisut väiksema nügimisena võttis mind kohati loost välja see, et Nääps peaks olema pisike põnn (ehkki ei saa teada, kas poiss või tüdruk), ning loogiliselt võttes ei tohiks tal ju olla sisekaemust teiste tegelaste mõttesse.

„Mees on kaitsev ja ebalev. Ta proovib tulutult ette aimata teravaid küsimusi, millega saatejuht teda pistma võiks hakata.”

„Leia taktikaliselt väljapeetud kavalus on asendunud kontrollimatult laamendava vihaga.”

Et noh, kuidas nii pisike põnn nii korralikult neid asju adub? Vahest oli ka asi puhtalt minus, aga mul läks tükk aega, et saada aru, kes see Leho täpselt on. Et alguses rääkis nagu täiskasvanu, mõne aja pärast jäi mulje, nagu oleks ta Nääpsu vend, ning lõpuks tuli välja, et hoopis kaltsunukk.

Kokkuvõttes asetasin jutu kuhugile „Sipsiku” ja Lenny Abrahamsoni 2015. aasta filmi „Room” vahepeale. Tundsin aga pisut puudust mõlemale omanäolisema nüansi välja toomisest. Et mis just Bar Hiiu loo eriliseks muudab. Ehk oleks ka aidanud mõningase intriigi lisamine. Et Nääpsu lõhub midagi ja kardab Vana kojutuleku järgset keretäit või midagi.

Siiski oli mõnus avastada, kuidas pisike laps üritab ühte ruumi lukustanult elades maailma mõtestada. Ise tõlgendasin lugu üsna võikalt kui Nääpsu vangistamise ja Vana pahaendelisuse kooslust, mis meeldis mulle enam kui pelgalt koroonakarantiini kütkes kinni istumine. Eks säärased lood ongi head, kus lugeja suudab oma tõlgendust näha, mida ehk autor ei olnudki sääraselt plaanitud. Loodetavasti jätkab Hiid kirjutamist ning igal juhul soovin tuult tiibadesse. Või kirjasulge.

Henri Hundu "Satelliit sokke triikimas"

Vot pealkiri pani kohe käsi kokku hõõruma. Mis siit küll tuleb? Ja siis tuli välja, et Satelliit on kodurobot. *Bamboozled!*

Lugu siis sellest, kuidas kõneoperaator peab vastama klientide nurinale, et robot ei tööta nii, nagu võiks. Midagi pikka ei olegi öelda. Dialoog oli ladus, situatsioonid isepalgelised. Ei saa suurt kurta. Mõneti jäi küsimuseks, et miks just Satelliit?

Karen Orlau "Õpilane"

Olen suur etnoulme fänn ning antud lugu on igati minu kapsaaeda. Jutt siis sellest, kuidas Reno õpib ise nõiaaks. Folkloristina oli mõnus lugeda, kuidas Orlau on Eesti rahvausundi motiive kasutanud ning vana külaelu kujutanud. Reaktoris ilmus siis sedakorda 2003. aastal päevavalgust näinud loo kordustrukk.

Tehniliselt häiris mind see, et tihti nägid dialoogijupid ja neile järgnevad lausejupid veidrad välja, näiteks:

„Küll nad tulevad.” teadis Reno.

„Kahju küll, et ta selline käpard oli.” kehitas Reno õlgu.

„Noohoh, sa oled ju õige läbi.” pilkas ta.

Et kas siis teadlik stilistiline valik või otsustasid komajumal ja punktikuningas pärast joomatuuri üksteise ametit proovida.

Ja noh, lõpuks külvan ikka sedasama põldu, et kui tegelased pahvatavad, naeravad, itsitavad oma lauseid välja, siis on see veidi... Veider. Üritasin lauset itsitada. Ei õnnestunud. Aga noh, kuna lugu on juba 17 aastat vana, on ehk antud probleem midagi, mille on autor juba ammu kõrvaldanud.

Üldiselt huvitav lugeda. Säärast rahvausundi-temaatilist lugu meeldibki lahata.

Reaktori juttudest 06/20 (Tõnis Hallaste)

„Kontakt”

Peeter Helme

Esimese kontakti lugu. Lugu on ülevaatlilik kokkuvõte sündmustest: avastatakse Maa poole liikuv keha, mis ei ole teps mitte looduslikult tekkinud, ja jälgitakse selle liikumist, püütakse saavutada kontakt selle reisijatega, lisaks antakse ülevaade eri (vandenõu)teooriatest. Lõpuks näidatakse kontaktipäeva.

Lugu on kirjutatud igati korralikus keeles ja meeles. Lugeses miski silma ei riivanud, aga ühtlasi ei hakanud miski väga silma. Ülevaade mõjus küllaltki usutavalt, isegi argiselt – ühed avastasid, andmeid vahetati selle ja tollega, mingid avaldasid arvamust. Tore oli, et National Geographicu „Aliens!”-meemi tüübi nimi kõlas, aga ka see, et Zemeckis ja Spielberg teevad mingitele oma tulnukateostele järjed. Samas ei mindud nende naljadega kuigi pööraseks, pigem oli tegemist muigama ajavate name-dropidega.

Novelli kirjutusstiili ebaintensiivsus (kokkuvõtlik ülevaade, mis läks väga stabiilselt, ilma eriliste tõusude ega mõõnadeta) ning sisu suhteline etteaimatavus (ehkki puánt oli tore) teeb loo hõlpsasti loetavaks ja kergesti seeditavaks. Veidi mittemidagiütleva pealkirjaga „Kontakt” oli üks väga klassikaline esimese kontakti lugu... Võinuks olla vürtsikam, praegu veidi mõjub näpuharjutusena.

„Liiga palju tööd”

Bar Hiid

Postapokalüptiline novell lapsest Nääps, kes peab varjuma ülejäänud maailma eest, tema ainsaks hooldajaks taat, keda nimetab lihtsalt Vanaks. Loo käigus paljastub tema elu pahupool aina enam.

Novell on magusalt vastik. Esialgu tundsin lugeses, et nojah, tegemist on mingi klaustrofoobse punkrilooga ja keha valmistus klassikalisteks lahendusteks – kas siis

„zombisid/maailmalõppu/tulnukaid/üleilmset viirust polegi olemas!” (või selle alternatiiv – „hirmsasti hakkab tunduma, et zombisid/maailmalõppu/jne polegi olemas, aga... ennäe!”) või „tegemist on pantvangilooga!” või kas või, et „zombid on välja surnud/tuumatalv on üle elatud/tulnukad avastavad, et nad on allergilised vee vastu” ja võib punkrist välja tulla.

Ent sellist vabastust ei tule. Loed ja aina enam paljastuvad selle maailma väikesed jubedused ja mõtled sisimas, et kust tuleb rüütel valgel hobusel (või tulnukas erekuldse laserkiirega – sest surmgi oleks teatavat sorti lahendus). Ent seda vabastust ei tule. Jääb üksnes äng.

Samas ei ületa see taluvuspiiri. Ma ei tea, kas ma ise lasin ennast ära petta sellest vabanemislootusest ning sisemusse tekkivast tundest, et ükskord nad pääsevad niikuinii, aga ma kuidagi nautisin nende jubeduste loetelu ja jutustaja rõõmsamuljelist olekut kõige kirjeldamisel. Näiteks „ükskord pidi Vana karistama Nääpsut nii jõhkralt, et ta kaotas kolm kikut.” Toredalt süütu, aga mingis mõttes vastik just oma süütuses, valmiduses seda elu vastu võtta, seda jõhkrust aktsepteerida. Või ei, siin pole ikkagi tegemist leppimisega – ent katsega

sellega leppida, seda normaliseerida ühe lapse poolt. Ja Nääps pole alati selleks võimeline.

Iseasi küll, kas koroonaviiruse edasised mutatsioonid on hea teemavalik – mu esmaimpulss ütles, et tegemist on hetkehirmude toitmisega, mis on mõneti odav. Teisalt annab see ülejäänud loo teemadele lisakonteksti – 2020. aasta kevade põhilisimaks märksõnaks polegi ehk niivõrd „pandeemia”, vaid „karantiin”. Mida muud on punkrielu kui karantiini äärmuslik näide?

Kui peaksid levima hakkama sensatsioonimaigulised uudisenupukesed teemal „koroonaviirus muteerub!” (sest niikuinii see muteerub), võib sedagi juttu jagada. Üks Reaktori jutt sai kunagi maru palju klikke selle pealt, et puudutas hetkepaanikat (2012. aasta detsembrikuumus). Ehk läheb siinsegi jutuga õnneks...? Tuleb lihtsalt osata õigetele inimestele jagada.

Satelliit sokke triikimas

Henri Hundu

Žanr: teadusulme. Vorm: telefonikõnelused. Kõneluste osapooled: tehniline abi ja klientide kaebused. Firma: inimpartnerite androidseid asendusi pakkuv Robosat. Selleks, et valmistuda kooseluks inimestega, on võimalik tellida endale Satelliit – android, kes käitub nii, nagu käituks mõni inimene samas olukorras. Ent kliendid ikka helistavad ja küsivad, kas on ikka normaalne, et ta teeb seda või toda. Natuke koomiline illustratsioon blackmirrorlikust tõigast, et tehnoloogia teps mitte ei lahuta inimesi üksteisest, vaid paljastab selle kohmetuse ja kontaktivõimetuse, mis meis niikuinii peitub.

Full disclosure: eelmise kuu keskel kirjutas üks toimetuse liige ja kiitis mind, et ma selle teksti kirjutasin. Ajas kulmu kergitama – ent minu meiliaadress meenutab autori nime (või pseudonüümi), pealegi on teema üsna väga minu auku. Ma ju kirjutasin magistritöö neil teemadel. Nii et tunnistan kohe üles: ma ei kirjutanud selle teksti. Liitun aga toimetaja kiitusega, vahva oli lugeda.

Lugu koosneb mitmest lühikesest dialoogist, mis kõik justkui viivad samasse punkti välja – kas see (täitsa inimlik käitumine) on ikka normaalne või on teie masin katki? Selles mõttes võiks olla hästi väheke üheülbaline, aga õnneks autor varieerib sündmusi piisaval määral. Ja lõppu on pandud mitte üks, mitte kolm, vaid kaks puändikest.

Esiteks šokk, mida tunneb inimene, kes saab teada, et tema Satelliit polnudki teps mitte Satelliit, vaid hoopis täiesti bioloogiline inimolend. Krehvtine idee, sest tabab head punkti inimeste-androidide ühise olemisõiguse teemal. Tavaliselt ollakse šokeeritud, et tegemist on androidiga, vahel ollakse rabatud, et on inimene, siin on aga tema inimlikkus õigupoolest ebaseaduslik. Ja mind rahuldab kontseptuaalselt idee, et klient oleks oma partneri võtnud omaks kogu tema inimlikkuse kiuste. Kuidagi... nunnu.

Võib-olla teine puänt sinna otsa – et telefoniabi pakkuv töötaja on ise android, kelle empaatiavõime on kruvitud maksimaalsele – võinuks olla kuidagi peenemini teostatud. Esiti mõtlesin öelda, et teine puänt võinuks ehk olemata olla, sest kaks puänti on natuke palju, eriti kui teine on suht klassikaline “omg, ta on ise robot!”-lahendus. Teisalt ei lähe see vastuollu esimese puändiga, vaid mõjub lisakommentaarina samas teemadeväljas. Küllap ei tarvitsekski seda tajuda ülemäära kaaluka puändina, vaid üksnes... lisateabena, millele ei peaks omistama liiga suurt šokiväärtust. Lihtsalt täpsustus tegelase kohta...?

Lugu polnud küll ülemäära ambitsioonikas, aga väikse ulmenupukesena oli igati piisav.

Jutt: See, mis kaob peost (Tim Horner)

„Ma mõšn e las raišab oma vharušus, hui thab. Hoidhshin hrelfa fhalmmhš... šõmh...“

Don heitis oma kamraadile pika pilgu. Üks klambritest, mis hoidsid Bulldogi üleliigset nahka eemal, oli taaskord lahti vajunud. Polnud ka imestada. Koormus, mis kinnitustele osaks sai, oli üüratu. Terve mehe keha nägi välja kui lotendavate nahast kápikute välinäitus ning üks nendest ebavajaliku naha pampudest valgus hetkel kui lainetus tema näkku laiali, surudes huuled oluliselt allapoole sellest, kus suu asus.

Buldog vaatas vabandaval ilmel bossi poole, venitas oma lotendava põsenaha üles tagasi ning kruttis klambri kinni.

„Ja mis siis sai?“ uuris Don kannatlikult. Kuna rääkimine tekitas tema vanale kamraadile tõsiseid raskusi, ei juhtunud just tihti, et ta seda proovis. Lugu pidi olema tähtis.

„Sheiis,“ Bulldog hingas paar korda sügavalt ning kohendas klambrit – see oli saanud natuke liiga kõvasti kinni, mis raskendas rääkimist jälle teistpidi.

„Šiis ärkas mees ellu ja tundis ennast hästi.“

Või nii? See oli tõesti tähelepanuväärne. Puruvana tekitatud haavades leidis igasugu tapvat solki, mida hiidputukas endaga kaasas kandis. Haruharva said meedikud kriimu piisavalt puhtaks, et inimelu päästa ja mitte kunagi ei võetud ette haavu, mis vajasid õmblemist. Sel lihtsalt polnud mingit mõtet. Kui sul läks õnneks, tuli halastuslask, kui mitte... Noh, ilus see ei olnud. Paistetus, palavik, agoonia, sonimine, krambid, valu ning elusast peast mädanemine saabus enamasti juba esimese tunniga, kuid võis seejärel kesta lausa mitu päeva.

Ravi puruvana mürgile ei olnud ning leidis oht, et haige ka teisi nakatas. Seega tehti enamasti esiteks lask pähe ja siis pandi tuli otsa – ainult nii sai olla täiesti kindel. Too võõras meedik õmbles aga peaaegu ärarebitud käe mehele külge tagasi, tegi seda keset lahingut ning ilma infektsioonideta.

„Mis varustus tal oli?“ uuris Don. Surmasid puruvana tõttu ei tulnud ette küll tihti, kuid kui neid mehi sai säästa, siis ta pidi seda teadma.

Buldog hingas kuuldava vilinaga läbi ninasõõrmete. „Huurisime,“ lausus ta. „Šhama varušus.“

Don vangutas pead.

Läks äkki võõral lihtsalt õnneks? Ei, nii ekstreemne olukord ei saanud lihtsalt õnneks minna. Asi pidi olema oskustes.

Tema mõttelennu peatas ninasõõrmetes kõditav imal kõrbelõhn, mis oli seal viibinud juba mõnda aega, kuid alles nüüd hakkas intensiivselt närvidele käima. Don oli küll enamuses mehaaniline, kuid ta meeled püsisid endiselt teravad.

„Mis hais see on?“ nõudis ta.

„Ladhu, kuh üks phuruvanha langeš tuli maha põletada. Sheal oli midagi magušat shees,“ vastas Bulldog ja tõmbas ninaga õhku. „Andhestušt, bhoss.“

Don krimpsutas nina, oma peas tõmbas aga linna kaardi ette. Ladu ida piiril? Seal oli vaid üks ning seegi hirmus vana – olemas seal juba enne tema sündi. „Nii et kaotused olid üks hoone ning ei ühtki elu?“

See oli hea tulemus, arvestades, et puruvanasid oli seekord lausa neli. Tõsi, üks neist jõudis kohale poolikuna – ta oli sattunud valel ajal valesse kohta ning Ruutu ümbrus selliseid vigu ei andestanud.

„Pheaaeghu,“ vastas Bulldog, sobras oma voltide vahel, tõmbas sealt midagi välja ja viskas selle ülemusele. Don haaras metallist kuuli õhus kinni, hõõrus sellelt automaatse liigutusega higi maha ning uuris vidinat lähemalt.

„Z4urka?“ päris ta imestunult.

Bulldog noogutas.

„Mhuud alleš ei jhäänud,“ lisas ta kurvalt ning kruttis taaskord klambrit. Bulldogi nägu ja hääletoon ei väljendanud enam ammu emotsioone pädevalt, kuid ta vähemalt proovis.

Boss vaatas korraks mälupalli. Isegi see, et Z4urka oli täielikult metallist, ei olnud seekord piisav. Kummaline mõelda, et siin, ühe metallist palli sees, oli ühe tüübi elu. Kuna Z4urka oli tehnik, algas see salvestus arvatavasti tema sisse lülitamisega ning lõppes täna võitluses puruvanadega.

Muidugi oli võimalik Z4urka uuesti üles ehitada, kuid see polnud lihtne. Isegi kui nad panid vanad mälestused uude kehasse ei tulnud sealt välja enam täpisealt seesama kamraad keda nad tundsid. Pealegi uut keha polnud niisama lihtne leida.

„Tänu loo jagamise ja ka Z4urka...“ ta proovis õigeid sõnu leida. „Kogu toomise eest.“

Ei juhtunud tihti, et Don kedagi tänas või emotsioone väljendas. Ning ka nüüd möödus see kiirelt. „Mis sa selle meedikuga ette võtsid?“

„Thasutha öömhaja thalle ja tha khaaslašele,“ vastas Bulldog. Seejärel, ilmselgelt rääkimisest väsinud, lõi kommunikaatorite otseliini – ta oli üks väheseid kes sai seda Doniga ilma lisakinnitusega teha. „EHK BOSS SAAB KA TEMA KULUTATUD VARUSTUSE HÜVITADA?“ ilmusid sõnad juhi silme ette, eemal näha Bulldogit sõrmedega õhku väristamas – trükkimine oli tema põhiline suhtlusvahend ning ta suutis seda teha üllatavalt kiiresti.

„Mõistlik,“ kinnitas Don. „Saada mulle nimekiri.“

„SAAB TEHTUD, BOSS!“

Don vaatas pingsalt oma kamraadi ja silus vuntsi – see oli veel üks väheseid asju mis tema loomulikust kehast alles oli.

„Veel midagi?“

„HETKEL MITTE BOSS, AGA KUI PEAKS TULEMA, ANNAN KINDLASTI TEADA;“

„Väga hea. Siis tee mida vaja. Kui varem ei näe siis homme pliinidel.“

„Kuidas nad üldse teadsid meie tulekuks valmis olla?“ uuris Skräppy.

Nad jalutasid mööda kitsast turukäiku. Nende ümber värvikirevad erinevates kulumisastmetes letid. Õhk täis rasva, vürtside, kemikaalide, higi ja kuumutatud raua lõhna. Nende ümber kostmas hüüdeid ja vaidlusi. Eemalt, turu äärest, kostus vasardamist, keevitamist ning muid metalli töötlemisega kaasnevaid helisid.

Ruutu oli raudlinn – muu tavaar keset nii ekstreemselt kõikuvaid ilmastikuolusid kaua vastu ei pidanud. Pealegi, mis iganes siin kunagi oli, sisaldas see palju metalli ja suure tõenäosusega ka tehnikat. Teadmine, miks oli turvaline ala täpselt ruudu kujuline ning kuidas sai selle

ümbrust juhtida, oli kadunud aegade hämarusse, nagu ka palju muu selles ilmas.

„Linna ümbrus liigub päevasel ajal piisavalt regulaarselt ja aeglaselt, et selleks valmis olla,“ seletas Tom.

„Muide, meid vaadatakse imelikult,“ lisas ta.

„See pole mingi uudis,“ sõnas Skräppi ja nõelus edasi. „Sa oled ennegi veidraid pilke saanud. Kahjuks tiivad ja kanajalad ei ole just väga tavalised...“

„Ma arvan, et seekord on asi sinus.“

„Päriselt?“

Skräppy tõstis pea ja põrnitses plekk katustega turuputkasid ning inimesi nende vahel – nii mõnedki pilgud liigutati kärmelt ära. Seejärel vaatas ta uuesti oma käsivart, mida ta juba mõnda aega, samal ajal rahulikult kõndides ja vesteldes, niidi ja nõelaga kokku oli tõmmanud.

Major oli ennegi näinud kuidas Skräppy end opereeris - vahel isegi keset lahingut ennast. Juba selle vaatamine võis võtta mõnel nõrgema närvikavaga olevusel kõhu alt õõnsaks. Skräppy aga tegi seda kõike kui muuseas ja täiesti ilma tuimestuseta.

Meedik kehtas õlgu ja tegi veel viimase piste. Seejärel tegi ta õmblusele sõlme peale ja lõikas kääridega ülejäänud niidijupi ära. „Nagu uus!“

Major Tom turtsatas.

Uus? Seda oli palju öelda. Siin maailmas ei olnud midagi uut – kõik oli taaskasutus ning taaskasutuse uuesti kasutamine. Oli see tõsi nii Ruutu kui ka Skräppy kohta.

Major oli veendunud, et tema reisikaaslane oli inimene. Õigemini päris mitu inimest ja suure tõenäosusega ka paar elajat, mis olid oskuslikult üheks inimeselaadseks posiks kokku lõigatud. Siiski oli Skräppy täielikult bioloogiline ja sellel olid tahes tahtmata omad piirid, millest üle astumiseks opereeris ta alati erinevaid imevidinaid enda kehasse.

„Kui nad olid selle jaoks valmis, siis järelikult polnud see nende jaoks väga ebatavaline,“ sõnas Skräppy mõtlikult. „Mida on väga hea kuulda, sest tõtt-öelda tundsin ma omajagu süümeikaid...“ ta peatus, tundes Tomi kätt oma suul.

Major raputas pead. Seda ei pidanud valjult välja ütleva, et nemad puruvanad linna juhatasid - küll mitte meelega, aga siiski. Kust pidid nad teadma, et vanas mahajäetud sõjaväe varjendis asus nüüd puruvanade pesa? Ema ja kolm näljast järglast. Tom üksi poleks eluilmas nendega hakkama saanud. Õnneks jälitasid hiidputukad neid otse alale, mis Ruutu kõrvale teleporteerus ja juba valmistunud valvurid hüppasid kärmelt peale.

Napp! See oli olnud napp! Üks samm vales suunas ning teleport võinuks neid, mitte puruvana, poolitada.

Ruutu ei olnud linnadest kõige ohtlikum, kuid sellel olid oma iseärasused. Alad selle lähiümbruses olid jaotatud erinevateks sektsioonideks, mis harrastasid üksteisega kohti vahetada – seda eriti intensiivselt peale päikeseloojangut. Kui sa olid sel ajal sektoris sees, liikusid sa alaga kaasa ning võisid end ühtäkki avastada täiesti võõras kohas. Kõige suurem häda tuli aga sellele, kes samal ajal ühest sektorist teise püüdis minna – osa sinu kehast võis lõpetada ülejäänust mitu miili eemal.

Tomi silme ette tulid mälu pildid võitlusest. Sellest, kuidas linnavalve peale tormas, kuidas ta ise ühel hiidmutukal silmad läbi lõikas, kuidas Skräppy haavatuid lappis ning siis ise löögiga pihta sai...

Siis jäi ta aga äkitsi seisma. Mälupildi järgi ei saanud meediku vigastus kuidagi randmel olla.

Tomi tabas halb eelaimdus. „Skräppy?“ uuris ta, proovides end vaos hoida.

„Jah?“

„Kus Arvutaja on?“

„Siin,“ vastas meedik näidates näpuga oma värskelt õmmeldud käsivarrele.

Major hingas sügavalt sisse ja välja, endal nagu punane.

Eelmisel päeval leitud imevidin, mille ta oli Arvutajaks ristinud, lasi sul näha keerulisi mustreid ja teha komplektseid arvutusi. Ta oli veendunud, et kuigi kõigi jaoks polnud see oskus väärtuslik, leidis neid kes oleksid olnud valmis selle eest oi kui suuri summasid maksma. Ta oli plaaninud selle järgmises suuremas asulas maha müüa. Nüüd aga...

„Miks?“ urises ta. Relvast või portaalihüppajast oleks ta veel aru saanud. Mida tarka oli Skräppyl teha Arvutajaga?

Meedik kehtas õlgu.

„Ehk läheb vaja?“

„Ehk läheb vaja? Meil läheb praegu tijengit oluliselt rohkem vaja!“

Öömaja said nad küll tasuta, kuid sööki mitte ning see polnud ainus mure. Tom hingas paar korda sügavalt, tõmbas pudeli põuest ning võttis lonksu nano-vedelikku. Raisk, see oli viimane ja ka see oli pool tühi.

Skräppy jälgis pudelit siis põrnitses oma kätt. „Äkki teeme siis ühe kiire tööotsa?“ pakkus ta.

Don silmitses nimekirja. Standart varustus. Enamik sellest oli staabis olemas, kuid sellise teene eest tasus ka midagi lisaks panna. Hospitalis oli natuke paremat kraami kõrvale pandud ja see oli vaid paar hoonet edasi. Sammude kajades astus ta mööda rauast treppi alla.

„Hei Mamma, ma käin korra ära,“ hüüdis ta ja suundus esiukse poole. Sinna jõudes jäi ta aga seisma. Esimest korda väga pika aja jooksul ei kuulnud ta vastust, õigupoolest ei kostnud esimeselt korruselt üldse midagi.

„Mamma?“

Memmi pidi olema kohal. Don mäletas ukse häält peale Buldogi lahkumist.

Boss keeras otsa ümber ning läks kööki esimesel korrusel – see oli justkui minek ühest maailmast teise. Rauast steriilsed seinad asendusid kulunud lillelise riidetapeedi ja puidust mööbliga. Riiulitel kaunistustega taldrikud ja lillemustritega potsikud ja purgid. Köögi keskel suur köögilaud, millel tikanditega katted.

„Mamma?“ proovis Don uuesti, kuid ka nüüd ei saabunud vastust. Ometi oli vana naine siinsamas – istus tummalt laua ääres.

Midagi oli valesti. Boss vana naise vastu ja vaatas tolele sügavalt silma. Mamma lihtsalt istus ja naeratas omaette. Ei mingit reaktsiooni ega isegi mitte märkamist, justkui kogu ilmast ära lõigatud. Arvestades seda, kuidas Mamma oli alati olemas, nagu säramas ja hellad sõnad valmis, oli see kuidagi õõvastav.

Don hakkas halol hospitaliga kontakteeruma, siis aga peatus poolel teel. Ka seda institutsiooni juhtisid omad ning jutud võisid hakata liikuma. Niigi sai Z4urka täna otsa, seda veel vaja. Memmi kaotamine oleks olnud suur löök. Pagan võtaks, isegi Buldog, kes veel

vaevu inimese mõõtu välja andis, kutsus Mammat hellitavalt oma vanaemaks.

Buldog!

Ta võttis vana kamraadiga kontakti. „JAH, BOSS?“ kerkis peaaegu hetkega Doni ekraanile.

„See meedik, keda sa hommikul mainisid. Saada ta minu juurde. Ma tahaks teda isiklikult tänada.“

„SAAB TEHTUD, BOSS!“

Don lõpetas ühenduse ja muigas omaette. Ta ei pidanud isegi mitte lisama, et seda käbe tehtaks – see oli ilmselge. Mitte keegi ei pannud Doni asjatult ootama.

Siiski, Buldog pidi esiteks selli üles leidma ning siis pidi too ka staapi jõudma. See võis võtta aega, kuid Don ei tahtnud Mammat omaette jätta. Mitte nii.

Ta lükkas end mugavamalt istuma, ohkas ja surus käed tasku. Parema käe alla jäi midagi ümmargust - Z4urka mälu.

Don võttis selle välja ja pööras palli natuke. Ta tundis kuidas pisar tahtis silmanurka veereda, mis oli mehhaniseeritud keha jaoks küll võimatu.

Nad alustasid seda jõuku koos – tema, Z4urka, Fredzo ja Buldog – ning siin, Memme juures olid nad alati kui üks pere.

Fredzo, kõige äkilisem neist, pani pildi tasku juba kaks suve tagasi, Z4urka täna ning Buldog sai igapäevaselt tunda hullemat kui koera elu. Ning nüüd oli ka Memmega midagi lahti.

Ta lükkas konnectorid Z4urka mälupallis olevatesse portidesse ning trükkis haloekraanil „PÜHAPÄEVA PLIINID“ – jah, mälu oli krüpteeritud, kuid seda vaid nende jaoks kes Z4urkat ei tundnud.

„Kallis proua...“ sõnas Don, kes ei olnud veel mehaaniline. Ta ootas hetke, et haarata vana naise nimi.

„Mamma. Te võite kutsuda mind Mammaks.“

„Olgu siis nii, Mamma,“ jätkas noor liider, rääkides natuke aeglasemalt kui muidu. „Me... pakume teile katust.“

Mamma pilgutas paar korda silmi, siis astus sammu majast välja ja vaatas üles.

„Kuluks uus vist ära jah,“ kommenteeris ta mokaotsast. „Vanamees ikka hoolitses selle eest, aga nüüd pole teda enam. Mul endal pole olnud ei aega...“

„Ta ei saa vist päris täpselt aru,“ kommenteeris Buldog. Ekraanil nägi ta veel üsna viisakas ja üllatavalt inimese moodi välja.

Juba sünnist saati muutus Buldog iga täiskuu ajal hiiglaslikuks kihvade ja küünistega peletiseks. Iga aastaga oli peletis suurem ning ka venitatud nahka rohkem. Selle needuse pärast ei saanud Buldog mehaaniliseks minna – nii nagu Don selle lõpuks ette võttis – ja üleliigse naha eemaldamine võinuks samas järgmise täiskuu liiga põnevaks teha.

Don oli aastaid tagasi seda needust ka mõned korrad ära kasutanud, saates Buldogi täpselt enne täiskuud rivaalitseva jõuguga läbirääkimisi pidama. Ilmselt olid need edukad vestlused – nüüdseks oli Doni jõuk ainus terves linnas, võtnud isegi üle linnavalve ja juhtimise funktsioonid.

„Me pakume teenust,“ kostus Z4urka hääl. „Muidu võib mõni õnnetuz juhtuda.“

Memm noogutas, vaadates endiselt katuse poole. „Jajah, õnnetus ei hüüa tulles. Ega see vist kaua vastu ei pea.“

„Kuule, vana...“ alustas Z4urka hää. Siis läks pilt korraks eest ära. See taastus mõne hetke pärast kerge kalde all.

„Vabandust,“ kommenteeris Fredzo, hajameelselt oma rusikat mudides. „Mõned meist ei tea kuidas endast vanematega rääkida.“

„Pole midagi,“ muheles vanamemm. „Kuulge poisid, kui te siin juba nii usinasti olete, ehk teen teile ka pliine? Mul just tainas valmimas. Ja magusat moosi on ka. Töö kõrvale kindlasti hea ampsata.“

Don pani pildiesitaja pausile. See oli nende esimene kohtumine Mammaga. Mitte ainult ei parandanud nad vana naise katuse, vaid võtsid ükshetk ette terve hoone. Selle eest aga kostitas vanamemm neid kodukootud toidu ja hellusega. See lihtsalt läks kuidagi sujuvalt nii. Iga pühapäev olid nad platsis ja iga kord oli memm pliinide ja moosiga valmis. Nii juba üle kümne aasta. Ühel hetkel koliti isegi staap vanamemme kohale.

Illustratsioon: Tea Roosvald

Don vaatas Mammata ning meedikut, kes tema kallal toimetas.

„On sul mõtteid?“ uuris ta.

„Z-tekk.“ sõnas armiline meedik. „Ma ei teadnud, et selliseid ka tsiviilkasutuses leidub.“

„Z-tekk?“

„Zombi Tehnika,“ täpsustas Skräppy.

„Sa tahad öelda, et Memm on surnud?“

„Vähemalt sada viiskümmend aastat.“

Doni suunurk tõmbles ning rusikad hakkasid sügelema.

„Ma tean, et nii putitati vanu surnud sõdureid üles, aga tsiviilkasutuses on see esimene kord kui ma midagi sellist näen,“ jätkas meedik.

„See ei ole võimalik, Memm on ju ometi...“

„Inimlik?“ pakkus Skräppy. „Jah. Z-tekk jätab väga elusa inimese mulje – ta on ju selle peale tehtud. Kuid tal on omad piirangud. Rutiin peab olema paigas ja alati on mingid asjad, millega selline „inimene“ hakkama ei saa.“

See oli tegelikult ka põhjus, miks üks hetk sõjaväes sellest projektist loobuti. Kõik oli sõduritel justkui olemas, kuid mälus ja oskustes olid kummalised lüngad. Omada sõdurit, kes tõmbab splindi välja aga ei mäleta enam, et granaati on tarvis heita, pole just väga praktiline.

Don jäi mõttesse. „On asju, millega ta hakkama ei saa?“ kordas ta öeldut.

„Just, kuigi ma ei tea kui palju ma siin nõu oskan anda. Ei tunne inimest ega tema rutiine.“

Don mäletas, et hommikul oli kõik veel korras, kuid midagi hädavajalikku kadus peale seda. Z4urka? Ei, see tõllakas ei saanud kuidagi olla Mamma jaoks hädavajalik. Mis siis veel?

Tema ninasõõrmed andsid teada magusast kõrbemise lõhnast, mis paistis olevat ka meediku riiete küljes. Vana ladu ida piiril oli olnud ääreni seda kraami täis.

„Pista põske.“

Tom haaras standart toitepaki lennult, rebis hammastega ümbrise lahti ja lükkas tüki keele alla. See oli jälk kraam, kuid toitev. Sa võisid selle peal aastaid elada – seda muidugi vaid siis kui sul puudusid igasugused maitsemeeled. Kuid ekstreemses olukorras oli see omal kohal.

„Miks sa mind siis siia välja vedasid?“ päris ta, kui esimene maitse hakkas suust kaduma.

„Meil on üks tööots,“ sõnas Skräppy vaadates pilkasesse pimedusse nende ees – ta oli Tomi linna piirile toonud.

„Ja see on?“

„Ei saa siin sellest rääkida, aga see on väga tähtis. Kümme tuhat ginit ettemaksuks. Sain meile ka toidumooni, pörkuri ja selle,“ ta ulatas majorile pudeli

„Kümme tuhat ginit? Ma ei mäleta millal meil viimati nii palju tšengit oli!“ Tom pörnitses nano-vedelikku, siis aga raputas umbusklikult pead. See kõik tundus liiga hea. „Siin peab mingi konks olema!“

„Nii on,“ vastas meedik, pörnitsedes endiselt pimedust. Tema silmad hakkasid sellega vaikselt harjuma „Me peame selle enne päikesetõusu tehtud saama ja see töö eeldab linnast väljas liikumist.“

Major tõmbus näost kaameks. Nano-vedelik ei tundunud enam üldse nii ahvatlev.

„Nalja teed? Siin liikumine, eriti kiiruga ja pimedas, on täielik enesetapp.“

„Mitte ilmtingimata,“ sõnas meedik ning võttis taskust kiibi. „Siin on viimase kahekümne aasta liikumiste *data*. Ja siin,“ ta osutas oma randmele, „on Arvutaja.“

„Sektor D4,“ sõnas Skräppy peale järgmist maandumist. „Kahe minuti ja viieteistkümne sekundi pärast on selle kõrval B6, mis liigub A11 suunas. Sealt...“

„Ütle lihtsalt millal ja kuhu suunas hüpata,“ urises major, kes vedas kaht tühja kanistrit ühes käes, teises oli Skräppy hangitud pörkur – meediku töö oli arvutada, Tom pidi oma kotkapilku kasutades tee puhta hoidma. Lähivõitlusesse astumine oli sellises olukorras kindel surm.

„Kaks sammu paremale kohe. Hüpe otse edasi kolme peal. Üks... Kaks... Kolm!“

Kaks aardekütti maandusid uuele alale, mis järgmisel hetkel vahetas oma koha.

„Raisk,“ pomises major Tom avastades, et paar sulge tema parema tiiva otsast olid kui noaga lõigatud. Paar sekundit hilinemist ning see võinuks juhtuda mõne kehaosaga, millest ta rohkem hoolis.

„Poole minuti pärast hüpe otse edasi. Siis saame kolm minutit ja kakskümmend kuus sekundit hinge tõmmata,“ sõnas Skräppy.

„Tore on. Jõuadki mulle öelda, miks me oma eluga riskime,“ sõnas Tom, lüües pörkuri lainetusega viie meetri kaugusel luurava öösisaliku kummuli. Röövloomi, kes võinuks neid takistada, polnud siinkandis küll palju, kuid tasus olla ettevaatlik.

Neil oli tarvis liikuda ligi viiskümmend miili ja ka sama tee tagasi. See kõik ühe õhtu jooksul. Ning kui see tundus isegi tavaolukorras peaaegu võimatu siis nüüd pidid nad mängima ka üüratut eluohtlikku malet.

Positiivse poole pealt - vähemalt vähendas hüppamine oluliselt nende jalavaeva. Negatiivse poole pealt – üks vale samm või isegi hingetõmme ning sa avastasid end kahes kohas korraga.

Skräppy vaatas korraks Ruutu suunas. Metallist linna poolt paistis õrn valguskuma. „Peale seda hüpet,“ lubas ta ning hõõrus saapaotsaga rohutuustakat madalamaks, et see hüppel ette ei jääks. Valges nägi see ala täitsa kenake välja – peamiselt lage preeria, heleda rohu, üksikute muteerunud taimede ning lagedamate liivaste aladega. Võimalus millegigi kokku põrgata oli imeväike.

Peagi kargasid kaks aardekütti järgmisse alasse. Seekord oli maapind madalamal ning mõlemad maandusid nägupidi liiva sisse.

Skräppy ajas end püsti, pühkis puru riietelt ning tõmbas ettevaatlikult puhtaks ka oma vasema käe. Selle randme sees töötas urinal Arvutaja – ainus põhjus, miks nad selle hullumeelse tegevuse juures veel elus olid.

„Tubli vidin!“ lausus ta võidurõõmsalt. „Näe, ma ju ütlesin, et ehk läheb vaja.“

„Skräppy?“ urises Major.

„Jah?“

„Mida me toome?“

Meedik kiikas veel hetkeks Ruutu suunas. Ehk olid nad piisavalt kaugel, et ükski kõrv neid

kuulda ei saanud. Don andis neile kõik mida Skräppy küsis, kuid tingimus oli, et keegi ei tohtinud sellest teada saada.

„Me toome U-puu tinktuuri,“ sõnas ta vaikselt.

„U-puu tinktuur?“ kordas Tom. „Kas see on mingi maru tähtis keemiline komponent?“ Mingi põhjus pidi ju üüratul vaevatasul olema.

„Ei.“

„Siis äkki miski eriti kallis tehniliste vidinate määre?“

Skräppy raputas pead. „Ma arvan, et tehnika ütleb kiirelt üles kui sa seda selle mandiga määrid.“

„Mis kuradi kraam see siis on?“

„Suht kleepuv ja magus kraam. Saia peale hea panna.“

„Sa tahad öelda, et meie töö on tuua keset ööd, pannes oma elu ohtu, kaks kanistrit moosi?“

„Just nii.“

„Ja meile makstakse selle eest nagu oleks see sulakuld?“

„Täpselt!“

„Miks paganama päralt?“

Skräppy jäi mõttesse. Tema silme ees Doni murelik nägu, vana köök ja Z-tekk keda kutsuti hellitavalt Mammaks.

„Et proovida hoida inimlikkust?“ pakkus ta viimaks.

„Vaata kus nüüd alles ütles,“ pomises kanajalgadega major ja pöördus pimeduse poole tagasi. Mõni aeg polnud kuulda midagi peale öö. Siis aga kostis majori hääli pimeduses. „Kolm minutit saab kohe täis. Kuhu nüüd?“

Jutt: Põrmust oled sa võetud (Ander Skarp)

„Ma saan teie poja elu päästa!”

See on ilusaim lause, mida meeleheitel vanematele öelda. See annab lootust ja rahustab, loob usaldusliku sideme ja lööb emotsioonidest räsitud pea klaariks. Jar teadis seda. Ta oli seda kasutanud nüüdseks juba arvatavasti sadade perekondade puhul. Vahel oli poja asemel tütar. Või mees. Või naine. Jar teadis ka seda, et kõige optimaalsem on lasta omastel umbes pool minutit kuulnud seedida enne lausega jätkamist...

„Ja see maksab kolmkümmend tuhat ühikut.”

Puhtalt statistilises plaanis jagunes edasine käitumine umbes pooleks. Pooltel juhtudel oldi kohe nõus ja pooltel juhtudel hakati kauplema.

Jar silmitses huviga enda vastas seisvaid inimesi. Mees ja naine, umbes oma viiekümneandates, tundusid olevat täiesti tavalised inimesed. Mees oli kohalikus kaevanduses inseneriks, naine kodune. Usutavasti said omadega hästi hakkama, siinses süsteemis on insenerid nõutud kaup.

„Kolmkümmend tuhat on natuke...” alustas mees, ent näis poole sõna pealt ümber mõtlevat. „Jah, see summa ei tohiks olla probleem. Tehke vaid mu poeg terveks!”

Jar noogutas ning laskus põlvili aseme ette, millel lebas umbes kahekümneaastane noormees. Üle terve ruumi oli kuulda rasket hingamist ja palavikulisi sonimisi. Haige oli juba kolm päeva kontaktivõimetu ning silmnähtavalt vaevatud. Jar puudutas näppudega noormehe otsaesist ja seejärel rinnakorvi teise ja kolmanda roide vahelt.

„Ma saan aru, et teie poeg oli hiljuti välismaailmas?”

„Jah, ta käis nädal tagasi sõpradega jahil.”

„Olete kindel? Ega ta ei öelnud, mis planeedil?” Jar tundis sõrmede all tulitavat klompi ning silmi sulgedes tajus käelabasse hõõguvat väemustrit. See oli tuttavlik tunne, kuigi Jar polnud kunagi varem sellise mustriга väge näinud. Igaks juhuks laadis ta väemustri laeva andmebaasidesse ja käivitas analüüsi.

„Ma... Ma arvan küll. Ta ei ole meile kunagi varem valetanud, miks ta peaks nüüd siis...” pühkis noormehe ema silmi. Jarile tundus, et naine hakkab uuesti nutma.

„Noored ongi sellised.” Jar naeratas. „Ühel planeedil oli samas vastupidine olukord, kus noored tundsid muret oma vanemate eest, kes kord kuus ära kadusid. Selle juhtumiga sai palju nalja, sest selgus...” Analüüsi vastused saabusid ja koos nendega ka laeva kommentaar – *nüüd oled omadega kaelani sees.*

„Oh, pagan!” Jar võttis taskust pisikese kotikese, harutas selle tooli peal lahti ning otsis lagedale ilmunud kivikeste, erinevat värvi sulgede ja oksatükkide vahelt välja pisikese skalpelli. Pikemalt mõtlemata lõikas ta noormehe rinnakorvi alla nelja sentimeetri pikkuse sisselõike ning torkas kaks sõrme ihusse.

„K’Huni kristall...” pobises Jar.

Noormehe vanemad olid silmnähtavalt ehmunud, ema hakkas taas nutma, isa aga vandus tulist kurja.

K'Hun on keelatud planeet. Iga vähegi tervemõistustlik inimene siinpool udukogu teab seda ja hoiab heaga eemale. K'Huni vaimude ärritamine oli praktiliselt enda surmaotsusele alla kirjutamine.

Jari sõrmed puutusid vastu midagi külma. Kristall keelatud planeedilt. Legendid rääkisid, et K'Huni endised elanikud olid enese eluessentsi, oma vaimu, kui nii võib öelda, lukustanud K'Huni koobastes kasvavatesse kristallidesse. Selle läbi kindlustasid nad enesele igavese elu ja pideva ühenduse oma planeedi biosfääriga. Kuidas aga üks nendest selle noormehe kehasse sattunud oli, sellele ei osanud Jar vähemalt esialgu vastata.

Jar tõusis püsti, pühkis sõrmed verest puhtaks ning hõõrus võõra energiamustri oma kätte. Vaikides keeras ta oma meditsiinikotikese kokku ja peitis põuetaskusse. See tundus võtvat terve igaviku ja kaks silmapaari jälgisid teda hinge kinni pidades. Lõpetanud oma tegevuse, pöördus Jar taas vanemate poole: „Tasu on kuuskümmend tuhat ühikut. Ei rohkem ega vähem. Mitte, et ma ahne oleks, aga iga tegu siin universumis peab olema tasakaalus. Kui mina aitan teie poega ja toon tagasi tema hinge ja vabastan tema keha võõrast vaimolendist, siis on see kõrvaline sekkumine. See aga tähendab, et tasakaal on rikutud ja minupoolne panus sellesse protsessi peab saama tasutud. Kuuskümmend tuhat ühikut on paras summa aga ma usun, et seda väärt. Ei jää hiljem teie minust sõltuma ja mina teist.”

Jar lahkus, ootamata vanemate vastust. Ta teadis, et nad tahaks vaielda, nad tahaks kaubelda, aga muud moodi ei saanud. Kuuskümmend tuhat ühikut pidi katma kogu järgneva ebameeldivuse.

* * *

Valjuhääldi plöksatus ja morselik tuututamine rääkisid kahest asjast – esiteks sellest, et laeva süsteem oli vastuvõtnud automatiseeritud teate, mis nüüd kusagil vahepuhvril istus ja kuulamisjärge ootas, ning teiseks sellest, et see paganama laev ei olnud endiselt oma diagnostikamooduliga elutähtsaid süsteeme üle käinud.

„Kas sa, pagan võtaks, teeksid lõpuks oma süsteemid korda?” Jar oli just oma näo puhtaks pesnud ja võttis nüüd oma šamaanirüüd seljast. „Ühel kuradima päeval maksab see sinu laiskus ja lodevus meile veel korralikult kätte ja jääme mõnest heast kliendist, võib-olla suisa varandusest ilma.”

„Rahu, ainult rahu – see on kõigest suvaline massposti edastus, kogemata lipsas tulemüürist läbi.”

Jar ringutas ja valas enesele ühe topsitäie kohalikku alkoholi. „Räägi parem, kaugel sa andmebaaside kammimises oled? Kas K'Huni kohta kogutud andmetes on midagi kirjas kristallipaaride lahutamise kohta?”

„Kohe-kohe tulevad teated sisse, hetkel filtreerib süsteem märksõnade alusel relevantsust.”

Kummutanud terve klaasitäie hinge alla, veeres Jar oma ratastel iste juhtpaneeli juurde ning sisestas K'Huni planeedi koordinaadid.

„Hüppame kohe, kui oled andmebaasi uuendused teinud, ma lähen viskan vahepeal pikali ja proovin veidi selles energiamustris selgusele jõuda, mida kogesin.” Jar tõusis, ringutas veel korra ning asetas tühja klaasi lauale.

„Andmepank on alla laaditud täpselt 13 minuti ja 26 sekundi pärast,” vastas Automatiseeritud Ruumilaeva Operaator, lühendatult ARLO. „Miks sa arvad, et K'Huni kristallid paaris on?”

„Tänane energiamuster – see oli poolik. Algused olid, aga lõpud puudusid. Ja kristall ise oli

roosa. Ma pole kunagi kuulnud midagi roosadest K'Huni kristallidest – nii palju, kui on kristallijahtijaid ellu jäänud, on nad alati rääkinud sügavsinistest, suisa mustavates toonides kristallidest.”

„Ehk oleks pidanud siis poisil surra laskma ning roosa kristalliga vehkat tegema? K'Huni kristalli musta turu väärtus võib küündida väiksema planeedi hinnani.”

„Ma isegi ei viitsi säärasele jamale vastata, ära mind järgmised pool tundi sega. Hüppa kohe, kui oled andmete allalaadimisega lõpetanud.”

Jar siirdus enda tuppa. See oli väike uberik ruum, mille kõiki seinu katsid erinevatele galaktika paikadele ja süsteemidele iseloomulikud šamaanirüüd ja -atribuutika. Seal oli kõiksugu erinevaid tooteid, sulgi, nahku, instrumente, lugematu arv väikseid pudelikesi erinevate vedelike, pulbrite, kreemide ja segudega. Enamasti kasutas Jar neid „meeneid” selleks, et mingi kindla piirkonnaga energeetilist sidet hoida ja läbi nende objektide antud piirkondi paremini tundma õppida. ARLO loomulikult pidas seda täielikuks jamsiks, aga mida sa ikka ootad enesekeskselt ja ilmselgete programmeerimisvigadega AI-lt? Jar leidis ennast tihti mõttes kirumas seda laeva ja oma saatust, aga mis teha – oma hinge oli ta juba kunagi ammu sellise nomaadiliku eluga sidunud ja taganemisteed enam polnud.

Šamaan heitis selili oma asemele ja sulges silmad. Ta hakkas meenutama eelnevat. Ta meenutas, kuidas tema sõrmed tabasid külma kristalli, kuidas sellest kristallist voogas vägi mööda käeselga ülespoole, kuidas see vägi jõudis südameni ja tema pähe. Milliseid tundeid ja emotsioone see temas tekitas? Vastikust ja eemaletõukavust. Tol hetkel, kui Jar oli kristalli puudutanud, toimus kõik loetud sekundite jooksul ja terve vallandunud energeetiline pakett oli nagu pikselöök, mis võttis oma ootamatuses jalust nõrgaks. Jar tundis ebamugavustunnet jalgades ning harutas seda mustrit üha enam lahti. Õpi seda tundma, mis on sinule antud. Inimese aju pole loodud nii suure hulga informatsiooni hetkega vastu võtmiseks. Midagi sellist oli Jarile õpetanud juba tema õpetaja, tuhandeid aastaid tagasi, siis kui Jar veel Maal elas ning toonaseid mammutikütte ravitses. Aastad mööduvad, kuid vaimumaailm jääb samaks. Inimesed jäävad samaks.

Jar harutas energiamustrit veelgi rohkem lahti. Ta nägi kaost ja loomist, ta nägi, kuidas tuhanded erinevad vaimolendid segunesid üheks, taas lahku lendasid ja uuesti kokku sulandusid, pulseerudes igal korral üha võimsamini. Planeedi loomine. Jar oli tabanud energiamustris planeedi loomise mälestuse. K'Huni inimesed, kes olid üheks saanud oma planeedi biosfääriga, kandsid kahtlemata mingit sügavamalt sidet oma maaga. Jar raputas ennast ärkvele. Mis iganes see on, ei ole see hea, sest mitte ükski inimhing pole kunagi suutnud eneses kanda niivõrd massiivset koormat – olla tunnistajaks elu tekkele selle kõige ürgsemas faasis.

„Said sa selle salvestatud?”

Pärast pikka vaikust kostis laeva valjuhäälditest: „Loomulikult, ma pole mingi amatöör. Valmistume hüppeks.”

* * *

K'Hun nägi välja tõeliselt hirmuäratav. Kunagi võis see ju olla imeilus paradiis, ent aastatuhandete jooksul planeedil möllanud vulkaanid olid teinud oma töö. Planeet nägi välja nagu maalaste arusaam pörgust või nagu raulaste arusaam ra'humist – kohast, kust pärinevad kõik mõeldavad ja mõeldamatud pahalased. Eks K'Hun ise oli samuti andnud ainest säärase müütide tekkimisele siinses galaktika osas. Kuidas muidu osati siinseid kristalle karta ja samal ajal ka himutseda, iga rahvakillu juures olid omad lood ja legendid sellest, kuidas K'Hun

pidavat suisa kubisema õnneotsijate, adrenaliiniküttide ja muidu seiklusjanuste ullikeste laipadest.

Jar sügas oma sõrmi, mis senimaani surisesid. Ta hakkas vaikselt mõistma nende juttude tagamaid. Kristallidelt pelga puudutuse teel saadavate informatsioonipakkide massiivsus mõjub laastavalt mistahes elavale organismile.

„ARLO, selleks et edasi minna, peaksime esmalt välja uurima, kust alustada. Planeet on suur ja lai, ühe kristalli otsimine sealt on täiesti ilmvõimatu ülesanne.” Jar tippis arvutisse otsingualgoritmi.

„Kas sind tõesti huvitab, mida mina asjast arvan, või niisama suusoojaks küsid?”

„ARLO!”

„Hea küll, mida iganes.” ARLO turtsus solvunult nagu kiuslik teismeline.

Jar vihkas seda, et ta ei suutnud laeva operaatorit tema kõnesünteesi hääle järgi lugeda. Ei suutnud aru saada tema emotsioonidest ja tunnetest, et aru saada oma laeva mõtetest. Selleks pidi ta ette võtma keeruka teekonna keskpotsessorisse paigutatud hingeduude juurde, aga iga dialoogi ajal selleks aega ja tahtmist ei jagunud. Tegelikult ei jagunud aega vist kunagi piisavalt, sest Jar ei mäletanudki enam täpselt, millal ta viimati ARLO-ga näost näkku oli suhelnud. Pärast seda töötas kindlasti, seda võis Jar enesele küll lubada.

„Ma alustaks sellest, et meie kaugseire sensoritest poleks siin orbiidil mingit kasu, vulkaaniline tuhk atmosfääri keskmistes kihtides on selleks liialt paks, et maismaa kaugskännimist teostada,” rääkis ARLO läbi kõlarite. „Ma prooviks pigem kuhugi madalale lennukõrgusele ennast seada ja siis... ja siis kammida läbi terve planeedi pinna lähiseire skanneritega?”

„Sa suudad paremat, ARLO.” Jar trükkis endiselt.

„Arvestades, et meie raha-allikas saabub oma sõpradega oma koduplaneedilt, võime eeldada, et nad olid siia hüpatas pigem K'Huni lõunapoolkera kohal, täpsemalt idapoolse kontinendi juures nagu ka meie. Saame oma esmase otsingu sinna koondada.”

„Väga hea, ARLO, lase edasi...”

„Kui oleme juba maapinna lähedal, saame otsida pinnaselt plasmajälgi, sest olgu laeval kuitahes head plasmapõletid, osa läheb siiski kaotsi ja laeva maandudes jääb suur hulk plasmata ümbritsevale pinnasele. Seda enam, et meie kliendi garaažis olid vaid mingid vanad, eelmise generatsiooni mootoritega tünnid.”

„Ma olen imestusest tulvil, ARLO.”

„Ja kui see maandumiskoht on kuskil koobastiku lähedal, mida ta üsna kindlasti ka on, alustaks ma kristallide otsinguid sealt.”

„Nonäed, ei olnudki ju nii keeruline. Ma aga kirjutasin siin vahepeal valmis ühe algoritmi, mis aitab sul seadistada otsinguparameetreid koobastiku skännimiseks.”

„Tahad, et ma sinu eest hookus-pookust teeks?” Laeva hääli kõlas kui sarkastiline turtsatus.

Jar vaid ühmas miskit vastuseks ja läks oma ruumi, et sealt kaitsevahendid kaasa võtta. Kuna ta polnud K'Hunil varem käinud, ei olnud tal ka sideme loomiseks midagi muud peale võõra energiamustri sureva noormehe rinnus asetsevast kristallist. Sellest pidi piisama. Sellest vähesest pidi ta selgeks saama planeedi vaimolendite olemuse, planeedi enese olemuse ja ajaloo ning mis kõige olulisem – selgeks saama mängureeglid siinses vaimumaailmas.

süsteemis. Laev naeris alati tema üle, kui ta üritas selgitada vaimuilmale olemust läbi arvutisüsteemide tööpõhimõtte, aga Jar ise arvas, et see on geniaalne võrdlusmoment – iga süsteem on erinev, kuigi loodud enam-vähem samadeks põhitoiminguteks, igit süsteemi annab tundma õppida kuni selleni välja, et neid ümber programmeerida. Aga kõige selle juures on oluline tasakaal, et tasakaal ei saaks rikutud ning kogu süsteem ei lendaks uppi, kui ümberprogrammeerimine annab mingi rumala näpuvea tõttu tervet süsteemi kokku jooksvat veateate.

Jar muheles. Las ARLO käivitab tema kirjutatud otsingualgoritmi. Küll ta siis näeb, kuidas tõeline hookus-pookus toimib. Samas teadis mees, et laeva AI on piisavalt nutikas, et mõista, milliseid laeva osi see konkreetne hookus-pookus kasutas.

Jar võttis oma ruumist kollast ookrivärvi ja võõpas näo paksu värvikihiga kokku. Kuigi see nagu polnud tema enese oma, ei olnud tal tarvis muude jamade kõrvale veel lisaks seda, et mingid suvalised vaimolendid teda füüsilises maailmas ära tunneks. Mitte praegu ja kindlasti mitte K'Huni vaimud.

* * *

Atmosfäär oli siin üpris hõre, kuid hapnikku oli piisavalt, et kergemat sorti jalutuskäik teha. Igaks petteks võttis Jar siiski ühe ballooni õhutagavara kaasa. Koopasuu, mille juures olid nad avastanud vähem kui nädala vanused põletijäljed, oli suhteliselt suur, nii et siit oleks mahtunud oma viis meest kõrvuti sisse minema.

Jar seisis koopasuul, ühes käes tahvelarvuti, teises tõrvik.

„Noh, barbar, kus su trumm on? Tulega lähed tonte peletama, aga trummi jäta maha?” ARLO ironiseeris oma tuntud headuses. Jar muigas ning süütas tõrviku. Arvaku laev, mida tahes, aga tuli on vägev liitlane. On alati olnud.

„Mina ei tule sind õpetama, kuidas planeetide vahel lennata ja sina ei tule mind õpetama, kuidas šamaanitööd teha. Eks ole! Nüüd aga käivita otsingualgoritm.”

Tahvel Jari käes hakkas vilkuma. Ekraanile kuvati koobastiku kaart, mille koopasuusse läkitatud kajainpulss oli laeva süsteemidesse joonistanud.

„Nii, ja nüüd?” päris ARLO. „Otsingualgoritm on käivitunud, aga see esitab päringuid väga kummalist kanalit pidi. Justkui... oot-oot.” ARLO vaikis, sest ta mõistis ühtäkki šamaani plaani. Ta oleks tahtnud oma endist ironiseerivat tooni taas esile manada, kuid ühtäkki ilmus radariekraanile roheline täpik. See asus koopasuust umbes viiesaja meetri kaugusel koopasügavuses. Seejärel veel kaks rohelist ja veel, sekka ka roosasid täpikesi.

„Kas sa näed?” naeris Jar. „Vaata neid täpikesi ja näe neis kristalle, mis meile huvi pakuvad. Tundub, et oleme leidnud ka sobivaima kandidaadi, kuhu esmalt oma tähelepanu pöörata – teised värvilised punktikesed on suhteliselt kõrvuti, vaid üks roheline on teistest eraldi. Ma võin kergemat sorti mürki võtta, et just sealt meie noor sõber oma roosa kristalli pihta panigi.”

„Kuratlikult kaval,” tõdes ARLO, „sa kasutasid leitud energiamustrit ja sidusid selle enda hingeosakestega, mis keskprotsessorisse ühendatud. Kas ma mitte ei öelnud, et see on üks paras hookus-pookus.”

„On mis ta on, aga see töötab,” kostis Jar mööda libedaid kive koopas allapoole laskudes. Üsna pea läks koopas pimedaks ning šamaan süütas tõrviku. Tuli põles heleda leegiga, valgustades koopaseinu. Siin-seal oli kobarates kümneid kristalle, süsimustad ja sametise läikega. Tõrvikutuli joonistas koopa seintele huvitavaid varje. Jari jaoks polnud tuli olnud kunagi pelgalt keemiline reaktsioon, mille käigus eraldub massiivses koguses valgust ja soojust. Tuli

oli elav hingus ja füüsiline väljendus hinge olemusest – seal, kus oli hapnikku, oli võimalik elu. Ja tuli väljendas seda elu, mida šamaan tunnetas kõikjal enese ümber. Mõned kutsusid seda tumeaineks, mõned tume-energiaks, mõned eetriks ja mõned khumaziks, ent šamaani jaoks oli see puhas eluessents, mis vaid ootas, et temaga suheldaks, teda märgataks ja temast välja tehtaks.

„Tere”

„Mida sa teretad?” päris ARLO läbi klappide.

„Kuss, ära sega,” vaigistas teda Jar ja kordas oma tervitust: „Tere.”

Jar oli jõudnud rohelise täpikeseni radariekraanil ning nüüd tundis ta seda ka ise. Sealsamas käelabas, läbi mille oli ta vööra energiamustri enesesse lasknud, sealsamas sõrmedes, kus oli tundnud surinat, kui tema näpuotsad K’Huni kristalli puudutasid. Ja siin – tema ees – ei olnudki rohelist kristalli. Selle asemel nägi Jar hoopis käelaba suurust seent. Suurte mustade ja sügavate kristallide seas mõjus helendav roheline seen justkui päikesekiir keset pilkast pimedust.

Šamaan istus maha ning jälgis tüki aega ainitise pilguga ootamatut leidu. Igaks juhuks kontrollis ta ka oma tahvelarvuti näite, ent kõik tundus õige olevat – roheline kristall ei olnudki roheline kristall. Ta üritas tabada, kas see kummaline latendava kübaraga seen teda ka füüsilises maailmas kuidagi kõnetab. Kui ta sellest midagi ei tunnetanud, asetas ta põleva tõrviku enesest vasakut kätt ning põuest võetud meditsiinikotikese paremat kätt. Seejärel asetas ta kotikese peale karbitäie mulda. Selle mulla oli Jar kunagi ammu toonud oma sünnikoha tundrarest. See oli miski, mis suutis teda maandada, juhul kui peaks vaimuilma lootusetult ära eksima.

Jar sulges silmad ja lasi vööral energiamustril oma kätelt maha voolata. Ta nägi, kuidas energia hakkas koheselt koopa põrandal ringi tiirlema, kuni jäi lõppeks peatuma ühel tühemikul. Usutavasti oli roosa kristall just sealt pärit. Šamaan haaras vasaku käega nahkkotikese järele, mis tal kaelas rippus. Miljonid pisikesed nanobotid kandusid nahakontakti kaudu Jari verre, kandes eneses piisava hulga mara-taime hallutsinogeene aktiveerivaid ensüüme. Seejärel pöördus Jar uuesti rohelise kristalli poole: „Tere.”

Ja seekord tuli ka vastus.

* * *

ARLO tõesti üritas ja proovis aru saada ja kuigi ta seda eriti kunagi välja ei näidanud, oli ta sellesse tobedasse inimesesse kõigi tema tobedate kombestike ja uskumuste kiuste kiindunud. Ja see oli täiesti arusaadav – olid nad ju koos veetnud pea terve igaviku, ARLO üritas täpsemalt meenutada – no oma kakssada aastat kindlasti. Või kolmsada? Igatahes oli mammutiküttide intsidendist möödas juba päris palju aega, mille sisse mahtus nii hullumeelseid seikluseid kui ka tonnide viisi igavlemist ja uimerdamist.

Just igavlemise ja uimerdamisega Jar hetkel ARLO arvates tegeleski. Masin ei mõistnud, miks ei oleks Jar võinud lihtsalt kristallipooliku noormehe kehast eemaldada ja sellega kliendi elu päästa, ise samal ajal ratsa rikkaks saades. Ja kui Jar poleks kristalli enesele tahtnud, ARLO oleks olnud rahul ka 30 000 ühikuga. Sellest oleks saanud juba korraliku remondi mõnes teise järgu dokis.

Kuigi ARLO nõökis pidevalt Jari kallal tolle uskumuste ja kommete pärast, tundis ta tegelikult mehe ees aukartust, sest selle mitme sajandi jooksul, mis nad olid koos veetnud, oli ta nii mõnigi kord olnud tunnistajaks nii mõnelegi juhtumile, mida masin ei osanud oma loogilisi

ohjureid pidi mõista. Ja kas polnud üksjagu ime seegi, et šamaan oli juba mitu sajandit vana ja tema hing, mis oli masina keskprotsessoris, võiks elada sisuliselt senikaua, kuni elab tema, ARLO. Ja kui päris aus olla, siis kauemgi veel.

Ja nüüd istub ta seal koopas ja imetleb kristalle ja räägib iseendaga. ARLO ohkas. Sellega väljendas tema üldse mitte inimlik loomus oma inimlikke emotsioone. Laev salvestas alati kõik, mis toimus Jariga, seetõttu oli tal eksabaitide jagu salvestusruumi nii kasutuses kui kasutamata. Vahel lõbustas ta ennast sellega, et uuris läbi varasemaid salvestisi, üritades mõistatada, mida šamaan oli täpsemalt teinud või kuidas mõelnud. Jaa – imetlusväärne, tões ARLO. Aga Jarile ei tohi seda kiindumust näidata. Läheb ehk veel liiga uhkeks. Kindlasti mitte lähima paarisaja aasta jooksul. Võib-olla järgmine sajand, aga kindlasti mitte enne.

* * *

„Kes sa oled?” Jar nägi enese ees noort meest, kes vaatas teda sügavsiniste silmadega ja kelle lumivalgeid riideid ümbritses rohekas sädelus. Vastust saamata haaras Jar koopa põrandal kasvava seenekübara pihku ja hüüdis: „Näita!”

Ümbritsevad kristallid haarasid Jari enesesse, tõmmates mehe koos koopa sisemusega enesest läbi, kohta, kus aeg kaotas oma mõõtmed ja ruum puudus. Tajutavate võngete saatel kandus šamaani meeltesse meloodiline heli, mida sai päris kindlasti muusikaks pidada – sellel oli oma rütm ja helide intervallid, samas see hääl oli miskit säärast, mida Jar polnud varem kunagi kuulnud. Peadpööritava hooga lendas šamaan läbi tühjuse ja temast enesest lendas välja sadades ja tuhandetes värvigammades energiamustreid. Ta nägi seal erinevaid pööriseid ja fraktaale, kihutamas koos temaga tühjuse kiirteel. Nendest moodustusid pildid, sõnad, tähed, tunded ja emotsioonid – see oli ühe ammukadunud inimühiskonna kollektiivne teadvus. See oli liialt võimas, et seda korraga tajuda.

Võta ennast kokku!

Jar manitses iseennast. Talle ei meeldinud rännakud, mida ta ei suutnud kontrollida. Ruum šamaani ümber vibreeris, hallika suitsu sarnased lained hakkasid Jari tema kehast välja tirima. Tunda oli väga väanget tüümiani lehka, mille tundmus segunes väävlil ja metalli maitsega keelel.

Keskendu ühele episoodile!

Jar nägi üht paari tantsimas. Mees hoidis naist õrnalt oma kädel, kui nad lendlesid läbi vikerkaarevärvilise kaleidoskoobi. Ja seal oli veel üks, ei - kaks, võibolla isegi rohkem selliseid paare – noori ja vanu – kõik tantsimas selle kummalise muusika taktis. Ühtäkki muutus kõik – inimkujud hakkasid laiali valguma justkui värvilaigud vihma käes, kõik segunes omavahel, kuni ühel hetkel paiskus taas laiali, moodustades endise vaatepildi tantsivatest paaridest. Nii kordus see kordi ja kordi, iga korraga üha suuremalt ja võimsamalt pulseerides, kuni Jar tundis, et seda heli ta enam ei suuda taluda.

Tule tagasi iseenda ruumi!

Jar aktiveeris nanobottide tulemüüri. Pisikesed ensüümirobotid blokeerisid teatud sünapsühendused ja lõid silla šamaani teadvuse ja füüsilise keha vahele. Oh, kui vaid nendel lugematul arvul õnnetutel hingedel, kes inimajaloo vältel olid jäädavalt teisele poole kandunud, oleks olnud säärane abivahend...

Tundes sõrmeotstes mulla rõskust ja pehmust, suutis Jar ennast taas tervikuna tunda. Aga seda kõike vaid hetkeks, sest järgnes ootamatu elektrilaeng oimukohta ning Jar langes teadvusetult maha.

* * *

Aeg ei oma meie jaoks tähendust... Kus ta on? Mida olete temaga teinud? Andke tagasi mu arm, mu elu!

Jar korises vaikselt ning sülitas suust verd. Mis iganes laeng see oli, oli täielikult läbi kõrvetanud kõik aktiveeritud nanobotid ja korralikult läbi raputanud Jari enese keha. Mees ajas ennast vaevaliselt istukile ja nägi alles seejärel, et kõik kristallid tema ümber hiilgasid valgust. Vaimne maailm hakkas segunema füüsilise maailmaga ja säärane olukord oli Jari kogemuste põhjal väga ohtlik. Tuleb ohjad kiiresti enese kätte haarata, enne kui väljapääs sellest segunevast ruumist kaob igaveseks.

„Ma soovin teid aidata. Soovin tagastada seda, mis teilt võeti!”

Vastust ei järgnenud.

Jari mõtteis kaikusid endiselt tantsivad paarikesed ja elektrilaengu järel kuulnud sõnad, mis kõlasid kui unustustesse vajunud igatsushüüded – *Kus ta on? Andke tagasi mu arm...*

Jar pöördus nüüd otse rohelise seene poole ja ütles: „Ma saan sind aidata, ma saan tema tagasi tuua. Tema on ju see, keda sa otsid!” Ja oma sõnade kinnituseks manas Jar esile võõra energiamustri, mille oli oma peopessa salvestanud.

Otsekohe lahvatas roheline seen heledalt hiilgama ning tema hiilgus kattis kõikide kristallide oma. Jarile tundus, nagu oleks ta jäänud rohelise väega kahekesi. Valgushiilguse sees nägi ta taaskord sedasama sügavsiniste silmadega noormeest, keda oli enne näinud.

„Kes sa oled?” Helendava kuju sõnad otsekui lõikasid Jari meeltesse ja šamaan tundis instinktiivselt ohtu. Ilmselt ei tohtinud ta kunagi ühelegi vaimolendile oma õiget nime öelda, selles osas oli ta alati ette valmistunud. Isegi keha polnud ju tema oma...

„Mul on palju nimesid ja nimetusi, aga sa võid kutsuda mind šamaaniks, kui sa just pead mind kuidagi kutsuma. See nimetus pärineb minu koduplaneedi mälupangast, aga kui sa soovid, võid mind kutsuda ka *poppaks* – teadjameheks – nagu minusuguseid allikate väitel teie planeedil kutsuti. Inimesed, kes suhtlevad vaimuilmaga.”

Jar jälgis kuju enese ees. Vaikus ja rahu laskus uduloorina tema ümber ja tundus, et vähemalt esialgu on olukord tasakaalustunud.

„Ma saan ta tagasi tuua!” kostis Jar uuesti. „Sa pead vaid näitama, kuidas seda teha...”

„See on võimatu.” Need sõnad hõljusid justkui õhuvooluga Jari meeltesse ja nendega kaasnes tüümiani lõhn.

„Aga ometi?”

„See on võimatu, ta on juba läinud...”

„Ma tean, kus ta on,” vastas Jar. „Roosa kristall, mille energiamustrit kannan, on ühe noormehe sees ja see mees on väga-väga haige. Ma saaksin selle kristalli siia tagasi tuua, kui sa vaid õpetaksid, kuidas kristalli kehast eemaldada.”

„See on võimatu, ta on juba läinud...” Jar tabas üha korduvas vastuses meeletut kurbust ja emotsionaalset laengut. Kui ta oma sõnadega ettevaatlik pole, võib olukord iga suvalise hetkega eskaleeruda.

„Kui ma puudutasin kristalli, siis tundsin selles elu ja see pulbitses, ei olnud pelgalt hääbuv.”

Sügavsinised silmad otsekui puurisid Jarist läbi, otsekui üritades selgeks teha, kas mees valetab või mitte.

„Seega ta elab. Aga mis elu see on? Ta sureb üsna pea. Ja mina jään siia ihuüksi.” Vaim

võbeles justkui küünlaleek tuule käes, tõmbus kokku ja lahvas laiali, pimestades oma kiirtega šamaani silmanägemist. Seejärel võttis vaimolend taas oma inimkuju ja vaatas Jarile uuesti otsa.

„Ma ei suuda oma kuju kaua hoida. Mitte ilma temata. Ja tema ei suuda elada, mitte ilma minuta. Me oleme paar ja me oleme seda olnud aastasadu. Meie rass on kadunud ja meist on alles vaid pelk mälestus, mis elab nendes koobastes. Meie hinged on omavahel ühenduses ja meile meeldib mõelda, et oleme oma planeedi lapsed. Aga sa vaata, mis on meie planeediga juhtunud kõikide nende aastatuhandete jooksul, mis oleme siin sees lõksus olnud! Meie elul puudub edasimineku ja arengu. Meie planeet on suremas.”

Jar kuulas seda juttu huviga. Senikaua, kuni ta suudab hoida vaimolendeid suhtlemas, senikaua suudab ta olukorda kontrollida.

Vaimolend jätkas: „Meid ei ole palju, meid, kes me erinevatest teistest. Meie ei ole kunagi elanud lihast ja luust olenditena, me oleme siin koobastes sündinud...”

„Kuidas on võimalik, et teie hinged pole kristallides, vaid biomassis? Kas sa tahad väita, et roosad ja rohelised seemned on kõik seentena sündinud?” Jar oli imestunud.

„Jah. Aga me elame paarina, me oleme üks. Kui meid üksteisest eraldada, siis oleme igaveseks kahjustunud.”

„Kas seda kahju kuidagi tagasi pöörata ei saa?”

„Ei.”

„Ma tunnetan sinu juures sarnast energiamustrit, mis tolles roosas kristallis. Kas teie väed siis üksteist tervendada ei suuda?”

„Ei.”

Ja Jar nägi midagi enneolematut – vaimolend, kes nuttis. Šamaan oli oma pikkadel rännakutel näinud kõiksuguseid emotsioonide imitatsioone vaimolendite poolt, aga mitte kunagi varem polnud ta kohanud sealpoolse ilma elanikku, kes oleks suutnud ehedal moel kurbust ja leina väljendada. See nutt ja need pisarad olid ehtsad.

Istunud mingi aja vaikides, ei osanud Jar selle teadmisele miskit peale hakata. Kuidas abistada oma klienti, noort meest, kelle elu ripub juuksekarva otsas tänu oma rumalusest tingitud teole. See kristall toitub hetkel noormehe eluenergiast. Kas tal on õigus üldse roosat kristalli noormehe kehast eemaldada, teades, et sellega hukkaks ta tolle vaimolendi elu. Üks elu teise vastu. Kes ütleb, milline elu on väärt elamist ja kas tema, Jar, on üldse õige inimene neid otsuseid tegema? Midagi oli aga tarvis ette võtta ja kiiresti... aeg oli lõpule jõudmas.

Energiamustrid olid poolikud – algused ilma lõppudeta. Jar tundis iga oma meelega, et sinne energia oli justkui täiendiks roosa kristalli oma. *Nad ongi üks tervik!*

„ARLO, aktiveeri tagavara tulemüür!”

„Saab tehtud,” vastas laev ja miljonid pisikesed nanoosakesed laaditi laeva keskprotsessorist Jari kehasse. Jar nägi, kuidas valguse virr-varr tema ümber hakkas tuhmuma, ta tundis, kuidas tema keha läbisid kuuma- ja külmalained ja silme ette hakkas tagasi tulema tume koobas K’Huni planeedil.

Jar oli otsustanud ja oma tegutsemises ei tohi ta viivitada hetkegi. Kui tal on õigus, lahendab käesolev probleem juba loetud tundide jooksul, kui aga mitte... eks siis aeg annab arutust.

Šamaan hüppas püsti ning haaras enese ees oleva rohelise seenel jalast. Ühe kiire

liigutusega oli seen murtud ning Jar nägi, kuidas täpselt selsamal hetkel kustus kogu sädelus, mis seent varasemalt oli ümbritsenud. Kõigepealt hakkas muutuma kübar. See rullus kokku ja hakkas känkkrasse tõmbuma, justkui keegi kortsutaks paberilehte. Känkkrast hakkasid välja tungima kasvavad kristallid. Jari silme all toimus midagi enneolematut – seen moondus kristalliks.

Hoides ühe käega üha kasvavat kristallikogumikku, haaras Jar teise kätte oma abivahendid ja jooksis koopasuu poole.

„ARLO, kui ma nüüd väga mööda oma oletustes ei pane, on järgmised paar tundi üliolulised. Sea juba kurss ja lahkume kohe, kui olen pardal.” Jar hingeldas juba poolel teel laeva juurde, sest lisaks vaimsele kurnatusele vaevas teda nüüd ka uus mure – kristall oli hakanud kasvama šamaani peopessa – just sinna, kus ta hoidis eelmist energiamustrit.

Nüüd ma mõistan, nüüd ma saan lõpuks aru...

Jar langes minestunult laeva lastiruumi põrandale – tal oli niipaljukestki õnne olnud.

* * *

Mõlemad päikesed olid juba loojunud, kui oma poja eest hoolitsevad vanemad said kutsungi. Teisel pool sideliini oli laev, mis instrueeris neid koheselt laeva juurde tõttama ning teadvuseta šamaani nende poja juurde viima.

Vana, roostetava laeva lastiruumi luuk avanes ning seal põrandal nägid nad tuttavat ravitsejameest, kes oli eelmisel ööl lubanud nende poja elu päästa. Seal ta nüüd lebas ja rindkere liikumise järgi tundus tal veel eluvaim sees olevat. Aga mis küll oli juhtunud tema käega?

Mees ja naine haarasid šamaani kahe vahele ja viisid ta oma poja ruumi. Seal asetasi nad mehe haige kõrvale. Põrandale.

„Mis nüüd siis?” küsis vanamees, ise otsaesiselt higi pühkides.

„Nüüd ootame,” vastas laev läbi kutsungiraadio.

Andke tagasi mu arm, mu elu!

Šamaani käsi oli peaaegu küünarnukini kaetud roheliste kristallidega. Need kasvasid nii tema käeseljal, kui turritasid välja naha alt.

„Kas... Kas midagi sellist on ka minu poja sees?” küsis ilmselgelt ähmis isa.

„Jah, aga tunduvalt väiksemas mahus, skanneerimise põhjal võiks öelda, et vaid üks monokristall.” ARLO kaalus, kas lisada, et nende pojas pole piisavalt väge enama toitmiseks, aga otsustas siiski vaikida.

Ühtäkki hakkas oma voodis viimased neli päeva poolteadvusetult lebanud noormees oigama. Vanemad tõttasid tema juurde ja nägid, kuidas miski nende poja rindkeres liigub. See liikus naha all ja tundus ekslevat siia-sinna, sihitult otsides väljapääsu. Pikemalt mõtlemata rebis mees poja värskelt haavalt sideme ning nägi oma imestuseks, kuidas vaid päev varem šamaani poolt lõigatud haavast hakkas ennast miskit roosat välja pressima. K'Huni kristall otsis väljapääsu. Ohver oigas meeletust valust, vanamees põlvitas sängi ees ja vehkis kõikide jumalate õhumärke oma palvetes, et jumalad nende poja päästaks. Vanemad uskusid tõsimeeli, et nüüd on käes nende poja viimnetund.

Ühtäkki, ilma suurema tseremooniata, lipsas umbes poole peopesa suurune roosa kristall noormehe rindkerest välja ja lendles keereldes ja võbeledes läbi õhu šamaani käe küljes

kasvava kristalli külge. Roheline ja roosa värv segunesid ja koos lõid nad hämaras toas kaleidoskoopilise valgusemängu, mille pimestavalt ilult ei suutnud kumbki vanematest pilku pöörata, isegi kui see nende silmad valutama pani.

Pulseeruv valgusemäng kestis vaid mõned hetked ja seejärel jäi kõik pimedaks. Šamaani käe ümber oli põrand täis süsimusta tuhka, millele valgus tumepunane veri teadjamehe haavadest.

Jar tuli teadvusele mõned hetked hiljem ja avastas ennast just sealt, kus ta lootis ennast leida. Ta naeratas ja ohkas kergendunult. Ajanud ennast istukile, nägi ta seda, et ka noormees oli tulnud teadvusele ja tõrjus nüüd vaevaliselt oma musitavaid ja kallistavaid vanemaid.

„Laske inimesel veidi toibuda,” naeris Jar ja märkas alles nüüd, mis olukorras tema enda käsi oli. „Pagan võtaks, ARLO, siin on tarvis natuke enamat kui lihtsalt õmblemine.”

„Sa oled hulemastki jagu saanud, mis see räbal käsi siis ära ei ole.”

* * *

Kaks päeva hiljem istus Jar laevas juhiistmel ja jõi teed. ARLO oli just lõpetanud oma diagnostikamooduli töö ning vuristas nüüd logi ette. Laeva ninakast käitumisest johtuvalt eeldas Jar niigi, et kõik süsteemid töötasid korralikult...

„Ja kuidas on meie viimase seikluse logiga? Oled sa selle juurde juba andmed kirja pannud ja katalogiseerinud?”

„Loomulikult.”

„Ja mis märksõnad sa juurde lisasid?” tundis Jar huvi.

„Kas see on nipiga küsimus?” imestas ARLO. „Loomulikult kristallid, k'hun, elektrišokk, seened, ...”

„Jah, aga kas ka dimensioonid ja ruumimõõtmed?” torkas Jar vahele.

„Dimensioonid ja ruumimõõtmed?” kordas ARLO. Tont seda šamaani võtaks, kes tema mõttetööst jälle aru saama peaks? Kuidas on seotud seened ja dimensioonid? „Ma ei tea, Jar, kuidas on seotud seened ja dimensioonid? Varasemast ajast saame lugeda, et nii mõneski kultuuris kasutasid šamaanid seeni hallutsinogeenidena ja...”

„Ei-ei, ma ei pidanud seda silmas.” Jar naeratas. „Ma mõtlesin hoopis midagi muud, kuigi jah, sul on õigus, et seentele saab läheneda ka selle kandi pealt. Minu kauged ametivennad nimelt uskusid, et teatud looduslike hallutsinogeenide tarvitamine aitab neil paremini suhestuda tarvitatava vaimse maailmaga. Ja seened viisid neid tõesti seente maailma.”

„Hookus-pookus...” hakkas ARLO taas vastama, ent Jar katkestas teda jälle poolelt sõnalt.

„Aga mitte seda ei pidanud ma silmas. Ma olen siin nüüd paar päeva selle asja peale järele mõelnud ja jõudnud järeldusele, et K'Huni vaimud suutsid oma tegevuse käigus tegelikult kuidagi kõrgemasse ruumimõõtmesse tungida ja need seened seal koobastes olid lihtsalt kõrgemas mõõtmes sündinud järeltulev põlvkond. See seletaks ka nende seente muundumise kristallideks.”

„Hüperkristalliseerumine,” võttis ARLO sõnajärje üle. „Kõrgema mõõtme aine surumisel meie ruumimõõtmesse kaotab kõrgema dimensiooni osake oma liikumisvabaduse ja see kajastub kristalliseerumisena.”

„Just. Ja ma olen päris kindel, et just seda me nägimegi. Viienda või kuuenda või tont-teab-mitmenda dimensiooni objektide sobitumine meie ruumi. Ja oma eluspüsimiseks vajasisid nad

selle mõõtme väge. Seepärast need kristallid oma ohvrite külge kinnitusidki – me olime nende jaoks patareid.”

„Ülimalt huvitav. Nüüd ma vähemalt tean, millega oma tänane õhtu sisustada,” kostis ARLO. „Uurin veidi teadustöid füüsika vallas.”

„Tee seda, mina aga sean ennast nüüd küll magama. Loodetavasti saab täna sõba silmale ja käsi ei tee enam seda pörgulikku valu.”

„Ma ei saa nanobottide tööd kiirendada, veakoefitsent on liiga suur.” ARLO tundus murelik.

„Ma tean, ma tean. Sellest pole midagi. Armid kaunistavad meest.”

Jar läks oma ruumi ning istus voodi otsale. Hetke mõelnud, tõusis ta korra veel püsti, võttis lauasahtlist pisikese läbipaistva purgi musta tuhaga, kleepis sellele sildi kirjaga „K’Huni hüperkristalliseerumine” ja asetas purgi siis oma trofeede ja abivahendite riiulile.

Interdimensionaalse päritoluga must tuhk, mis segunenud šamaani verega, on kahtemata kunagi ja kuskil vajalik väevahend.

Jutt: Tumeroheline unistus (Heinrich Weinberg)

Järgnev ei ole trikiga küsimus (nagu arvas mu peamehhaanik Merca), vaid tõestisündinud lugu. Paar kuud hiljem teevad sellised asjad isegi juba veidi nalja.

Kontakteerusin reede (31. mai) õhtul kella 1627 paiku, vahetult ussiurkest väljumise järel, Tumerohelise planeedi (jah – päriselt ka on selline nimi!) logistika- ja sideorbitaali auditiosakonna valvespetsialistiga (sest olen ju ometigi kuulekas laevakapten ja viisakas meisterkaupmees ja mida kõike veel ning nende Neymari süsteemi esinduse poolt mulle lahkesti edastatud kolme lehekülje pikkusel dokumendil oli ökosüsteemide diversiteedi, interplanetaarse invasiivliikide ekspansioonipreventatsiooni, elukeskkonna kestliku ja sotsiaalselt vastutustundliku arengu ning veel trobikonna vööriku ja veidra mõiste sekka ka ühe selgesti mõistetava sõna „looduskaitse” järele märgitud juhtnõor pöörduda orbitaali auditiosakonna poole – aeg palun endal lahkesti ise registreerida) ja uurisin, millal saaks audiitori pardale. Sain vastuseks: „Esmaspäeval, alates kella 0900-st.”

Olemaks täiesti kindel, et asi on selge, küsisin üle: „Kas pean sissesõiduloa ka hankima?”

Ei olevat vaja, sest Neymari süsteemi esindus ju saatis mu edasi.

Ehk siis nüüd see „mitte trikiga küsimus”: mida teeksid sina sellise vestluse peale?

Variant A: laekusid esmaspäeva hommikul kell 0900-ks avalikus navigatsioonimaatriksis antud orbitaali sissesõiduvektori lähtepunkti sooviga saada lähenemiskoodid, värsked telemeetriapakett ja leppida kokku audiitori tulek laeva inspekteerima? Variant B: võtaksid esmaspäeva hommikul kell 0900 ühendust tolli- ja immigratsiooniosakonnaga, et saaksid endale küsida sissesõiduloa?

Noh, mina, va lihtsameelne hing, laekusin siis esmaspäeva hommikul kell 0850-midagi lähenemisvektori alguspunti ja teatasin äärmiselt närviliseks muutunud logistikaosakonna valveohvitserile (mingi unise ilmega tädi kuvari holoväljas), et siin ma nüüd olen, paluks mulle lähenemiskoodid ja audiitor valmis panna.

„Nagu mis mõttes!?” vaatas mulle otsa üllatunud nägu. (Selguse huvides olgu öeldud: see pole sõna-sõnaline tsitaat!) „Ei-ei-ei, nii ikka ei saa. Pole meil siin mingeid koode valmis pandud. Telemeetria kõik puha värskendamata alles! Ja audiitoril pole ju täna hommikupoole vastuvõtu aegagi...”

Vaadati siis otsa minu veoselehtedele ja Neymari süsteemi esinduse logistikasektsioonist väljastatud dokumenditele, püüti helistada kuhugi (võibolla audiitorile, võibolla logistikutele), seletati midagi audiitorist, kes teostavat ülevaatusi hoopis ussiurke Neymari poolses otsas – tolles õnnetumas Viienda Ratta nimelises orbitaalis – ja lõpuks läks tädi teises otsas vaatama (Jumala eest, ma ei valeta – ta tõusis püsti ja läks füüsiliselt vaatama), ehk on audiitor ja logistikud oma kontorisse tööle laekunud.

Eks ma siis ootasin – kannatlikult – ja pöörnitsesin tädi poolt mulle vahepeal taustaks mängima pandud slaidiprogrammi jutukesi ja loosungeid ja klipikesi Tumerohelisest planeedist ja selle asutajate unistusest rajada jätkusuutlikku kolooniat, kus kõigil oleks ilus ja tore elada. Mõte juba kujunes, et ega siin ikka tulemuseni ei jõua küll, aga mine sa tea – vahest ehk juhtub ime? See pole nagu turule minek, et kui kaupa ei saa, siis on kahju küll, kuid vähemalt oli meeldiv jalutada. (Inimene ju vajab lõppude lõpuks liikumist ja värsket õhku.) Kaubalaevaga läbi mitme urke hüpe ja viiekuune edasi-tagasi teekond, kui lõpuks ei õnnestu teostada tehinguid sealsete kuulsate wifiga kalade ostuks, keda saab eksootiliste elukate

kollektioneerijatele edasi müüa, on ikka üks neetud raiskuminek.

Jah, wifiga kalad... Keegi naljahammas oli neid Tumerohelise planeedi pinnast 90% katvas ookeanis elutsevad, vaid hea fantaasia olemasolu korral kaladega sarnanevaid ühiselulisi elukaid hakanud wifiga kaladeks kutsuma, sest selgus, et nad peavad omavahel sidet raadiolainetega. Raadiolained olid neil nagu feromoonid ja tundlatega toksimised ja tantsud ja tiibadega edastatavad ultrahelisignaale Maa sipelgatel ja mesilastel. Nad suutsid parve (pesakonna?) piires luua oma „andmesidevõrgu“ ja parvedevaheline suhtlus (sealhulgas ka omavahelised mõõduvõtted, et mitte öelda sõjad) peeti lisaks füüsilisele kontaktile läbi selle raadioeetri. Kujutlege endale kübervõitlust pidavaid kalasid, kes teise parve jahiterritooriumi ja pesapaikade hõivamiseks kasutavad keerukaid raadiosignaale, ja te saate aru, miks need tegelased olid kollektioneeride ja teadlaste silmis kõrgendatud huviobjektiks.

Ühel hetkel ilmus tädi pildile tagasi. Ja ta oli kohtunud kolleegiga, kellega ilmselt olid suhted head, sest lobiseti toimuvast. Stiilis, et mis sa siin jalutad, paberid näpus. Vastus on sedapuhku nüüd sõna-sõnaline tsitaat: „...Neymari esindus saadab siia igasuguseid...“

See igasugune oli siinsamas nähtaval ja kuuldel, oodates oma esmaspäevaks, alates kella 0900-st lubatud pääsu orbitaalile ja audiitori kontrollkäiku. (Hiljem anti mulle head nõu, et need sõnad oleksin pidanud lausuma laia naeratuse saatel valju ja selge häälega. Mõnikord mõte lihtsalt ei tööta hommikul veel nii teravalt.)

Mis on siis loo moraal? Tumerohelise planeedi logistika- ja turvaosakonna valveohvitser oli ikkagi tõesõna veendunud, et kui talle inimene helistab reede õhtul ja tahab leppida kokku saabumist orbitaalile ja audiitori kontrollkäiku, siis peaks seesama kodanik helistama neile esmaspäeval alates kella 0900-st uuesti, et saada teada oma kokkulepitud aeg (ja lähenemiskoodid ja muu vajalik), milleks on 27. juuni. Sinna oli kõigest 24 päeva, aga pole hullu, mul ju laevas piisav toidu- ja õhuvaru...

Muidugi, kui ma soovin, siis jah – Neymari süsteemi esinduses, teate-küll-kellega saaks juba (!) järgmisel esmaspäeval, 10. juunil, asjad korda aetud. Tegelikult on ju ka kohaliku Ökoloogilise Diversiteedi Preventatiivse Protektoraadi ettekirjutus üksnes 10 päeva karantiini ja jälgimist ja rahu, ainult rahu. Niisiis mõtlesin ma, et aitäh, 27.juuni tundub päris mõnus, mulle kulukski üks puhkus ära – hea läbida kõigepealt inimestest külalistele ettenähtud ohutustamise protseduurid (ja karantiin), seejärel minna süstikuga alla sellesse lopsakasse loodusreservaati ning siis puhkus ja puha. Saab teha uurimistööd wifiga kaladest ja mine sa tea, võibolla on neil veel põnevamaidki asju, millest laias ilmas ei räägita.

>Mul muideks on nii pikad juhtmed, et tõeliselt vihaseks sain alles siis, kui lebasin puhastumoodulis, paljas nagu porgand, ning pidin laskma meditsiinidroonil oma soolestiku mikrofloora asendada.

PS. Tumerohelise planeedi logistikaosakonna töötajad on tööl reedeti kl 0730 – 1700; vt ja veendu ise: <http://www.dark.green/incoming.php>. Seega võinuks eeldada, et mulle reede õhtul kl 1627 juhtnööre jaganud valveohvitser ikka teab, mida räägib. Aga väärad eeldused on loomulikult sissejuhatuseks igale suuremale jamale ja kõik see muu jutt.

Pistised, mis mul olid varutud kohaliku süsteemi õlitamiseks (universaalsed ärikulud), võeti lahkesti naeratades vastu ning kinnitati mulle, et olgu ma mureta, nüüd laabub kõik palju sujuvamalt. Parasjagu siis, kui arvad, et sa oled siin ilmas juba kõike näinud, suudavad inimesed sind ikka üllatada.

Kirjutatud 2020. aasta Estconi jutukirjutamise töötoas.

Jutt: Karu (Markii de Parm)

Lõpuks olen ma saanud jälile saladusele mida minu eelkäijad nii kaua on otsinud. Aegade algusest peale oleme teadnud, et meie, šamaanid, oleme tavainimestest paremad, tugevamad, väekamad. Oleme meie ju need, kelle poole pöördutakse, kui on mädanik varbas, laste saamisega probleeme, kurvameelsus, vili ikaldub või ihaldatu tunnetele ei vasta. Oleme looduse iidseid saladusi otsinud ja uurinud tuhandeid aastaid ning neid edasi andnud järgmistele põlvedele. Aga nüüd olen ma lahendanud saladuse, mis annab šamaanidele võimed, millesarnaseid me kunagi kogenud ei ole. Pean leidma karu...

Täna leidsin viimaks karu jäljed, mis juhatavad mind koopani. Kas tõesti siin ta end peidabki? Ma ei taha karu ärevile ajada, seega jätan koha meelde ning lahkun.

Öösel ei saa ma und. Aina mõtlen karule, kehas on rahutus ning uus võõras tunne, mida ei oska kuidagi seletada – nagu oleks nõidumine valesti läinud ning putukad mulle kõhtu sumisema pannud.

Tõusen voodist juba varavalges. Terve päeva olen rahutu ja ootusärev, ei suuda millelegi keskenduda. Pärastlõunal määrin end kokku inimlõhnna varjavate salvidega ning kiirustan karu koopa suunas. Liginen täna teiselt poolt, et end mitte välja anda. Juba eile märkasin laia võraga puud, mille otsast on hea märkamatuult koopasuud jälgida. Ronin puu otsa ja võtan nii mugava asendi kui saan. Aeg venib ning seni mind vallanud erutus hakkab väsimuse ja ebamugava asendi mõjul taanduma. Närin mõned kaasavõetud ergutavad taimelehekesed ja loodan, et nende lõhn mind välja ei anna. Lõpuks, kui õhtuhämarus on metsale laskunud, näen koopasuul välgatamas midagi pruuni. Väsimus ja tüdimus taanduvad hetkega ning kõik öösel mind piinanud tunded naasevad. Olen erk ja pingul.

Karu astub koopast lagendikule, nuhutab kahtlustavalt õhku, ajab end tagakäppadele ja mõiratab. Tema hääles kostub hoiatus. Suudan vaid tardunult vaadata ning peast käib läbi mõte: „Ta on täiuslik”. Kõhus sumiseb nii kõvasti, et karu peaks seda samuti kuulma. Tundub aga, et ta ei märka midagi, sest laskub taas neljale käpale ja kõnnib metsa. Ma ei julge alla ronida, sest ei tea, kaugel karu on ja millal ta naaseb. Veedan öö puu otsas, ebamugavas asendis, kõikudes une ja ärkveloleku piiril. Vahepeal tundub, et nägin und ja karu ei olnudki. Kui ta taas aovalguses lagendikule ilmub, saan aru, et kõik on tõsi ning ma olen leidnud lõpuks otsitava, kes on täiuslikum, kui ma oma metsikuimates unistustes loota julgesin.

Karu teeb uuesti läbi õhu nuhutamise, tagakäppadele ajamise ja mõirgamise rituaali – tundub, et see on midagi, mis tuleku ja minekuga kaasas käib – ning siseneb koopasse. Ma julgen puu otsast alla tulla alles tükk aega pärast tema kadumist, kui väljas on juba valge. Koperdan valutava keha ning segaste tunnetega koju ning langen voodile. Magan terve päeva ja öö.

Järgmised päevad on üksteisega äravahetamiseni sarnased ning mööduvad nagu unenäos. Päeval viin karu koopa juurde maiustusi, mida arvan talle meeldivat, lähen ise tagasi koju ning veedan öö rahutult asemel väherdes ja karule mõeldes. Varahommikul suikun unne, et mõne tunni pärast taas ärgata ja tormata koopa juurde vaatama, kas täna on karu midagi minu pakutust sünninud. Mitmed päevad pidin pettuma, sest toit oli puutumata või olid seda maitsnud vaid väikesed loomad, mitte karu. Ka mina ei söö neil päevil midagi. Lihtsalt ei suuda. Erutus,

iha ja pinge on nii suured, et muuks minu sisemuses ruumi ei jätku. Iga päev avastada, et karu ei ole jälle minu ande puutunud, viib mind üha sügavamasse meeleheitesse.

Ühel hommikul saavad mu piinad leevenduse – karu koopa juurde jõudes saan aru, et täna öösel on ta mu annetuse vastu võtnud ning söönud natuke mett ja marju. Mind valdab joovastus ning samas ka meeletu nälg. Kargan järelejäanud toidu kallale ning kugistan seda peaaegu neelamata. Minu karu on lõpuks mu pingutusi märganud! Ta on aru saanud, mida ma tema vastu tunnen. Seda poolikut meekärge on puudutanud karu huuled, neid marju on kahmanud tema käpp. Ma tahan selle kõik endasse ahmida, sest nii tunnen ma end karule lähemal ja saan natuke leevendust mind valdavale erutusele.

Täna viin uue toidu ja jään taas puu otsa valvama. Ma tahan näha, kuidas karu selle avastab ja sööb.

Öö hakul astubki karu koopast välja, nuhutab õhku, ajab end tagakäppadele ja möirgab hoiatavalt. Siis aga laskub taas neljakäpakile, suundub otsejoones minu toodud toidu poole, istub ja asub sööma. See vaatepilt erutab mind ning ma lasen tahtmatult kuuldavale oige. Karu tõmbub pingule ning tõstab pea – varjuda ei ole kuhugi. Meie pilgud kohtuvad ja ma tunnen, et aeg peatub. Värin, mis mu keha läbib, kukutab mu peaaegu puu otsast alla. Proovin tasakaalu taastada, mis katkestab meie silmsideme. Karu ajab end püsti ning kaob metsa.

Otsustan riskida, laskun maapinnale ja järgnen karule. Algas on lihtne, jäljed on hästi näha ning pimedus ei ole veel maad võtnud. Varsti aga ei tea ma enam, kus ma olen, kas lähen üldse õiges suunas ja kuhu ma jõudma pean. Taas on erutus matnud kõik muud tunded ja summutanud ka mõtlemisvõime. Ma lihtsalt lähen – kõnnin ja otsin – ainus siht on kasvõi korra, kasvõi kaugel, kasvõi veel üks kord teda näha.

Ootamatult kuulen eespool oksapraksatust ja tardun. Pingutan nägemist, et mõista, mis heli tekitas, aga ei näe midagi. Järsku tajun enda selja taga liikumist ja kuulen vaikset urinat. Pööran aeglaselt ringi ning seisan vastamisi karuga. Tunnen sisemuses erutusega segunevat õudust kasvamas. Karu ajab end tagakäppadele ja möirgab. Ma tahaks joosta ja põgeneda kaugele, aga seisan justkui paigale naelutatult ega suuda midagi teha. Hirm halvab ja erutus paneb värisema. Karu laskub uuesti alla, astub sammu lähemale ning seisab nüüd mulle väga lähedal. Kui ainult suudaksin liigutada, ulataksin teda puudutama, et tunda käe all tema karva ning tajuda südamelööke. Olen aga jätkuvalt tardunud ning vaatan ainiti karule silma. Kuid minu pilk ütleb kõik, mida suu ja keha ei suuda. Kogu nädalaid kestnud igatsus ning kohtumise joovastus on minu silmist näha ja karu saab aru. Ta astub sammukese veel lähemale ning nuusutab mind – minu nägu, juukseid, käsi. Nina liigub aina madalamale, kuni puudutab mu tukslevat jalgevahet. Sel hetkel vabanen tardumusest. Ma tõstan käed ning surun need karu kasukasse. Naudin tema karmi karvasust mu naha vastas, tema lõhna ja tugevaid lihaseid, mis naha all liiguvad. Just seda olengi ma igatsenud! See on hetk, mille nimel olen elanud!

Karu eemaldub minust ja ma tunnen pettumust. Haaran ta peast ning suunan seda taas enda poole, kuid karu on tugevam. Ta vaatab mulle käskiva pilguga otsa ning mu käed langevad alistunult. Piisab vaid kiirest käpaliigutusest ja järgmisel hetkel ripuvad riided puruks rebituna ja kasutult mu ümber. Heidan viimsedki riidejäänused ült ning haaran uuesti karust. Nüüd laseb ta mul oma pead enda poole juhtida ning asub keelega mu alasti keha lakkuma. Kiirustamata, põhjalikult, nautides. Sulen silmad ning andun täielikult. Ühel hetkel toob karu mind reaalsusesse tagasi, haarab must käppadega ning sunnib nõudliku urina saatel pöörama. Mõistan, mida ta tahab, keeran ümber ja laskun käpuli. Tean, mis nüüd tuleb ning minu erutusest ähmasesse ajju libiseb mõte: „Nüüd see juhtub! Nüüd lõpuks saan võimu, millesarnast pole kunagi kogetud. Ja veel nii meeldival viisil!” Selle ja kõik muud mõtted pühib

peast karu, kes tungib jõuliselt minusse. Ahh, milline õndsus! Milline taevalik nauding! Ma soovin, et see ei lõppeks iialgi!

Tunnen pinget kõhus kasvamas ja kerkimas aina kõrgemale ja kõrgemale. Tunnen orgasmi liginemas ja tajun karu liigutuste kiirenemisest, et ka tema tipp ei ole kaugel. Ja siis see saabubki, õnnis vabanemine karuga ühtides, mis peaks vanade šamaanijuttude järgi kaasa tooma kõikide saladuste paljastumise. Tunnen karu seemet enda sisse purskamas, tunnen tema viimaseid jõulisi tõukeid. Õnnelik naeratus valgub mu näole ja äkki – terav valu ja pimedus!

Karu tõmbab oma suure riista šamaani elutust kehast välja, heidab otsast rebitud pea eemale, laskub neljale käpale ning suundub koopa poole.

Lõpuks on ta otsingud ja peibutused lõppenud ning ta on omandanud võimu ja teadmised, millesarnast ükski karu pole kunagi kogenud.

Tõlkejutt: Surma hääl (Gareth D. Jones)

Ust korterisse valvas rahuohvitser, kõik kuus kätt ta lainelise rinnaplaadi peal ristatud. Erkpunane teenistuspael oli tugevas kontrastis tema tumehalli nahaga. Inspektor Ek-Lo-Don läbis koridori, ta põrandasõrad autoriteedi rütmi koputamas. Valvur tervitas ta lähenemist oma ülemiste kesksõrgade alandlik-professionaalse lõgistamisega.

„Kas keegi on sees käinud?” küsis Ek-Lo-Don, vaikselt oma välislõuga plagistades.

„Ainult keha asukoha kindlakstegemiseks.”

Valvur astus kõrvale ja Ek-Lo-Don surus ennast läbi ukse sooja ringlihase, mis andis järgi tervitava pominaga. Sees oli hämar ja soe. Jalamatt andis ta sõrgade all järgi joviaalselt heliseva krõpsatusega ning tõusis tagasi üles usinalt kõlava tervitava sahinaga. Inspektor kallutas pead: huvitav kombinatsioon.

Tuba oli suur ja ovaalne, palju suurem tavapärasest. Neli diagonaalis vastastikku asetsevat ukse-ringlihast viisid, ta oletas, magamismabrisse, ekskreetooriumisse, kestumisruumi ja panipaika. Seinte ääres asetses hulk kõrgekvaliteedilist mööblit: laudad, toolid, sülemlemisdiivan, vitriinkapp. Toa keskel, keha.

Inspektor astus edasi ja kummardus üle lahkunu. Varases keskeas isane hallikas-rohelise naha ja tuhmide hooldamata sõrgadega. Puudusid selged märgid vägivallast, haigusest või planeerimata kestumisest.

Ta käis aeglaselt ümber toa. Polnud ühtegi märki kaklusest, see-eest mitmeid hooletusest. Tolm oli erinevatele pindadele kogunenud, ringlihas, mis viis magamistuppa, rippus lõdvalt. Vitriinkapp oli korrast ära, paljud karikad olid lükatud tahapoole, et ruumi teha tühjale kandikule, mis oli liiga mardikate jäanustest lillat värvi värvunud. Ta tõstis ettevaatlikult kandiku oma pea juurde. Ei mingit häält. Mardikad olid söödud vähemalt mitu tundi varem, kui nende jäänused vait olid.

Kandiku ettevaatlikult käest pannud, pööras ta tähelepanu karikatele, neid austusega käsitledes. See oli omapärane segu auhindadest akadeemilise suurepärasuse ja spordivõimekuse eest. See sobis kokku sissepääsu juures olnud matiga. Kõigil oli surnud isase nimi: Lak-Do-Sil. Ükski ei olnud uuem kui tosina aasta-aja tagune. Ta pani need ettevaatlikult kappi tagasi, hoolikalt ritta seades, et need ei häiriks kadunu perekonda. Üks karikas tundus kadunud olevat; karikate arv ei olnud sama, mis jälgede arv tolmus.

Ta kummardus keha kõrval ühe eriti ebameeldiva tegevuse jaoks. Oma alumiste kesksõrgade abil kangutas ta lahti isase välimised lõuad ja vaatas lähedalt siselõuga. Lika jäljed olid vanad ja sissesööbinud, kindel sõltlase märk. Ta lasi lõugadel selle jäleda pildi kohal tagasi kokku klõpsatada. Ainult ta sülemlemiskaaslane oli kuulnud ta siselõua intiimset lõginat ja sedagi vaid sülemlemiskordadel.

Sõltuvus ei põhjustanud surma, ainult oimetust ja lohakust. Ta raputas laipa õrnalt küljelt küljele. Kerge tilisemine. Ta nõjatus lähemale ja raputas laipa tugevamini. Lika mardikad helisesid pärast söömist veel mitu tundi, aga miski selle juures ei kõlanud õigesti.

Ta tõusis ja läks läbi ringlihase hoiuruumi. Kaheteistkümnel riulil olid kõikisugu konteinerid, aga see, mida ta otsis, oli otse ees, sõltlase jaoks kergelt kättesaadavas kohas. Mitukümmend pruuni mardikat roomas ja ukerdas vaikselt läbipaistvas klaaskastis, lootusetult väljapääsu

otsides. Ta võttis kasti hoiuruumist kaasa ja pani selle lauale.

Ek-Lo-Don haaras kastist mardika ja purustas lõugadega selle kesta. See tilises surres rõõmsalt ja Ek-Lo-Don sülitas jäänused lauale, kus see jätkas tilisemist purpurpunaseid vedelikke välja ajades. Terav ahvatlev maitse tilkus Ek-Lo-Doni keelele ja ta ta äärepealt tõstis katkise kesta üles, et see endale suhu visata. Ta hoidis oma sõrad raudse tahtejõuga paigal. Ta ei võinud sellele teele naasta.

Mardikas ei häälightsenud päris õigesti. Ta vaatas ettevaatlikult klaaskasti. Mõned mardikad liikusid uimasemalt. Ta tõstis ühe üles ja vaatas seda lähemalt. See oli kraad tumedam kui oleks pidanud, alumine külg sileda asemel vöotidega kaetud. Metsikud lika-lika mardikad. Sama maitse, sama eufooriat tekitav efekt, väga sarnane surmahäälitsus, aga mürgine. Mõned oleksid üle elatavad, aga liiga palju oleks surmav. Umbes neljandik mardikaid kastis tundusid olevat lika-likad. Nad olid aeglasemad, kergemad püüda. Sõltlane tõenäoliselt oleks neid palju kätte saanud ja süüdnud. Lak-Do-Sil oleks saanud neid osta ebaausa diileri käest või võib-olla ta oli piisavalt meeleheitel, et ise korjamas käia.

Ta naases Lak-Do-Sili laiba juurde ja raputas seda uuesti. Just, see oligi see. Oma metsikute, mürgiste sugulaste poolt rikutud lika mardikate kõlin. Vastusega rahul olles kutsus ta rahuohvitseri kehaga aitama. Nad lükkasid selle ekskreetoriumisse ja panid süsteemi täisvõimsusel tööle.

Kuid üks karikas oli puudu. Ek-Lo-Don seisis ja mõtiskles sel ajal, kui valvur korterist uuesti lahkus. Oli ebatõenäoline, et Lak-Do-Sil oleks selle pannud kuhugi mujale ning jälg tolmus näitas, et see oli olnud oma kohal veel suhteliselt hiljuti. Esmane, erapooletu ülevaatus tehtud ja esmane surma põhjus tuvastatud, oli aeg sukelduda surnud isase minevikku ja hakata ta elu mõistatust kokku panema.

Ek-Lo-Don võttis oma kõhupaunast välja väikse infoseadme. Tumepruun bioware sidus end korteri keskusega, kinnitas sellele Ek-Lo-Doni õiguseid ja laadis alla selle endise elaniku informatsiooni. Enamik sellest ei omanud mingit tähtsust – niiskuse ja päevarežiimi seaded, helikogu – aga sel ajal, kui andmed üle infoka roomasid, otsis Ek-Lo-Don asju, mis maaliksid pildi ohvri elust. Seda polnud palju. Lak-Do-Sil paistis olevat olnud suhteliselt eraklik juba enne seda, kui likasõltuvus ta elu üle kontrolli haaras. Kirjas oli vähe äripartnereid ja veel vähem isiklikke tuttavaid. Polnud märke sellest, et ükski neist oleks korterit külastanud. Lähiminevikus polnud midagi, mis oleks seletanud, miks ohver nii heas korteris elas. See oli nähtavasti ta varasemate aastate saavutus.

Lõpuks ta jõudis kõige huvitavamate kirjeteni ja peatas ekraanil esitluse, et uurida karikate loendit. Ta luges need lehitsemise ajal üle. Kadunud ese oli neljateistkümne aasta tagune võidukarikas kohalikult intelligentide võistluselt. Sel ei olnud mingit materiaalist väärtust või muidu see oleks võinud olla maha müüdud likasõltuvuse rahastamiseks. Samavõrd oli see veider asi, mida varastada.

Ta lahkus mõtteis olles ja liitus valvuriga. Tagapool koridori viletsamas otsast kõõritas vanadusest kuivetonud pea huvitatult nende suunas ühest ukseavast ja kadus siis sisse tagasi.

„Naabritelt tuleb küsida standardküsimused,” lausus Ek-Lo-Don. Valvur vastas kinnituseks lõgistades ja läks seda tegema.

Ek-Lo-Don vaatas hindavalt ukse ringlihist. See oli väljast piinlikult puhas nagu ülejäänud koridorgi. Kõik mahaaetud rakud jäaksid sisemise ääre külge, ohvrit kodust väljumisel maha hõõrutuna. Ta võttis kleepkaani selle kandesilindrist ja hõõrus kleepuvat elukat mööda sisemisi ääri üles ja alla, lastes sel koguda rakkusid oma kaitsva lima sisse hilisemaks seedimiseks.

Kahjuks pidi vaene loom jääma näljaseks oma raske töö järel, kui rahuteenistuse tehnikud temast rakud analüüsiks eemaldasid, kuid Ek-Lo-Don oli kindel, et nad pakuvad sellele lohutuseks mõne teise hõrgu suutäie. Ta asetaskaanitagasi silindrisse ja klõbistas uksest eemale, jättes valvuri küsitlusi läbi viima.

Rahuteenistuse peakorter oli paljudest omavahel ühendatud munakujulistest osadest koosnev pikk madal hoone. Inspektor Ek-Lo-Don jagas suurt, kumeraseinset kontorit mitme kolleegiga. Ta klõpsus nende suunas tervitusi ja nähvas ärritunult ametnikule, kes proovis ruumist välja saada. Väike sootu tööline oli koormaskandesilindrite hunniku all, mis olid ebakindlalt segiläbi ta ülemistele kesksõrgadele laotud. See kummardas ja lõgistas närviliselt, sööstes Ek-Lo-Doni selja taha ning ära teise ruumi. Inspektor vajustänuilikult oma konsoolitooli sooja kookonisse ja lõdvestus selle käsnja sisu vastu.

Selleni, kui labor saaks kaani küljest võetud rakkude kohta raporteerida, oli vähemalt paar tundi aega. Ek-Lo-Don laadis info oma infokast üles palju võimsamasse kontorivõrgubio-ajusse ja pani selle tööle – otsima mustreid, seoseid, anomaaliaid ja kokkusattumusi. Sel ajal kui konsool sumises ja lainetas, nõjatus ta toolis tagasi ja sulges oma silmade sisemise lau, kattes kinni reaalamajas nägemise, nii et ta saaks taas vaadata mälupilti Lak-Do-Sili korterist. Sel ajal, kui nägemus ennast ta silmalau peal maha mängis, kasutas ta vabadust uurida stseeni iga osa, olemata enam seotud ühe tähelepanupunktiga, nagu ta oli reaalamajas olnud.

Korteris ei olnud palju näha, isegi teistkordsel vaatlemisel. Surnud isasele kuulunud mööbli kogus oli minimaalne, ta omand vähene. Ta järgnes taasesitusele hoiuruumi, kus ta tähelepanu tookord oli olnud lika mardikatel. Seekord ta märkas riul kõrgemal ja üks koht kõrval avamata sõralaki purki. See oli sama sorti kui see, mida Ek-Lo-Don ise kasutas, kena uus helelillat värvi disain, mis oli välja tulnud vaid mõned nädalad tagasi. Täiesti tavaline asi igaühe kodus, aga ebatavaline kasimata sõltlase puhul. Ta vaatas tähelepanelikult, kui vaatepunkt tagasi keha juurde jõudis, ja uuris Lak-Do-Sili sõrgu. Need olid tuhmunud ja kraabitud. See isane ei olnud ilmselgelt neid tükk aega lakkinud, seega miks ta oleks pidanud uue lakipurgi ostma?

Rahuloleva virvendusega teatas Ek-Lo-Doni konsool, et oli oma andmeanalüüsi lõpetanud. Ühelgi ohvri tuttavatest ei olnud mingit seost likasõltlaste ega -müüjatega ning neil polnud tõsisemaid kuriteokirjeid kui avalik kestumine. Kaks tuttavat olid ohvriga koos intelligentide võistlustel osalenud ning üks neist oli varem kõrvalkorteris elanud.

Rahuohvitser, kes oli olnud kortermajas, saabus ja andis üle oma infoka. Ek-Lo-Don sidus selle oma konsooliga, laadis alla naabritega tehtud intervjuud ja saatis ohvitseri tehnikutele naabrite rakunäidiseid viima ning likamüüjate asukohtasid kindlaks tegema. Sõltlased muutusid mugavaks ega suutnud millelegi, mis nende tavarutiinist välja jäi, keskenduda. Surnud isase tarnija pidi kohalik olema.

Allalaetus oli üksteist intervjuud ja ohvitser oli kolm neist ära märkinud. Esiteks, tähelepanust hoiduv isane koridori lõpus, kes vaevu vastas küsimustele, aga kes näitas märke agressiivsest lõuavärinast, kui Lak-Do-Sil nime mainiti. Teine oli häbelik emane, kaunistatud rinnaplaadiga, kes tunnistas korduvalt korteri külastamist, et pakkuda sõltuvuse vastaseid nõuandeid; tundus, et see oli tema hobi. Ta ei paistnud ennast surma pärast ebamugavalt tundma. Ek-Lo-Don tundis kolmanda näo ära kui vana mehe, kes oli teda koridoris pörnitsenud. See isane oli järsk, peaaegu isegi vastanduv. Ta tunnistas, et talle ei meeldinud ta lahkunud naaber, kellega tal olid mitmel korral vaidlused olnud. Need vaidlused olid selgelt olnud tühiasjade üle, mille üle polnud tingimata vaja tappa. Mitu teist naabrid kinnitasid nende vaidluste toimumist. Ek-Lo-Don lehitses kiirelt läbi nende intervjuude, uskudes ohvitseri arvamust, et need olid vähetähtsad.

Selleks ajaks oli õhtu saabumas ja suur kollane päike oli madalal horisondi kohal. Ek-Lo-Don lülitas oma konsooli unerežiimi, milles see alateadlikult jätkaks uurimise andmete üle mõtlemist ja võimalik, et jõuaks hommikuks uute järeldusteni.

Ta lasi enne tõusmist oma meelel pikast kontsentreerumisest puhata. Kutsumata tõusid sinna mõtted ta sülelemiskaaslasest, Se-Se-Lin-Dorist, sellisena, nagu ta oli tol päeval, kui nad esmakordselt kohtusid. Noor ja roheline ja läikiv. Ta oli ammu oma meelest ajanud pildi ta õnnetusejärgsest katkisest kehast. Õnnetus, mis oli jätnud ta ellu sellise tohutu augu. Augu, mida ainult lika mardikas paistis täita suutvat.

Ta vihkas seda tüüpi uurimisi, mälestusi, mida see üles äratas. Se-Se-Lin-Dori surm oli õnnetus, sinna ei saanud midagi parata. Tema võimu kahanemine, tema kasvav suutmatus edukalt lahendada ka kõige otsejoonelisemaid kuritegusid, oht saada Rahuteenistusest välja heidetud. Need olid asjad, mis panid ta ennast lika käest vabaks murdma. Nüüd oli ta sõltuvuseks õigluse taga ajamine.

Oli veel vara, kui Ek-Lo-Don kontorisse tagasi läks. Taevas oli vaevu oranžikas ja ainult mõned sootud töölised ajasid omi asju unistel avenüüdel. Ta oli esimene kontorisse-jõudnu ja ta jõi kannutäie karva mahla sel ajal, kui ta konsool ärkvele värises.

Rakuproovide analüüsid olid laborist öö jooksul üles laaditud. Olid kolm isikut, kelle proovid olid piisavalt uued, et huvitavad olla: emane amatöörnõustaja, vaidlev naaber, kes polnud maininud korteris käimist, ja üks Lak-Do-Sili tuttavatest intelligentide klubist. Kolme Lak-Do-Sili korteri lähedal asuva likamüüja asukohad olid tema jaoks samuti ära märgitud.

Pärast parima marsruudi üle juurdlemist lahkus Ek-Lo-Don oma kontorist, et külastada intelligenti Ak-Ron-Bari. Polnud piisavalt aega kulutada, et selline pikk tee jala ette võtta, seega ta kutsus paari töölisi. Need kaks põlvitasid tema ees ja ta astus neile selga. Ta plõksus käskivalt ning nad galopeerisid mööda avenüüd edasi, viies teda kiiresti läbi tiheneva jalakäijate voo. Linna läbides möödusid nad madalate kuplitega hoonete ridadest, mis olid värvitud pehmetes värvitoonides, ja sisenesid linnaosasse, kus olid kodud mis olid küll vanad ja kulunud, aga siiski veel väärrika välimusega.

Ak-Ron-Bari kodu uksekell vilistas ülbet intelligenti.

Ukse ringlihas lõtvus hetk hiljem ja Ek-Lo-Don surus ennast sellest läbi pimedusse, jättes töölised päikse kätte mõnulema. Ta peatus, et oodata, kuni ta silmad valguse erinevusega harjuvad. Ei olnud mingit muutust, vaid pilkane pimedus. Korraga tundis ta pööritust ja sirutas välja oma ülemised ja alumised kesksõrad, et end tasakaalustada. Need ei ulatunud millenigi. Ta vajus ettepoole ootamatus teadmises, et põrand kaldub temast eemale.

Ta kukkus tundmatusse.

Järk-järgult hakkas soojas valguses paistma väike ümmargune ruum ja Ek-Lo-Don ajas end oma tagasõrgadele püsti. Üleval viis kaldtee pimedusse, see oli väljaspool ulatust ka siis, kui seal oleks olnud mõni tugi, mille abiga ennast üles tõmmata. Lõksus.

Siis täitis valgus ruumi augu kohal ja väike nägu piilus üle serva.

„Ma ei tea teid,” ütles isane.

„Ei,” vastas Ek-Lo-Don tõredalt.

Nägu kadus. Veidi hiljem langetati kaldtee alla Ek-Lo-Doni juurde ja see võttis vöbisedes

ronitava kuju. Ta ronis kohmakalt tagasi üles esikusse ning kaldtee libises sujuvalt oma kohale tagasi. Ta pöördus aeglaselt ümber ja pörnitses väikest, hämmeldunud isast, kes teda omakorda vahtis.

„Ma olen inspektor Ek-Lo-Don rahuteenistusest.”

„Tõesti? Mida te mu kodus teete?”

„Uurin ühte surma.” Ta tõstis oma kesksõrgu kergelt oma autoriteedi rõhutamiseks. „Miks te proovisite mind lõksu püüda?”

„Ah see,” Ak-Ron-Bar žestikuleeris ükskõikselt. „Lihtsalt üks variant sisenemismõistatustest, mida intelligendid harrastavad”.

„Sa püüdsid mu auku lõksu.”

„Jah.” Ak-Ron-Bar kõlas pettunult. „Intelligendid on harva rahuteenistuse liikmed”.

„Sellest hoolimata...”

„Asi selles ongi, et te ei suutnud jagu saada mõistatusest, mille ma lõin, ja ohutult siseneda.”

„Miks peaks selline mõistatus vajalik olema?”

„Mõistus,” ütles Ak-Ron-Bar. „Intelligentide hulka kuuluvad testivad üksteist sellistel viisidel pidevalt.”

Ek-Lo-Don mõtles selle üle hetke. „Ja kas sa oled hiljuti testinud Lak-Do-Sili mõistust?”

Ak-Ron-Bar viibutas põlglikult sõrga: „Ta ei olnud Intelligenti tiitlit ära teeninud.”

„Mispärast?”

„Ta järelusvõime oli pealiskaudne, ta teadmised päheõpitud, mitte intuiitsed. Tema võidud intelligentide lõppvõistlustel saab pigem omistada pettustele kui geniaalsusele.”

Ek-Lo-Doni tabas mõte: „Sa räägid temast minevikuvormis.”

„Tõepoolest. Ta on surnud.”

„See ei ole laialdaselt avalikustatud. Kuidas te sellest teate?”

„Te uurite surmajuhtumit. Te küsisite ta kohta. See järelus on nii lihtne, et ma häbistan ennast selle seletamisega.”

„Ja kui hiljuti te külastasite Lak-Do-Sili?”

„Kaks päeva tagasi. Tal ei olnud mõistatust valmis pandud.”

„Üks tema intelligentide karikatest on puudu.”

„Las ma lahkan teie mõttekäiku,” ütles Ak-Ron-Bar, „et aega säästa. Mitu aastat tagasi võitis Lak-Do-Sil karika mille kohta ma arvan, et oleks pidanud mulle minema, seetõttu ma külastasin ta korterit, tapsin ta ja võtsin karika endale.”

„Kas te võtsite karika?”

„Jah. See oli õigustatult minu. Lak-Do-Sil ei suutnud mu väite tõesuse vastu vaielda”.

„Kas te tapsite ta?”

„Selleks ei olnud mingit vajadust. Ta hale sõltlasolek tegi isegi temaga vaidlemise vaevu mõtekaks. Ma ei saanud võidust mingit rahuldust.”

„Ja te ei jätnud talle lahendamiseks potentsiaalselt surmavaid mõistatusi?”

„Ta ei suudaks lahendada midagi, mille ma välja mõelda võiksin.”

„Siis te oleksite võinud kindel olla, et ta sureb pärast seda, kui te ta korterist lahkunud ja koju tagasi jõudnud olete.”

„Loomulikult. Kui mul peaks tahtmist olema.”

„Te ei tundu muretsevat, et te võite kahtlaselt kõlada.”

„Inspektor,” Ak-Ron-Bar hääles oli väsimus, „ei ole ühtegi loogilist põhjust, miks ma peaks Lak-Do-Sili tapma.”

„Loogika on harva asjasse seotud,” ütles inspektor. „Võib juhtuda, et pean teiega uuesti rääkima.” Ta pöördus ja surus ennast läbi ukse.

Alandlikud töölised vaatasid üles ja jooksid ta juurde. Ek-Lo-Don hüppas neile selga ja suunas nad Lak-Do-Sili korteri suunas.

Kvartal enne sihtkohta laienes avenüü väljakuks, millel asetsesid ümarad valged varjualused. Ek-Lo-Don peatas oma töölised kohtukella juures ja läks meeste, naiste ja tööliste hulka, kes kõndisid kaupu ostes lettide vahel. Müüjad lõgistasid oma sõrgu ja trummeldasid laudu trummirütmidega, et kuulutada oma kauba väärtust, stiilikust, kasulikkust või kergemeelsust. Paljud jalakäijad andsid Ek-Lo-Doni ilmse autoriteedi ees teed, eriti töölised, kes ruttasid innukas alandlikkuses kõrvale.

Esimest rida domineerisid toiduga kaetud lauad: karva marjad ja mahl, ribad kuivatatud lehtesid ja värsked juurikad. Tosin sorti mardikaid oli saadaval marineeritult, vürtsitatult, röstitult või hoopis elusalt ning ahvatlevalt vingerdavatena. Neist möödudes hoidus ta ahvatlusest paari proovida. Toidulettide järel tulid kabiinid, kust sai osta rinnaplaadile kaunistusi või lasta seda graveerida, lasta sõrgu lakkida või töölisi märgistada. Uksevaibad seisid suurtes hunnikutes ja neid sai lasta kohapeal isikupärastada. Välja pandud oli kõiksugu mööbliesemeid, lakipurke, informatsiooniseadmeid, kasutuskõlblikke tööriistu ja iluasju.

Väljaku tagumises osas muutusid putkad väiksemateks ning tooted odavamateks. Lõpuks jõudis Ek-Lo-Don lika mardikate müüja – seaduslik, aga auväärne amet – leti juurde. Ta oli neist kaua hoidunud – see koht tõi tagasi musti mälestusi. Müüja vaatas närviliselt üles ja astus väikse sammu tagasi.

„Ma olen rahuteenistuse inspektor,” teatas Ek-Lo-Don, „ma tahan teiega ühest asjast rääkida.”

Likamüüja avas oma välislõua, justkui vastama hakates, aga pöördus siis ja põgenes. Ta astus läbi müügiputka tagaseinas oleva lapatsi ja oligi läinud. Ek-Lo-Don hüppas üle leti ning järgnes.

Teispool lapatsit leidis ta end palju kitsemas maailmas, mis koosnes putkade vahel olevatest vahekäikudest, üksteise peale laotud kaubakastidest ja puhkepausi pidavatest putkapidajatest, kes pragnenud karikatest jooki rüüpasid. Inspektorist palju väiksem likamüüja pugus üle ja ümber takistuste, keerates ja pöörates putkade vahel ja läbi aukude nende vahel, mida ta ilmselgelt väga hästi teadis. Ek-Lo-Don rabeles talle järgi, kasutades oma suuremat kiirust ja jõudu, et järel püsida ja kõrvale lükata need, kes liiga aeglaselt ta õigust tunnustasid ja kõrvale liikusid.

Kaupleja püsis temast mõned kehapiikkused ees, surus end läbi lapatsi ühe teiseputka tagaosasse. Ek-Lo-Don hüppas talle järele ja kukkus kastide ja tööliste hunnikusse, mis oli

laviinina ümber lükatud kaupade keskele kuhjunud.

Nende kõigi all rabeles likamüüja. Ek-Lo-Don haaras oma suure ülemise kesksõraga tal kaelast ja tiris väiksema isase tagasõrgadele püsti.

„Ärge enam põgene,” ütles ta, „kui te ei taha kohitsetud saada.”

Kaupleja tõstis allaandmise märgiks kõik neli kesksõrga üles. Ek-Lo-Don lehvitas oma töölistele, et need segaduse ära koristaks, ja juhatas kaupleja läbi katte vaiksemale teenistustänavale.

„Miks te põgenesite?” nõudis ta.

„Ma olin mures oma ... putka rendi pärast,” ütles ta.

Ek-Lo-Don raputa skeptiliselt üht sõrga. Siin olid usutavasti mingid olulisemad asjad korrast ära, aga praegusel juhtumil oli prioriteet.

„Viige mind oma putkasse tagasi,” ütles ta. „Ma tahan teie kaupasid uurida.” Kaupleja läks ees pahuralt ja pidevalt tagantpoolt mükse saades.

Putka oli selline nagu enne, välja oli pandud mitu kasti lika mardikatega. Ek-Lo-Don vaatas järjest kõigisse sisse. Kõik tundus korras olevat.

„Aga metsikud lika-likad?” küsis ta.

Müüja näis end ebamugavalt tundvat. „Ma saan teile neid hankida, kui te soovite.” Ta näitas karpide peale. „Ma ei müü neid. Miks ma peaks?”

Ek-Lo-Don tõmbas välja oma infoka ja manas sellel pinnale Lak-Do-Sili pildi.

„Kas see isane on teie klient?”

Müüja vaevu vaatas pilti. „Ei.”

Ek-Lo-Don hoidis seda edasi käes.

„Ma olen seotud tähtsa uurimisega. Mul ei ole aega uurida teie teisi probleeme. Aga kui ma tunnen, et te ei aita kaasa, siis ma leian selleks aja.”

Miski ei viiks Ek-Lo-Doni uurimisliini juurest kõrvale, kui ta sellega juba alustanud oli; müüja luges selle ta olekust selgelt välja. Ta vaatas oma putkas närviliselt ringi, uuris pilti lähemalt.

„Ma olen teda mõned korrad näinud, kaks või kolm nädalat tagasi. Ta ostis iga kord peotäie likasid.”

„Oled sa kindel, et need polnud lika-likad?”

„Jah, muidugi. Ta nägi haiglane välja, miks ma oleks pidanud teda mürgitada tahtma?”

Mürgitada ja tappa potentsiaalne klient. Likamüüjad olid selleks liiga omakasupüüdlikud.

Ek-Lo-Don läks oma tööliste juurde tagasi ja juhtis nad oma nimekirjas olevate teiste likamüüjate juurde. Üks müüs kolm avenüüd eemal lika mardikaid kärust. Ta tunnistas, et oli kord või paar Lak-Do-Sili näinud, aga ei omanud mingit muud lisainfot. Teise pood asus väikses võlvitud kuuris Lak-Do-Sili kortermaja tagaküljel. Ta oli lähim lika mardikate allikas ja kinnitas, et ohver oli ostnud likasid peaaegu iga nädal viimase kolme aasta jooksul. Tal oli surma üle mõnel määral kahju, aga Ek-Lo-Don mõistis, et ta mõtted olid juba teistel klientidel, kes ta äri elus hoiavad. Kumbki ei tunnistanud metsikute lika-likade müümist ja tundusid selle küsimuse üle väga solvunud olevat.

Ek-Lo-Don tegi kohtumistest märkeid oma informatsiooniseadmepildile ja läks siis mõtlikult tagasi

kortermaja juurde.

Vana isane pistis pea läbi ukse ringlihase ja vahtis Ek-Lo-Donile otsa.

„Ma juba rääkisin ühega teist.”

„Tõepoolest. Te võtate omaks, et vaidlesite oma naabri Lak-Do-Siliga, kes on nüüd surnud.”

Vanur lehvitas ükskõikselt sõrga. „Ta ei meeldinud mulle. Ma ka ei tapnud teda.”

„Te jätsite mainimata, et te olite käinud ta korteris.”

„Kes ütleb, et ma seda tegin?”

Inspektor põrnitses, kuni vana naaber vaatas kõrvale.

„Teie rakke leiti korterist”

Vaikus. „Ma läksin korterisse. Ta ei tahtnud välja tulla. Ta oli hale, aga ma ei vigastanud teda.”

Ta tundus tülinoriv, aga mitte mõrvarlik. Ek-Lo-Don rääkis temaga veel mõned minutid, aga ei avastanud midagi kahtlast. Ta lahkus vana naabri juurest ja läks edasi koridori tagaotsa pool oleva emase juurde.

Lo-Lo-Ran-Lan oli Lak-Do-Siliga täielik kontrast: hästihoolitsetud, lakitud küüntega, ehitud rinnakilp ja laitmatus korras nahk. Ta kutsus Ek-Lo-Doni oma korterisse, mis oli samamoodi hästi hoolitsetud ja puhas, kuigi palju väiksem.

„Mul oli temast kahju,” seletas ta maha istudes. „Ta oli likast sõltuvuses, aga see oli ainult ta üksilduse pärast.”

Ek-Lo-Don laskus ühte lamamistoolidest ja andis talle žestiga märku jätkata. „Ta perekond ei tahtnud temaga mingit tegemist teha,” ütles Lo-Lo-Ran. „Tal ei olnud ühtegi lähedast sõpra ega kolleegi.” Ta tegi pausi, et ühte oma sõrgadest vaadata. „Teate, ma arvan, et intelligents ongi sellised.”

Kui nad kõik olid nii ülbed nagu Ak-Ron-Bar, siis Ek-Lo-Don ei olnud üldse üllatunud, et neil sõpru polnud.

„Aga ta oli oma ande kaotanud,” jätkas Lo-Lo-Ran. „Ta ei olnud võitnud mitme aasta-aja jooksul ühtegi karikat. Ta lõpetas lõpuks võistlemise. Ja siis tal polnud mitte midagi.”

Mitte midagi. Ek-Lo-Don oli sellele ise nii lähedal.

„Niisiis, mis teie suhe temaga oli?”

„Ma proovisin aidata. Ma töötan nõustajana, nagu ma teisele ohvitserile seletasin.”

„Te olete seda õppinud?”

„Ei.” Ta lehvitas sõrga umbmääraselt. „See on anne”.

„Ja Lak-Do-Sil oli mugav juhtum, mille peal praktiseerida?”

„Kindlasti mitte. Ta tõusis sirgelt istuma. „Ma tahtsin teda aidata.”

Ek-Lo-Don lasi vaikusel veidi kesta. Sõltuvuses olija ei parane, kui ta ise ei taha abi. Tavaliselt nad ei tahtnud. Ek-Lo-Donil oli läinud kaua aega, et sellesse punkti jõuda.

„Ja te käisite tema korteris tihti?”

„Jah. See on väga kena korter, nii kahju, et ta selle nii korrast ära lasi.”

„Tal oli vähe külalisi. Miks ta teid sisse lasi?”

Lo-Lo-Ran-Lan lõgistas oma hambaid lõbustatult. „Ma esimestel kordadel sain sinna oma võludega sisse.” Ta ajas kõik oma kuus sõrga laiali, justkui oma hästihooldatud torso näitamiseks. „Te saate ju ometi aru, kuidas see käiks?”

Ek-Lo-Donile ei meeldinud, kui kahtluselused temaga flirtisid.

„Ainult alguses?”

„Jah.” Ta vajus kergelt kühmu. „Ta väsis ära mu katsetest teda nõustada. Hiljem ma pidin talle pistiseks kingitusi andma, et sisse saada.”

„Milliste kingitustega?”

„Viimane asi oli lakipurk. Ma tahtsin ta välimust parandada. Ta loomulikult ei kasutanud seda kunagi.”

Ek-Lo-Don hindas väikest, kena korterit ning ilusat, enesekindlat emast enda ees lamamistoolil. Veider, et ta hoolimata oma ilmselgetest võludest üksi elas.

„Sa ei lootnud tema sülemlemiskaaslaseks saada?” küsis ta.

„Ei!” Ta tundus sellest otsekohesusest ehmunud. „Ma aitasin teda kui naaber.”

Ta oli selle kommentaariga hella kohta tabanud. Ta vahetas teemat, lootes Lo-Lo-Ran-Lani vahele võtta.

„Kas te teate, kust lika mardikaid saab?”

„Ei!” Lo-Lo-Ran-Lan niheles oma toolis. „See tähendab jah, loomulikult ma tean, neid saab turult, aga miks ma neid ostma peaksin? See on selle vastand, mis ma teha proovin.”

„Ja kui teil ei õnnestu aidata mõnel oma kliendil sõltuvust murda, mis siis?” Ek-Lo-Doni hääli oli muutunud teravamaks, proovides leida emase fassaadis mõra.

„Sellest oleks kahju muidugi...”

„Kas see ei tähendaks, et sa oled läbi kukkunud, oma ande kaotanud, muutunud täpselt samasuguseks kui Lak-Do-Sil?”

Lo-Lo-Ran-Lan tõusis püsti.

„Ei, inspektor, see ei tähendaks seda.” Ta astus oma lamamistoolist eemale. „Ma arvan, et mul ei ole midagi lisada.”

Ek-Lo-Don tõusis aeglaselt püsti.

„Ma tunnen end selle kõige pärast üsna ärritunult,” ütles Lo-Lo-Ran-Lan.

Inspektor lasi ennast välja saata.

Kui ta sooja päiksepaistesse astus, sirtsatas ta infokas, andes märku tulnud sõnumist. See oli üks peakorteri administratiivtööline. „Selle kortermaja hooldaja, kus Lak-Do-Sil elas, võttis meiega ühendust,” ütles tööline. „Ta tahab teada, millal me korteri vabastame. Tal on elanik, kes tahab sisse kolida.”

Ek-Lo-Don oli juba korteri vabastamist lubamas, kui teda tabas mõte. „Kes on uus elanik?” küsis ta.

„Lo-Lo-Ran-Lan.”

„Saada mulle üürilepingud. Ja ütle hooldajale, et ta peab ootama.” Ek-Lo-Don kutsus mõtlikult oma töölised ja ratsutas nendega turu suunas.

Oli keskpäev ja ümbruskondsete äride töötajad olid tulnud välja ostlema ja sööma, kuni päike oli kõrgel peakohal. Nad seisisid tosina või rohkema kaupa gruppides, lobisedes ja mugides, või üksikutena, kõik kuus kätt laiali, et koguda oma rinnakuplaadile rohkem sooja päiksevalgust.

Inspektor ignoreeris toiduputkade müüjate hüüdeid ja läks likamüüja juurde. See pani ta lähenemist tähele ja kängestus, ilmselt ebakindel, kas tema suunas tuleb veel jama. Ta otsustas hoiduda taaskordsest kasutust põgenemisest ja selle asemel ootas, alistuvalt ülemisi sõrgu allapoole hoides.

„Mul on veel küsimusi,” teatas Ek-Lo-Don. Lika mardikad püüdsid vingerdamisega ta tähelepanu, taassüüdates ammu allasurutud ihaluse. Ta surus selle julmalt alla, saades vihaseks nii likamardikate kui enda peale.

„Seda ma arvasin.”

Ek-Lo-Don tõstis üles oma informatsiooniseadme, mis näitas pilti vanast vaidlevast isasest Lak-Do-Sili majast. Ta hingas mitu sõõmu õhku, tuues oma pahameele kontrolli alla.

„Ma tahan teada, kas mõni neil piltidel olevatest on olnud teie klient.”

Müüja raputas eitavalt oma alumisi kesksõrgu esimese pildi peale ja samuti teise peale, mis oli Ek-Lo-Doni kaasinspektorist, mille ta oli platseebona lisanud. Kolmas oli Ak-Ron-Don ja taas polnud mingit märki äratundmisest. Neljas pilt põhjustas ebamugava vaikuse.

„Te tunnete seda emast, Lo-Lo-Ran-Lani?”

Kaupleja avas ja sulges oma alumisi kesksõrgu närviliselt. Ilmselgelt oli emane ka teda võlunud.

„Kas te müüsite sellele emasele likasid või lika-likasid?” küsis Ek-Lo-Don jõulisemalt.

„Mõlemaid,” ütles ta vaikselt.

„Mõlemaid?” Ek-Lo-Don ei olnud kahtlustanud, et ta oleks tavalisi likasid ka ostnud. „Kas te teate, et metsikud lika-likad on piisavas koguses surmavalt mürgised?”

„Jah, aga ta ostis neid eksperimendi jaoks.” Müüja vaatas ringi, justkui vabandust otsides. „Ma ei müünud neid selleks, et kedagi kahjustada.”

„Mis eksperiment see oli?”

„Ma ei tea. Ta tahtis katsetada, kas ta saab lika sõltuvust lika-likadega ravida, või midagi.”

„Miks te aitaksite kellelgi vabaneda harjumusest, mis teile raha sisse toob?”

Müüja žestikuleeris abitult. „Ma ei tea. Ta seletas seda kõike nii ilusti ja ma lihtsalt ...” Ta astus sammu tagasi ja osutas oma kaupadele. „Ma olen kaupleja. Ma tahtsin teda lihtsalt aidata. Ta oli väga kena.”

Kena. Tõepoolest. „Ja kui palju lika-likasid te müüsite?”

„Umbes neli sõratäit.”

Lahutades selle koguse, mis ta oli Lak-Do-Sili korterist leidnud, oli ülejäänut piisavalt, et surmavalt mürgitada täiskasvanud isane. Ta pöördus ja läks kiirelt läbi turu tagasi.

Teda uuesti ukse taga nähes tundus Lo-Lo-Ran-Lan üllatanud. Siis ettevaatlik. „Mulle tundub, et te jätsite mõned olulised detailid mainimata, kui ma eelnevalt teiega rääkisin,” ütles Ek-Lo-Don. Seekord ta hoidus viisakatest vestlustoonidest ja kasutas võimukat, autoriteetset hääldust. See oli see, mille jaoks ta nüüd elas. Õigusemõistmine, kohustus jõuda tõeni.

Emane kõhkles ukseavas, kahevahelsissetaganemise ja väljakutsele vastamise vahel.

„Te ostsite nii lika kui lika-lika mardikaid ühelt müüjalt turult.”

Ta ei vastanud midagi, midagi kinnitamata või ümber lükkamata.

„Miks osta lika mardikaid, kui te, nagu te väidate, tahtsite Lak-Do-Sili sõltuvusest terveks ravida?”

Lo-Lo-Ran-Lan tõstis oma neli kesksõrga alistumise märgiks üles.

„Ma pidin sinna sisse saamiseks pistist andma,” ütles ta. „See, mis ma enne rääkisin, oli tõde. Ainult et kõik, millest ta huvitatud oli, olid lika mardikad.”

Tal tundus häbi olevat. See pidi olema olnud paras löök, et isane ei tahtnud tema seltskonda selle enda pärast.

„Aga miks jätkata? Miks mitte jätta teda ta sõltuvusele?”

Lo-Lo-Ran-Lani silmad välkusid trotslikult. „Ma ei anna kunagi alla.”

„Siis mis, sa otsustasid ta tappa, kui ta ei olnud nõus terveks saama?”

„Muidugi mitte!”

Ek-Lo-Don lasi vaikusel oma töö teha.

„Ma otsustasin teda sundima ravi vastu võtma, teha teda nii haigeks, et ta paluks mul ennast aidata.”

„Andes talle lika-likasid?”

Lo-Lo-Ran-Lani lõug vajus nukrusest alla. „Jah.”

„Aga see ei toiminud.”

„Ei. Ta lihtsalt võttis neid edasi, kuni ta suri.”

See oli lugu õilsast ettevõtmisest, mis läks valesti, ja siiski, Ek-Lo-Don ei olnud täiesti rahul.

„Te ostsite piisavalt lika-likasid, et tappa mitu täiskasvanud isast”.

Ta vaatas järsult üles. „Ta ei pidanud neid kõiki ära sööma. Need olid segatud tavaliste lika mardikate sekka.”

Värin teatas, et ta infokale oli saabunud andmeid. Ek-Lo-Don jättis naise seisma selleks ajaks, kui ta luges üle ekraani liikuvaid elukohalepinguid.

„Miks Lak-Do-Sil teid oma kaasomanikuks nimetas?”

„Ta... minust pidi tema sülemlemiskaaslane saama.”

„Miski, mida te enne eitasite.”

„Jah. Mul oli häbi. Ta mõtles ümber. Lika oli tema üle täielikult võimust võtnud.”

„Ja nüüd te pärite ta korteri, mis on palju suurem ja paremini sisustatud kui teie enda oma.”

„Jah, aga ...” Ta tundus inspektori pilgu all närbuvat.

„Teie lugu, mis on muidugi väga kurb, võib tõene olla,” ütles Ek-Lo-Don. „Võib-olla tõesti te proovisite teda aidata, võibolla see oli õnnetusjuhtum, et ta ennast tappis.”

Lo-Lo-Ran-Lan viibutas oma ülemisi sõrgu nõusolevalt.

„Aga siiski, te levitasite mürgiseid mardikaid ja peate vastutust kandma.”

Nägus emane jättis oma sõrad paigale ja seisis ebakindlalt.

„Ja siiski...” Ek-Lo-Don avas ja sulges oma põrandasõrgu mõtlikult. „Mulle tundub, et isik, kelle hobi on aidata teistel likasõltuvusest üle saada, teaks sellest palju rohkem. Et te teaksite, kui palju lika-likasid tapaks isase. Et metsikud lika-likad on aeglasemad ja seega sõltlane saab nad tõenäolisemalt kätte.”

Iga lausega vajus Lo-Lo-Ran-Lan üha madalamaks.

„Lühidalt,” ütles Ek-Lo-Don, „te planeerisite ja viisite läbi Lak-Do-Sili tapmise, et tema korter endale saada.”

„See ei ole tõsi,” ütles Lo-Lo-Ran-Lan. „Ma tõesti tahtsin teda aidata. Ta meeldis mulle. Meist pidid saama sülemlemiskaaslased. Korter oleks olnud minu. See peaks minu oma olema!”

„Ja kui ta su hülgas, mis siis?”

Äkilisusega, mis Ek-Lo-Doni ehmatas, taganes Lo-Lo-ran-Lan läbi ukse ringlihase ning see tõmbus tema järel kinni. Ek-Lo-Don klõbistas ärritunult oma välislõuga. Kahtluselused oleksid pidanud inspektori autoriteeti austama.

Ek-Lo-Don ründas sulgunud ringlihast teritatud kesksõrgadega, muutes selle sekunditega ribadeks. Ta trügis läbi selle räbaldunud jäänuste korterisse.

Lo-Lo-Ran-Lan ei olnud pearuumis, aga hoiuruumist kõlas müra. Ek-Lo-Don läbis väikse ruumi kiirelt ja surus end läbi lukustamata ringlihase.

Lo-Lo-Ran-Lan pööras end järsult ümber, igas kesk- ja ülasõras asi, mille ta oli riulist haaranud. Ek-Lo-Don ei suutnud ta plaani ära arvata ja kahtlustas, et Lo-Lo-Ran-Lan isegi ei teadnud, mida teha. Tal oli neli tööriista, mida oleks saanud tõenäoliselt relvana kasutada, isegi kui need oleksid kellegi nii hästi treenitu kui Ek-Lo-Don vastu kasutud olnud. Tal oli esisõrgade vahel väike purk vingerdavate mardikatega.

Ek-Lo-Don vaatas hindavalt improviseeritud relvi. „See ei oleks mõistlik”, ütles ta. Ja vaatas tähelepanelikult, kuidas need ükshaaval maha kukkusid.

Lo-Lo-Ran-Lan ajas oma kesksõrad tühjalt laiali ning kuni Ek-Lo-Don tähelepanu oli kõrvale juhtitud, haaras purgilt kaane ja valas sisu endale lõugade vahele.

Ek-Lo-Don sirutas välja oma esisõrad välja ja haaras tal kõrist, vajutades ta söögitoru kinni. Oma kesksõraga tõmbas ta Lo-Lo-Ran-Lani ettepoole, kiskus lahti ta lõuad ja pööras ta pea allapoole. Paar vingerdavat mardikat kukkus põrandale. Jõudu kogudes jätkas ta Lo-Lo-Ran-Lani siselõuaga, tirides selle lahti ja loopides sealt seest välja mardikaid, mis langesid maha vingerdava vihmana. Ta haaras ühe mardika põrandalt, et seda uurida. Nagu ta oligi arvanud: metsik lika-lika.

Ek-Lo-Don tiris Lo-Lo-Ran-Lani hoiuruumist välja põhiruumi. Põgenemine ei saa nii kerge olema.

Järgmise päeva lõuna ajal oli Ek-Lo-Don tagasi Lak-Do-Sili kortermaja juures. Õigusekella ümbritseva platvormi ümber oli kogunenud hulk uudishimulikke pealtvaatajaid. Ek-Lo-Don

tundis enda sisemuses tekkivat tühja kohta – uurimine oli peaaegu läbi ja tal oli vaja midagi uut. Tema kõrval hoidsid kaks rahuohvitseri Lo-Lo-Ran-Lani kinni, kui ta võitlustahe näis olevat ta maha jätnud.

Rahvamassi eesotsas oli vaidlushimuline naaber koos Lak-Do-Sili perekonna seitsme liikmega. Nad olid valinud ta saatuse ja tulnud nüüd selle täideviimist vaatama.

Lo-Lo-Ran-Lan rabeles nõrgalt, kui Ek-Lo-Don võttis välja suure süstla ja pressis nõela pehmesse, lihasesse alasse ta rinnakuplaadi all. Ta vajutas kolvi sujuvalt põhja ja emane vajus oma kinnihoidjate vastu. Sekundite jooksul hakkas ta värisema ja tõmbas oma sõrad tihedalt oma keha vastu.

Vaatajad pomisesid ebamugavusest, kui suured tükkid nahka, palju suuremad ja paksemad kui tavaliselt, hakkasid maha kooruma. See oli miski, mis ei toimunud kunagi avalikkuse ees, kindlasti mitte tsiviliseeritute seas. Isegi tavaline vana naha mahaajamine toimus tavaliselt privaatsetl. Kuid see keemiliselt esilekutsutud muutus oli palju kaugemale ulatuv. Tööliseks muundumise käigus näis Lo-Lo-Ran-Lan enda sisse vajuvat. See ei kestnud kaua. Lo-Lo-Ran-Lan kahanes nii suuruses kui staatuses, kaotas oma soo ja paljud oma õigustest.

Ek-Lo-Don sundis ennast seda vastikust tekitavat asja vaatama. Ka Lak-Do-Sili perekond hoidsid pilgud oma sugulase tapjal.

Kui protsess oli lõppenud, lasid rahuohvitserid temast lahti. Lo-Lo-Ran-Lan seisis vaguralt, oma uut elu oodates. Vanim Lak-Do-Sili sugulaste seast astus ette ja tõstis oma ülasõrad, et näidata oma perekonna märki kandvat märgistusrauda. Ta surus selle Lo-Lo-Ran-Lani uuspehmesse rinnaplaati, märkides ta kui nende töölise, mis peab nende perekonna heaks töötama ja sedasi nii palju, kui ta suudab, oma patte lunastama.

Tegu tehtud, pöördus Ek-Lo-Don ja lõi kohtukella. Selle leinahääl kõlas üle väljaku, teade kõigile, et tapmine sai kätte makstud. Teade talle endale, et elu läks edasi, isegi pärast tragöödiat ja sõltuvust. Ek-Lo-Don lõi kella taas ja taas ning seehelises seitse korda. Sel oli surma hääl.

Tõlkinud Sander Vesik.

Toimetanud Kristjan-Jaak Rätsep.

Raamatukatkend: „Haviland Tufi reisirid“ (George R. R. Martin)

(Teadlastest ja õnnelikest koosnev reisiritskond suundub otsima salapärasel kosmoselaeva, mis on ühe planeedi elanikele aegade jooksul palju kordi katku tekitanud, kuid mille pardal usutakse olevat niisugust võimsat relvastust kui suur rikkus. Selleks palkavad nad tagasihoidliku kaupmehe ja piloodi Haviland Tufi nad kohale toimetama tema väikesel kosmoselaeval nimega Suurepäraste Odavate Kaupade Küllusesarv. Laeva menüü tundub ekspeditsiooni juhile Celise Waanile kehvapoolne ja ta nõustub Tufi pakutud liha eest rääkima, millega nad tegelevad ja miks.)

„Ma teen lühidalt,“ ütles Celise Waan. „Katkutähe avastamine on minu tähetund, minu karjääri tipphetk, aga mitte kellelgi teist ei ole piisavalt oidu või lihtsalt viisakust, et hinnata seda vaeva, mida ma selle nimel nägin. Ma olen ShanDellori Kultuuri ja Teadmiste Edendamise Keskuse antropoloog. Minu kitsam eriala on teatud liiki primitiivsete kultuuride uurimine – nende, mis Suure sõja järel isolatsiooni jäid ja tehnoloogia allakäiku nägid. Tõsi, selline saatus tabas paljusid inimestega asustatud planeete ja paljusid neist on ka põhjalikult uuritud, aga mina töotan vähem tuntud valdkondades ja uurin mitte-inimkultuure, eelkõige endise Hrange orjamaailmade omi. Üks selline maailm oli Hro B’rana. Kunagi oli see õitsev koloonia, aga tänaseks on see varemeis. Seal elavate mõistuslike olendite eluiga on lühike, ilutu ja brutaalne. Ometi pajatavad ka nemad, nagu peaaegu kõik allakäinud kultuurid, lugusid kadunud kuldsest ajast. Hro B’rana puhul on aga kõige huvitavam üks legend, mis on täiesti ainulaadne. See on legend Katkutähest.

Ma pean rõhutama, et Hro B’ranat tabanud allakäik on äärmuslik ja rahvastiku vähenemine eriti hull, kuigi keskkond ei olegi seal eriti karm. Miks see siis nii on? Nii hruunidest kui ka daktüloididest kolonisaatorite mandunud järeltulijatel, kelle kultuurid on muidu täiesti erinevad ja üksteise suhtes iseäranis vaenulikud, on sellele ühene seletus – Katkutäht. Iga kolmanda põlvkonna eluajal, just siis, kui nad on end viletsusest välja rabelenud ja rahvastik jälle kasvama hakanud, paisub nende öises taevas särav Katkutäht üha suuremaks ja suuremaks, ja kui see täht on kõikidest teistest eredam, algab katkuhooaeg. Hro B’ranat laastavad üksteise järel taudid, iga järgmine hullem kui eelmine, ja ravitsejad on võimetud. Saak kiratseb, kariloomad hääbuvad ja kolmveerand elanikkonnast sureb. Need, kes ellu jäävad, paisatakse kõige julmemasse eksistentsi, mida võib ette kujutada. Seejärel Katkutäht kahaneb ja koos kahanemisega kaovad kolmeks põlvkonnaks ka Hro B’rana katkud. Selline on legend.”

Haviland Tufi nägu oli Celise Waani pajatust kuulates ilmetu. „Huvitav,“ tähendas ta loo lõppedes. „Ma siiski oletan, et meie ekspeditsioon ei ole kokku kutsutud selleks, et te saaksite seda kütkestavat rahvapärismust uurides oma karjääri edendada.”

„Ei olegi,“ möönis Celise Waan. „Jah, kunagi oli see tõesti mu kavatsus. Legend paistis olevat suurepärane monograafia teema. Püüdsin saada keskuselt kohapealseks uurimiseks rahastust, kuid nad lükkasid mu palve tagasi. Ma olin muidugi õigustatult vihane. Need lühinägelikud tobud! Aga ma rääkisin asjast oma kolleegile Jefri Lionile.”

Lion kõhatas kurgu puhtaks. „Just nii,“ alustas ta. „Ja minu eriala, nagu te teate, on militaarjalugu. Asi pakkus mulle muidugimõista huvi ja ma sukeldusin keskuse andmebaasidesse. Meie arhiivid ei ole kaugeltki nii täielikud kui Avaloni ja Newholme’i omad,

aga põhjalikumaks uurimiseks ei olnud aega. Pidime kiiresti tegutsema. Vaadake, minu teooria – tegelikult on see rohkem kui teooria – ma usun, tegelikult olen enam kui kindel, et tean, mis asi see Katkutäht on. See ei ole legend, Tuf! See on tõeliselt olemas. Tõsi, see on vrakk, mahajäetud, kuid ikkagi töökorras ja täidab rohkem kui tuhat aastat pärast Kokkuvarisemist ikka veel ülesandeid, mida ta on programmeeritud tegema. Saad sa aru? Oskad sa ära arvata, millega tegu?”

„Annan alla,” ütles Tuf. „Tunnistan, et ei tunne kõnealust valdkonda nii hästi.”

„Tegemist on sõjalaevaga, Tuf, sõjalaevaga, mis tiirleb ümber Hro B’rana pikaksvenitatud elliptilisel orbiidil. See on kõige võimsam relv, mida Vana Maa hranganite vastu kosmosesse saatis. Omal moel on see sama laastav kui too Kokkuvarisemise-eelsete päevade müütiline põrgulaevastik, millest siiani räägitakse. Ent halva kõrval on sellel ka suur potentsiaal teha head! See on Föderaalmpeeriumi edumeelseima biogeneetika varasalg, toimiv artefakt täis inimkonnale kaduma läinud saladusi.”

„Tõepoolest,” ütles Tuf vahele.

„See on seemnelaev,” lõpetas Jefri Lion, „Ökoloogilise Insenerikorpuse bioloogilise sõja seemnelaev.”

„Ja see on meie oma,” tähendas Kaj Nevis väikese sünge naeratuse saatel.

Haviland Tuf uuris mõne hetke Nevis nägu, noogutas siis ja tõusis. „Minu uudishimu on rahuldatud,” teatas ta. „Nüüd on minu kord pidada kokkuleppest kinni ja täita antud lubadus.”

„Aah, minu liha,” ütles Celise Waan.

„Sortiment on küll väike, aga kogus see-eest suur,” sõnas Haviland Tuf. „Ma jätan liha valmistamise teie enda hooleks, et see saaks selline, nagu te soovite.” Ta läks laoruumi ukse juurde, sisestas koodi, võttis sealt väikese pappkarbi, tõi selle kaenla all ühisruumi ja pani lauale. „See on kogu laevas leiduv liha. Ma ei saa anda selle maitse ega kvaliteedi suhtes mingeid garantiisid, aga seni ei ole ma kummagi kohta mingeid kaebusi saanud.”

Rica Dawnstar purskas naerma ja Kaj Nevis itsitas. Haviland Tuf võttis karbist hoolikalt ja metoodiliselt tosikond kassitoidu konservi ning ladus need Celise Waani ette virna. Häving hüppas lauale ja hakkas nurruma.

„See ei ole nii suur, kui ma arvasin,” ütles Celise Waan pahuralt nagu alati.

„Silmad võivad teid petta, proua,” tähendas Haviland Tuf. „Minu suur ekraan on siiski tagasihoidlik, vaevu meeter läbimõõdus, ja see vähendab mis tahes kuvatava objekti mõõtmeid. Tegelikult on laev märkimisväärselt suur.”

Kaj Nevis tuli lähemale. „Kui märkimisväärselt?”

Tuf pani käed punnitava kõhu kohal vaheliti. „Täpselt ei oska öelda. Suurepäraste Odavate Kaupade Küllusesarv on tagasihoidlik kaubalaev ja tema sensorseadmestik ei ole teps mitte see, mis ta võiks olla.”

„Sel juhul, ligikaudu, kui suur?” nähvas Kaj Nevis.

„Ligikaudu,” kordas Tuf. „Kui vaadata teda selle nurga alt, kuidas mu ekraan teda praegu kuvab, ja kui võtta pikim telg pikkuseks, siis on laev, millele me praegu läheneme, ligikaudu kolmkümmend standardkilomeetrit pikk, umbes viis kilomeetrit lai ja kolm kilomeetrit kõrge, välja arvatud see kupliga osa laeva keskel, mis on veidi kõrgem, ja eesmine sild, mis on tekilt mõõtes umbes kilomeetri kõrgune.”

Kõik olid juhtimisruumis koos, isegi Anittas, kes oli hüppest väljumise järel arvuti juhitud unest üles äratatud. Ruumi sigines vaikus. Paistis, et isegi Celise Waanil ei olnud äkitselt midagi öelda. Kõik vahtisid ekraanil seda tähistaeva taustal rippuvat pikka musta väändunud kogu, mille küljes vilkusid siin-seal mõned tulukesed ja mis kiirgas nähtamatut energiat.

„Mul oli õigus,” pomises Jefri Lion lõpuks, murdes sellega vaikuse. „Seemnelaev, päris seemnelaev! Miski muu ei saa olla nii suur!”

Kaj Nevis naeratas. „Pagan võtaks,” ütles ta.

„Selle süsteem peab olema üüratu,” oletas Anittas. „Maa impeeriumlased olid palju targemad kui meie. Ilmselt on tegemist tehisintellektiga.”

„Me oleme rikkad,” pääses Celise Waan kui paisu tagant valla ning tema rohked ja mitmekülgsed hädad olid hetkeks unustatud. Ta haaras Jefri Lionil kätest kinni ja tiirutas temaga hüpleval valsisammul ringiratast. „Me oleme rikkad, rikkad, me oleme rikkad ja kuulsad, me oleme kõik rikkad!”

„See ei ole päris tõsi,” tähendas Haviland Tuf. „Lähimas tulevikus võite te tõepoolest rikkaks saada, selles ma ei kahtle, kuid praegu pole teie taskutes mitte ühtegi standardühikut rohkem kui oli hetk tagasi. Pealegi ei ole minul ja Rica Dawnstaril majandusliku seisuga parandamiseks mingeid väljavaateid.”

Nevis vaatas talle karmilt otsa. „Kas sa kurdad, Tuf?”

„Ei ole minu asi kurta,” sõnas Tuf kiretult. „Ma lihtsalt parandasin Celise Waani eksitavat mõtteavaldust.”

Kaj Nevis noogutas. „Hea küll,” ütles ta. „Kuulge, enne kui keegi meist veel rikkamaks saab, peame selle asjanduse pardale minema ja uurima, mis seisukorras ta on. Isegi vrakk peaks tooma meile kenakese vaevatasu, aga kui laev on töökorras, pole piire ollagi, mitte mingeid piire.”

„See on ilmselgelt töökorras,” ütles Jefri Lion. „See on saatnud juba tuhat standardaastat Hro B’rana igale kolmandale põlvkonnale katku.”

„Nojah, tõsi ta on, aga see ei ole veel kõik,” ütles Nevis. „Praegu on ta elutuna orbiidil. Aga mis seisus on mootorid? Rakuvarumud? Arvutid? Me peame kõike seda kontrollima. Lion, kuidas me pardale saame?”

„Maandumine peaks olema võimalik,” vastas Jefri Lion ja näitas näpuga. „Tuf, sa seda kuplit näed?”

„Minu nägemisega on kõik korras.”

„Nojah, tore, minu meelest on see seal maandumistekk. See on suur nagu kosmodroom. Kui me saame kupli lahti, saad laeva sinna sisse juhtida.”

„Kui,” osatas Haviland Tuf. „See on üks keeruline sõna. Nii lühike, aga nii sageli täis pettumusi ja meeleheidet.” Otsekui tema sõnade kinnituseks hakkas ekraani all üks punane tuluke põlema. Tuf tõstis oma pika kahvatu sõrme püsti. „Pange nüüd tähele!” kamandas ta.

„Mis viga on?” küsis Nevis.

„Meiega võetakse ühendust,” kuulutas Tuf. Ta kummardus ja puudutas laserkomil üht päris kulunud nuppu.

Katkutäht kadus ekraanilt ja selle asemele ilmus väsinud moega nägu, mis kuulus sideruumis istuvale keskealisele mehele. Tal olid tihedad mustad juuksed, sinakashallid väsinud silmad

ning tema otsmikku ja põski katsid sügavad kortsud. Mehel oli seljas ajaloofilmist tuttav vorm ja peas roheline nokamüts, millel ilutses kuldne embleem – vanakreeka täht teeta. „Siin Ark,” teatas ta. „Te sisenesite meie kaitsetsooni. Identifitseerige end või me avame tule. See on teie esimene hoiatus.”

Haviland Tuf vajutas sidenuppu. „Siin Suurepäraste Odavate Kaupade Küllusesarv,” ütles ta selgel häälel. „Kapten Haviland Tuf. Ark, me oleme ShanDellori relvastamata kaubalaev. Palume luba põkkuda.”

Celise Waan oli rabatud. „See on mehitatud. Meeskond on ikka veel elus!” ahmis ta õhku.

„Huvitav asjade käik,” märkis Jefri Lion habet näppides. „Võib-olla on tegemist laeva originaalmeeskonna järeltulijatega. Äkki nad kasutasid kronovarpi! Et kõverdada ajakanga lõime, et seda tagant kiirustada või paigal hoida, jah, nad võisid seda tõesti teha. Kronovarp! Mõelda vaid!”

Kaj Nevis tõi kuuldavale midagi õrina taolist. „Te tahate mulle väita, et möödas on tuhat kuradima aastat ja nad on ikka veel elus? Mida, kurat, me nüüd peale hakkame?”

Ekraanipilt väreles veidi. Siis ütles toosama Maa impeeriumlaste vormis väsinud mees: „Siin Ark. Teie tunnus ei ole korrektselt kodeeritud. Te liigute läbi meie kaitsetsooni. Identifitseerige end või me avame tule. See on teie teine hoiatus.”

„Söör, ma protesteerin!” ütles Haviland Tuf. „Me oleme relvastamata ja kaitsetud. Me kavatsused on rahumeelsed. Pardal on teie ligimesed, kaupmehed, teadlased. Me ei ole vaenulikud ja meil pole relvi, mis saaksid nii võimsale alusele nagu Ark viga teha. Meisse ei pea suhtuma vaenulikult.”

Ekraan vilkus. „Siin Ark. Te tungisite meie kaitsetsooni. Identifitseerige end viivitamatult või me hävitame teid. See on teie kolmas ja viimane hoiatus.”

„Salvestis,” tähendas Kaj Nevis teatava innuga. „Täpselt nii! Ei mingit külmutamist, ei mingit kuradi paigalseisuvälja. Seal pole kedagi. Mingi arvuti näitab meile salvestisi.”

„Kardan, et sul on õigus,” sõnas Haviland Tuf. „Küsimus on selles, et kui arvuti on programmeeritud saatma lähenevatele laevadele salvestatud sõnumeid, siis mida ta veel on programmeeritud tegema?”

„Koodid!” segas Jefri Lion vahele. „Mul on failide kristallkiipidel terve hulk Föderaalampeeriumi koode ja identifitseerimistunnuste järjestusi! Toon nad siia.”

„Suurepärane mõte, aga sel on üks ilmselge puudus, milleks on aeg, mis kulub nende kodeeritud kiipide leidmiseks ja kasutamiseks,” ütles Haviland Tuf. „Kui meil oleks selleks kõigeks aega, aplodeeriksin su ettepaneku peale. Kahjuks pole meil aega, sest Ark avas just praegu me pihta tule.”

Haviland Tuf sirutas käe. „Lähem ülevalguskiirusele,” teatas ta. Ent vaevalt jõudsid ta pikad valged sõrmed nuppe puudutada, kui Küllusesarv metsikult rappuma hakkas. Celise Waan karjatas ja kukkus maha, Jefri Lion kukkus Anittasele otsa ja isegi Rica Dawnstar pidi haarama Tufi tooli seljatoest, et jalgel püsida. Siis kustusid kõik tuled. Haviland Tufi hää l kostis läbi pimeduse. „Kardan, et rääkisin liiga vara või õigemini täpsem oleks öelda, et tegutsesin liiga aeglaselt.”

Nad tundsid pika viivu vaikuses ja pimeduses õudu, oodates teist lööki, mis nende elud lõpetaks.

Ent pimedus taandus veidi, kui Küllusesarve seadmed võbisedes poolelule ärkasid ja tuhmid

tulukesed neid ümbritsevatel konsoolidel põlema läksid. „Me ei olegi täiesti rivist välja löödud,” teatas jäigalt komandöritoolis istuv Haviland Tuf. Tema suured kämblad sirutusid arvutiklahvide poole. „Ma saan kohe vigastuste raporti. Võib-olla suudame siiski taanduda.”

Celise Waan tegi häält ja hakkas kõrge kiledal toonil hüsteeriliselt ulguma, ega jätnud enam järele. Ta oli ikka veel lääbakil põrandal. Kaj Nevis vaatas teda. „Jää vait, sa neetud lehm!” nähvas ta ja lõi naist jalaga. Waani ulgumine läks üle nuuksumiseks. „Siin niimoodi istudes oleme surmalapsed,” ütles Nevis valjusti. „Kurat küll, Tuf, liiguta juba seda küna!”

„Me liigume nagu ennegi,” vastas Tuf. „Tabamus me kiirust ei mõjutanud, kuid kallutas kõrvale trajektooriga, mille olime Arkile võtnud. Võib-olla selle pärast meid enam ei tulistatagi.” Ta uuris ühel väiksematest ekraanidest jooksvaid kahvatuohelisi numbreid. „Laev sai mõningaid tõsisemaid kahjustusi. Ülevalguskiirust ei ole soovitatav kasutada, kaasnev koormus kisuks meid tükkideks. Elutagamissüsteemid on samuti kannatada saanud. Prognoosid näitavad, et umbes üheksa standardtunni pärast saab hapnik otsa.”

Kaj Nevis vandus. Celise Waan hakkas rusikatega põrandat taguma. „Ma võin enda väljalülitamisega hapnikku kokku hoida,” pakkus Anittas. Keegi ei pööranud talle tähelepanu.

„Me võime kassid ära tappa,” pakkus Celise Waan.

„Kas me manööverdada saame?” küsis Rica Dawnstar.

„Manöövermootorid on töökorras,” vastas Tuf, „aga kuna me ei saa ülevalguskiirust kasutada, kulub meil Hro B’ranale jõudmiseks umbes kaks ShanDishi aastat. Neli meist võivad minna pakku skafandritesse. Viraalne hingamisaparatuur taastoodab hapnikku lõputult.”

„Mina keeldun elamast kaks aastat skafandris,” teatas Celise Waan ägedalt.

„Suurepärane,” ütles Tuf. „Kuna meid on kuus, aga skafandreid on vaid neli, on sellest oluline abi. Teie üllast eneseohverdust mäletatakse veel pikalt. Aga enne, kui me selle plaani ellu viime, tuleks meil kaaluda ka ühte teist võimalust.”

„Mis see oleks?” küsis Nevis.

Tuf keeras end komandöritoolis ringi ja vaatas pimenenud juhtimisruumi hämaruses teistele kordamööda otsa. „Peame lootma, et Jefri Lioni kristallkiip sisaldab õiget lähenemiskoodi, nii et me saaksime Arkiga pökkuda, ilma et nende antiikrelvad meid sihikule võtaksid.”

„Kiip!” hüüatas Lion. Teda oli raske märgata, sest kameeleonriidest kuub oli muutunud süsimustaks. „Ma toon selle siia!” Ta tormas eluruumide poole.

Šampinjon jooksis hääletult üle põranda ja hüppas Tufile sülele. Tuf silistas teda ja suur kõuts hakkas valjusti nurruma. Millegipärast oli see julgustav. Võib-olla läheb kõik veel hästi.

Ent Jefri Lion jäi liiga kauaks ära.

Kui nad lõpuks kuulsid teda naasmas, olid tema sammud tinarasked ja alistunud.

„Noh? Kus see on?” küsis Nevis.

„Kadunud,” ütles Lion. „Ma otsisin igalt poolt. See on kadunud. Ma võinuks vanduda, et võtsin selle kaasa. Mu failid... Kaj, ma kavatsesin selle kaasa võtta, ausõna. Kõike ma muidugi ei saanud kaasa võtta, aga enamuse olulistest dokumentidest ma kopeerisin, asjad, mida arvasin kasulikud olevat – materjalid sõja, ökotehnoloogiavägede, sektori ajaloo kohta. Minu hall kohver, tead küll. Mul oli seal väike arvuti ja enam kui kolmkümmend kristallkiipi. Ma vaatasin eile õhtul voodis osasid neist läbi, mäletad ju? Lugesin materjale seemnelaevade kohta, seda vähest, mida me nende kohta teame, ja sa veel ütlesid, et ma ei lase sul magama jääda. Ühel

kiibil olid vanad koodid, ma olen selles kindel, võtsin selle kindlasti kaasa, aga enam mul seda pole." Ta tuli lähemale. „Tuhnisin karbi neli korda läbi ja otsisin üles kõik kiibid, mis mul voodi peal, laual ja mujal olid. Seda pole. Palun vabandust. Kui just keegi teist seda ära ei võtnud.” Jefri Lion vaatas ruumis ringi. Keegi ei öelnud midagi. „Ilmselt jätsin koodid ShanDellorile,” ütles ta. „Meil oli lahkumisega nii kiire, et ma...”

„Sa seniilne vana loll,” käratas Kaj Nevis. „Ma peaksin su kohe maha tapma, et meile rohkem hapnikku jääks.”

„Me oleme surmalapsed,” ulgus Celise Waan. „Surmalapsed, surmalapsed,”

„Proua, te ruttate jälle asjadest ette,” ütles Haviland Tuf Šampinjoni silitades. „Te ei ole rohkem surnud, kui te olite veidi aega tagasi rikas.”

Nevis keeras ringi ja vaatas talle osa. „Oi, kas sul on mingi mõte, Tuf?”

„Tõepoolest,” sõnas Haviland Tuf.

„Lase tulla,” utsitas teda Nevis.

„Ark on meie ainus pääsetee,” ütles Tuf. „Me peame selle pardale saama. Jefri Lioni koodikristallita ei saa me Suurepäraste Odavate Kaupade Küllusesarvega sellega pökkuda, sest see võib hakata meid jälle tulistama. Selline on praegu olukord. Ja ometi turgatas mulle pähe üks huvitav mõte.” Ta tõstis sõrme püsti. „Võib-olla ei ole Ark väiksema sihtmärgi puhul nii agressiivne. Ütleme näiteks reaktiivmootoriga edasiliikuva skafandris inimese puhul.”

Kaj Nevis muutus mõtlikuks. „Ja kui see inimene jõuab Arkini, mis siis saab? Kas ta koputab kerele?”

„Sel poleks tõesti mõtet,” nõustus Haviland Tuf, „aga ma usun, et mul on ka sellele probleemile lahendus.”

Kõik ootasid. Tuf silitas Šampinjoni. „Räägi edasi,” innustas Nevis Tufi kannatamatult takka. Tuf pilgutas silmi. „Edasi? Aga muidugi. Palun kannatust. Mu mõtted on nii hajevil. Mu vaene laev on hirmsasti kannatada saanud. Minu tagasihoidlik elatusallikas on puruks kistud ja hävinud, aga kes korvab vajalikud parandustööd? Kas peagi tohutut rikkust nautiv Kaj Nevis külvab mind lahkusega üle? Kardan, et mitte. Kas Jefri Lion ja Anittas ostavad mulle uue laeva? Vist mitte. Kas lugupeetud Celise Waan maksab mu tasule lisaks preemiat, mis kompenseeriks mu kaotuse? Ta juba lubas minu vastu kohtusse minna, et mu vaene laev konfiskeeritaks ja mu maandumisluba tühistataks. Kuidas ma pean siis toime tulema? Kes mind hädast välja aitab?”

„Pole oluline!” ütles Kaj Nevis. „Kuidas me Arkile saame? Sa ütlesid, et sul on mõte!”

„Ütlesin või?” imestas Haviland Tuf. „Teil on vist õigus, sõör, aga kardan, et mu mured on selle mõtte mu vaesest hajevil peast minema pühkinud. Unustasin juba ära. Ma ei suuda mõelda muust, kui oma majanduslikust kitsikusest.”

Rica Dawnstar naeris ja patsutas häälekalt Tufi laia turja.

Tuf vaatas talle alt üles. „Ja nüüd kolkis metsik Rica Dawnstar mu veel jõhkralt läbi kah. Madam, palun ärge puutuge mind.”

„See on väljapressimine,” kriiskas Celise Waan. „Selle eest lähed sa veel vangi!”

„Ja nüüd on mu ausus kahtluse alla seatud ja mind on ähvardustega üle kallatud. On's see siis ime, Šampinjon, et ma enam mõelda ei suuda?”

Kaj Nevis õrises. „Hea küll, Tuf, sinu võit.” Ta vaatas ringi. „Kas kellelgi on midagi selle vastu,

et teha Tufist täisosalussega partner? Et me jagame tulu viieks?"

Jefri Lion köhatas kurgu puhtaks. „Kui tema plaan töötab, on ta selle igati ära teeninud.”

Nevis noogutas. „Sa oled kambas, Tuf.”

George Martin

Haviland Tufi reisirid

Katkend loost „Katkutäht”, tõlkinud Jaana Talja © 2020

Tuf Voyaging

Copyright © George R. R. Martin 1986, 2003

„The Plague Star” Copyright © Davis Publications, Inc. 1985.

